ROMÂNIA
MINISTERUL APĂRĂRII NAȚIONALE

BULETINUL

UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE

„CAROL I”

4
octombrie
decembrie
2012

PUBLICAȚIE ȘTIINȚIFICĂ
CU PRESTIGIU RECUNOSCUT DIN DOMENIUL „ȘTIINȚE MILITARE, INFORMAȚII ȘI ORDINE PUBLICĂ” AL CNATDCU

PUBLICAȚIE FONDATĂ ÎN ANUL 1937

Responsabilitatea privind conţinutul articolelor
revine în totalitate autorilor.

BULETINUL
UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE
DE APĂRARE „CAROL I”

C U P R I N S

Aspecte privind securitatea sistemelor informaționale 7
Col.prof.univ.dr.ing. GELU ALEXANDRESCU

Mediul internațional şi forțele aeriene 12
Cdor.prof.univ.dr. VASILE BUCINSCHI
Col. CODRIN HERȚANU

Paradigmele moderne ale managementului şi aplicarea acestora în managementul general şi în cel al securității 27
Col.dr. MIROSLAV TALIJAN
Col.dr.RADE SLAVKOVIC
Col. MILE JELIC

Responsabilitatea de a proteja ca legitimitate a intervențiilor umanitare în guvernarea globală 42
Prof.dr. ION DRAGOMAN
Mr.drd. VASILE DOBRESCU

Impactul strategiilor politice şi de intervenție umanitară asupra doctrinelor militare 49
Mr.drd. VASILE DOBRESCU

Influența mediului operațional asupra cerințelor de informații critice ale comandantului (CCIR) 54
Cpt.cdor.drd. GELU ZAMFIR

Particularități ale contabilității activelor necurente
în structurile unui ordonator secundar de credite
din Ministerul Apărării Naționale (Statul Major General) 67
Col. CONSTANTIN BIRIŞI

Aspecte privind strategia de securitate a Uniunii Europene
pentru realizarea securității regionale 72
Jurist drd. MIHAELA POSTOLACHE
Col.prof.univ.dr. CONSTANTIN IORDACHE

Prevenirea şi combaterea faptelor de terorism comise
la bordul aeronavelor..... 79
Subcomisar de poliție asist.univ.dr. CRISTIAN-EDUARD ŞTEFAN

Intervenția umanitară ca mijloc de promovare a intereselor
de politică externă şi a securității naționale 85
Lt.drd. RADU TABĂRĂ

Considerații privind managementul sprijinului
cu informații în sistemele militare actuale pentru elaborarea
deciziei la nivel strategic..... 95
Col.drd. DUMITRU NEACŞU

Teorii referitoare la securitate ca derivat al puterii..... 111
Col.drd. IULIAN-LIVIU GORGOS

Principalii teoreticieni realişti şi rolul lor în fundamentarea
securității şi relațiilor internaționale 122
Mr.conf.univ.dr. DOREL BUŞE

Perspectivele teoretice ale dimensiunilor nonmilitare
ale securității..... 131
Drd. MARIUS LĂCĂTUŞ

Parcurile eoliene – o provocare a sistemului
de supraveghere aeriană în secolul XXI 143
Col.dr.ing. GHEORGHE MAXIM
Mr. PĂTRU PÎRJOL

Prevenirea delincvenței în mediul militar..... 160
Col. (r) just.lect.univ.dr. GEORGE N. COCA

Instrumentele PESC 168
Dr. MIHAELA BUŞE

Locul şi rolul PESA/PSAC. Structura instituțională
în acest domeniu 175
Dr. MIHAELA BUŞE

Fundamentele teoretico-ştiințifice ale dezinformării 185
Comisar-şef drd. CELESTIN BRÂNZAN

Mecanismele formării şi propagării zvonurilor 191
Comisar-şef drd. CELESTIN BRÂNZAN

Particularitățile raporturilor juridice de muncă
ale salariatului inventator 198
Cms.lect.univ.dr. COSMIN CERNAT

Analiza teoretică asupra drepturilor patrimoniale
ale creatorilor de opere plastice..... 207
Cms.lect.univ.dr. COSMIN CERNAT
Jurist MĂDĂLINA UJENIUC

Analiza cazurilor de excludere de la protecție a refugiaților 222
Lect.univ.dr. MĂDĂLINA COCOŞATU

Consecințele procesului de globalizare asupra dezvoltării
economico-financiare a Uniunii Europene 228
Asist.univ.dr. MĂDĂLINA BADEA

Evoluții şi tendințe privind mediul economic al României
în contextul crizei economico-financiare..... 234
Asist.univ.dr. MĂDĂLINA BADEA

Stiluri de învățare şi tipologii de studenți – aspecte esențiale
în procesul de predare-învățare a limbii engleze 244
Lect.univ.dr. DIANA ELENA ȚUȚUIANU

Turcia la începutul mileniului III 252
Lt.col.lect.univ.dr. FILOFTEIA REPEZ

Formarea şi gestionarea cuprinzătoare a capabilităților 261
Col.drd. GABRIELA-MARIA STOIAN

22 iunie 1941 – Rădăcinile istorice ale unui eveniment memorabil.....272
Drd. FLORIN ŞANDRU

Aspecte privind utilizarea programului platformă REVISAL
în activitatea de gestiune a resurselor umane.....277
Asist.univ.dr. TANIA STOEAN

Ocuparea Basarabiei şi a nordului Bucovinei (27 – 28 iunie 1940)
în contextul relațiilor româno-sovietice.....281
Drd. FLORIN ŞANDRU

ASPECTE PRIVIND SECURITATEA SISTEMELOR INFORMAȚIONALE

Col.prof.univ.dr.ing. Gelu ALEXANDRESCU*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Politica de securitate a sistemelor informaţionale trebuie să aibă în vedere următoarele domenii: echipamente (hardware); software şi firmware; proceduri; comunicaţii, reţele de calculatoare şi mediul fizic; personal; radiaţii parazite; calamităţi naturale.

Cuvinte cheie: sisteme informaţionale; securitate; comunicaţii; reţele de calculatoare; tehnologia informaţiei şi comunicaţiilor.

Vulnerabilităţile informaţionale constituie o componentă a vulnerabilităţii de securitate a sistemelor, generată de stări de fapt, procese sau fenomene din viaţa internă a organizaţiei (structurii militare), care diminuează capacitatea de reacţie la riscurile existente ori potenţiale de orice natură, inclusiv informaţionale sau care favorizează apariţia şi dezvoltarea acestora, cu consecinţe privind îndeplinirea obiectivelor stabilite.

În general, vulnerabilităţile informaţionale sunt cu atât mai mari cu cât reţelele informaţionale şi structura informaţiilor sunt de complexitate mai mare şi cu grad mai ridicat de confidenţialitate, fiind mai greu de organizat, administrat şi protejat. De asemenea, vulnerabilităţile sporesc direct proporţional cu nivelul tehnologic implementat în construcţia şi în funcţionarea echipamentelor (mai ales digitale) sistemelor informaţionale.

Activităţile de management a securităţii unui sistem informaţional trebuie să permită:

- minimizarea posibilităţilor de intrare neautorizată în sistemul de comunicaţii prin utilizarea unor soluţii stratificate de protecţie bazate pe combinarea de politici, soluţii hardware şi software, pentru crearea unor bariere sigure împotriva utilizatorilor neautorizaţi;
- asigurarea securităţii echipamentelor de calcul, a sistemului software şi de supervizare, precum şi a sistemului de baze de date relaţionale şi/sau distribuite;

* e-mail: *alexandrescugelu@yahoo.com*

- detectarea utilizării neautorizate şi determinarea punctului original de intrare, privind accesul fraudulos.

Securitatea procedurilor constituie o parte integrantă a programului general de securitate al sistemului informațional şi trebuie să asigure un înalt nivel de protecție a echipamentelor ce folosesc software, prin supravegherea continuă a parametrilor de exploatare şi a echipamentelor, protejarea componentelor hardware şi software împotriva distrugerii sau modificării intenționate şi neintenționate, determinarea prealabilă a implicațiilor probabile ce pot surveni la modificarea configurației echipamentelor, organizarea unui control sever asupra generării, gestionării şi utilizării parolelor şi cheilor privind accesul la diferite facilități oferite de sistemul informațional.

Managementul securității unui sistem informațional cuprinde un ansamblu de măsuri destinate să asigure protecția sub toate aspectele a *sistemului de comunicații* şi a *componentelor sale*, incluzând: intrările în sistem, accesul la aplicații, transferul de informații, protecția componentelor de management prin analiza şi minimizarea riscurilor, implementarea planului de securitate şi monitorizarea aplicării criteriilor (strategiei) utilizate. Măsurile speciale privesc: supravegherea indicatorilor de securitate, partiționarea accesului la informații, administrarea parolelor, generarea avizărilor şi a mesajelor de alarmare asupra violării securității.

Securitatea comunicațiilor cuprinde ansamblul de măsuri ce asigură funcționarea stabilă şi neîntreruptă a rețelelor, liniilor şi mijloacelor de comunicații proprii în condițiile executării de către adversar a unor intense acțiuni de cercetare, bruiaj sau de neutralizare. Are scopul să asigure prevenirea interceptării emisiilor, accesului electronic neautorizat şi modificării informației pe timpul transmiterii acesteia, garantând utilizarea numai de către personalul autorizat. De asemenea, trebuie să prevină accesul personalului neautorizat la echipamente, servicii, material şi documente, prin descoperirea, confirmarea şi contracararea acțiunilor de spionaj, sabotaj şi de distrugere ale acestuia. Sistemul de securitate adoptat trebuie să asigure circulația sigură a informației cu orice categorie de clasificare şi prin orice mediu de transmitere.

Securitatea rețelelor de calculatoare cuprinde ansamblul de tehnici care realizează controlul privind utilizarea frauduloasă şi modificarea în calculator sau în informațiile deținute şi are în vedere asigurarea autenticității, confidențialității, integrității, disponibilității şi nonrepudierii informației procesate şi memorate în calculatoare (servere şi stații de lucru). Domeniile de securitate în tehnologia informației privesc: calculatoarele, datele, informațiile, aplicațiile şi rețelele. Pentru asigurarea securității în rețelele de calculatoare are o importanță deosebită şi metoda de ascundere a conținutului informațiilor prin utilizarea criptării datelor.

Conceptul de securitate hardware şi software multinivel[1] asociază diferite niveluri de control al accesului, pentru a proteja cât mai bine o sursă, indiferent de natura sa, fără a produce degradarea performanţelor sistemului informaţional, avându-se în vedere: resursele hardware şi software de protejat, controlul accesului la fiecare subsistem şi sistem în ansamblu, detectarea pătrunderilor (accesului) neautorizate şi prevenirea pătrunderii personalului care nu are drept de acces.

Securitatea hardware cuprinde:

- efectuarea controalelor necesare pentru prevenirea accesului neautorizat la echipamente şi conexiuni, facilităţi, materiale şi documente;
- protecţia împotriva acţiunilor de spionaj, sabotaj şi de deteriorare a mijloacelor tehnice;
- accesul de la distanţă să fie permis numai pe baza autorizării de către organele legale, iar dispozitivele utilizate să fie securizate;
- interzicerea ameninţărilor fizice asupra componentelor reţelelor de calculatoare, stabilirea dacă firewallurile şi routerele au securitatea asigurată;
- blocarea, prin dispozitive tehnice specifice, a intrărilor şi ieşirilor reţelelor împotriva accesului neautorizat, confirmarea că reţeaua de calculatoare este protejată prin firewall;
- păstrarea calculatoarelor şi suporturilor magnetice externe în mediu protejat electromagnetic;
- dublarea fizică sau chiar şi logică a serverului de fişiere;
- utilizarea de cabluri coaxiale sau de fibre optice pentru reducerea radiaţiilor parazite;
- utilizarea sistemelor firewall, de detecţie şi de prevenire a intruziunilor.

Securitatea software cuprinde:

- stabilirea cerinţelor privind detecţia şi prevenirea atacurilor asupra securităţii software, precum şi de control al acesteia;
- stabilirea standardelor de securitate ce trebuie aplicate şi utilizate;
- determinarea produselor software din calculatoare (programe sursă, biblioteci şi module încărcate) cărora trebuie să li se asigure protecţia împotriva accesului neautorizat;
- identificarea unică a accesului utilizatorilor şi etichetarea fişierelor cu lista persoanelor care au acces autorizat;
- evidenţa permanentă a tuturor produselor software folosite, controlul continuu şi neîntrerupt asupra funcţionării componentelor software de

[1] T. Băjenescu, *Managementul reţelelor moderne de telecomunicaţii*, Editura Teora, Bucureşti, 1998, pp. 123, 124.

aplicație şi a existenței produselor software pentru securitate (software antivirus şi software firewall pentru identificarea şi blocarea accesului neautorizat al hackerilor, eventual şi alte servicii nontehnice);

- toate produsele software utilizate să fie evaluate şi verificate de către organele autorizate din punct de vedere al criteriilor de securitate (confidențialitate, integritate, disponibilitate, autenticitate) înainte de darea în exploatare;
- asigurarea protecției împotriva compromiterii şi deteriorării produselor software de aplicație şi informaționale prin software malițios (viruşi, viermi, cai troieni, bombe logice, zoombie, vampiri), verificarea şi utilizarea permanentă de programe antivirus, antispam, antispyware şi pentru protecția împotriva accesului neautorizat;
- protecția programelor de criptare automată a informației împotriva sustragerii sau modificării, pentru împiedicarea persoanelor neautorizate să cunoască conținutul în clar al datelor memorate în sistemele de calcul;
- asigurarea de produse software pentru salvarea unor fişiere alterate involuntar sau de restaurare a unor versiuni anterioare, precum şi de ascundere a unor fişiere;
- documentația privind proiectarea şi performanțele software de aplicație şi informaționale va fi utilizată numai de către programatori şi operatori autorizați, fiecare dintre aceştia având acces partajat numai la programele de care răspund oficial;
- versiunile produselor software autorizate să fie păstrate în 2-3 copii, realizate pe suporturi magnetice diferite, fiind interzis a se executa copii neautorizate de pe orice documentație sursă;
- arhivarea periodică a informațiilor din bazele (depozitele) de date, după un program prestabilit;
- stabilirea conținutului şi a modului de efectuare a alarmei împotriva accesului neautorizat.

Securitatea rețelelor de calculatoare se bazează în mare măsură pe utilizarea dispozitivelor firewall, prin care trebuie să se confirme că:

- rețeaua de calculatoare este protejată;
- translatarea adresei de rețea (Network Address Translation – NAT) şi numele de domeniu al serverului (Domain Name Server – DNS) sunt utilizate pentru ascunderea numelor interne şi adreselor față de utilizatori externi;
- programele (codurile) malițioase sunt filtrate;
- lucrul dispozitivelor de detectare a intruziunilor (IDS) şi a celor de prevenire a intruziunilor (Intrusion Prevention Systems – IPS) trebuie să fie coordonat cu activitatea firewallurilor.

Securitatea rețelelor de calculatoare este vitală pentru a interzice adversarului să exploateze vulnerabilitățile mediului informațional împotriva forțelor aliate.

Utilizarea tehnologiei informației şi comunicațiilor a creat posibilitatea realizării unor sisteme informaționale moderne în care informatica şi comunicațiile au un rol hotărâtor.

BIBLIOGRAFIE

Alexandrescu C., Alexandrescu G., Boaru Gheorghe, *Sisteme informaționale – fundamente teoretice*, Editura UNAp „Carol I”, Bucureşti, 2009.

Alexandrescu C., Alexandrescu G., Boaru Gheorghe, *Sisteme informaționale militare – servicii şi tehnologie,* Editura UNAp „Carol I”, Bucureşti, 2010.

Băjenescu T., *Managementul rețelelor moderne de telecomunicații*, Editura Teora, Bucureşti, 1998.

Ilie Gheorghe, Stoian Ion, Alexandrescu G., *Rețele de calculatoare – soluții de realizare şi administrare*, Editura UNAp, Bucureşti, 2004.

Ilie Gheorghe, *Securitatea sistemelor militare,* Editura Militară, Bucureşti, 1995.

Oprea Dumitru, *Protecția şi securitatea informațiilor*, Editura Polirom, Iaşi, 2003.

MEDIUL INTERNAȚIONAL ŞI FORȚELE AERIENE

Cdor.prof.univ.dr. Vasile BUCINSCHI[*]
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Col. Codrin HERȚANU[**]
Grup Protecția Forței, Flotila 95 Aeriană, Bacău

La finele primului deceniu al secolului XXI şi începutul celui de-al doilea, lumea contemporană continuă să fie un loc contradictoriu, plin de contraste, imprevizibil şi în continuă schimbare. După trecerea a 20 de ani de la finalizarea Războiului Rece, putem doar întrezări schimbările care se vor impune în următoarele decade: de la războaie neconvenționale la adversari nonstatali sau de la unipolaritate la multipolaritate. În acest context, Forțele Aeriene continuă să fie o categorie de forțe esențială pentru asigurarea succesului în luptă. Noile riscuri, provocări şi amenințări ale secolului XXI duc la creşterea complexității utilizării Forțelor Aeriene, iar concepția de întrebuințare a acestora va trebui să asigure dominarea totală a spațiului de luptă strategic, proiecția precisă şi cu mare intensitate în orice loc de pe mapamond, dezvoltarea de acțiuni complet integrate sau independente.

Cuvinte cheie: mediu internațional; Forțe Aeriene; război neconvențional; putere aeriană.

La finele primului deceniu al secolului XXI şi începutul celui de-al doilea, lumea contemporană continuă să fie un loc contradictoriu, plin de contraste, imprevizibil şi în continuă schimbare.

Această lume este încă departe de proiectul „păcii eterne” prefigurat acum aproape 200 de ani de către filozoful german Immanuel Kant. De asemenea, o lume în care există doar „cetățeni ai lumii” va rămâne încă mult timp doar un deziderat emis de către filozoful anterior menționat.

Momentul actual se află la doar 20 de ani – interval de timp insignifiant, în raport cu istoria omenirii – de sfârşitul Războiului Rece. Nu întâmplător, Alexandre Dumas şi-a intitulat romanul „După 20 de ani”, întrucât acest interval reprezintă, de obicei, momentul în care putem face o primă retrospectivă serioasă, profundă a mediului de securitate contemporan.

[*] e-mail: *vbucinschi2000@yahoo.com*
[**] e-mail: *codyh2004@yahoo.com*

În aceste două decade, lumea s-a schimbat considerabil, iar ritmul schimbărilor este din ce în ce mai accelerat.

Prăbuşirea comunismului a facilitat extinderea fenomenelor de globalizare. De asemenea, noul secol tinde să marcheze sfârşitul influenței americane pe scena geopolotică actuală şi începutul unei perioade marcate de afirmarea puternică a unor state de pe continentul asiatic ca actori geopolitici relevanți la nivel mondial. China continuă să îşi consolideze sfera de influență nu doar în Asia Centrală, ci şi în Africa sau America Latină, iar inderdependențele sino-americane au asigurat Beijingului un dialog strategic cu Washingtonul. În acelaşi context, mutații strategice remarcabile s-au produs şi în India, Turcia şi Iran.

În acelaşi timp s-a afirmat cu virulență şi terorismul islamic, ca adversar al viziunii occidentale despre lume şi viață. Într-o încercare de a ține confruntarea militară departe de propriile teritorii, aliații americani şi europeni încearcă, de peste opt ani, să-i împiedice pe insurgenții talibani să revină la putere, de această dată nu numai în întregul Afganistan, dar şi în tot mai multe regiuni ale Pakistanului din vecinătate. În acest context, o viitoare retragere a NATO din Asia Centrală depinde doar de reuşita noii strategii americane – suplimentarea trupelor şi contrainsurgența – iar statele europene vor trebui să lupte, inclusiv cu administrația de la Kabul, pentru ca afganii să aibă un stat cât mai funcțional.

Iată că, după cei 20 de ani care ne despart de finalizarea Războiului Rece, putem doar întrezări schimbările care se vor impune în următoarele decade: de la războaie neconvenționale la adversari nonstatali sau de la unipolaritate la multipolaritate.

În acelaşi timp, pe lângă faptul că India şi China concurează pentru cea mai mare rată de creştere susținută, în condiții de democrație respectiv autoritarism, se constată o încercare de conciliere a democrațiilor cu autoritarismele. De exemplu, din rațiuni energetice, Statele Unite ale Americii conlucrează strâns cu Federația Rusă, pentru cele mai bune relații cu autocrațiile din Asia Centrală, iar China şi India procedează, în mod similar, vis-a-vis de dictatura birmană. De asemenea, în state precum Vietnamul asistăm la o fuziune a capitalismului cu socialismul, în timp ce în țările din Africa oazele de dezvoltare apar mai ales datorită pieței locale şi nu a ajutoarelor internaționale. În acest sens, se pare că întreaga gândire neoliberală, care previziona victoria finală a liberalismului, a făcut *in corpore* un semnificativ pas înapoi.

Pe de altă parte, în ultimul deceniu al etapei actuale, lumea occidentală a reuşit să identifice un nou adversar ideologic – terorismul islamist, şi a vectorului care transpune în practică respectivele precepte – Al Qaida, ca actor nonstatal, care luptă pentru crearea unui califat global. Este important de

menționat faptul că ideologia terorismului islamic este pezentată opiniei publice mondiale ca fiind opusă şi față de regimurile statelor din estul Europei. În acelaşi sens trebuie precizat faptul că redescoperirea prezentă a lumii musulmane (nu doar a a islamismului radical, dar şi a legii şaria, de exemplu) s-a făcut evidențiindu-se opoziția şi chiar concurența cu ideologia tradițional occidentală.

În actuala configurație a lumii contemporane, rolul NATO s-a modificat uneori semnificativ, prin apariția misiunilor „out of area” şi a partenerilor de nivel global ai Alianței, cum sunt, de exemplu, Japonia, Australia, Coreea de Sud, China sau India. În acelaşi timp, un fapt cu semnificație aparte pentru evoluția sistemului de securitate mondial îl constituie crearea în Asia Centrală a două alianțe care au interese contrare celor ale NATO şi Statelor Unite, respectiv: Organizația de Cooperare de la Shanghai (în care China şi Federația Rusă îşi dispută supremația, iar India şi Iran au statutul de observatori) şi Organizația Tratatului de Securitate Colectivă (constituit din majoritatea statelor ex-sovietice, în care Rusia este liderul necontestat).

În afara acestor aspecte, există o serie de alte fenomene ale lumii contemporane, care doar la prima vedere par de importanță secundară. În primul rând, începerea exploatării depozitelor de hidrocarburi central-asiatice capătă o importanță geopolitică din ce în ce mai mare. Mai mult, ascensiunea Chinei, ca actor geopolitic major, duce la drenarea acestor depozite către această putere economică.

Cea mai mare democrație a momentului, India, a fost martora unor mutații socio-politice deosebite, prin abandonarea sistemului cvasisocialist şi părăsirea Moscovei, în favoarea parteneriatelor economice, şi nu numai, cu Statele Unite ale Americii. De asemenea, semnarea unui acord nuclear între India şi S.U.A., în care diaspora indiană din America a avut un rol esențial, vine să legitimeze relațiile speciale existente între cele două state.

Mutații semnificative se petrec pretutindeni în lumea contemporană, din perspectiva faptului că, într-o lume interconectată, un fenomen care evoluează într-o parte a globului îşi găseşte reverberații în altă parte sau chiar pe întreg mapamondul. În acest sens, putem da exemplul Turciei, stat musulman şi secular consacrat de Mustafa Kemal, acum mai bine de un secol. În ultima vreme, Turcia şi-a completat dimensiunea vestică a politicii sale interne şi externe cu una din ce în ce mai accentuat estică, de inspirație neo-otomană, orientată spre Africa, Orientul Mijlociu, Caucaz şi Asia centrală şi acceptarea la putere a unui islamism modern şi slăbirea puterii politice a armatei.

Un alt fenomen semnificativ pentru evoluțiile contemporane recente îl reprezintă adâncirea interdependenței economice sino-americane, care a

impus dialogul strategic S.U.A. – China. Aceste evenimente au avut ecouri imediate, determinând reaşezări strategice în Asia şi încercările Japoniei de a începe un dialog propriu cu China, pe de o parte şi de a încheia alianțe regionale antichineze, inclusiv cu India, pe de alta.

În acelaşi timp, se pare că idealul chinez de a redeveni una dintre puterile majore ale planetei este urmărit cu tenacitate de acest stat, indiferent de perioada de timp necesară pentru atingerea propriilor scopuri. Astfel, recenta relansare a relațiilor dintre China şi Taiwan are tendința de a slăbi, pe termen lung, poziția Statelor Unite în regiune. În acelaşi timp, China îşi face simțită prezența în Africa şi în regiunile îndepărtate ale Rusiei.

Alte fenomene ale lumii contemporane, fără legătură nemijlocită cu securitatea mondială la prima vedere, sunt reprezentate de evoluțiile legate de schimbările dramatice ale climei Terrei.

În ultimii ani, din cauza reducerii rezervelor mondiale de apă potabilă ale omenirii, statele bogate ale planetei au început achiziționarea unor imense suprafețe de teren agricol, dispunând de rezerve însemnate de apă, în state mult mai sărace, pentru hrănirea şi aprovizionarea propriilor cetățeni. Exemplele cele mai semnificative sunt reprezentate de Coreea de Sud şi Arabia Saudită, care au achiziționat importante suprafețe în Madagascar, respectiv Kazahstan.

De asemenea, se poate spune că toate disputele dintre state pălesc în fața pericolelor globale, impuse de schimbările climatice, întrucât se pare că toate statele sunt unanim de acord cu faptul că activitatea umană şi emisia de gaze cu efect de seră, prin arderea combustibililor fosili, produc o încălzire globală cu efecte catastrofice pentru umanitate. În special în rândul țărilor dezvoltate economic au apărut primele încercări de limitare a acestor efecte dezastruoase, prin crearea unei aşa-numite piețe a carbonului şi acordarea de ajutoare țărilor sărace pentru a polua mai puțin.

Mediul internațional de securitate

Delimitări conceptuale

Am menționat anterior termeni şi noțiuni precum: „internațional”, „mediu de securitate”, „mediu internațional de securitate”, „amenințări la adresa securității” etc.

Pentru o analiză cât mai obiectivă, se impune delimitarea sferelor noțiunilor amintite, încercând să ne apropiem cât mai mult de fenomenele şi de procesele lumii reale.

Termenul „internațional” a fost lansat spre sfârşitul secolului al XVIII-lea de către filozoful englez Jeremy Bentham (1748-1832), derivând din latinescul intergentes (ceea ce se desfăşoară între ginți, între diferitele unități

de organizare socio-umană). În prezent, această noțiune cuprinde sistemul de relații dintre state, alte structuri statale şi nonstatale, care sunt subiecte de drept internațional.

„Mediul internațional”, potrivit prezentei abordări, se apropie în cea mai mare măsură de noțiunea de „sistem internațional”. Acest din urmă termen reprezintă suma identităților „politice independente (triburi, state, națiuni, organizații, alianțe) aflate în proces de interacțiune, în mod regulat, şi în continuă evoluție”[1]. Trecerea „de la un sistem internațional la altul este destul de dificil de sesizat cronologic, iar separarea netă a acestora după date cronologice”[2], are doar o importanță taxonomică. Ca urmare, „mediul internațional” este o sintagmă cu o semnificație mult mai largă, reprezentând fundamentul, cadrul în care se manifestă actorii internaționali, care constituie sistemul internațional, respectiv: relațiile politice, economice, militare, de putere, care se manifestă între entitățile politice, economice sau militare. Relațiile care se stabilesc între entitățile sistemului internațional se bazează pe interese naționale, de aceea unii experți în relații internaționale apreciază că statele nu au prieteni, statele au numai interese.

În afara acestor noțiuni şi sintagme, „mediul internațional” este constituit şi din „actori internaționali” – subiecte de drept internațional (persoane juridice) care îşi promovează interesele în mediul internațional prin intermediul politicii şi al diplomației. Cea mai importantă categorie a acestora o reprezintă statele, dar o pondere din ce în ce mai însemnată o capătă organizațiile internaționale – guvernamentale (membrii acestora sunt state sau instituții de stat) şi neguvernamentale (membrii acestora sunt structuri care nu reprezintă guvernele, ci comunități ale societății civile care sunt unite prin interese particulare sau globale, cum ar fi: drepturile omului, drepturile animalelor, drepturile copilului, eliminarea poluării şi salvarea mediului înconjurător etc.). O categorie aparte a actorilor internaționali, a căror pondere în relațiile internaționale tinde să devină din ce în ce mai însemnată o reprezintă corporațiile transnaționale – firme gigant din domeniul economic, care funcționează având numeroase filiale ale firmei-mamă în alte state decât în statul de reşedință. În afara acestor actori se manifestă o serie de organizații, care nu pot fi încadrate în nicio categorie anterioară, dar a căror influență este evidentă în ultima perioadă. Este vorba de rețelele de tip terorist şi cele care au legătură cu activitățile ilegale de orice tip, adică aşa-numitele rețele ale crimei organizate. Activitatea acestor „actori” a reuşit să atragă atenția comunității internaționale convingând-o că este în interesul său să ia măsuri pentru a se proteja. În acest scop au fost inițiate mai multe proiecte de

[1] Eugen Străuțiu, *Teme introductive în relațiile internaționale*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2007, p. 7.
[2] *Ibidem*, p. 8.

realizare a unei cooperări şi colaborări intensificate între state şi grupuri de state pentru a preveni şi, la nevoie, a contracara acțiunile distructive ale crimei organizate şi ale teroriştilor.

Viitorul mediului internațional de securitate

Al patrulea raport public al Consiliul Național al Informațiilor din Statele Unite ale Americii, denumit „Tendințe Gobale 2025: O Lume Transformată”[3], permite o proiecție în viitor pentru următorii 15 ani. Concluzia de bază a raportului este că Statele Unite îşi vor pierde influența nu atât ca urmare a unui declin propriu, cât mai ales datorită faptului că state precum India sau China se vor afirma rapid în următoarea perioadă.

Concret, Statele Unite vor schimba statutul de superputere cu unul de membru al grupului de state-lider ale lumii, cu consecințe pe plan politic, economic şi militar.

În acelaşi raport se menționa: „The unipolar moment is over.” (Momentul unipolar s-a terminat). Lumea multipolară se va afirma în scurt timp. Concluziile raportului vorbesc despre o Japonie care va fi prinsă între China şi Statele Unite, despre o Rusie care va progresa sau va stagna, despre India care merge pe urma Chinei, precum şi despre alte țări ca Turcia, Iran sau Indonezia, al căror rol va creşte.

Una dintre cele mai importante afirmații ale raportului se referă la faptul că am putea asista la dispariția sistemului de alianțe şi a ierarhiei rezultate la sfârşitul ultimei conflagrații mondiale. Întregul sistem internațional – aşa cum a fost construit în urma celui de-al Doilea Război Mondial – va fi revoluționat. Nu numai că noii jucători – Brazilia, Rusia, India şi China – au un loc la masa internațională superioară, dar aceştia vor schimba mizele şi regulile jocului de putere. Transferul fără precedent de bogăție, din vest către est, va continua şi în viitorul previzibil.

Creşterea economică fără precedent, ce se adaugă la o creştere a populației globului cu 1,5 miliarde de oameni, va face presiune asupra resurselor – în mod particular, energie, hrană, dar şi apă – crescând spectrul insuficiențelor ce apar atunci când cererea depăşeşte oferta.

Potențialul pentru conflict va creşte, în parte din cauza turbulenței politice în zone din arealul Orientului Mijlociu. Acest sistem multipolar este caracterizat printr-o instabilitate mărită față de sistemele bipolar sau unipolar, de aceea se estimează apariția a noi actori nonstatali, cum ar fi: grupuri de oameni de afaceri, unele triburi sau clanuri, organizații religioase şi rețele criminale, ce se vor manifesta într-o lume transformată.

[3] *Tendințe globale 2025: o lume transformată*, publicat la adresa http://www.mtholyoke.edu/acad/bushj/lite, consultat la data de 11 ianuarie 2011.

China ar putea fi a doua economie a lumii în anul 2025 şi posibil prima putere militară. India o va urma îndeaproape, iar Rusia va avea un parcurs ascendent în cazul în care prețul barilului de țiței va fi în permanență mai mare de 50-70 de dolari. Cele trei țări urmează modelul de „capitalism de stat”, nu modelul liberal occidental.

Raportul accentuează constatarea că terorismul nu va dispărea până în 2025, dar incidența sa s-ar putea diminua, în cazul în care creşterea economică va continua, iar şomajul în rândul tinerilor se va reduce în Orientul Mijlociu. Oportunitățile economice pentru tineri, împreună cu existența unui pluralism politic mai accentuat, îi vor îndepărta pe unii indivizi de grupările teroriste, în timp ce alții, motivați de o varietate de factori (dorința de răzbunare sau de a deveni „martiri”), vor continua să recurgă la violență pentru îndeplinirea obiectivelor lor.

Grupările teroriste şi insurgente din 2025 vor fi probabil o combinație de descendenți ai grupurilor de mult înființate – care moştenesc structuri organizaționale, de comandă şi control, precum şi proceduri de antrenament necesare pentru desfăşurarea unor atacuri sofisticate – şi a unor grupări nou apărute de persoane violente şi private de drepturi, care se vor radicaliza.

Difuzarea cunoştințelor ştiințifice şi tehnice ar putea plasa unele dintre cele mai periculoase capacități ale lumii în mâinile acelor grupări teroriste care vor fi active în 2025. Globalizarea industriilor biotehnologice a răspândit cunoştințele şi capacitățile în materie, mărind accesibilitatea la factorii patogeni, adecvați atacurilor teroriste. Armele radiologice şi chimice pot fi, de asemenea, utilizate de către terorişti sau insurgenți pentru distrugeri în masă. Proliferarea armelor tactice avansate va creşte potențialul folosirii lor de către terorişti. Rachetele antitanc ghidate îmbunătățite, precum şi alte sisteme de arme portabile şi dispozitivele explozive termobarice sunt alte exemple de capacități ce vor putea fi folosite de grupurile teroriste şi insurgente.

Una dintre cele mai mari îngrijorări continuă să fie posibilitatea ca teroriştii sau alte grupări de răufăcători să obțină şi să folosească agenți biologici, sau, mai puțin probabil, dispozitive nucleare pentru a declanşa crime în masă. O atenție aparte se acordă organizației Al-Qaeda, care va avea deja 20 de ani de când activează. Există experți care consideră că această organizație a trecut în perioada de îmbătrânire şi că „va fi înlocuită de grupuri extremiste similare, de inspirație islamică”[4], afirmând că un val de teroare evoluează pe parcursul unui ciclu de activitate, iar ciclul de activitate al unei grupări teroriste este de circa 40 de ani. Slăbiciunile Al-Qaeda – datorate neatingerii obiectivelor strategice, a inabilității de a atrage largi mulțimi de

[4] *Mapping the Global Future – Report of the National Intelligence Council's 2020 Report*, publicat la adresa http://www.foia.cia.gov/2020/2020.pdf, consultat la data de 10 ianuarie 2011.

partea sa, precum şi datorită acțiunilor autodistructive – îi pot cauza descompunerea într-un tempo mult mai rapid decât s-a crezut.

Pe de altă parte, istoria sugerează că mişcarea teroristă islamică globală va trăi mai mult decât gruparea Al-Qaeda, eforturile strategice contrateroriste trebuind să se concentreze asupra felului şi motivului pentru care un nou grup terorist succesor va evolua.

Într-o lume multipolară, fragmentarea intereselor la nivel internațional va slăbi şi influența unor actori globali cum este de exemplu ONU, care nu va mai reuşi decât cu mare greutate să întreprindă o acțiune coerentă. Consiliului de Securitate existent i se pot adăuga noi membri, dar probabil va deveni din ce în ce mai ineficient în condițiile lipsei unui națiuni lider care să uniformizeze punctele de vedere. Conceptul de *global governance* va suferi, deoarece într-o lume multipolară este mai greu să se găsească soluții acceptabile pentru toți actorii importanți.

Într-o lume multipolară, grupurile religioase ar putea juca un rol sporit, în comparație cu grupările seculare. Este de aşteptat ca în interiorul anumitor state, grupările religioase afiliate unor centre de putere externă să nu acționeze conform unor standarde statale, ci să emită pretenții de autonomie şi autoguvernare. De aceea, este de prevăzut ca statelor europene, cu puternice minorități musulmane, să le fie contestată autoritatea.

În concluzie, pe măsură ce Europa se apropie de anul 2025, o populație din ce în ce mai numeroasă va trăi în zone urbane enorme, unde potențialul unor conflicte bazate pe intoleranță religioasă, etnicitate şi luptă de clasă devine din ce în ce mai acut. În aceste condiții, apariția unor enclave în care autoritatea statală este respinsă va putea permite declanşarea unor conflicte asemănătoare, sau mai dure, ca „revolta suburbiilor” din Parisul anului 2008-2009.

De asemenea, se estimează că populația globului va creşte cu aproximativ 1,2 miliarde de oameni până în anul 2025, ajungând la aproape 8 miliarde. Această creştere nu va fi uniformă, astfel încât diferența dintre „țările bătrâne” (cele în care persoanele sub 30 de ani reprezintă mai puțin de o treime din populație) şi cele „tinere” (cele în care grupele de vârstă de sub 30 de ani reprezintă cel puțin 60% din populație) se va adânci. Foarte important este faptul că „țările tinere”, care au o creştere rapidă a populației, sunt grupate în prezent pe un aşa-numit „arc al instabilității”[5] (Africa sub-sahariană, Africa de Nord, Anzi, Orientul Mijlociu, Caucaz, Asia de Sud, Balcani, sudul şi centrul Asiei, zone din Asia de Sud-Est), care cuprinde de fapt statele cele mai susceptibile pentru declanşarea unui conflict.

În această perspectivă, apariția de noi „tigri” economici se va produce acolo unde populația se va maturiza, înregistrând un spor corespunzător în

[5] *Ibidem*.

domeniul forței deplin apte de muncă sau altfel spus, acolo unde tinerii vor deveni „muncitori”. Dacă o asemenea dinamică nu va fi posibilă (de aşteptat, în Africa, Teritoriile Palestiniene, Afganistan sau Pakistan), va avea de suferit climatul social, care ar putea să fie caracterizat de instabilitate, conflicte şi violență. Pe de altă parte, într-o lume globalizată, caracterizată de interdependențe, orice conflict, fie el şi intern, poate degenera şi influențează climatul regional şi pe cel global de securitate[6].

Forțele Aeriene în mediul internațional actual

Scurt istoric al evoluției Forțelor Aeriene

Conform legilor luptei armate, doctrinele şi tacticile de întrebuințare în luptă a diferitelor tipuri şi genuri de armă sunt direct influențate de sistemele de arme şi de tehnologiile la dispoziție la un moment istoric dat. Forțele aeriene nu fac excepție de la această regulă, ci dimpotrivă, sunt printre primele care reacționează la schimbările şi la evoluțiile tehnologiilor şi a mijloacelor de ducere a războiului.

Astfel, gândirea strategică a fost influențată, în Primul Război Mondial, de caracterul de masă al acestuia, iar în cea de-a doua mare confruntare, de caracterul de mişcare şi, deopotrivă, de societatea de tip industrial, de mecanismele complexe de declanşare a conflictelor militare şi a implicațiilor acestora. Deşi cel de-al doilea război mondial a consumat resurse aviatice masive, strategiile forțelor, mijloacelor şi îndeosebi ale acțiunilor s-au dovedit vulnerabile. Cu toate acestea, trebuie subliniat sprijinul masiv al aviației şi participarea remarcabilă a Forțelor Aeriene la primele operații întrunite şi la una dintre cele mai relevante operații aero-terestră şi aero-maritimo-terestră din istorie (debarcarea din Normandia).

Strategia Forțelor Aeriene se impune în câteva decenii, prin extensia rapidă a dimensiunii lor tehnice. Prin modul de folosire a forțelor şi mijloacelor, noua armă ofensivă, aviația, introduce a treia dimensiune în spațiul strategic al războiului.

Americanul Billy Mitchell a fost un vizionar al strategiei puterii aeriene şi de întrebuințare a Forțelor Aeriene. El vedea războiul viitorului acaparat de supremația aeriană. Strategia operațională aeriană vizează explicit realizarea şi menținerea supremației aeriene. La finele mileniului trecut şi începutul celui actual, se impune principiul supremației spațiale şi a celei informaționale. Rămâne însă valabilă interacțiunea strânsă dintre mijloacele celor trei categorii de forțe armate, care „favorizează o unificare a strategiilor“[7], în trecut independente.

---

[6] Mihail Orzeață, *Securitatea şi continua transformare în secolul XXI*, Editura Militară, 2004, p. 115.

[7] Herve Coutau-Begarie, *Breviaire strategique*, p. 1, publicată la adresa www.stratisc.org/pub/ Breviaire-10.htm, consultată la data de 12 ianuarie 2011.

De la abordarea aproape dogmatică a bombardamentului aerian strategic, prin prisma efectului la țintă, s-a ajuns, în câteva decenii doar, la armele ghidate cu precizie la mare distanță, ceea ce este similar cu o trecere de la concepția cantitativă la cea calitativă a războiului. Sfera strategiei operaționale opune bombardamentului strategic, sprijinul la sol.

Strategiile din domeniul operațional introduc elemente ale războiului paralel şi coerciției strategice, cu extinderea vastă a spectrului misiunilor aeriene. Acțiunea preventivă este însoțită de reacția aproape instantanee, iar acțiunea la mare distanță de prepoziționarea aviației de luptă, de loviturile selective, de transportul strategic al personalului şi al materialelor.

Potrivit lui Herve Coutau-Begarie, în interiorul strategiei aeriene, vom face cunoştință „cu o strategie convențională şi alta alternativă, cu una a războiului total şi alta a conflictului limitat, cu una de distrugere şi alta de interzicere, cu una ofensivă şi alta defensivă, cu una de disuasiune şi alta de acțiune”[8].

Pe coordonatele strategiei războiului noncontact, care este un efect al evoluției exponențiale a noilor tehnologii, strategia operațională aeriană vizează o angajare limitată, precisă, cu lovirea punctelor vulnerabile (fără pierderi colaterale sau cu pierderi colaterale minime) şi a centrelor vitale, astfel încât reacția adversă să devină imposibilă sau ineficace, iar de partea opusă, folosirea celor mai variate mijloace şi acțiuni – terorism, guerilă, război total sau civil, informațional, psihologic, mediatic etc.

Ultimele două decenii indică faptul că Forțele Aeriene se adaptează continuu la evoluția strategiei modului de ducere a luptei armate. În strategiile din anii ’90 ale forțelor şi mijloacelor, aparținând SUA şi altor armate ale puterilor relevante la nivel mondial, întâlnim transformări profunde, apariția conceptelor de tip „joint”, sporirea semnificativă a numărului de baze aeriene şi avioane de luptă.

Interdependența dintre strategie şi tehnologie generează, la sfârşitul secolului XX, acțiunea militară strategică integrată, cu conceptele americane ale „Bătăliei aero-terestre 2000“ şi „loviturii în adâncime“ (în desfăşurarea cărora Forțele Aeriene au un loc esențial, datorită sistemelor de cercetare-lovire de mare precizie, şi nu numai), care extind câmpul de luptă la dimensiunile teatrului de acțiuni militare şi pun accentul pe acțiunile întrunite ale forțelor terestre şi aeriene.

Lovirea precisă de la mare altitudine a obiectivelor indicate de la sol (de către forțele speciale) sau prin rețeaua senzorilor specifici conceptului de Război Bazat pe Rețea (RBR), selectate de sistemul rețelelor centrale de conducere (teoria „loviturilor chirurgicale“), este caracteristica strategiei

[8] Herve Coutau-Begarie, *Le phenomene: nouvelle histoire*, citat la adresa http://www.amazon.com/ Herv% C3%A9-Coutau-B%JP3CFK , consultată la data de 12 ianuarie 2011.

operaționale aeriene actuale. Manevra se planifică după conceptul centrelor de greutate definite de către colonelul John Warden.

Un alt gânditor remarcabil, americanul John Boyd, autor al teoriei buclei OODA (Observare-Orientare-Decizie-Acțiune), a propus o schimbare de paradigmă planificatorilor armatei, spre operații care să mențină inamicul în stare de dezechilibru, dezinformare şi imposibilitate de a-şi folosi puterea militară în mod coerent.

Campania aeriană din anul 2003, „Şoc şi groază“, din Irak, a avut elemente ale gândirii lui Boyd. Strategia campaniei a vizat lungirea buclei OODA a irakienilor, prin lovirea sistemelor C4I ale acestora, a punctelor de conducere ale regimului, infrastructurii critice de bază, astfel încât regimul lui Saddam nu a mai fost apt de a duce acțiuni militare coerente şi a clacat rapid. Generând noncooperarea dintre centrele de greutate irakiene (realizată în spiritul Effect-Based Operations, sugerând lovirea conexiunilor vulnerabile dintre aceste centre), americanii reuşesc să paralizeze psihologic regimul lui Saddam, chiar de la începutul războiului.

La nivelul Forțelor Aeriene, de talia celor aparținând Statelor Unite, mascarea strategică, războiul electronic, mijloacele de transmisiuni şi sistemele C4ISR permit conducerea acțiunilor în timp real. Manevra aeriană poate să se înscrie într-o buclă scurtă OODA ce se parcurge în doar câteva minute. Paralizarea strategică a adversarului se sprijină pe creşterea puterii armelor aer-sol de precizie, de la 8% pe timpul operației „Desert Storm” la 70% în operația „Iraqi Freedom”.

În Europa, construcția avionului A 400 M este parte a strategiei de proiecție a puterii aeriene continentale viitoare şi un răspuns la nevoile de tip aerian militar strategic. Din păcate, puterea aeriană a statelor europene este marcată serios de problemele bugetare naționale. În fapt, rămâne pe un loc principal, în edificarea strategiilor aeriene actuale, problema decalajelor de putere, în general, şi a celui de putere aeriană, în special. Victoria, într-un conflict de amploarea temporală, spațială şi tehnologică a celor actuale, aduce în ecuație aspectele asimetriei strategice de forțe şi mijloace, care nu sunt uşor de cuantificat şi evaluat.

În secolul XX, Forțele Aeriene au cunoscut dezvoltări tehnologice ce le-au permis o sporire a posibilităților şi, de aici, a modalităților de întrebuințare. După folosirea inițială în misiuni de recunoaştere, observare şi bombardament, aviația a trecut la „răspunsul flexibil“, a pus accent pe transportul aerian strategic, apoi s-a angajat în misiuni de război electronic, realimentare în zbor, conducere, control şi detecție aeropurtată etc., pentru a ajunge la lovituri cu efecte cumulate, la misiuni de cercetare şi salvare în luptă, umanitare şi protecția populației.

După 11 septembrie 2001, Forţele Aeriene au fost întrebuinţate în lupta împotriva teroriştilor. Împreună cu forţele speciale, acestea au contribuit la lovirea centrelor vitale şi de greutate ale inamicului, acţiunea lor a devenit globală, continuă şi tematică (pe tipuri de misiuni – atac, apărare, recunoaştere, supraveghere aeriană, război electronic, transport, comandament şi control, salvare etc.). S-au folosit în acţiune vehiculele aeriene fără pilot (UAV), pentru obţinerea de informaţii, acţiuni de război electronic, iluminarea/marcarea ţintelor terestre, înşelarea apărării aeriene şi atac la sol, fără a se diminua componenta pilotată a Forţelor Aeriene.

Forţele Aeriene dispun acum de capabilităţi superioare de a aduna informaţii, a le centraliza, analiza şi utiliza. Reducerea duratei ciclului de luare a deciziei are un rol sporit în creşterea ritmului operaţiilor combative şi a celor de sprijin. Proiecţia forţei la mari distanţe a impus Forţelor Aeriene necesitatea de a rezolva problemele de transport şi de logistică.

Întrebuinţarea Forţelor Aeriene în conflictele din ultimele decenii a presupus ducerea de operaţii aeriene pe teatre exterioare şi interioare, independente şi integrate, folosirea capacităţilor de transport aerian strategic, de realimentare în aer, bruiere şi neutralizare a mijloacelor apărării aeriene, cu utilizarea muniţiei inteligente, a mijloacelor de supraveghere şi cercetare aeriană.

Încă de la apariţia primelor aeronave de luptă, teoreticienii Forţelor Aeriene au intuit că întrebuinţarea noilor mijloace trebuie să fie direcţionată atât de principiile generale ale luptei armate, cât şi de acelea specifice acţiunilor desfăşurate în spaţiul aerian.

În actualul mediu internaţional este important să poate fi distinse atât acele elemente şi trăsături care reprezintă linia de continuitate pentru Forţele Aeriene, cât şi cele de noutate, care apar în noile condiţii.

Elementele de continuitate pentru Forţele Aeriene

Continuitatea pentru Forţele Aeriene este dată de acele elemente ale acţiunii Forţelor Aeriene, precum şi ale doctrinelor cu referire la acestea, care se regăsesc în întreaga lor evoluţie.

Gânditori precum Giulio Douhet sau Hugh Trenchard au afirmat, de la bun început, faptul că Forţele Aeriene acţionează cel mai bine în ofensivă, fiind mijloace preponderent de atac. Primordialitatea acţiunii ofensive are un rol decisiv în lupta aeriană, presupunând, mai curând a acţiona decât a reacţiona, dictând astfel timpul, locul, scopul, intensitatea şi ritmul operaţiei. Iniţiativa trebuie să fie cucerită, cât mai curând posibil. În timp ce defensiva poate fi dictată de situaţia de luptă, succesul în război este, în general, obţinut numai prin acţiunea ofensivă. Chiar succesele unor campanii de apărare au fost bazate, mai degrabă, pe angajări ofensive selective decât pe acţiuni de

apărare. Forțele Aeriene sunt evident ofensive la nivel tactic, chiar dacă sunt întrebuințate în apărare la nivel operativ sau strategic.

Un alt principiu pe care comandanții Forțelor Aeriene au trebuit să-l asigure se referă la libertatea de acțiune. Aceasta creează condițiile necesare pentru ca acțiunile Forțelor Aeriene să se poată desfăşura potrivit planurilor elaborate. Capacitatea Forțelor Aeriene de a-şi masa şi manevra forțele, precum şi abilitatea acestora de a opera la nivelul tactic, operativ sau strategic al războiului sau de a opera simultan la toate aceste niveluri, asigură comandantului o resursă care îi permite să cucerească inițiativa, direct şi aproape imediat. Libertatea de acțiune este materializată prin câştigarea şi prin menținerea unui grad de control asupra spațiului aerian.

Libertatea de acțiune a fost de la bun început motivul pentru care primii comandanți ai unităților de aviație au solicitat gruparea acestor mijloace în entități separate de cele ale forțelor de la sol, pentru a le putea permite acestora să acționeze după propriile tactici şi proceduri, cu maximum de eficiență.

Definirea şi delimitarea conceptuală a puterii aeriene de către Giulio Douhet, mai întâi, precum şi a faptului că spațiul aerian trebuie dominat/controlat, pentru a obține victoria în război, a constituit un veritabil salt înainte pentru Forțele Aeriene şi un motor al dezvoltării acestora. Cu diferențe nesemnificative, aceste concepte, prefigurate acum aproape 100 de ani, şi-au păstrat actualitatea până în prezent, fiind pilonul central al oricărei strategii folosite în războaie.

Un exemplu deloc întâmplător îl constituie statul Israel, înconjurat numai de state ostile, şi care a reuşit să-şi mențină actualul teritoriu, şi prin folosirea cu foarte mare eficiență a propriei puteri aeriene.

Realizarea surprinderii este ceea ce au reuşit să realizeze Forțele Aeriene Israeliene, în războiul din 1967, împotriva Egiptului. La momentul respectiv aceasta a însemnat alegerea, în mod neaşteptat pentru inamic, a momentului în care s-a declanşat operația aeriană. Ea mai poate presupune, de asemenea, alegerea locului, mijloacelor, metodelor şi procedeelor de executare a operației (acțiunilor) aeriene, exploatarea factorilor de timp şi de stare a vremii, folosirea procedeelor de mascare, în general, şi a manevrei de înşelare, în special, precum şi a războiului electronic. Viteza şi raza de acțiune a Forțelor Aeriene permit acestora să realizeze surprinderea mai rapidă decât forțele de suprafață. În acelaşi timp, Forțele Aeriene pot să sporească posibilitatea forțelor de suprafață de a realiza surprinderea, permițând acestora să câştige inițiativa prin devansarea inamicului în realizarea dispozitivului de luptă în diferite zone sau raioane, aşa cum s-a întâmplat în războaiele arabo-israeliene, când IAF au permis forțelor de la sol să preia inițiativa şi să înfrângă forțele inamice.

Elementele de noutate pentru Forțele Aeriene

Evoluția Forțelor Aeriene din ultimele două decenii indică, prin desfăşurarea conflictelor, faptul că Forțele Aeriene continuă să evolueze odată cu strategia de desfăşurare a războaielor. După încheierea Războiului Rece forțele armate ale SUA, de exemplu, au fost reduse considerabil. Cu toate acestea numărul bazelor aeriene americane a crescut cu 30%, iar numărul avioanelor de luptă a cunoscut o evoluție similară.

La sfârşitul secolului XX, au apărut conceptele americane „Bătălia aero-terestră 2000“ şi „lovitura în adâncime“. În planificarea acestor tipuri de operații şi acțiuni Forțele Aeriene dețin rolul principal. Este meritul strategilor americani care au reuşit să pună în valoare pe deplin acele caracteristici esențiale pentru Forțelor Aeriene care tranşează victoria în favoarea forțelor proprii.

La momentul actual strategia operațională aeriană pune accentul pe folosirea mijloacele aeriene fără pilot pentru lovirea precisă de la mare altitudine a obiectivelor de la sol. Aceste mijloace sunt folosite pentru cercetarea pozițiilor insurgenților din teatrele de operații din Orientul Mijlociu.

Campania aeriană „Şoc şi groază“ din Irak a avut elemente ale teoriei clasice despre puterea aeriană. Strategia campaniei a vizat lovirea sistemului C4I, a punctelor de conducere ale regimului, infrastructurii critice de bază, astfel că regimul lui Saddam nu a mai fost apt de a duce acțiuni militare coerente şi a fost înfrânt. Anihilând coordonarea centrelor de greutate irakiene, americanii reuşesc să paralizeze psihologic regimul lui Saddam chiar de la începutul războiului.

În viitor, în lupta împotriva terorismului, Forțele Aeriene vor lovi „centrele vitale ale acestor rețele (baze, noduri de rețea, depozite), vor executa lovituri aeriene preemptive”, cu mijloace specifice, asupra grupurilor teroriste, în timpul acțiunii sau pregătirii acțiunii, vor realiza transportul elementelor forțelor speciale implicate direct în combaterea terorismului (susținerea aeriană).

Concluzii

În secolul XX, Forțele Aeriene au cunoscut dezvoltări tehnologice ce le-au permis o sporire a posibilităților şi, de aici, a modalităților de întrebuințare.

După folosirea inițială în misiuni de recunoaştere, observare şi bombardament, aviația a trecut la „răspunsul flexibil“, a pus accent pe transportul aerian strategic, apoi s-a angajat în misiuni de război electronic, realimentare în zbor, conducere, control şi avertizare aeropurtată etc., pentru a ajunge la lovituri cu efecte cumulate, la misiuni de cercetare şi salvare în luptă, protecția populației.

După 11 septembrie 2001, Forțele Aeriene au fost întrebuințate în lupta împotriva teroriştilor, împreună cu forțele speciale, au lovit centre vitale

şi de greutate ale inamicului, acţiunile lor au devenit globale, continue şi dedicate (pe tipuri de misiuni – atac, apărare, recunoaştere, supraveghere aeriană, război electronic, transport, comandament şi control, salvare etc.). S-au folosit în acţiune vehiculele aeriene fără pilot (UAV), pentru obţinerea de informaţii, pentru acţiuni de război electronic, iluminarea/marcarea ţintelor terestre, înşelarea apărării aeriene, fără a scădea în importanţă componenta pilotată a puterii aeriene.

În contextul actualui mediu internaţional, acţiunile Forţelor Aeriene în cadrul războiului împotriva terorismul global a însemnat ducerea de operaţii aeriene pe teatre exterioare şi interioare, individuale şi integrate. Misiunile Forţelor Aeriene s-au concentrat pe capacităţile de transport aerian strategic, de realimentare în aer, bruiere şi neutralizare a mijloacelor antiaeriene, lansarea de muniţie inteligentă şi misiuni de cercetare şi lovire executate cu aeronave fără pilot.

De la apariţia avioanelor de luptă, evoluţia Forţelor Aeriene s-a desfăşurat permanent între continuitate şi inovaţie. Elementele de tradiţie şi continuitate au fost date de necesitatea respectării tuturor legităţilor ducerii luptei armate, în general şi a celor specifice desfăşurării ostilităţilor în mediul aerian. Pe de altă parte, faptul că cele mai noi descoperiri şi realizări din domeniul ştiinţific au fost implementate, în primul rând, în sistemele de arme ce acţionează în cea de-a treia dimensiune, a conferit nota de modernitate pentru Forţele Aeriene.

BIBLIOGRAFIE

Coutau-Begarie Herve, *Breviaire strategique*, publicată la adresa www.stratisc.org/ pub/ Breviaire-10.htm

Coutau-Begarie Herve, *Le phenomene: nouvelle histoire*, citat la adresa http:// www.amazon.com/Herv% C3%A9-Coutau-B%JP3CFK

Orşeaţă Mihail, *Securitatea şi continua transformare în secolul XXI*, Editura Militară, Bucureşti, 2004.

Străuţiu Eugen, *Teme introductive în relaţiile internaţionale*, Editura Universităţii „Lucian Blaga”, Sibiu, 2007.

Tendinţe globale 2025: o lume transformată, publicat la adresa http://www.mtholyoke.edu/ acad/bushj/lite;

Mapping the Global Future – Report of the National Intelligence Council's 2020 Report, publicat la adresa http://www.foia.cia.gov/2020/2020.pdf;

PARADIGMELE MODERNE ALE MANAGEMENTULUI ŞI APLICAREA ACESTORA ÎN MANAGEMENTUL GENERAL ŞI ÎN CEL AL SECURITĂȚII

Col.dr. Miroslav TALIJAN*
Universitatea de Apărare, Academia Militară, Serbia
Col.dr. Rade SLAVKOVIC
Universitatea de Apărare, Academia Militară, Serbia
Col. Mile JELIC
Universitatea de Apărare, Academia Militară, Serbia

Încă de la apariție, teoriile organizaționale au avut o mare contribuție la înțelegerea şi la rezolvarea problemelor organizațiilor. Multe dintre aceste teze şi concluzii sunt parte a teoriei moderne a organizației. Primele teorii au asigurat fundamentele şi condițiile pentru noi teorii. Prin urmare, putem spune că aplicarea lor în practica modernă a managementului securității este de asemenea diferită. Pe baza caracteristicilor teoriilor organizaționale se poate concluziona asupra modului în care se realizează diviziunea lor în cele care ne ajută să direcționăm activitatea organizației şi cele care servesc la elaborarea deciziilor în situații de securitate specifice, unde creşterea vitezei proceselor decizionale se bazează pe factori din mediu. Poate fi argumentat faptul că toate teoriile sunt aplicabile, dar unele sunt mai potrivite în funcție de situația specifică. În ştiința managementului modern, în afara dezvoltării teoriilor existente, a noilor concepte şi abordări suntem martorii transformării unora dintre acestea în noi paradigme moderne (paradigma grecească referitoare la model, şablon, formă). Aceste concepte şi abordări includ managementul în noua societate, schimbări în management, teoria haosului, managementul calității totale, reorganizarea procesului afacerilor, managementul cunoaşterii, organizarea învățării, teoria armoniei culturale şi altele. În mod deosebit, în acest articol, autorii descriu bazele paradigmelor moderne ale managementului şi evidențiază nevoile şi posibilitățile folosirii acestora în funcție de nivelul de dezvoltare al teoriilor existente şi raporturile acestora cu noile teorii, precum şi implementarea celor din urmă pentru a îmbunătăți practica generală a managementului securității.

Cuvinte cheie: management; managementul securității; paradigmele moderne ale managementului.

* e-mail: *bjor4s@gmail.com*

În desfăşurarea activității companiei, când proprietarul nu mai poate monitoriza activitatea fiecărui muncitor este obligat să delege pe cei mai buni muncitori cu atribuții manageriale şi să le acorde acestora autoritate, putere şi influență.

În acelaşi timp, managementul devine obiect al studiului – abilitate de reflecție pe baza căreia oamenii învață. Sunt multe teorii care explică cum ar trebui să-şi facă treaba managerii. La sfârşitul secolului al XIX-lea, primele şcoli de afaceri au apărut în SUA şi în Franța. Părea că nivelul cunoaşterii din acea perioadă este o sursă inevitabilă şi necesară pentru inovarea în management, pentru stabilirea şi dezvoltarea şi îmbunătățirea practicilor de tip nou cum ar fi managementul securității. Acesta, bineînțeles, implica aceleaşi relații ca cele evidențiate în teoriile create mai târziu şi până la paradigmele moderne din management.

Prin urmare, prezentarea şi discutarea acestor surse cheie presupune analiza răspunsurilor la unele întrebări:

1. Unele dintre cele mai importante teorii ale organizării şi managementului au pus bazele managementului modern?
2. Care sunt noile concepte şi abordări în management şi ce posibilități de aplicare au în managementul general şi cel al securității?

Răspunsurile la aceste două întrebări vor fi găsite în textul de mai jos.

Unele dintre cele mai importante teorii ale organizării şi managementului care au pus bazele managementului modern

Cercetarea istoriei managementului, apariția primei teorii a managementului şi educația managerilor conduc la concluzia că managementul activităților a fost aplicat încă din timpul civilizațiilor străvechi, putând fi etapizate în cinci perioade.

Prima perioadă cuprinde toate resursele şi experiențele din domeniul managementului (planificare, organizare, conducere, control) provenite din cele mai vechi timpuri şi până în 1880.

A doua perioadă este cea cuprinsă între anii 1880 şi 1930, când rolul managementului a devenit foarte important. Creşterea producției industriale a determinat utilizarea unui număr mare de oameni şi crearea organizațiilor care au necesitat conducători profesionişti pentru a le dirija. Odată cu apariția fabricilor proprietarii nu au mai putut monitoriza personal toate aspectele producției, fiind obligați să delege responsabilități persoanelor pregătite. Aceştia au fost primii manageri profesionişti din industrie. În această perioadă de dezvoltare industrială accelerată, cu apariția de mari întreprinderi industriale, s-a dezvoltat şcoala organizațională clasică şi managementul ştiințific.

A treia perioadă a fost între anii 1930 şi 1950 şi este cunoscută în teoria organizațională ca „şcoala relațiilor umane”, şcoala neoclasică, orientarea

comportamentală. A fost caracterizată prin faptul că a crescut interesul şi înțelegerea față de abordarea motivațională a individului şi a grupului de lucrători.

A patra perioadă a durat din 1950 până în ultima decadă a secolului al XX-lea. În timpul acesteia au fost sistematizate şi generalizate teoriile şi experiențele anterioare. În teoria organizației şi management a fost adoptată abordarea sistemică, au fost explorate dificultățile de conducere ale instituțiilor şi organizațiilor şi au apărut diverse teorii situaționale şi de contingență, s-a trecut la internaționalizarea managementului.

A cincea perioadă poate fi definită ca „Managementul în noua societate” şi a început la sfârşitul secolului XX şi începutul secolului XXI. Ea exprimă afirmația lui Peter Drucker „nu este nicio îndoială că noua societate crește deja în jurul nostru” şi odată cu ea şi managementul noii societăți. Principala trăsătură a societății în dezvoltare este cunoaşterea, iar baza dezvoltării este *cunoaşterea economică*, ceea ce determină fundamentarea managementului bazat pe cunoaştere.

Managementul clasic – baza dezvoltării teoriei şi practicii managementului general şi al celui al securității

Şcoala managementului clasic este împărțită în două părți: ştiințifică şi administrativă.

Şcoala managementului ştiințific

La apariția sa, managementul a fost considerat o artă, un dar primit de către unii oameni, în acelaşi timp, existând şi preocuparea pentru a demonstra bazele ştiințifice ale acestuia.

Primul pas însemnat în definirea managementului, ca ştiință, a fost făcut de către Frederick Taylor (1856 – 1917). Acesta, de profesie inginer, a studiat organizația încercând să contribuie la dezvoltarea ei şi a creat abordarea integrală pe baza standardizării şi descrierii funcției. Pentru această abordare sunt necesare patru condiții:

- selecția ştiințifică a personalului;
- pregătirea personalului pe baze ştiințifice;
- motivarea personalului;
- integrarea personalului la locul de muncă.

El a pledat şi a demonstrat că îndeplinirea acestor condiții conduce la creşterea considerabilă a productivității, iar muncitorii obțin mai mult decât simpla performanță a utilajelor, ceea ce conduce la creşterea salariilor odată cu profitul. Taylor a stabilit următoarele principii ale managementului ştiințific (principii generale): primul principiu vizează evaluarea zilnică a performanței personalului; al doilea principiu „toată munca intelectuală

trebuie eliminată din fabrică şi trebui executată în departamentul de planificare”; al treilea principiu este controlul performanței şi realizarea sarcinilor. El a dezvoltat o metodologie detaliată şi a pus în practică procesul managementului ştiințific în cadrul întreprinderii de oțel Midvale (SUA). Paşi metodologiei sunt următorii:

1. selecția muncitorilor cu cel mai înalt nivel de calificare pentru îndeplinirea de sarcini specifice;
2. studiul complet al operațiilor executate de muncitor pentru îndeplinirea unei sarcini;
3. studiul timpului necesar pentru realizarea fiecărei operații, pe această bază se determină cel mai scurt timp pentru executarea tuturor operațiilor;
4. se elimină toate operațiile lente şi de prisos;
5. după eliminarea tuturor operațiilor de prisos se determină cele mai rapide şi cele mai eficace operații.

Rezultatele introducerii managementului ştiințific în cadrul întreprinderii de oțel Midvale (SUA) a fost definit de către Taylor ca „efectul zilnic real”, care reprezintă toată cantitatea de muncă prestată zilnic de angajați, cu viteză de lucru maximă, fără afectarea sănătății şi fără a scurta durata de viață activă.

Abordarea lui Taylor porneşte de la premisa că omul este o entitate economică căruia este necesar să i se determine interesul pentru muncă – banii.

Şcoala managementului administrativ

Cea de-a doua şcoală clasică de management administrativ operează cu rolurile şi cu funcțiile managerilor. Se credea că este uşor să se determine cea mai eficientă metodă de a obține performanța când se cunoaşte foarte bine întreaga muncă a managerului. Henry Fayol (1841 – 1925), director executiv la o mină de cărbuni din Franța a fost unul dintre primii reprezentanți ai acestei idei. Bazat pe experiența sa, Fayol, ştia cele cinci funcții de bază ale managementului, utilizate şi azi: planificarea, organizarea, politica de personal, managementul şi controlul. Fayol a găsit şase activități antreprenoriale cheie: activitatea tehnică, activitatea comercială, activitatea financiară, securitatea, activitatea contabilă, activitatea managerială. Tot el a definit paisprezece principii generale ale managementului[1]:

1. *diviziunea muncii* care înseamnă direcționarea unui individ sau a unui grup spre unele activități specializate;
2. *autoritatea* care implică dreptul de a da ordine şi este inseparabilă de responsabilitatea celui care dă aceste ordine;

[1] *Activities in industrial company* by Fayol: Heinz Weihrich, Xarold Koohtz, *Management*, Mate d.o.o, Zagreb, 1998, p. 37.

3. *disciplina* determinată de o înțelegere reciprocă între angajator şi angajat;

4. *unitatea comenzii* care reprezintă un sistem în care nu se multiplică actul de conducere: o singură autoritate emitentă de ordine şi un singur executant;

5. *unitatea de planificare* asigură existența unui singur plan după care se execută activitățile care au acelaşi obiectiv;

6. *subordonarea intereselor individuale celor generale* este considerat de către Fayol cel mai dificil de aplicat;

7. *plata* pentru munca depusă trebuie să fie acceptabilă atât pentru muncitori, cât şi pentru întreprindere;

8. *centralizarea* funcţiilor managementului este esențială pentru eficiența proceselor decizionale;

9. *structura de piramidă* a managementului trebuie să fie de vârf către bază;

10. *sistem* înseamnă omul potrivit la locul potrivit;

11. *obiectivitatea* implică tratament amabil şi corect atât pentru manageri, cât şi pentru angajați;

12. *perioada de adaptare* pentru angajați trebuie să fie suficientă pentru înțelegerea deplină a atribuțiilor şi integrarea în organizație;

13. *inițiativa* tuturor angajaților este de dorit, dar numai în cadrul organizat şi controlat de către manageri;

14. *spiritul de corp* înseamnă armonia în organizație şi cadrul stimulativ pentru toate echipele.

Aceste principii au fost adoptate de multe companii. În istoria recentă, (anii ’60) ele au fost criticate pentru că nu au fost subiectul unor schimbări corelate cu evoluțiile generale din lume. Această teorie poate fi aplicată în organizații cu o structură a managementului de tip ierarhic şi piramidal în timp ce organizațiile moderne sunt bazate pe structuri flexibile cu modele de management mai puțin centralizate.

Interpretarea lui Fayol este importantă pentru îmbunătățirea funcționării organizației (în special a celei de tip corporatist), precum şi a managementului securității. Deosebit de importante sunt următoarele constatări ale sale: una dintre cele cinci principale funcții ale companiei este funcția de securitate şi nu există nimic funcțional în cadrul întreprinderii, fără management, realizat prin aplicarea principiilor acestuia de către manageri.

Premisa cea mai importantă pentru îmbunătățirea securității companiei cu siguranță derivă din următoarea afirmație: nu toate sarcinile de securitate ale companiei pot fi delegate sau obținute contra unor taxe pe baza principiului externalizării şi nici toate serviciile de securitate determinate de provocări, riscuri şi amenințări nu pot face obiectul pieței industriei de securitate. Acestea sunt sarcinile de bază fără de care nicio companie sau corporație nu poate exista. Este inevitabil folosirea lui „cu” şi/sau „în” la nivelul top-managementului corporației, aceasta însemnând managementul securității.

În plus față de cele menționate, factorul cel mai important în managementul securității, recunoscut de către Fayol, este semnificația şi conținutul tuturor cuvintelor care compun sintagmele. Acesta este conținutul managementului general, dar şi al managementului funcțiilor majore ale companiei, inclusiv a funcției de securitate. Aceasta înseamnă că documentele administrației industriale şi generale (Managementul Industrial şi General) reprezintă începutul unei gândiri teoretice nu numai despre management general, dar şi despre alte tipuri de management, inclusiv cel de securitate.

Unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai acestei şcoli este creatorul teoriei birocrației, Max Weber (1864 – 1920)[2]. Abordarea birocratică rațională a organizației, propusă de către Weber, nu este distinct cuprinsă în teoria organizației, dar acesta este considerat reprezentativ pentru că s-a aflat sub influența aceloraşi circumstanțe sociale ca şi alți discipoli ai săi, acordând o mai mică atenție persoanei şi una mai mare organizației. Şi astăzi, încă, teoria lui Weber este înrădăcinată în teoria organizației şi în managementul administrației publice. Weber a studiat, în special, relațiile între funcție şi personalitate, adică între poziție şi deținătorul acesteia. El a avut o mare influență în definirea autorității în companie, distingând o autoritate legitimă, una tradițională şi una carismatică.

Teoria lui Weber este criticată, deoarece a dovedit demotivarea funcționarilor. Adeziunea la această procedură conduce la un final în care persoana este desconsiderată, iar managerul deține prea multă putere. Totuşi studiul acestei teorii este important din punctul de vedere al managementului într-o structură strict ierarhică şi birocratică, cum ar fi în administrația publică (de care aparțin armate, poliția). Elementele birocrației lui Weber sunt:

1. diviziunea muncii prin care autoritatea (puterea) şi responsabilitatea sunt clar definite şi validate pentru fiecare membru al organizației;
2. pozițiile şi funcțiile trebuie organizate strict ierarhic;
3. toți membrii organizației trebuie selecționați pe baza calificării şi a pregătirii;
4. managerii trebuie numiți şi nu aleşi;
5. managerii administrativi trebuie să lucreze pentru salariu şi să fie funcționari de carieră;
6. managerii administrativi nu trebuie să fie proprietarii unităților organizaționale pe care le conduc;
7. managerul trebuie să-şi desfăşoare activitatea conform unor reguli stricte, el trebuie să fie disciplinat şi controlat[3].

[2] There are other, not less important representatives of the classic school: Gant, Frenk and Lilien Gilbert, Harington Emerson and others. For more information: Heinz, Weihrich, harold, Koonz, *Management: A Global Perspective*, McGraw-Hill, Inc., 1993.

[3] Miroslav M. Talijan, Momcilo Talijan, *General and Security Management*, Higher Internal Affairs School, Banja Luka, 2011, pp. 109-110.

Dintre cele de mai sus se poate concluziona că:

1. Şcoala clasică de management accentuează organizarea formală şi ierarhiile rigide, reducând eficienţa funcţionării organizaţiei.

2. Teoreticienii săi consideră profitul în prim-plan, ca fiind obiectivul primordial ignorând fiinţele umane cu nevoile şi aşteptările acestora. Această abordare tehnicistă este cauzată, printre altele, de orientarea profesională a celor mai mulţi teoreticieni care sunt de formaţie inginerească.

3. Şcoala clasică de management a produs un set de principii, unele dintre acestea, cum ar fi, existenţa obiectivelor, diviziunea muncii specializate, coordonarea, autoritatea şi responsabilitatea, au relevanţă practică şi în organizaţiile de azi, incluzând şi instituţiile de securitate.

Imaginea şcolii neoclasice de management (behavioriste) şi aplicarea teoriilor motivaţiei pentru umanizarea managementului

Şcoala behavioristă a fost mult mai preocupată de muncitor decât de sarcinile de muncă ale acestuia. La începutul secolului al XX-lea, interesul behavioriştilor pentru creşterea productivităţii era la fel de mare cât şi al celor care aparţineau şcolii clasice. Totuşi, behavioriştii credeau că elementul cheie al productivităţii se găseşte în muncitor şi nu în muncă sau în poziţia ocupată. Prin intermediul cercetărilor din domeniile sociologic, psihologic, organizaţional ei au descoperit calea pentru motivarea muncitorului şi astfel pe cea pentru creşterea productivităţii. Behavioriştii credeau că omul este „maşina vitală” şi de aceea prin leadership trebuia să se manifeste grijă pentru fiecare muncitor. Dacă o companie petrecea mult timp cu întreţinerea utilajelor era logic să aloce cât mai mult timp, energie şi atenţie oamenilor, aceste „maşini vitale”, pentru a preveni îmbolnăvirea acestora.

Elton Mayo (1880 – 1949) a fost reprezentativ pentru Teoria relaţiilor umane. El a insistat pentru satisfacerea nevoilor sociale ale angajaţilor, în special prin instaurarea unor relaţii interumane corecte şi prin considerarea fiecărui angajat ca un actor important în organizaţie. Managementul trebuia să fie preocupat de problemele personale ale angajaţilor şi de evitarea conflictelor. Au fost dezvoltate teorii privind motivarea pentru muncă din teoria clasică şi cea neoclasică a managementului, teorii care au fost focalizate pe muncitori şi pe abilităţile acestora.

Teoriile care au avut ca scop comportamentul motivaţional al muncitorilor pot fi împărţite în două grupuri: Teoriile satisfacţiei prin motivarea pentru muncă şi Teoriile procesuale sau Teoriile aşteptării.

Primul grup, *Teoriile satisfacţiei*, porneşte de la premisa că fundamentul motivaţiei sunt nevoile oamenilor care se transformă în motive interne ce produc forme specifice de comportament la muncă. Aceste teorii

urmărea să ofere la întrebările de ce oamenii se comportă într-un anume fel sau de ce aceştia muncesc aşa cum o fac. Al doilea grup, al *Teoriilor procesuale*, a fost preocupat în primul rând de răspunsul la întrebarea cum angajații aleg un anumit comportament la muncă şi cum evaluează ei că acest comportament este dezirabil.

Teoria ierarhiei motivației şi nevoilor a fost creată de către Abraham Maslow (1908 – 1970), un distins psiholog şi savant, principalul susținător al psihologiei umaniste, avocatul radical al noului stil de management care trebuia să asigure mediul pentru dezvoltarea individuală, instituțională, regională şi socială în ansamblu. El a subliniat că omul are nevoie de dezvoltarea unei baze motivaționale. În concordanță cu această teorie, omul munceşte pentru a-şi satisface nevoile, altfel spus, este o nevoie care îl determină să muncească. Maslow a propus o structură ierarhică a nevoilor, bazată pe importanța şi pe intensitatea apariției lor în mintea umană. Primul grup este constituit din nevoile fiziologice – nevoi naturale (somn, mâncare, aer, apă) a căror neîndeplinire pune în pericol componenta biologică a existenței. Al doilea grup se referă la securitatea la locul de muncă, în familie şi în societate. Al treilea grup cuprinde nevoile sociale. Omul este o ființă socială şi odată ce componenta biologică şi cea de securitate sunt satisfăcute, el aspiră să aparțină unui grup, să comunice, să socializeze, să iubească şi să fie iubit de către membrii familiei şi de alte persoane. Al patrulea grup cuprinde nevoia de a fi stimat, de statut şi prestigiu, care reprezintă expresia eului uman (dorința de putere, independență şi succes). Prin satisfacerea acestor nevoi, omul dobândeşte sentimentul de încredere în sine, valoare şi putere, sentimentul că este dorit şi util. Al cincilea grup cuprinde nevoia de autocunoaştere. Esența acestei nevoi reflect posibilitatea de a dobândi recunoaşterea şi realizarea calităților şi abilităților individuale.

Abraham Maslow credea că potențialul uman a fost puternic subestimat şi foarte puțin explicat. El credea că toate ființele umane urmăresc autorealizarea. Totuşi, cel mai înalt nivel al trebuinței: apartenența socială, autoaprecierea şi autocunoaşterea – trebuințe pentru obținerea sensului personal, a dezvoltării spirituale şi psihice, după Maslow, pot fi îndeplinite numai dacă nevoile de bază pentru supraviețuire şi securitate sunt realizate.

Teoria celor doi factori motivaționali a fost elaborată de către Frederick Herzberg. Esența acestei teorii este împărțirea tuturor factorilor pentru motivarea pentru muncă în două grupuri. Primul grup include acei factori a căror acțiune creează cea mai mică insatisfacție şi factorii care creează satisfacție. Aceştia sunt: locul de muncă, recunoaşterea, promovarea, dezvoltarea, perspectiva etc. Ei sunt denumiți factori motivanți sau factorii de conținut ai muncii. Al doilea grup include un set de factori începând cu cei

care pot produce insatisfacţie şi până la cei care nu produc insatisfacţie. Aceşti factori sunt: condițiile de mediu de muncă, condițiile sociale de muncă (leadership, sistemul de management, relațiile umane etc.), securitatea muncii, criteriile de salarizare, politica de afaceri şi alții. Aceştia sunt denumiți factori contextuali (factori ai mediului de muncă).

Doar factorii din primul grup pot avea efect pozitiv în motivare (în special în creşterea productivității), în timp ce controlul factorilor din cel de-al doilea grup poate elimina, sau cel puțin reduce, insatisfacția, deşi nu pot genera satisfacție. Obiectul principal al acestei teorii este eliminarea subiectivității rezultatelor, datorate aplicării metodologiei evenimentului critic. Aspectul pozitiv al acestei terorii este sublinierea importanței nu numai a factorilor psihologici, dar şi a altora, cum sunt condițiile fizice şi sociale. Această teorie a determinat multe cercetări efectuate de către managerii din toată lumea pe baza ideii lui Herzberg pentru îmbunătățirea schemelor de lucru. Aceste scheme au fost focalizate, în special, pe creşterea responsabilității angajaților pentru planificarea performanței şi a controlului rezultatelor, pentru dezvoltarea autonomiei şi încurajarea angajaților de a îndeplini sarcinile, pentru a dobândi experiență şi a se dezvolta prin muncă proprie.

Teoria procesuală a motivării pentru muncă are ca scop explicarea mecanismelor psihologice care determină cicluri motivaționale pentru procese, altfel spus, cum se creează un comportament motivațional. Teoria se numeşte „procesuală”, „a aşteptării” sau teoria instrumentală a motivării pentru muncă. Mai este cunoscută sub denumirea de teoria VIE, acronim al conceptelor valență (valence), instrumentare (instrumentality) şi aşteptare (expectations). Toate aceste teorii sunt bazate pe premisa că dacă oamenii sunt puşi să aleagă între comportamente posibile, vor alege acela care le va oferi: prestigiu, venituri, perspectivă, promovare etc.

Aceste teorii arată că dacă angajații pot fi motivați să-şi îmbunătățească comportamentul față de muncă, dacă ei cred că eforturile le vor aduce câştigurile dorite, care, în funcție de fiecare, pot fi de la constituirea unei cariere la un post care aduce prestigiu mai mare şi care reprezintă şi aşteptarea sau rezultatul eforturilor managerului. O duzină de modele variate ale acestor teorii au fost definite, dar în acest articol, din cauza spațiului, vom menționa numai unele dintre acestea şi pe creatorii lor.

Teoria aşteptării a lui Victor Vroom[4] este cea mai importantă dintre cele ale procesului de motivare. Ea porneşte de la premisa că oamenii pot fi motivați în diferite moduri pentru atingerea obiectivelor specifice, în special, dacă ei cred că acestea sunt importante pentru ei şi dacă ei percep faptul că ceea ce fac contribuie decisiv la atingerea obiectivului.

[4] V. Vroom, *Work and motivation*, New York, John Wiley and sons, 1964.

Cele trei variabile: valență, instrumentare şi aşteptare sunt legate prin teoria lui Vroom.

Forța motivării (M) în modelul lui Vroom este egală cu suma produselor valențelor tuturor câştigurilor comportamentului față de muncă (B) multiplicat cu forța aşteptării consecințelor pe care angajatul le doreşte (E):

$$M = \alpha E \times B$$

Cu toate că unii au criticat această teorie pentru că porneşte de la premisa că omul este extrem de rațional ceea ce determină comportamente raționale ale acestuia, managerii pot utiliza, în practică, modelul lui Vroom dacă țin cont de câteva reguli desprinse din teorie: la nivelul instituției trebuie stabilite şi menținute scopuri clare, asociate cu o relație deterministă între eforturi şi recompense; consecințele nedorite ale comportamentului față de muncă, cum ar fi: destituirea din funcție, concedierea, penalizarea, expunerea la riscuri, trebuie eliminate sau, cel puțin, reduse cât mai mult posibil; nu trebuie uitat faptul că angajații pot avea diferite nevoi, care, dacă sunt satisfăcute prin munca lor, devin motivație pozitivă.

Asigurându-se că aceste strategii sunt implementate, managerii pot miza pe o creştere a motivației pentru muncă, o rată înaltă a satisfacției şi loialitatea asociaților, ceea ce este şi scopul managementului securității.

Teoria X îşi are originile în teoria lui Taylor: omul, prin natura sa, este leneş, el nu munceşte decât atât cât este obligat, nu are nicio ambiție şi nu-i place nicio responsabilitate. Omul este, de asemenea, egocentric şi indiferent la scopurile instituției unde lucrează. Managementul este responsabil pentru organizarea oamenilor şi mijloacelor, îndrumarea, controlul şi motivarea acestora pentru a atinge obiectivele economice ale organizației. Douglas McGregor[5] arată că principiile definite în acest mod, pe care le-a denumit teoria X, sunt greşite (principiile lui Taylor) şi această teorie determină cauzele consecințelor. Starea descrisă privind motivația oamenilor nu stă la baza naturii umane, ci este mai degrabă o consecință a situației în care oamenii fac parte dintr-o organizație slabă. Leadershipul şi managementul sunt reduse la control, pedepse, constrângere şi, ca urmare, sunt inadecvate şi insuficient de stimulatoare.

Teoria Y este cea conform căreia oamenii sunt motivați, capabili de dezvoltare, pregătiți să-şi asume responsabilități şi să-şi direcționeze comportamentul către îndeplinirea scopurilor organizației. Sarcina managerului este de a asigura condiții pentru ca oamenii să-şi realizeze şi să-şi dezvolte caracteristicile pozitive. În aplicarea teoriei Y, ca o teorie independentă a motivației, McGregor sugerează următoarele:

- descentralizarea sistemului de luare a deciziei;

[5] McGregor Douglas, *The Human Side of Enterprise*, New York: McGraw-Hill Book Co, 1960.

- îmbogățirea şi actualizarea elementelor de rutină;
- participarea angajaților în procesul decizional şi în managementul consultativ.

Teoria Y are aceleaşi obiective ca şi teoria X: motivarea oamenilor pentru atingerea obiectivelor organizației. Diferența este că teoria Y încearcă să o facă într-o manieră umanistă, considerând angajatul o ființă şi respectându-i personalitatea.

Totuşi, trebuie să fii naiv ca să crezi că toți oamenii sunt capabili de comportamente dezirabile în condițiile specifice de muncă şi să aştepți ca în asemenea condiții ei să se comporte într-un mod responsabil. Fără îndoială, angajații vor fi mult mai loiali organizației şi vor munci mai bine dacă ei sunt tratați bine. În consecință, punctul de început în construirea şi în conducerea comportamentului organizațional este acela că nu există nici un motiv să credem că mediul de muncă este plăcut şi productiv.

Ideile contemporane despre comportamentul organizațional sunt bazate pe premisa că nu există o singură abordare pentru motivarea optimă a oamenilor aşa cum nu există stil de leadership care să asigure cele mai bune rezultate şi care să asigure în avans modalitatea individuală sau de grup în luarea deciziilor. Nu sunt răspunsuri simple cele legate de comportamentul uman în cadrul organizației atât timp cât procesele de muncă sunt foarte complexe. Comportamentul în mediul de muncă este rezultatul influenței mai multor forțe, care în teorie sunt denumite abordarea posibilă sau orientarea.

Abordarea posibilă sau orientarea începe cu înțelegerea faptului că existența condițiilor specifice determină comportament specific, de unde vine şi numele abordării.

Alte teorii ale motivației sunt variate şi relativ numeroase. Una dintre cele mai cunoscute, care a stat la baza creării a patru variante ale teoriei motivației, este teoria disonanței cognitive a lui Festinger. C Corman, de asemenea, a oferit un concept în conformitate cu care comportamentul oamenilor la muncă depinde de reprezentarea pe care aceştia o au asupra abilităților proprii. Dacă o persoană are reprezentarea că este foarte productivă, ea va încerca să se comporte în acest mod, în practică. Alt factor important este nevoia de a fi diferit, de a avea succes şi încredere în sine.

Teoria Z a apărut în anii ’80 şi îşi are originile în companiile japoneze. Ciclul de asigurare a calității, corectarea producției şi aprovizionarea ritmică a liniilor de producție, sunt câteva elemente ale fenomenului cunoscut ca *arta japoneză a managementului*. Factorul cheie al motivării este posibilitatea angajamentului creativ al tuturor angajaților folosind capacitatea inovatoare a grupurilor (pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă şi a producției).

Pot fi desprinse următoarele concluzii referitoare la teoriile managementului comportamental:

•Într-o abordare largă ele au contribuit la socializarea angajaților în procesul de muncă. Acordarea neoclasică integrează sistemul social al organizației cu sistemul tehnic al acesteia.

•Aceste abordări au devenit poli opuşi față de abordarea predominantă a managementului, care era focalizată pe producție.

•Această şcoală de management şi teoria sa cu privire la relațiile umane şi-a constituit baza cunoştințelor din alte ştiințe sociale, pe primul loc fiind sociologia, psihologia, antropologia şi altele pe care le-a integrat în organizație şi muncă. Mai multe relații interumane şi o mai bună motivație în procesul muncii creşte considerabil productivitatea. De aceea managerii trebuie să ştie să aplice postulatele acestei şcoli.

Teoria generală a organizației şi contribuția ei la dezvoltarea managementului

În ultimele decenii ale secolului al XX-lea s-au remarcat eforturi pentru constituirea unei teorii generale a organizației şi a managementului care să fie universal acceptată de către toate sistemele. Contrar adepților şcolilor clasice şi neoclasice (comportamentale), care susțineau abordarea calitativă, cei care promovau teoria generală a organizației susțineau abordarea cantitativă universală pentru studiul managementului în toate sistemele organizaționale.

Crearea teoriei generale a managementului pe baza teoriei generale a sistemelor şi ciberneticii au condus la modele organizaționale simplificate şi mai puțin complexe decât cele existente în organizațiile reale, care au permis studiul diferitelor tipuri de organizații. Cercetarea acestor modele organizaționale a evidențiat elementele cu apariție sistematică şi caracteristicile generale ale managementului. A fost posibil să se aplice aceste reguli generale la diferite activități umane organizate, pe modele reale ale organizațiilor, unde natura specifică, abordarea organizației şi teoria managementului au fost identificate ca fiind sistemice, cibernetice şi situaționale.

Abordarea sistemică se bazează pe teoria generală a sistemelor care permite noi rezultate în domeniul managementului şi apariția de noi cunoştințe. Abordarea sistemică implică observații multicriteriale ale sistemului organizației şi a elementelor componente, cu considerarea impactului mediului asupra sistemului observat. Obiectul de studiu este structura sistemului într-o organizație, legăturile între elemente, relaționarea şi interdependența lor, precum şi interacțiunea sistemului cu mediul. Această observare sistematică a organizației, unde sistemele nu sunt analizate izolat şi influențele mediului sunt luate în considerare îmbunătățeşte managementul şi amplifică funcționarea, evoluția şi dezvoltarea organizației.

Pentru înțelegerea abordării sistemice sunt importante următoarele proprietăți ale sistemului: interacțiunea, entropia, regularizarea, ierarhia, diferențierea, echivalența, funcționalitatea, starea, mişcarea şi comportamentul sistemului.

Abordarea cibernetică a contribuit la dezvoltarea managementului şi la optimizarea sa în organizații complexe cum sunt instituțiile de securitate.

Prin studiul sistemelor, a complexității lor şi a dinamicii constante, bazate pe postulatele matematicii şi logicii, abordarea cibernetică a identificat punctele de uniformitate în managementul proceselor. În concordanță cu această abordare, managementul trebuie să asigure atingerea obiectivelor organizaționale stabilite, stabilitatea şi securitatea organizației şi să prevină dezorganizarea în condiții de schimbări. În condiții dinamice şi de schimbare continuă a mediului, informația este resursă critică pentru management atât în interior, cât şi în exteriorul organizației, este vitală pentru funcționarea, dezvoltarea şi supraviețuirea organizației. Managementul se bazează pe informații despre obiectul managementului şi mediu, pe baza cărora sunt luate şi implementate deciziile.

Controlând valorile de ieşire, comparându-le cu cele dorite şi intervenind asupra valorilor de intrare, dirijând activitatea pentru atingerea obiectivelor stabilite sau dorite şi menținând stabilitatea sistemului, se previne fragmentarea acestuia şi se asigură funcționarea sigură.

Abordarea situațională este relativ nouă în teoria organizației, ea apărând în anii ’60 – ’70. Această teorie include fenomenele ca fiind factori critici pentru funcționarea organizației şi managementul acesteia. Se poate afirma că nu există organizație ideală, iar metodele şi principiile care stau la baza organizării nu sunt universale, ci sunt dependente de situația creată de condițiile concrete.

În concordanță cu această abordare, descentralizarea nu este întotdeauna necesară în locul centralizării, obiectivele explicite pot să nu fie bune, controlul strict este uneori de dorit, aceeaşi organizație în condiții diferite necesită management diferit, aceleaşi obiective pot fi atinse pe căi diferite, iar schimbările în organizație trebuie înțelese în relație cauzală pe baza principiului dacă A atunci X, dacă B atunci Y, care implică existența variantelor de soluționare pentru fiecare variantă a problemei.

Ca o concluzie, abordarea sistemică poate îmbunătăți capacitățile întregii organizații într-o manieră complexă, prin care problemele organizaționale pot fi soluționate prin modelare, simulare şi utilizarea tehnologiei informatice. Asemenea gen de probleme pot fi identificate în organizațiile de securitate.

Abordarea sistemică asigură managementului alegerea cursului de acțiune optim pentru atingerea obiectivelor organizației. Problemele sunt rezolvate prin intermediul modelelor matematice care conțin toți factorii problemei.

Prin abordarea cibernetică, folosind computerele, acordând valori variabilelor, se pot determina efectele schimbărilor şi se poate identifica soluția problemei.

Abordarea situațională solicită reacții manageriale în concordanță cu situația, care pot fi diferite de la caz la caz. Managerii trebuie să fie flexibili şi să aibă o atitudine activă, sistematică şi prudentă în orice situație. Principalul moto al abordării situaționale este „depinde”. Astfel, când această abordare este folosită corect, managerii trebuie mai întâi să analizeze factorii care condiționează situația şi apoi să ia decizia privind cursul de acțiune. Numai un management responsabil şi competent poate folosi abordarea situațională atunci când este necesară estimarea factorilor de mediu complecşi şi dinamici.

În concluzie, putem afirma că teoriile organizaționale, în funcție de perioada în care au apărut, au avut o mare contribuție la înțelegerea şi la rezolvarea problemelor organizației.

O mare parte dintre concluziile lor pot fi găsite în teoriile contemporane. Primele teorii au furnizat bazele pentru apariția şi dezvoltarea noilor teorii. Totuşi, aplicarea lor în practica contemporană a managementului general şi a celui de securitate poate fi diferit.

Pe baza unor caracteristici ale teoriilor organizaționale se poate identifica modalitatea de aplicare în condiții concrete, sau, mai precis, se pot delimita cele care folosesc pentru formarea şi îndrumarea organizației de cele care ajută la adoptarea deciziilor în situații concrete, când aceasta trebuie luată rapid, pe baza identificării factorilor de mediu. Toate aceste teorii sunt încă aplicabile, dar unele pot fi mai folositoare în funcție de situație.

În acest articol am abordat cele mai importante teorii ale organizației şi managementului, care constituie baza pentru managementul contemporan. Cum este de aşteptat, în plus față de aceste teorii, sunt şi altele care au la bază principii dintre cele prezentate.

BIBLIOGRAFIE

Adizes I., *Managementul schimbării*, Novi-Sad, 2005.

Branislav Masic, Jelena Djordjevic Boljanović, *Noi concepte şi abordări pentru teoria managementului*, Conferința ştiințifică internațională Synergy 2009 Universitatea Synergy, Bijeljina.

Wren A., Daniel Dan, Voich Jr., *Procesul de management structură şi comportament*, Revista economică PS-Grmeč, Belgrad, 2011.

Douglas McGregor, *Partea umană a întreprinderii*, McGraw-Hill Book Co, New York 1960.

Drucker P., *Societatea de administrare nouă*, Novi Sad, 2005.

Maslow A., *Psihologie pentru management*, Novi Sad, 2004

Miroslav M., *Forțele specifice de combatere a terorismului în management*, disertație, Academia Militară, Belgrad, 2008.

Miroslav M., *Managementul siguranței în combaterea terorismului şi lupta împotriva terorismului*, Belgrad, 2010.

Miroslav M., Kulic DEVI., *Managementul resurselor umane*, Facultatea de pază şi protecție, Universitatea Synergy, Banja Luka, 2010.

Momcilo M. Miroslav, *Bazele inovării în securitatea corporației*, Corporate Security Simpozionul riscuri, amenințări şi măsurile de proteție, Banja Luka, 2010.

Momcilo M. Miroslav, *Gestionarea securității globale*, Colegiul de Interne, Banja Luka, 2011.

Fayol A., *Management industrial şi general*, Novi Sad, 2006.

Frederik T., *Managementul ştiințific la locul de muncă*, Belgrad, 1967.

Heinz Weihrich, Harold Koontz, *Management*, Zagreb, 1998.

James A. F. Stoner, R. Edward Freeman şi Daniel R. Gilbert JR, *Management*, Belgrad, 1996.

RESPONSABILITATEA DE A PROTEJA CA LEGITIMITATE A INTERVENȚIILOR UMANITARE ÎN GUVERNAREA GLOBALĂ

Prof.dr. Ion DRAGOMAN[*]
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Mr.drd. Vasile DOBRESCU[**]
ISU „Codrii Vlăsiei”, Ilfov

Conținutul conceptului ,,responsabilității de a proteja” a parcurs o trecere de la un drept (o intervenție umanitară) la o obligație, fapt fundamentat de dorința de a elimina orice tendință ca un popor să fie supus unor constante şi grave încălcări ale drepturilor fundamentale.

Cuvinte cheie: responsabilitatea de a proteja, guvernarea globală, securitatea umană.

Eşecul încercării de a legitima acțiunea NATO în Iugoslavia, din martie – iunie 1999, prin dreptul de ingerință armată al unei organizații politico-militare cu standarde deosebit de ridicate în privința Drepturilor Omului, în situația în care există un risc major de producere a unei catastrofe umanitare, iar statul în cauză refuză să se supună rezoluțiilor pertinente ale Consiliului de Securitate[1] a relansat dezbaterile asupra raportului dintre suveranitate şi intervenția militară umanitară. Chiar în condițiile în care s-a apreciat că între intervenția militară şi acțiunea umanitară nu există decât o aparentă contradicție[2], ultimul deceniu al secolului XX, în care au existat numeroase dezbateri şi experiențe în domeniul dreptului – datoriei de intervenție umanitară a obligat comunitatea internațională politică şi academică să-şi întoarcă fața spre ONU ca simbol al guvernării globale, singura forță care deține monopolul utilizării constrângerii în relațiile

[*] e-mail: *iondragoman@yahoo.com*
[**] e-mail: *dobrescu_laur@yahoo.com*

[1] I. Dragoman, C. Militaru, *7 studii de drept internațional umanitar*, Editura Lumina Lex, Bucureşti, 2003, pp. 175-196.

[2] C. Cîrciumaru, *Intervenția militară şi acțiunea umanitară – o falsă antiteză*, în Gândirea Militară Românească, nr. 3/2000, pp. 215-217.

internaţionale şi era în măsură să autorizeze astfel de acţiuni prin îmbinarea violenţei militare şi a drepturilor omului spre a izbăvi generaţiile viitoare de flagelul războiului. Într-un anume fel, această relansare a dezbaterii pe o temă esenţială a politicilor internaţionale a reprezentat apogeul contradicţiei dintre neorealism şi liberalism şi triumful ideii generaţiei democratice globale bazate pe ideea că instituţiile globale trebuie să fie consolidate din moment ce autorităţile naţionale şi regionale nu pot asigura rezolvarea proceselor cu evidente caractere supranaţionale.

În condiţiile în care Carta ONU conţine doar prevederi principiale referitoare la legitimitatea şi legalitatea intervenţiei umanitare, iar eşecurile au fost explicate tocmai prin invocarea dreptului internaţional public, atunci reluarea discuţiilor trebuia să pornească de la ordinea juridică globală care în sistemul ONU, cu excepţia cazului de legitimă apărare, autorizează doar folosirea forţei printr-un vot al Consiliului de Securitate; „blocarea” acestuia şi punerea sa în incapacitatea de a lua decizii din cauza sistemului învechit de organizare şi funcţionare, conducând adesea la perpetuarea şi la agravarea încălcărilor drepturilor omului fără ca vinovaţii să fie sancţionaţi prin utilizarea constrângerii eficace şi a forţei, a determinat ca dezbaterile ulterioare asupra intervenţiei umanitare să se poarte pe două paliere, primul, mai oficial, al propunerilor de reformulare a ordinii juridice mondiale, desfăşurat cu preponderenţă în cadrul mai democratic al Adunării Generale a ONU, şi al doilea, mai informal, al evidenţierii legitimităţii necesităţii de acţiune globală, în caz de catastrofe umanitare, asumat de societatea civilă mondială susţinută puternic de presă, de mediul academic şi de opinia publică internaţională. În realitate, cele două paliere s-au interferat puternic şi au asigurat participarea tuturor nivelelor de guvernare, naţională, continental-regională şi mondială, ajungându-se astfel la elaborarea conceptului „responsabilităţii de a proteja”, cunoscut şi sub denumirea de „R2P”.

Noua încercare de a reechilibra principiile fundamentale ale dreptului şi relaţiilor internaţionale referitoare la suveranitate, neintervenţie, recurgerea la forţă şi drepturile omului au debutat pe palierul oficial al ONU[3] prin câteva declaraţii ale Secretarului General al ONU făcute pe timpul a 16 luni premergătoare noului secol XXI, în plină criză în Kosovo, din care vor rezulta şi ideile fundamentale ale noului concept R2P, dintre care evidenţiem şi următoarele: protejând suveranitatea popoarelor, Carta Naţiunilor Unite nu autorizează guvernele să încalce drepturile omului, căci suveranitatea nu înseamnă numai putere, ci şi responsabilitate; atunci când demnitatea umană este ultragiată în interiorul frontierelor unui stat, avem de a face cu o ameninţare la adresa păcii şi suveranităţii internaţionale, motiv pentru care

[3] Kofi A. Annan, *The question of intervention*, Unite Nations, New York, 1999, p. 6, 12, 19-20, 32.

opinia publică presează guvernanții să facă ,,ceva”, adică să intervină, diplomatic, economic sau militar; este esențial ca în stoparea violențelor cauzatoare de catastrofe umanitare, Consiliul de Securitate să-şi asume prompt dificilele sale responsabilități de a combate amenințările la adresa păcii şi securității internaționale; în zorii noului mileniu, nu se mai poate accepta ca popoarele să fie brutalizate în spatele frontierelor naționale, căci o Organizație a Națiunilor Unite care nu se ridică în apărarea drepturilor omului, ar fi o organizație ineficace în privința propriilor scopuri şi principii.

Secretarul general Kofi Annan exprima în raportul său anual către ultima Adunare Generală a ONU, din 20 septembrie 1999, noua viziune asupra securității umane şi a intervenției în secolul următor, în lumea tragicelor evenimente ale trecutului, care impun continuarea misiunii de întărire a responsabilităților ONU într-o lume în continuă transformare geopolitică în care suveranitatea statală se redefineşte radical sub acțiunea forțelor globalizării şi cooperării internaționale[4]; aşa se face că statul este înțeles tot mai mult ca servind interesele poporului (şi nu viceversa), iar securitatea individuală, ca totalitate a drepturilor şi a libertăților fundamentale ale omului proclamate de Cartă, a fost întărită printr-o nouă recunoaştere a dreptului fiecărei persoane de a-şi controla propriul destin. Ceea ce este esențial în această trecere de la securitatea colectivă la cea umană şi de la suveranitatea colectivă la cea individuală, este că noua filozofie politică a ONU nu contrazice Carta, dificultăți existând doar în aplicarea principiilor sale într-o nouă eră, mai ales în ceea ce înseamnă patru aspecte ale intervenției militare umanitare în interes public colectiv, cum chiar precizează preambulul legii fundamentale a Națiunilor Unite. În primul rând, este nevoie să definim intervenția într-un sens cât mai larg pentru a include toate acțiunile de gestionare a crizelor umanitare, de la cele mai paşnice, la cele mai coercitive, inclusiv asistența umanitară şi reconstrucția postconflictuală, deoarece, în ultimă instanță, demnitatea umană este indivizibilă. Pe de altă parte, având în vedere viziunea unor state asupra crizelor umanitare, este absolut necesară o definire acceptată cât mai larg a ,,intereselor naționale” în secolul următor, ceea ce ar permite, într-o eră globală, un angajament global al guvernării ONU, deoarece până acum, într-un mare număr de provocări cărora umanitatea trebuie să le facă față, interesul ,,colectiv” era interesul ,,național”. În al treilea rând, atunci când intervenția militară devine necesară, Consiliul de Securitate trebuie să se ridice la înălțimea responsabilităților sale, autorizând utilizarea forței în protecția drepturilor omului. În sfârşit, este esențial ca după terminarea conflictului, angajamentul pentru reconstrucție să fie similar cu cel din timpul crizei.

[4] Kofi A. Annan, *Two concepts of sovereignty*, Adress to the 54th session of the United Nations General Assembly, 20 September 1999, New York, p. 37.

Considerând că numai dezvoltarea acestor reguli ale ,,intervenţiei pentru protecţia civililor” va asigura câştigarea respectului şi sprijinului popoarelor lumii, Declaraţia Mileniului[5], adoptată prin Rezoluţia Adunării Generale a ONU, la 8 septembrie 2000, întrunind consiliul şefilor de state şi de guverne ale Naţiunilor Unite a stabilit principalele elemente ale cooperării internaţionale la începutul noului mileniu, fiind un document relevant atât pentru întărirea ordinii mondiale, ci şi pentru clarificarea responsabilităţilor globale de protecţie a civililor. Principalele prevederi ale Declaraţiei în această direcţie sunt următoarele: reafirmarea credinţei în ONU şi în Carta sa ca fundamente indispensabile ale unei lumi mai paşnice şi mai drepte, recunoscând că pe lângă responsabilităţile faţă de statele proprii, şefii de stat şi de guvern au răspunderea colectivă a ridicării principiilor demnităţii umane şi echităţii la scară mondială, astfel încât în calitatea lor de conducători au astfel de obligaţii faţă de toate popoarele lumii; sprijinirea tuturor eforturilor pentru menţinerea suveranităţii statelor în conformitate cu principiul respectării drepturilor omului; asigurarea că procesul de globalizare va deveni o forţă pozitivă pentru toate popoarele lumii şi că poate deveni cu adevărat universal şi echilibrat numai bazându-se pe valorile umane comune; includerea între valorile fundamentale esenţiale pentru relaţiile internaţionale ale secolului XXI a libertăţii, egalităţii, solidarităţii, toleranţei, respectului pentru natură şi răspunderii solidare, în sensul că răspunderea pentru gestionarea ameninţărilor internaţionale la adresa păcii şi securităţii trebuie să fie asumată solidar de către statele lumii şi abordate multilateral, ONU trebuie să joace un rol primordial în acest domeniu ca organizaţie universală cea mai reprezentativă; aplicarea de către statele membre a normelor Dreptului Internaţional Umanitar şi ale Drepturilor Omului în vederea realizării păcii, securităţii şi dezarmării; intensificarea eforturilor pentru promovarea democraţiei şi întărirea normelor de drept pe care se bazează guvernarea echitabilă; reafirmarea poziţiei centrale a Adunării Generale ca organ principal deliberativ, politic şi reprezentativ al Naţiunilor Unite, reformarea cuprinzătoare a Consiliului de Securitate şi întărirea Curţii Internaţionale de Justiţie pentru a asigura dreptatea şi supremaţia legii în relaţiile internaţionale; examinarea, în mod regulat, a progreselor obţinute în implementarea prevederilor Declaraţiei Mileniului prin rapoarte periodice ale Secretariatului General, care vor fi luate în considerare de către Adunarea Generală ca bază pentru acţiunile viitoare; reafirmarea solemnă a faptului că ONU e căminul comun şi indispensabil al întregii umanităţi, prin care se încearcă realizarea aspiraţiilor noastre universale către pace şi securitate umanitară.

[5] Ion Dragoman, C. Militaru, C. Panduru, *Relaţii internaţionale actuale*, Editura Intergraf, Reşiţa, 2004, pp. 167-175.

Aşa cum s-a întâmplat şi în cazul unor concepte noi[6], şi cel al R2P a fost dezvoltat în afara cadrului formal al ONU, dar cu contribuţii substanţiale ale acestuia. Astfel, pe palierul informal al guvernării globale, pentru o mai bună definire a naţiunii a fost numită, în august 2000, o comisie formată din experţi şi animată de organizaţii neguvernamentale; iniţiativa a aparţinut prim-ministrului canadian care, animat de discuţiile desfăşurate în legătură cu Summitul Mileniului, a organizat înfiinţarea Comisiei Internaţionale pentru Intervenţie şi Suveranitatea Statului (CIISS), ca organism internaţional independent, mandatat să identifice o abordare comună a celor două concepte aparent antagonice, pe de o parte, intervenţia militară din considerente umanitare pe teritoriul unui stat şi, pe de altă parte, suveranitatea acestuia. Această modalitate informală de rezolvare a unei probleme globale prin intermediul experţilor recunoscuţi porneşte de la realitatea că, în timp ce organizaţiile guvernamentale sunt prea implicate politic pentru a reuşi să fie imparţiale, iar cele neguvernamentale desfăşoară mai mult o activitate de conştientizare a problemelor, grupurile de specialişti sunt mai apropiate de strategiile guvernamentale şi sunt adesea utilizate pentru conturarea propunerilor de politici specifice; de altfel, dezvoltarea în anii 1980 şi 1990 a think-tank-urilor şi comisiilor pe chestiuni globale reprezintă încă un semn al dezvoltării societăţii civile globale. Exemplele în acest sens sunt multiple, în ultimul deceniu al secolului XX, *International Crisis Group* şi Institutul pentru Raportarea Păcii şi a războiului devenind furnizori de informaţii şi opinii, la fel ca alte think-tank-uri pentru investigarea problematicii complexe a apărării comune sau afacerilor externe; comisiile internaţionale sunt similare acestor think-tank-uri, fiind independente, chiar dacă funcţionează într-un fel de mandat al ONU. Literatura de specialitate apreciază că, astfel, Comisiile Brandt, Palme şi Brundtland au avut importanţa lor în munca de pionierat a utilizării în acest fel a grupurilor de specialişti, pentru a oferi sugestii de politici referitoare la problemele globale semnificative; chiar înainte de începerea secolului XXI s-au dezvoltat impetuos comisiile internaţionale umanitare, *Carnegie Endowment* organizând două asemenea grupuri, unul pentru „prevenirea conflictului mortal” (1997) şi altul privind Balcanii (evocând o comisie anterioară din 1913), existând, de asemenea, şi rapoarte ale unor comisii importante sub auspiciile ONU referitoare la Ruanda, Srebenica şi Forţele ONU de Menţinere a Păcii[7].

Experienţa a demonstrat că această modalitate de aprofundare a problemelor cu care se confruntă umanitatea reprezintă instrumente

[6] M. Kaldor, *Securitate umană*, Editura CA Publishing, Cluj Napoca, 2010, p. 49.

[7] N. Neagu, *Teoria şi practica întrebuinţării poliţiei civile în operaţiunile de pace ale Naţiunilor Unite*, Editura Triumf, Braşov, 2003, p. 289.

importante pentru creşterea transparenței şi responsabilității publice a instituțiilor internaționale, constituind cel mai adecvat cadru al societății civile pentru evaluarea activității guvernelor, cadru în care se include şi CIISS sub preşedinția lui Gareth Evans şi Mohamed Sahnoun şi compusă din 10 membri din 9 țări, care a oferit impulsul pentru adoptarea R2P; se menționa atunci, în august 2000, când s-a înființat comisia, că intenția autorităților canadiene este ca ea să fie parte a demersurilor de implementare a securității umane, contribuind astfel la înțelegerea de nivel internațional a circumstanțelor în care intervenția umanitară este legitimă. După anunțul de înființare a CIISS, făcut de către prim-ministrul Canadei, la 7 septembrie 2000, în cadrul sesiunii plenare a Summitului Mileniului, ministrul de externe canadian a precizat, la 14 septembrie, tot în cadrul AG ONU, că s-a obținut sprijinul unor fundații pentru realizarea scopului propus de „soluționare a aparentei contradicții dintre intervenția umanitară şi suveranitatea statului”. De fapt, mandatul acestui organism decurgea din precizările SG ONU la Adunarea Generală din 20 septembrie 1999, în conformitate cu care „este esențial să se ajungă la un consens al comunității internaționale – nu numai asupra principiului că încălcările sistematice şi masive ale drepturilor omului trebuie oprite, oriunde ar avea loc, dar şi asupra căilor prin care să se decidă ce acțiune este necesară, unde şi de către cine”. Astfel, R2P nu apare ca un principiu subsidiar al securității umane, inexistent anterior în Carta ONU, inspirat şi din experiența dureroasă a ONU în Ruanda, precum şi cele din Somalia şi Bosnia, unde intervenția sa a avut un anumit impact preventiv. Se consideră, pe bună dreptate, că membrii CIISS reprezentau atât diversitatea geografică a lumii, cât şi sistemele de drept şi influențele politice pentru a reuşi acolo unde încercările anterioare nu s-au bucurat de încredere unanimă, şi anume în mandatul conferit de a realiza o înțelegere cât mai largă a problemei reconcilierii dintre intervenția pentru protejarea oamenilor şi suveranitate, adică în încercarea de a dezvolta un consens politic global asupra modului în care se poate trece de la polemici (şi adesea de la blocaj) la acțiuni în cadrul sistemului internațional, în special prin intermediul Națiunilor Unite. Rezolvarea scopului propus a fost prevăzută de organizarea CIISS şi de desfăşurarea în diverse regiuni ale globului a 11 întâlniri cu reprezentanți ai societății civile, mediului academic şi agențiilor guvernamentale, astfel încât, ca rezultat al acestui proces transparent care a plecat de la contribuția proprie a experților, dar a cuprins şi consultarea largă a multor actori internaționali, s-a putut publica, în decembrie 2001, raportul cuprinzător asupra R2P, lansat public în scopul mobilizării unui sprijin politic internațional şi asimilării sale ca document principal orientativ pentru acțiunile ONU.

BIBLIOGRAFIE

Annan A. Kofi, *The question of intervention*, Unite Nations, New York, 1999.

Annan A. Kofi, *Two concepts of sovereignty*, Adress to the 54th session of the United Nations General Assembly, 20 september 1999, New York.

Cîrciumaru C., *Intervenţia militară şi acţiunea umanitară – o falsă antiteză*, în Gândirea Militară Românească, nr. 3/2000.

Dragoman I., Militaru C., *7 studii de drept internaţional umanitar*, Editura Lumina Lex, Bucureşti, 2003.

Dragoman Ion, Militaru C., Panduru C., *Relaţii internaţionale actuale*, Editura Intergraf, Reşiţa, 2004.

Kaldor M., *Securitate umană*, Editura CA Publishing, Cluj Napoca, 2010.

Neagu N., *Teoria şi practica întrebuinţării poliţiei civile în operaţiunile de pace ale Naţiunilor Unite*, Editura Triumf, Braşov, 2003.

IMPACTUL STRATEGIILOR POLITICE ŞI DE INTERVENȚIE UMANITARĂ ASUPRA DOCTRINELOR MILITARE

Mr.drd. Vasile DOBRESCU*
ISU „Codrii Vlăsiei”, Ilfov

Adesea, se precizează faptul că „strategia a fost şi este haina militară a politicii”[1]. Aceasta a beneficiat şi încă beneficiază, în modul cel mai direct posibil, de rezultatele economiei, prin tehnologie, de cele ale culturii, prin morală, şi de cele ale finanțelor, prin bugetul militar. Strategiile naționale exprimă necesitatea unui anumit mod, a unui anumit plan de a pune în operă, adesea prin forță, prin confruntare, interesele națiunii, evident exprimate prin politica națiunii, a statului de drept.

Cuvinte cheie: strategie politică, doctrina militară, risc, violență.

Fundamentele naționale şi internaționale ale strategiei trec, ca mai toate, prin spațiul politic. Națiunile s-au înarmat şi se înarmează, se suspectează şi îşi iau toate măsurile pentru a face față unor confruntări pe care nu le doresc şi nu le admit, în niciun fel, în defavoarea lor. În această epocă a haosului post-Război Rece, națiunile sunt extrem de sensibile şi dezorientate. În Europa nu s-a creat încă o armată puternică europeană, pentru că există NATO, dar se dorește o strategie europeană, rezultată dintr-o politică europeană comună. Studiile de specialitate scot în evidență, în unanimitate, faptul că esența fenomenului militar îl constituie violența. Dar nu orice tip de violență, ci violența colectivă, care reprezintă trezirea şi exacerbarea agresivității ațipite în subconştientul ființei umane şi desemnată în conştiința maselor[2]. O analiză a influenței politicii asupra strategiei ar fi edificatoare. Politica Golfului, spre exemplu, a înființat strategia modernă, de sorginte americană, a intervenției rapide care s-a finalizat, în cele din urmă, în războiul din 1991 împotriva Irakului, zona fiind astfel supusă sub control.

* e-mail: *dobrescu_laur@yahoo.com*
[1] M. Neag, *Tehnici de război şi strategie*, 1993.
[2] C. Păunescu, *Agresivitatea şi conduita umană*, Bucureşti, Editura Tehnică, 1994.

Strategia militară include, ca orice strategie, trei componente obligatorii: o strategie a forțelor (strategia terestră, strategia aeriană, strategia navală), o strategie a mijloacelor (a sistemelor de arme şi a altor mijloace de ducere a războiului sau a altor acțiuni militare) şi o strategie operațională, adică o strategie a acțiunilor (strategia acțiunilor preventive, strategia operațiilor clasice, strategia descurajării, strategia acțiunilor rapide, strategia gestionării crizelor etc.).

Mileniile de confruntări militare n-au schimbat până acum esența războiului şi nici de acum înainte nu o vor schimba. Ceea ce s-a schimbat însă mereu – dar totdeauna în spațiul dialecticii de confruntare, nu în afara acesteia – au fost doctrinele şi conceptele, mijloacele de ducere a războiului şi, corespunzător lor, forțele. De aceea, când vorbim de războiul viitorului, nu ne referim neapărat la prezența sau la absența acestei conflagrații în viața societății omeneşti, ci la forțele şi mijloacele care vor pune în operă conceptul de război, la sistemul de angajare, la amploarea spațio-temporală a acțiunilor şi operațiilor, la caracteristicile acestora, la efecte şi, bineînțeles, la consecințe[3].

Războiul viitorului se pare că va ieşi din sloganurile milenare ale unor confruntări supuse teoriei jocurilor strategice cu sumă vidă şi va deveni din ce în ce mai mult dependent de forțe speciale, de tehnologii „inteligente“ şi, în general, de mijloace şi proceduri care vizează stăpânirea centrelor de greutate şi a zonelor vitale, potrivit teoriei sistemelor dinamice adoptive, conform căreia rezultatul unei confruntări este greu previzibil şi controlabil. Nu se exclude posibilitatea ca ambii parteneri să câştige sau să piardă. Evident, într-o astfel de perspectivă, creşte rolul marii strategii, al strategiei politice şi devine indispensabilă reflecția strategică aprofundată în plan militar. Aceasta trebuie să răspundă prompt – în primul rând ca teorie, practică şi expertiză, dar şi ca artă strategică – comenzii politice, înscriindu-se fără echivoc pe coordonatele impuse de marea strategie care devine din ce în ce mai mult, în societățile democratice, o strategie de tip integral.

Încă de la începutul secolului XXI, asistăm la un factor de impulsionare a schimbărilor şi în domeniul strategiilor politice şi de intervenție militară şi umanitară, ca urmare a existenței şi evoluției Organizației Națiunilor Unite (ONU), concepută într-un context politic internațional marcat de terminarea celui de-al Doilea Război Mondial. ONU, prin structurile sale, deține obiectivele şi finalitățile necesare pentru a fi considerat gardianul respectării dreptului internațional, indiferent de schimbările mediului politic internațional[4]. Ca un cadru de cooperare, ONU a stat însă la baza concepției asupra ordinii internaționale; mai precis, statele,

[3] M. Mureşan, *Pentru ce fel de război ne pregătim?*, Impact strategic nr. 1/2004.
[4] Gheorghe Văduva, *Strategie militară pentru viitor*, Bucureşti, Editura Paideia, 2003.

bazându-se pe suveranitatea lor legitimă, au decis să sfârşească o perioadă istorică de relaţii internaţionale caracterizate de proeminenţa forţei asupra dreptului, de reglementările conflictelor prin război şi să înceapă era cooperării internaţionale, fundamentată pe principiile dreptului şi păcii.

Mai trebuie precizat faptul că ONU a avut o contribuţie însemnată în materializarea şi în consolidarea într-o formă juridică şi universal acceptată, a ordinii legale internaţionale. În acest sens, Carta ONU poate fi considerată ca o expresie condensată a dreptului internaţional contemporan, iar ONU reprezintă expresia condensată a multilateralismului statal bazat pe respectarea suveranităţii. Istoria operaţiunilor umanitare internaţionale începe odată cu apariţia Comitetului Internaţional al Crucii Roşii (CICR), cea mai veche şi mai bine structurată organizaţie umanitară din lume. CICR a rămas până astăzi cea mai prestigioasă organizaţie umanitară, el primind de trei ori Premiul Nobel pentru Pace – în 1917, 1944 şi 1963 –, caz unic în istoria premiului. Acţiunea umanitară a devenit unul dintre pilonii noii arhitecturi internaţionale create prin restrângerea conceptului de suveranitate a statelor în condiţiile avansării proceselor de globalizare şi descentralizare. Modelul de acţiune umanitară al acestui început de secol are la bază principii etice şi este apropiat de sistemul drepturilor omului. El nu poate rămâne neutru în faţa genocidului şi trebuie să evalueze impactul pe termen lung al fiecărei operaţiuni pentru a putea opri ajutorul acordat – dacă se consideră că aceasta va prelungi criza sau va pune în pericol respectarea drepturilor omului.

Din experienţa internaţională a acţiunilor umanitare desfăşurate în numeroase zone de conflict, operaţiunile umanitare reprezintă un important instrument de luptă la nivel mondial împotriva genocidului, crimelor de război, purificării etnice sau a crimelor împotriva umanităţii. Cu toate acestea, apare tendinţa (în mod eronat, apreciem noi) de preluare a idealurilor mişcării pentru drepturile omului şi să devină un mecanism de implementare a acestora[5]. Ceea ce li se propune astăzi ca obiectiv (promovarea drepturilor omului, oprirea conflictelor armate şi realizarea justiţiei sociale) le depăşeşte conceptual şi logistic. Crizele contemporane sunt departe de a avea doar o dimensiune umanitară, iar adevărata practică umanitară, situându-se la marginea, şi nu în centrul ordinii internaţionale, nu are capacitatea de a oferi acestora un răspuns cuprinzător. În condiţiile modificărilor actuale a strategiilor politice şi de intervenţie, la nivel mondial, apar drept consecinţă influenţe semnificative în adoptarea doctrinelor de către state.

[5] C. Barbu, *Intervenţia umanitară internaţională, între obligaţie morală şi proiect tehnologic*, Bucureşti, 2004.

Prin definiţie, doctrina militară reprezintă concepţia unitară adoptată de către un anumit stat în problemele fundamentale ale războiului, armatei şi apărării ţării, formele şi procedeele pe care statul respectiv le aplică în pregătirea forţelor armate, a populaţiei şi în ducerea războiului, în raport cu nevoile, condiţiile, interesele şi specificul său[6].

Vom prezenta, în continuare, câteva aspecte privind orientarea şi tendinţele în adoptarea doctrinelor militare contemporane. Pornind de la faptul că în principiile doctrinare se regăsesc conţinutul şi fizionomia războiului, şi anume: organizarea forţelor armate pentru luptă; pregătirea forţelor armate, modul lor de instruire în vederea ducerii luptei armate, înzestrarea cu armament şi tehnică de luptă adecvate caracterului defensiv sau ofensiv al războiului şi, respectiv, ducerea acţiunilor militare la nivel strategic, operativ şi tactic, distingem trei orientări şi tendinţe de bază şi anume, conducerea forţelor armate în război; acţiuni militare în sprijinul păcii; asigurarea unor modalităţi optime şi eficiente de ducere a războiului în cadrul unor alianţe politico-militare sau în cadrul unei coaliţii multinaţionale.

Prin conţinutul său, doctrina militară stă la baza construirii şi adoptării strategiei militare, iar ca niveluri de operare cu acest termen, distingem: doctrina militară naţională, doctrina strategică (ca fiind proprie nivelului strategic), doctrina de luptă şi doctrina apărării naţionale (de război). Factorii care influenţează fundamentarea şi evoluţia doctrinelor militare pot fi interni, externi şi/sau combinaţi, care depind de mutaţiile din sfera puterii politice, de sistemul relaţiilor externe, evoluţia ştiinţei şi tehnicii, de transformările în concepţia de securitate naţională şi globală, mutaţiile din sfera fenomenului militar contemporan, menţinerea războiului în sfera politicii fiecărui stat, mutaţiile în raportul de forţe pe plan mondial şi, nu în ultimul rând, prezenţa riscurilor şi ameninţărilor multiple.

În acest context, doctrina politico-militară a României pe termen scurt şi mediu porneşte de la următoarele elemente esenţiale: România nu este ameninţată de o agresiune armată directă împotriva teritoriului ei; nu consideră nici un stat ca un potenţial inamic; riscurile vor fi de natură nemilitară şi neconvenţională; iar folosirea mijloacelor militare, reprezintă o opţiune politică de ultimă instanţă. Astfel că esenţa transformării Armatei care a avut loc în ultima perioadă de timp a constat în trecerea de la o armată de apărare la o „armată de stabilitate”, cu accent pe maximizarea eficienţei forţelor şi dobândirea capacităţilor de a prevedea evoluţia mediului strategic şi de a găsi, în timp oportun, calea de adaptare la acestea[7].

---

[6] Gh. Deaconu, *Studii de doctrine militare* (sub egida ISOP Bucureşti), noiembrie, 2010.
[7] *Idem.*

BIBLIOGRAFIE

Barbu C., *Intervenţia umanitară internaţională, între obligaţie morală şi proiect tehnologic*, Bucureşti, 2004.

Deaconu Gh., *Studii de doctrine militare* (sub egida ISOP Bucureşti), noiembrie, 2010.

Mureşan M., *Pentru ce fel de război ne pregătim?*, Impact strategic nr. 1/2004.

Neag M., *Tehnici de război şi strategie,* 1993.

Păunescu C., *Agresivitatea şi conduita umană*, Bucureşti, Editura Tehnică, 1994.

Văduva Gheorghe, *Strategie militară pentru viitor*, Bucureşti, Editura Paideia, 2003.

INFLUENȚA MEDIULUI OPERAȚIONAL ASUPRA CERINȚELOR DE INFORMAȚII CRITICE ALE COMANDANTULUI (CCIR)

Cpt.cdor.drd. Gelu ZAMFIR*
Statul Major al Forțelor Aeriene

Astăzi, mediile operaționale sunt complexe şi necesită o cunoaştere şi o adaptare continuă. Mediul operațional este diferit pentru fiecare campanie sau operație majoră. Este imperativ ca, comandanții să înțeleagă mediul operațional înainte de a trece efectiv la acțiuni. Personalul de informații are sarcini specifice şi sisteme care facilitează înțelegerea inamicului, terenului şi starea vremii, şi aspectele de ordin civil, incluzând zonele, structurile, capacitățile, organizațiile, populația şi evenimentele. Este esențial ca toți comandanții şi părți ale statului major să participe la planificarea informațiilor, începând cu identificarea cerințelor de informații până la culegerea şi raportarea informațiilor pentru a răspunde cerințelor de informații critice ale comandantului (CCIRs).

Cuvinte cheie: informații; mediu; decizie; factori; aspecte civile.

Transformările petrecute în economia mondială, globalizarea informațiilor şi a problemelor de securitate au adus în postura de actori principali ai fenomenului geopolitic contemporan actori nonstatali, între care organizațiile transnaționale sau internaționale capătă un rol deosebit. În ceea ce priveşte multiplicarea actorilor în peisajul actual al relațiilor internaționale, în raport cu perioada războiului rece, un fost director al Agenției Centrale de Informații (CIA) din SUA afirma: „Da, noi am ucis un dragon uriaş (aluzie la fosta URSS – n.a.), dar acum trăim într-o junglă în care mişună în dezordine o varietate de şerpi veninoşi. În multe privințe a fost mult mai uşor să ținem urma dragonului”[1].

În conflictele viitoare, „părțile” nu vor mai fi armatele clasice şi vor fi, probabil, profund „tehnologizate”. Spațiul de angajare al mediului operațional actual va fi preponderent urban şi va avea un nivel de complexitate şi de brutalitate fără precedent.

* e-mail: *geluzamfir@yahoo.com*

[1] Sergiu Tămaş, *Geopolitica: o abordare prospectivă*, Editura Noua Alternativă, Bucureşti, 1995, p. 248.

Teatrul de operaţii militare nu mai este limitat geografic la zona de desfăşurare a acţiunilor de luptă. Acesta cuprinde şi zonele adiacente, dar şi domeniile de interes nonmilitare care pot afecta operaţiile, cum ar fi terorismul, crima organizată sau alte ameninţări transnaţionale. Informaţiile despre aceste zone sau domenii nu pot fi, de regulă, culese şi analizate folosind capacităţile de informaţii aflate la dispoziţia comandanţilor din teatrul de operaţii, ci sunt asigurate de la nivelul strategic, prin serviciile de informaţii militare.

Influenţa mediului operaţional asupra acţiunilor militare

Mediul operaţional este acea parte a mediului în care are loc angajarea forţelor şi capabilităţilor proprii şi în care interacţiunea dintre diferiţi actori creează condiţii acceptabile sau inacceptabile în raport cu starea finală dorită. Mediul operaţional de angajare a forţelor include spaţiul aerian, terestru, naval, cosmic şi spectrul electromagnetic, precum şi un amestec de condiţii, factori şi sisteme asociate ale adversarilor, forţelor proprii, aliaţilor/ partenerilor şi neutrilor (politic, militar, economic, social, informaţional şi infrastructural – PMESII) care pot influenţa acţiunile militare. Înţelegerea mediului operaţional necesită o abordare cuprinzătoare[2] a tuturor sistemelor importante ale actorilor implicaţi. Înţelegerea acestor sisteme sprijină analiza centrelor de greutate, cursurilor de acţiune şi permite identificarea unui set de opţiuni prin care să se utilizeze eficient capabilităţile avute la dispoziţie, să creeze efectele dorite şi să îndeplinească obiectivele stabilite[3]. De asemenea include, fizionomia terenului, starea capacităţii de guvernare a unui stat, tehnologiile existente, resursele şi cultura populaţiei locale care pot afecta desfăşurarea unei operaţii specifice[4].

Adversarii zilelor noastre, incluzând în această categorie deopotrivă atât state, cât şi actori nonstatali pot acţiona în cadrul unor sisteme de tip federativ, interconectate, complexe şi adaptive, care depăşesc limitele frontierelor geografice. De aceea, aceşti adversari nu pot fi analizaţi numai din punctul de vedere al capabilităţilor militare.

---

[2] „În literatura de specialitate conceptul de abordare cuprinzătoare nu are o definiţie foarte clară şi unanim acceptată de comunitatea internaţională. În înţelesul său cel mai simplist, abordarea cuprinzătoare înseamnă combinarea instrumentelor civile şi militare şi impunerea cooperării între departamentele guvernamentale, nu numai pentru operaţii, ci şi în sens mai larg, pentru a face faţă provocărilor de securitate ale secolului al XXI-lea, în special terorismului, genocidului şi proliferării armelor şi materialelor periculoase”, dr. Teodor Frunzeti, Revista *Impact Strategic*, nr. 3/2012, p. 7.

[3] *SMG 65, Manualul de planificare al operaţiilor*, Bucureşti, 2011, p. 181.

[4] United States Joint Forces Command (USJFCOM), JOINT WARFIGHTING CENTER, 116 Lake View Parkway, Suffolk, *Commander's Handbook for an Effects-Based Approach to Joint Operations*, http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/jfcom/ebo_handbook_2006.pdf, p. I-2, 15 apr. 2011.

Factorii catalizatori, care au contribuit la configurarea acestui mediu operațional complex şi la schimbarea, în mod fundamental, a felului în care se poartă astăzi războiul, sunt: globalizarea, revoluția informaticii, redefinirea adversarilor, schimbările climatice şi dezastrele naturale, proliferarea ANM şi micşorarea forțelor militare (facilitată de adoptarea unor mijloace de luptă bazate pe tehnologiile de vârf).

Organizațiile teroriste actuale s-au dovedit extrem de inventive şi adaptabile la mediul operațional în care activează şi la măsurile contrateroriste adoptate de către state. Statul poate contracara acțiunile acestor grupări prin măsuri anti şi contrateroriste[5] eficiente. Eficiența unor astfel de măsuri presupune nu doar culegerea de date şi informații despre activitatea organizațiilor teroriste, despre planurile şi intențiile acestora, ci şi o bună cooperare între diferitele instituții cu atribuții în domeniu: administrație, poliție, servicii de informații, dar şi mass-media, prin organizarea şi desfăşurarea unor activități propagandistice şi educative.

Factorii de nivel operativ

Analizarea de ansamblu a aspectelor unui mediu operațional din punct de vedere al factorilor de nivel operativi – politic, militar, economic, social, informațional şi infrastructural, mediul fizic şi timp, oferă comandanților de la aceste eşaloane, informații relevante, pe care le pot folosi pentru a înțelege, vizualiza şi descrie mediul operațional de angajare a forțelor[6].

Dacă aspectele la nivel operativ sunt direct relevante pentru planificarea unei campanii, pentru planificarea la nivel tactic acestea sunt mai puțin relevante, întrucât depăşesc aria de acțiune a misiunilor tactice. Asta nu înseamnă că ele nu au nici o valoare la acest nivel. Din contră acolo unde situația impune trebuie tratate ca atare, la toate nivelurile. Ele sunt fundamentale pentru înțelegerea mediului operațional şi utile pentru planificarea operațiilor la orice nivel, în orice situație.

Atunci când sunt identificate amenințările, pe baza sistemelor asociate ale adversarilor, forțelor proprii, aliaților/partenerilor şi neutrilor (politic, militar, economic, social, informațional şi infrastructural – PMESII), există trei componente principale ale mediului operațional pentru care Informațiile sunt responsabile: inamicul (amenințarea), terenul (inclusiv vremea) şi aspectele de ordin civil.

Gradul prin care fiecare factor de nivel operativ asigură informațiile relevante depinde de situația şi de eşalonul la care sunt puse în valoare. Ofițerii de informații fac o analiză generală a acestora, în conformitate cu

[5] Măsurile antiteroriste sunt măsuri pasive, iar cele contrateroriste sunt măsuri active (nota autorului).

[6] *Manual de informații (Intelligence)*, SUA, mar. 2010, p. 1-1.

cerințele de informații ale comandanților unității respective. De exemplu, factorii de ordin social şi economic fac de obicei, obiectul unei analize mai detaliate, ca parte a celor două componente *inamicul* şi *aspectele de ordin civil*, de la nivel brigadă în sus. În concluzie, aceşti factori PMESII pot avea efect asupra pregătirii şi instruirii unităților de la nivele mai mici, dar cu toate acestea nu sunt relevanți pentru analiza misiunii comandantului de unitate tactică.

Factorii de nivel tactic

La primirea unui ordin de avertizare (WARNO) sau a unei misiuni, comandanții de unități/subunități se concentrează direct pe cei *şase factori* ce influențează misiunea. Aceşti factori sunt acele aspecte din mediul operațional, care afectează, în mod direct, o misiune. Ei dau contur situației în funcție de aplicarea acestora pentru fiecare unitate specifică.

Factorii de nivel tactic sunt: misiunea propriu-zisă, inamicul, terenul şi vremea, forțele proprii şi de sprijin disponibile, timpul şi aspectele de ordin civil. Acestea sunt categoriile de informații relevante[7] necesare pentru analiza misiunii. Comandanții folosesc factorii de nivel tactic ce influențează misiunea pentru a sintetiza factorii de nivel operativ şi informațiile de nivel tactic, cu informațiile locale pentru îndeplinirea misiunii. Personalul de informații este responsabil pentru descrierea *inamicului*, *terenului şi starea vremii* şi *aspectelor de ordin civil*:

a. *Descrierea inamicului*. Include informații relevante, cum ar fi:

- caracteristicile amenințării/inamicului (fosta ordine de bătaie);
- cursurile de acțiune ale inamicului (COAs);

b. *Terenul şi starea vremii*. Terenul şi starea vremii sunt condiții naturale care influențează profund acțiunile militare. Terenul şi starea vremii sunt neutre. Acestea nu favorizează niciuna dintre părți, cu excepția cazului în care una este mai familiară cu – sau mai bine pregătită de a acționa în – mediul din zona de operații (AO).

c. *Aspecte de ordin civil*. Acestea sunt influențe din partea infrastructurii realizate de om, instituțiilor civile, atitudinilor şi activităților liderilor civili, populației şi organizațiilor din interiorul unei zone de operații, asupra conducerii acțiunilor militare[8]. Înțelegerea mediului operațional necesită cunoaşterea aspectelor civile din zona de influență. Aspectele de ordin civil conțin şase caracteristici, cunoscute ca *ASCOPE*[9]:

---

[7] Informații relevante sunt toate informațiile de importanță pentru comandanți şi statul major în exercitarea actului de comandă şi control. Sursa: *Manualul pentru operații al SUA*, 2008.

[8] *Manualul privind comanda şi controlul Forțelor Armate ale SUA*, 2003, p. B-9.

[9] *ASCOPE* este o metodă pentru a cunoaşte şi înțelege mediul operațional. Aceasta se realizează prin răspunsul la cele cinci întrebări: *cine, care, când, unde, de ce,* şi *cum* despre mediul operațional. ASCOPE ne ajută să abordăm problema din punctul de vedere al naturii populației şi al naturii insurgenței. Înțelegerea ASCOPE este esențială pentru identificarea cauzelor privind insurgența(nota autorului).

- Ariile, ca şi locaţie: *Unde* se întâlnesc, trăiesc, muncesc şi îşi petrec timpul oamenii (graniţele religioase şi politice, enclavele sociale şi criminale, regiunile agricole şi industriale, rutele comerciale, centrele guvernamentale, politice şi militare)?
- Structurile aflate în AO: *De ce* sunt construcţiile din zonă importante? Podurile, moscheele, pieţele, casele de ceaiuri, spitalele, internet cafe, obiecte de artă şi cultură etc.
- Capabilităţile existente: *Cine* din comunitate poate asigura *capabilităţi* (cele necesare traiului, siguranţa localnicilor, asistenţă socială, învăţământ etc.) populaţiei?
- Organizaţiile: *Care* sunt grupurile populate din zonă (triburi, companii, mass-media, organizaţii guvernamentale şi nonguvernamentale, Crucea roşie internaţională, organizaţiile criminale etc.)?
- Populaţia civilă: *Cum* interacţionează/comunică aceştia (lideri locali, tribali, clericii, afaceriştii, salariaţii, populaţia de rând)?
- Evenimentele din AO: *Când* se întâmplă evenimentele deosebite (alegeri, zile naţionale şi religioase, funeralii, carnavaluri etc.)?

Cu alte cuvinte *mediul operaţional este orice, oricine şi orice eveniment* din jurul nostru.

În concluzie, analiza factorilor de nivel tactic permite comandanţilor să sintetizeze informaţiile de nivel operativ cu informaţiile locale relevante, pentru misiunile şi activităţile dintr-o zonă de operaţii specifică. Comandanţii de la nivelele tactice şi operative pot anticipa astfel consecinţele acţiunilor lor ulterioare şi pe timpul executării acestora.

Aşa cum rezultă din cele prezentate anterior, forţele armate interacţionează cu populaţia la toate nivelele. În general, oricine, în mediul operaţional de angajare a forţelor, poate fi calificat ca inamic, adversar, suporter sau neutru. În mediul actual, cele patru categorii sunt amestecate, fiind destul de dificilă diferenţierea acestora, una faţă de cealaltă. Manualul pentru Operaţii al Armatei Americane, defineşte aceste categorii, astfel:

- un *inamic* este acea parte identificată ca fiind ostilă, împotriva căreia este permisă utilizarea forţei. De asemenea, un inamic este numit combatant şi este tratat în conformitate cu legile războiului;
- un *adversar* este acea parte cunoscută ca potenţial ostilă pentru forţele aliate şi împotriva căreia poate fi luată în considerare, utilizarea forţei. Ca adversari sunt incluşi şi membrii populaţiei locale care sprijină (simpatizează cu) inamicul;
- un *suporter* este acea parte care simpatizează cu forţele aliate şi care poate sau nu, să asigure sprijin material sau de orice fel acestora;
- o parte *neutră* este identificată ca fiind nici suporteră, nici opozantă forţelor aliate sau inamice.

Cunoaşterea aspectelor de ordin social şi cultural

Considerațiile de ordin social cuprind o serie de factori care trebuie luați în considerare. În funcție de eşalonul care conduce operațiile, aceste aspecte pot fi formulate folosind sistemele asociate ale adversarilor, forțelor proprii, aliaților/ partenerilor şi neutrilor (politic, militar, economic, social, informațional şi infrastructural – PMESII), factorii de nivel operativi sau factorii de nivel tactic. Forțele armate folosesc aceste aspecte pe timpul elaborării JIPOE şi analizei misiunii.

Informațiile relevante pot rezulta din timpul analizei desfăşurate asupra mediului operațional, folosind factorii de nivel operativ (PMESII, mediul fizic şi timpul). Suplimentar, echipa de analiză a terenului poate furniza analize şi informații detaliate în legătură cu factorii socioculturali, ce ar putea influența operația.

Cultura este un factor cheie pentru a înțelege populația locală. Face parte din viața localnicilor şi reprezintă valorile, tradițiile, obiceiurile şi vestigiile membrilor unei societăți. Avertizarea în ceea ce priveşte cultura unui popor a devenit un studiu important aflat în dezvoltare, pentru personalul de informații.

Înțelegerea altor culturi se aplică pentru toate operațiile, nu numai celor de stabilitate. De exemplu, altfel de procedee pot fi folosite împotriva unui adversar care consideră că predarea este mai dezonorată şi mai rea decât moartea, în comparație cu cei pentru care predarea rămâne o opțiune onorabilă şi nu este pedepsită moral sau judiciar. Comandanții de la toate nivelele trebuie înțeleagă situația din punct de vedere cultural, evitând în acelaşi timp prejudecățile culturale proprii.

Cunoaşterea factorului cultural este, de asemenea, crucială pentru succesul operațiilor multinaționale. Comandanților şi personalului din subordine le ia timp pentru a învăța obiceiurile şi tradițiile, procedurile operaționale şi doctrina partenerilor multinaționali şi ai națiunii gazdă. Pentru a acționa cu succes într-un mediu multinațional, comandanții/şefii trebuie să recunoască orice diferențe culturale, precum şi diferențele de interpretare a ordinelor şi instrucțiunilor. Trebuie să învețe cum gândesc ceilalți parteneri şi de ce acționează într-un anume fel.

De aceea, înaintea participării într-o operație multinațională, de orice fel, forțele participante trebuie să execute din timp, o pregătire generală comună cu aspecte din AO/TO unde urmează să participe. Această pregătire este urmată de o pregătire de specialitate specifică fiecărei structuri sau individ în parte, astfel încât la sfârşitul acestei perioade de pregătire fiecare să înțeleagă ce are de făcut, cum trebuie să acționeze (implică cunoaşterea tacticilor, tehnicilor şi procedurilor specifice) într-un mediu operațional multinațional. De asemenea, implică cunoaşterea modului de acțiune al partenerilor/ aliaților, dar şi al inamicului.

Considerații privind impactul mediului asupra cerințelor de informații critice ale comandantului la nivel operativ

Cerințele de informații critice ale comandantului (CCIR) sprijină direct misiunea comandamentului şi operațiile esențiale ale comandantului. CCIRs sunt acele informații necesare comandantului, pentru evaluarea corectă a mediului operațional şi luarea celor mai bune decizii în punctele critice. CCIRs derivă din îndrumarea şi intenția comandantului, având la bază experiența acestuia, misiunea de îndeplinit, datele introduse de statul major propriu, intenția comandantului eşalonului superior, estimările structurii de informații privind situația curentă respectiv, eventualele schimbări ale evenimentelor produse prin efectul acțiunilor inamicului şi cerințele ciclului decizional. Din experiența de până acum, cele mai multe CCIRs de nivel operativ sunt elaborate pentru a sprijini *două activități majore:*

a. înțelegerea mediului operațional din ce în ce mai complex (cunoaşterea evenimentelor din spațiul de angajare a forțelor, având la bază evaluarea acestuia);

b. luarea deciziilor de către comandant, prin corelarea CCIRs cu executarea unor planuri denumite *variante* şi *alternative*[10] pe parcursul unei linii de operație.

Aceste activități necesită o abordare cuprinzătoare față de cea folosită până în prezent şi care, în general, recunoaşte rolul CCIRs, prin sprijinul major în punctele de decizie (PD)[11]. Implicarea directă a comandanților pe timpul elaborării CCIRs asigură indicațiile necesare pentru o culegere şi o analiză extinsă, dar şi o gestionare mai eficientă a fluxului de informații, pentru a sprijini într-un mod eficient luarea deciziilor.

CCIRs elaborate la eşaloanele superioare trebuie să sprijine: înțelegerea mediului din ce în ce mai complex, caracterizat printr-o interrelaționare globală; a unui flux foarte mare de informații; adversari nontradiționali şi mai puțin predictibili; aspectele de ordin umanitar (de exemplu, dezastrele naturale), dar şi interdependența cu alte structuri aliate de nivel întrunit, interagenții şi parteneri multinaționali. CCIRs trebuie să sprijine deciziile atât pentru acțiuni letale, cât şi nonletale, ca parte a unei acțiuni comune şi cuprinzătoare, prin abordarea tuturor organizațiilor guvernamentale şi nonguvernamentale.

Caracteristicile unei cerințe de informații critice a comandantului sunt următoarele[12]:

---

[10] *Manualul de planificare a operațiilor*, SMG, Bucureşti, 2011, p. 203.

[11] Un punct definit în spațiu şi timp, identificat pe timpul procesului de planificare, în care se anticipează necesitatea luării unei decizii de către comandant, cu privire la un anume curs de acțiune. Sursa: *Manualul de planificare a operațiilor*, SMG, Bucureşti, 2011, p. 203.

[12] Sorin Topor, Ion Călin, Costinel Nițu şi Draga-Nicola Crăciun, *Despre informații şi sisteme informaționale militare*, Editura BREN, Bucureşti, 2008, p. 229.

- ajută comandantul în evaluarea corectă a câmpului de luptă;
- sunt caracteristice numai zonei de responsabilitate gestionate de către comandantul care le ordonă;
- se referă strict la o operație curentă sau viitoare;
- depind de situația concretă, evenimente sau activități care pot fi prevăzute de forma de luptă sau de procedeul adoptat în fiecare operație;
- sunt informații urgente ce trebuie raportate imediat comandantului, statului major şi comandanților subordonați;
- întotdeauna se includ în Ordinul de operații (OPORD) sau în Planul de operații (OPLAN).

Impactul mediului operațional actual asupra CCIRs

Cu prilejul Summit-ului de la Bucureşti, din anul 2008, şefii de state şi de guverne au aprobat un Plan de Acțiune privind implicarea NATO în eforturile comunității internaționale de abordare cuprinzătoare, sub toate aspectele, militare şi civile, a problematicii stabilizării şi reconstrucției în teatrele de operații. Acest concept reflectă, în esență, o abordare integrată a NATO față de participarea în operații şi îndeplinirea, în general, a misiunilor sale, care presupune relaționare cu alți parteneri şi actori internaționali, instrumente civil – militare de gestionare a crizelor, sprijin pentru operații de stabilizare şi reconstrucție (exemplul Afganistanului este relevant în acest sens, unde rolul NATO nu mai este strict militar)[13].

Schimbările survenite în mediul operațional actual au influențat politicile referitoare la CCIRs. Comandanții de nivel operativ acordă o atenție deosebită cunoaşterii şi înțelegerii cât mai profunde a mediului actual pentru îndeplinirea cu succes a misiunilor încredințate. S-a descoperit că prin această cunoaştere a mediului, bazată pe evaluare, a ajutat la planificarea şi designul operației. Consider că următorii factori precum globalizarea, revoluția informațională, lipsa de predictibilitate a adversarului şi mediul multinațional au influențat CCIRs şi modul de luare a deciziilor de către comandanți.

a. Globalizarea influențează, în mod direct, scopul şi tipul de decizii luate de către comandanți şi indică ce tip de informații sunt necesare pentru luarea acestor decizii[14]. Astăzi, tot mai multe sisteme economice sunt interdependente, pieţele la nivel global, accesul rapid la comunicații şi omniprezența mass-mediei au extins mai mult ca oricând responsabilitățile privind securitatea, exclusiv spre domeniul militar. Mediul actual este mai mult decât un câmp de luptă; este o rețea de sisteme interdependente politic,

[13] *Manualul de planificare a operațiilor*, SMG, Bucureşti, 2011, p. 15.
[14] *Manualul pentru Operații (Operations)*, SUA, 2008, p. 1-1.

militar, economic, social, informațional şi infrastructural, care toate au un impact asupra deciziilor comandanților combatanți. În mediul militar se discută tot mai mult despre cerința de a menține o abordare extinsă a acestui mediu.

b. Revoluția informațională a schimbat destul de elocvent modul în care acționează militarii şi iau decizii. Noi, ca de altfel şi adversarii noştri, avem capacitatea de a transmite şi a primi date, fără precedent în trecut şi acest fapt este în creştere exponențială atât în viteză, cât şi în volum. Acest lucru a influențat cerințele de informații, în mai multe feluri. Volumul mare de informații existent poate ascunde informațiile critice de care avem nevoie. Se fac eforturi şi se lucrează la capacitatea / abilitatea de a identifica acele informații şi găsirea informațiilor valoroase şi utile, care să ajute la luarea deciziilor. În acelaşi timp, este recunoscută nevoia comandamentelor de nivel superior, în a-şi sprijini subordonații, răspunzând la CCIRs ale acestora, fie direct, fie prin crearea unei descentralizări eficiente, dar şi prin proiectarea unei baze de date comune ale mijloacelor de culegere şi analiză.

c. Lipsa de predictibilitate a adversarilor complică cerințele de decizie şi sprijinul cerințelor de informații. Adversarii sunt din ce în ce mai multe entități nonstatale, rețele dezorganizate, şi fără nici o structură ierarhică perceptibilă. Adversarii actuali nu mai sunt la fel de previzibili, cum au fost mulți dintre foştii adversari convenționali ai NATO. Formatul unor schițe de tip *şablon* pentru sprijinul deciziilor care au fost utilizate împotriva unor adversari previzibili, cunoscuți din punct de vedere doctrinal, nu funcționează la fel şi în cazul acestor adversari. În consecință, trebuie schimbate tehnicile şi procedeele de luare a deciziei pentru a sprijini cerințele actuale. De asemenea, adversarii nu mai pot fi definiți numai din punctul de vedere al capabilităților militare şi nici CCIRs nu pot fi concentrate doar pe aspectele militare ale misiunii şi pe spațiul de angajare.

d. Mediul multinațional. Multe dintre deciziile şi cerințele de informații din mediul multinațional depind de fiecare membru al coaliției, luptăm ca o echipă interdependentă la nivel întrunit, interagenție şi parteneri multinaționali. Astăzi, numai împreună putem reuşi pentru asigurarea securității, ca atare deciziile şi cerințele de informații trebuie să fie interdependente.

Rolul CCIR şi abordarea cuprinzătoare a mediului operațional

Experiența şi lecțiile învățate din conflictele în care a fost angajată Alianța au determinat ca majoritatea comandanților combatanți să se implice în acțiuni comune, prin abordarea tuturor organizațiilor guvernamentale şi nonguvernamentale şi şi-au extins cerințele de informații, în sprijinul cerințelor deciziei pentru îndeplinirea rolului pe care aceştia îl au, la nivel operativ – *atât după modelul clasic*: cerințe privind deciziile de oportunitate,

cât şi după noul model de evaluare pe termen lung, înțelegerea situației, planificarea şi designul operației. Această abordare extinsă a CCIRs la nivel operativ a schimbat în profunzime eforturile de culegere şi analiză, venind în sprijinul operațiilor curente şi viitoare şi planurilor viitoare.

CCIRs, din punct de vedere doctrinar, sunt alcătuite din două componente: cerințe de informații prioritate (PIR), care se axează pe adversar şi mediul operațional şi cerințele de informații despre forțele aliate (FFIR[15]), care sunt axate pe forțele aliate şi capabilitățile de sprijin ale acestora. În mediul operațional din Afghanistan s-a simțit nevoia adăugării unei noi componente, cerințele de informații ale națiunii gazdă (HNIRs[16]), pentru concentrarea mai bună a informațiilor despre influențarea populației națiunii gazdă.

HNIR reprezintă nevoile de informații ale comandantului despre instituțiile națiunii gazdă sau organizațiile eficiente partenere şi de încredere, care elaborează planuri, decid şi se integrează în activitățile civile ale națiunii gazdă. În funcție de circumstanțe, informațiile pot include situația din provincii, cartiere sau despre guvernarea locală, dezvoltarea economică, infrastructura sau forțele de securitate.

Comandanții de nivel operativ se concentrează pe cunoaşterea şi pe înțelegerea în ansamblu a mediului operațional, pe modul în care ar trebui să dezvolte şi să implementeze, în colaborare cu Aliații, gama completă de acțiuni militare şi nonmilitare pentru îndeplinirea obiectivelor operative şi strategice. Aceştia recunosc că deciziile lor în interiorul acestui spațiu sunt interdependente cu deciziile altor actori implicați. Aceşti comandanți au găsit, că este necesar să ia în considerare, toate acțiunile potențiale, „letale” şi/sau „nonletale”, desfăşurate de către toate părțile implicate, astfel încât aceştia să-şi îndeplinească misiunea principală şi rezultatul acestor acțiuni să ducă la influențarea populației națiunii gazdă.

CCIRs asociate cu această abordare cuprinzătoare sunt diferite de cele care sprijină deciziile oportune în cadrul operațiilor curente. Comandanții au trebuit să includă în listă acele tipuri de cerințe de informații reieşite din evaluările mediului care anticipează cel mai bine planificarea deciziilor la nivel operativ.

De asemenea, s-a observat rolul determinant al CCIRs în prioritizarea resurselor. Această prioritizare atât a resurselor de culegere, cât şi a celor de analiză a dus la creşterea şi la îmbunătățirea capacității de evaluare şi

---

[15] FFIR – <engl., abv.> *Frendly Forces Intelligence Requirements* – acele informații despre forțele proprii sau aliate pe care comandantul trebuie să le cunoască şi care îi influențează abilitatea de a-şi îndeplini misiunea. Acestea includ informații despre personal/nivelul de completare, gradul de întreținere tehnică, gradul de aprovizionare, stocul de muniție, carburanți, lubrifianți şi capacitățile de conducere. Sursa: *AJP 01 (D)*.

[16] HNIR – <engl., abv.> *Host Nation Intelligence Requirements – ISAF Joint Command (IJC)* din TO Afghanistan a fost sursa definiției HNIR.

înțelegere, având ca rezultat final orientarea şi cunoaşterea mai bună a situației de către comandant şi totodată îndeplinirea cu succes a misiunilor.

Lecțiile învățate au reliefat faptul că rezultatele nu au fost dintre cele mai bune în fața unor provocări, atunci când comandanții şi statul major au abordat de mai multe ori o singură metodă, cea clasică, „centrată pe punctul de decizie”, în utilizarea CCIRs. CCIRs au fost concentrate pe sprijinul deciziilor pentru acele evenimente sau acțiuni previzibile, care pot fi uneori critice din punct de vedere temporar. Operațiile curente concentrate pe aceste CCIRs au ca rezultat, uneori, prioritizarea ambiguă a efortului de culegere şi analiză, a sprijinului de evaluare şi planificare pentru operațiile viitoare şi planurile viitoare. În astfel de situații, efortul de culegere şi analiză care sprijină evaluarea şi planificarea devine ad-hoc şi peste limita capabilităților resurselor.

În prezent, evaluarea este centrată pe înțelegerea mediului operațional. S-a ajuns la concluzia că mulți comandanți, identifică indicatorii critici de eficacitate (IE) ca fiind CCIRs, pentru asigurarea corespunzătoare a prioritizării resurselor. Această prioritizare atât a resurselor de culegere, cât şi a celor de analiză îmbunătățeşte calitatea evaluărilor, înțelegerea mai bună a situației şi sprijină *intenția comandantului*.

Procesul CCIRs

Pe timpul analizei misiunii. Comandantul are un rol esențial în luarea deciziilor în cadrul procesului de planificare, execuție şi pe timpul ducerii acțiunilor militare. Odată identificată o misiune şi/sau sarcină în planul sau ordinul de operații al eşalonului superior, comandanții îşi formează propria imagine pe baza experienței acumulate, analizei şi observațiilor venite de la propriul stat major. La sfârşitul întrunirilor cu echipa de comandă formată din propriul stat major, trebuie să reiasă imaginea clară a obiectivului final şi etapele de urmat pentru îndeplinirea misiunii/sarcinii/obiectivului. Aceste etape stau la baza declarării intenției comandantului, îndrumării procesului de planificare şi elaborării cerințelor de informații critice ale comandantului.

Pe timpul planificării şi analizei CoAs. Statul major analizează fiecare CoA posibil, separat, în funcție de indicațiile date de către comandant. Pe timpul analizei CoAs se identifică avantajele şi dezavantajele fiecărui CoA propriu. Analiza CoAs propuse ar trebui să relateze o serie de factori, incluzând: potențialele puncte de decizie (PD), sistematizarea şi organizarea misiunilor, informații pentru utilizarea acestora în matricea de sincronizare sau în alte instrumente de luare a deciziilor, identificarea *variantelor* la planul de bază şi a planurilor *alternative*, identificarea țintelor de mare valoare, evaluarea riscurilor, avantajele şi dezavantajele CoAs şi CCIRs recomandate.

Procesul doctrinal al CCIRs stabileşte responsabilitățile specifice pentru elaborarea, validarea, diseminarea, monitorizarea, raportarea şi

actualizarea CCIRs. Planificatorii operațiilor participă la elaborarea CCIRs în timpul acestui proces pentru acoperirea cu informații a operațiilor curente şi viitoare şi a planurilor viitoare. De obicei, J2 este responsabilă de elaborarea listei cu propunerile PIRs, în timp ce J5 şi J3/5 sunt responsabile pentru dezvoltarea FFIRs, ambele cerințe fiind transmise comandantului pentru aprobare. După aprobarea PIRs şi FFIRs de către comandant, acestea devin CCIRs. Lista cu CCIRs nu este fixă. Comandantul poate adăuga, şterge, modifica şi actualiza oricând această listă pe timpul unei operații, având la bază informațiile necesare pentru luarea deciziilor[17].

Aceste CCIRs sprijină deciziile comandantului pentru operațiile curente şi viitoare şi planurile viitoare atât prin cerințele de informații critice din punct de vedere temporar pentru sprijinul deciziilor anticipate în cadrul operațiilor curente (CUOPS[18]), cât şi prin evaluările/ analizele de *intelligence*, ce permit anticiparea din timp a deciziilor din operațiile viitoare (FUOPS[19]) şi din planurile viitoare (FUPLANS[20]).

Cele mai multe comandamente de nivel operativ elaborează majoritatea CCIRs în timpul procesului de planificare şi a designului operației. Unele decizii din operațiile curente pot conține cerințe de informații specifice şi destul de critice din punct de vedere temporar, iar altele sunt generale, reieşite din evaluări şi pot fi mult mai subiective. Acestea din urmă pot include, de asemenea, cerințe de informații ca urmare a utilizării instrumentelor DMEC[21] (Diplomatic, Militar, Economic şi Civil) ale partenerilor, capabilitățile acestora şi factorii mediului operațional.

În concluzie, schimbările din mediul operațional actual au influențat politicile referitoare la activitatea de informații militare. Comandanții, şi în mod

---

[17] *Doctrina operațiilor întrunite*, SUA, septembrie 2006, cu modificările din martie 2010.

[18] CUOPS - <engl., abv.> *Current Operation – Operații Curente*. Aspectele operaționale se concentrează pe execuția operațiilor curente, „ce este?”. Evaluează îndeplinirea misiunilor. Direcționează executarea variantelor la planul de bază, a planurilor alternative şi a Ordinelor Fragmentare (*Fragmentary Orders – FRAGORDs*) (nota autorului).

[19] FUOPS – <engl., abv.> *Future Operations – Operații Viitoare*. Aspectele operaționale se concentrează pe întrebări „ce vom face dacă?”. De obicei responsabile pentru elaborarea variantelor la planul de bază. Validează, revizuieşte, redirecționează operațiile viitoare pe baza evaluării mediul operațional şi a misiunilor executate. Pregăteşte operațiile viitoare prin Ordine de avertizare (*Warning Orders – WARNORDs*) (nota autorului).

[20] FUPLANS – <engl., abv.> *Future Plans – Planuri Viitoare*. Aspectele operaționale se concentrează pe întrebări „ce va urma?”. De obicei responsabile pentru planificarea următoarei faze a operațiilor (pl. alternative), evaluarea campaniei/ progresul planului, validarea estimei de îndeplinire a obiectivelor planului (nota autorului).

[21] *Instrumente ale puterii* care aparțin partenerilor sau altor actori, care acționează în mediul operațional şi care prin angajarea lor pot influența sistemele PMESII prin aplicarea individuală sau combinată a acestor instrumente în scopul obținerii rezultatului dorit. Sursa: *Manualul de planificare a operațiilor*, Bucureşti, 2011, p. 196.

special de la nivelul operativ în sus, trebuie să cunoască şi să înţeleagă cât mai profund mediul operaţional actual pentru a-şi îndeplini obiectivele propuse.

Mediul operaţional va deveni extrem de mobil şi în continuă schimbare. Operaţiile întrunite va trebui să se ajusteze la întreaga gamă de jucători din acest mediu. Factorii culturali, demografici şi fizici vor fi tot mai prezenţi şi se vor interconecta cu războiul. De asemenea, vor interveni şi alţi factori, precum crizele umanitare, diferenţele religioase şi etnice şi spaţiul urban complex, care uneori pot deveni centre de gravitate majore şi un rai pentru potenţiale ameninţări. Acest mediu operaţional va rămâne interconectat, dinamic şi extrem de schimbător.

Cerinţele de informaţii critice ale comandantului vor trebui extinse şi adaptate noului mediu actual, astfel încât să sprijine direct executarea misiunilor şi operaţiile esenţiale curente şi viitoare ale comandantului. CCIRs la eşaloanele superioare trebuie să clarifice: problemele unui mediu de ce în ce mai complex caracterizat printr-o interrelaţionare globală; aspectele privind ameninţările nontradiţionale până la cele mai puţin previzibile, dar şi să asigure un flux de informaţii mai mare şi interdependenţa cu alte structuri naţionale şi multinaţionale.

BIBLIOGRAFIE

Topor Sorin, Călin Ion, Nițu Costinel şi Crăciun Draga-Nicola, *Despre informaţii şi sisteme informaţionale militare*, Editura BREN, Bucureşti, 2008.

Tămaş Sergiu, *Geopolitica: o abordare prospectivă*, Editura Noua Alternativă, Bucureşti, 1995.

Manualul de planificare al operațiilor, SMG, Bucureşti, 2011.

Manual de Informaţii, SUA, 2010.

Manualul de Operaţii, SUA, 2008.

Doctrina operaţiilor întrunite, SUA, septembrie 2006.

Manualul privind comanda şi controlul Forţelor Armate ale SUA, 2003.

Revista *IMPACT STRATEGIC*, nr. 3/2012.

http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/jfcom/ebo_handbook_2006.pdf

PARTICULARITĂȚI ALE CONTABILITĂȚII ACTIVELOR NECURENTE ÎN STRUCTURILE UNUI ORDONATOR SECUNDAR DE CREDITE DIN MINISTERUL APĂRĂRII NAȚIONALE (STATUL MAJOR GENERAL)

Col. Constantin BIRIŞI[*]
Ministerul Apărării Naționale

Ministerul Apărării Naționale dispune de bunurile aflate proprietate privată şi administrează bunurile din domeniul public sau privat al statului, aflate în patrimoniul său, putând să le concesioneze, să le închirieze ori să le valorifice, în funcție de regimul lor juridic, în condițiile legislației în vigoare.

De asemenea, Ministerul Apărării Naționale poate pune la dispoziție, cu aprobarea şi în condițiile stabilite de Guvern, persoanelor juridice române sau străine, pe termen limitat, bunuri aflate în administrarea sa, în vederea realizării unor proiecte care sunt în beneficiul instituției militare.

Cuvinte cheie: bunuri materiale; credit; active curente.

Bunurile materiale de natura activelor necurente din Ministerul Apărării Naționale sunt date în folosința şi în administrarea unităților militare care le au în folosință, iar gestiunea şi evidența contabilă a acestora este organizată în unitățile militare ai căror comandanți au calitatea de ordonatori de credite.

Imobilele aflate în domeniul public ori privat al statului şi în administrarea unităților militare pot fi transmise în folosință gratuită, pe termen limitat, organizațiilor neguvernamentale recunoscute prin hotărâre a Guvernului ca fiind de utilitate publică şi care îşi desfăşoară activitatea în domeniul apărării, prin hotărâre de Guvern sau prin ordin al ministrului apărării naționale.

Odată cu aderarea armatei României în cadrul alianței Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), țara noastră participă la sporirea securității şi stabilității în lume, la combaterea terorismului şi la consolidarea relațiilor de cooperare şi bună vecinătate, dar în acelaşi timp şi-a asumat o

[*] e-mail: *costinbirisi@yahoo.com*

serie de obligații printre care şi participarea cu tehnică şi trupe în cadrul operațiunilor de apărare colectivă, de menținere a păcii sau de asistență umanitară. Încadrarea misiunilor externe în una dintre categoriile de mai sus se efectuează prin ordin al ministrului apărării naționale, la propunerea Statului Major General.

În momentul de față, în baza Consiliului Suprem de Apărare a Țării, România participă cu trupe, alături de trupele NATO, în mai multe teatre de operații pentru operațiuni de menținere a păcii, cum este în cazul acțiunilor din Balcani sau operațiuni în sprijinul păcii, cum este cazul teatrelor de operații din Afganistan sau Libia. În toate aceste zone, România participă cu trupe, dar şi cu toată logistica necesară de care dispune, inclusiv cu tehnică de luptă, iar structura responsabilă din cadrul Ministerului Apărării Naționale prevăzută de legislația în vigoare este Statul Major General.

La începerea fiecărei misiuni într-o zonă de operații, unitatea militară (de tip batalion, pluton etc.) desemnată de către conducerea ministerului să participe la acțiunile militare din teatrele de operații au fost dislocate în zonele de operații cu trupe şi logistică necesară, pe calea aerului în cazul deplasării în Irak, Afganistan sau Lituania, pe apă în cazul Libiei sau pe căile de comunicații terestre în zona Balcanilor.

Logistica dislocată în zonele de operații este compusă din totalitatea bunurilor materiale (active necurente, obiecte de inventar, materiale) necesare desfăşurării acțiunilor de luptă în bune condiții de către personalul militar participant. Aceasta este completată la nevoie cu alte bunuri materiale solicitate şi se asigură prin cereri de materiale solicitate din țară, cu bunuri materiale achiziționate de pe plan local din zona teatrelor de operații sau cu bunuri materiale puse la dispoziție de către armatele statelor membre NATO participante la operațiuni. Trebuie menționat faptul că bunurile materiale de natura activelor necurente necesare trupelor, din teatrele de operații se achiziționează numai din țară, conform procedurilor de achiziții stabilite. Comandanții unităților militare care participă cu personal şi cu bunuri materiale pentru constituirea structurilor care execută aceste misiuni, în calitate de ordonator de credite, au obligația de a organiza şi de a conduce contabilitatea bunurilor materiale şi a fondurilor financiare puse la dispoziție, astfel încât mişcările patrimoniale determinate de pregătirea şi de executarea misiunilor să fie reflectată integral în contabilitate, în conformitate cu legislația în vigoare.

Totodată, finanțarea misiunilor externe se execută prin structurile abilitate, pe baza bugetului aprobat, cheltuielile materiale şi de capital, aprobate pentru misiuni, se efectuează, în condițiile legii, de către structurile abilitate în domeniul achizițiilor publice. Pentru participarea la misiuni, cele

mai importante sume aprobate prin bugetul respectiv reprezintă cheltuielile determinate de pregătirea misiunii în țară în vederea achiziției de tehnică militară şi echipamente necesare îndeplinirii misiunilor externe din zona de operații, asigurarea stării de operativitate a tehnicii existente şi executarea mentenanței aferente în funcție de climă, starea terenului, precum şi încheierea contractelor de asigurare a tehnicii şi personalului.

Dacă în zonele de dispunere unitățile participante în cadrul coaliției primesc de la alte contingente bunuri materiale cu titlu gratuit sau sub formă de sponsorizări, donații sau din alte surse, acestea se evaluează şi se înregistrează în contabilitatea unității, conform legislației din țară. Documentele justificative privind activitatea financiar-contabilă, specifice fiecărui domeniu sau compartiment de specialitate, se aprobă, în țară, de către ordonatorii de credite în a căror contabilitate se înregistrează mişcările de bunuri respective, iar contabilitatea valorilor materiale şi băneşti se organizează şi se conduce potrivit actelor normative aplicabile în țară şi a normelor specifice aprobate prin ordin al ministrului apărării naționale.

Bunurile materiale aflate în dotarea detaşamentului participant într-o misiune externă, care sunt distruse, sunt degradate, sau pierdute pe timpul desfăşurării unor misiuni specifice, se scad din evidența contabilă, pe baza procedurilor şi a legislației specifice din țară privind scoaterea din funcțiune a activelor necurente sau pe baza proceselor verbal de cercetare administrativă, după caz.

Aprobarea scoaterii din funcțiune, declasarea şi casarea bunurilor materiale folosite pe timpul desfăşurării misiunilor externe, este dată de către comandantul detaşamentului/ contingentului/ grupei/ celulei etc., cu acordul/avizul prealabil al Statului Major General sau al Direcției Generale de Informații a apărării, precum şi al Direcției Planificare Integrată a Apărării, pe baza documentelor şi a formularelor specifice prevăzute scoaterii din funcțiune, declasare şi casare a bunurilor materiale.

Pentru a se evita unele cheltuieli suplimentare, operațiunea de casare, realizată în urma aprobării procesului verbal de scoatere din funcțiune sau declasare, se execută în teatrul de operații sau în zona de dispunere a structurilor participante la misiuni, fără a fi necesar ca bunurile respective să fie transportate în țară, iar materialele rezultate în urma casării, care nu pot fi utilizate în procesul de mentenanță în teatrele de operații vor fi distruse şi se vor scade din evidența contabilă pe bază de proces verbal de casare.

În cazul în care, după terminarea unei misiuni, aducerea în țară a bunurilor materiale costă mai mult decât prețul acestora, ele pot fi donate, în condițiile legii, statului pe teritoriul căruia se află. Operațiunile privind donarea şi scăderea din evidența contabilă a bunurilor se aprobă prin hotărâre de guvern.

Datorită activităților desfăşurate de către militarii din teatrele de operații, structurile de forțe participante se rotesc, de regulă, la şase luni de zile, aceştia fiind aduşi în țară, pentru refacerea capacităților fizice şi morale, dar fără bunurile materiale cu care au plecat, cu excepția armamentului din dotare, motivul principal fiind costurile foarte mari de operare pentru fiecare structură militară de tip batalion să transporte la începerea misiunii toată tehnica militară necesară (armament, tehnică de luptă, cazarmament, bucătării rulante auto, camioane, autoturisme etc.), iar după şase luni, la terminarea misiunii, să o înapoieze în țară. Soluția adoptată la nivelul Statului Major General a fost ca la fiecare rotație a trupelor care îşi încheie mandatul să predea, pe bază de proces verbal structurilor care preiau comanda, toate bunurile materiale aflate în zona de operații. Această soluție este una temporară, ce a fost găsită pentru această perioadă în care cheltuielile trebuie reduse la strictul necesar, neexistând fondurile necesare pentru dotarea conform standardelor a tuturor structurilor care au fost afirmate ca operaționale şi neexistând în niciun fel posibilitatea ca fiecare structură participantă să se deplaseze cu tehnica proprie. Totuşi, în acest caz, apar mai multe probleme pentru structura militară care a dislocat bunurile materiale în teatrele de operații privind efectuarea antrenamentelor personalului cu tehnică de luptă, uzura prematură a acesteia datorită utilizării intensive a acesteia dar şi din punct de vedere financiar-contabil privind evidența şi gestionarea bunurilor materiale.

Pentru aprovizionarea cu bunuri materiale şi angajarea serviciilor necesare îndeplinirii serviciilor necesare din zona de operații, se abilitează comandantul/şeful detaşamentului participant la misiunea externă să încheie anumite contracte şi să efectueze plăți în valută, potrivit dispozițiilor legale din țară, dar şi a uzanțelor locale, aceste operațiuni efectuându-se numai cu acordul prealabil al Statului Major General sau al Direcției Generale de Informații a Apărării, în funcție de subordonarea structurilor aflate în teatrul de operații.

Fondurile financiare necesare participării în teatrele de operații se asigură în bugetul Ministerului Apărării Naționale, fiind repartizate în bugetele categoriilor de forțe din subordinea Statului Major General. Cheltuielile de personal pentru personalul de stat major, a personalului din misiuni individuale şi pentru forțele participante în misiuni în afara statului român, precum şi pentru bunuri şi servicii se asigură prin bugetele fiecărei categorii de forțe sau comandament şi se angajează, lichidează, ordonanțează şi se plătesc de către Statul Major al Forțelor Terestre, în limita bugetului aprobat.

Având în vedere prevederile legale potrivit cărora bunurile materiale sunt administrate de către gestionari sau de către personalul unității care le are în folosință, consider că nu se justifică ca bunurile materiale de natura

activelor fixe să fie predate pe bază de proces verbal, având în vedere că acestea trebuie gestionate de către unitatea militară care le are în patrimoniu, soluția legală în această situație ar putea fi constituirea unui detaşament/structură militară de tip batalion care să fie dotată cu toată tehnica necesară, în vederea participării la operațiuni specifice în zonele de operații din afara țării, pe o perioadă nedeterminată de timp şi care să fie încadrată prin rotație cu personal detaşat de la unități militare operative, certificate şi antrenate, pe o perioadă determinată, aceste structuri fiind transportate în teatru numai cu efectele personale.

BIBLIOGRAFIE

Legea nr. 15/1994 privind amortizarea capitalului imobilizat în active corporale şi necorporale, republicată, Monitorul Oficial nr. 242 din 31 mai 1999, cu modificările şi completările ulterioare.

Legea nr. 82/1991 Legea contabilității, republicată, Monitorul Oficial nr. 48/2005.

Legea nr. 500/2002 privind finanțele publice, cu modificările ulterioare, Monitorul Oficial nr. 597 din 13 august 2002.

Ordonanța Guvernului nr. 81/2003 privind reevaluarea şi amortizarea activelor fixe deținute de către instituțiile publice, publicată în Monitorul Oficial nr. 624 din 31 august 2003.

Hotărârea Guvernului nr. 909/ 1997 pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a Legii nr. 15/1994 privind amortizarea capitalului imobilizat în active corporale şi necorporale, publicată în Monitorul Oficial nr. 4 din 8 ianuarie 1998, cu modificările şi completările ulterioare.

Cioponea Cristina, Grigorie Nicolae, *Public Finance*, Fundația „România de mâine”, Bucureşti, 2009.

Căpuşneanu S., *Contabilitate de gestiune şi contabilitatea costurilor*, Aplicații, Ediția a II-a, Editura Tribuna Economică, Bucureşti, 2008.

Nobes CW, Parker R., *Comparative International Accounting*, Editura „Prentice Hall”, 2008.

ASPECTE PRIVIND STRATEGIA DE SECURITATE A UNIUNII EUROPENE PENTRU REALIZAREA SECURITĂȚII REGIONALE

Jurist drd. Mihaela POSTOLACHE[*]
Universitatea „Danubius”, Galați
Col.prof.univ.dr. Constantin IORDACHE[**]
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Dezvoltarea unui interes din ce în ce mai mare al actorilor internaționali pentru zona extinsă a Mării Negre şi nu numai, a fost declanşată după evenimentele din 2008, din această zonă. Având în vedere ambițiile tot mai mari ale UE de a-şi întări rolul politic la nivel mondial, prezența sa din ce în ce mai profundă în zonă este o consecință directă a acestei orientări. Privind retrospectiv, UE nu s-a arătat brusc interesată de estul vecinătății sale, ci a încercat mereu să stabilizeze zona, să „exporte” democrație în zonă, să impună anumite standarde, să dezvolte programe etc., cu alte cuvinte, centrată pe sprijinirea proceselor de dezvoltare economică şi de realizarea bunăstării, încurajarea transformării democratice şi realizarea statului de drept, dezvoltarea instituțională şi respectarea drepturilor omului.

Cuvinte cheie: strategie; măsuri; UE; amenințări; perspective; actor regional; Sud-Estul Europei.

Mediul de securitate regional[1] necesită o analiză atentă şi, cel mai adesea, o reacție rapidă. În momentul de față, se impune concentrarea pe gestionarea noii situații, pentru a discerne potențialele ei consecințe în planul stabilității şi securității la o triplă frontieră: a României, a NATO şi a UE.

Securitatea, indiferent de nivelul la care se analizează – local, regional, internațional –, reprezintă o stare în care există condiții propice vieții şi activității oamenilor. Desigur, maniera de a percepe şi de a reprezenta securitatea, la nivel local şi regional, diferă de la o comunitate umană la alta,

[*] e-mail: *postolachemihaela@yahoo.com*
[**] e-mail: *jordache_constantin@yahoo.com*

[1] Mircea-Dănuț Chiriac, Gh. Deaconu, *Interesele de securitate ale României în zona extinsă a Mării Negre*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, Bucureşti, 2009, p. 122.

în funcție de gradul de dezvoltare socială şi economică a fiecăreia dintre ele în parte. În acelaşi timp, securitatea trebuie văzută ca un construct conştient, voluntar, responsabil şi concertat al instituțiilor statului şi al cetățenilor acestuia, al organizațiilor interguvernamentale regionale şi internaționale, al organizațiilor societății civile cu vocație securitară.

Apreciem că securitatea locală, regională şi internațională se manifestă ca un sistem format din componentele: socială, economică, politică, militară şi de mediu. La rândul lor, fiecare dintre aceste componente se poate analiza având în vedere următoarele dimensiuni: umană, materială, organizațională şi normativă.

Preocupările față de Marea Neagră ale instituțiilor de securitate europene şi euroatlantice deschid oportunități de consolidare a formatelor de cooperare existente la nivelul Alianței. În parteneriat cu asistența UE şi în complementaritate cu inițiativele regionale de succes.

Marea Neagră, cale de acces la resursele caspice, are în continuare valențe nedescoperite într-o perspectivă de securitate globală. Această regiune este considerată o provocare pe dimensiunea riscurilor sau amenințărilor asimetrice, uitând că Marea Neagră nu a fost şi nu este un spațiu de confruntare, ci, în primul rând, un spațiu de sinteză, în care relațiile au o tradiție istorică şi, în consecință, astăzi, riveranii – aliați, parteneri, alte state – pot extinde exercițiul cooperării în şi pentru securitate.

Uniunea Europeană – actor de securitate regional

Uniunea şi-a construit reputația unui actor capabil de o abordare comprehensivă în materie de gestionare a crizelor, punând accentul atât pe latura militară a implicării în diferite misiuni de gestionare a crizelor, cât şi pe cea civilă, mai ales în domeniul statului de drept.[2]

„UE se confruntă cu provocări majore: gestionarea globalizării în avantajul nostru, rezolvarea amenințărilor multiple la adresa securității şi stabilității noastre, precum şi consolidarea ordinii internaționale actuale în baza principiului statului de drept şi a instituțiilor multilaterale. Toate acestea impun necesitatea unei UE puternice, capabile să îşi apere interesele pe scena internațională şi să promoveze stabilitatea, prosperitatea, democrația şi drepturile omului în întreaga lume. Suntem un partener de încredere, cel mai mare donator mondial şi un motor al reformelor. Cetățenii UE şi partenerii noştri internaționali doresc ca UE să joace un rol mai important pe scena internațională. Trebuie să continuăm să facem politica noastră externă mai

[2] *PESC/PESA*, Ministerul Afacerilor Externe
http://www.mae.ro/index.php?unde=doc&id=4951&idlnk =1&cat=3

eficientă, mai coerentă şi mai vizibilă” [3]. (Benita Ferrero-Waldner, Comisar pentru relații externe şi politica europeană de vecinătate)

Implementarea unei *politici de securitate şi de apărare comună*[4] este unul dintre marile obiective ale UE, încă de la începutul anilor 1990. De la UEO la UE, politica europeană de securitate şi apărare a devenit un mecanism politic şi militar de gestiune a crizelor. Crizele deceniului precedent au izbucnit înainte ca Uniunea să se fi dotat cu structuri de decizie corespunzătoare. Atentatele din 11 septembrie 2001 s-au produs în momentul în care Uniunea era în faza de organizare a capacităților sale operaționale. Cel de-al doilea război din Golf a avut loc atunci când UE se pregătea să facă declarația asupra operaționalității capacităților militare ale acesteia.

Potrivit unor specialişti[5], necesitatea de a fi mai activi în urmărirea obiectivelor strategice ale Uniunii se traduce prin etalarea unei perseverențe în atingerea acestor obiective, prin cunoaşterea ansamblului instrumentelor de gestiune a crizei şi prevenire a conflictelor, prin acțiunile pe plan politic, diplomatic, militar şi civil, comercial şi în domeniul dezvoltării. SES subliniază că politicile active trebuie să fie conduitele care fac față dinamismului noilor amenințări, dinamism ce implică o „cultură strategică proprie de favorizare a intervențiilor în amonte, rapide şi, dacă este necesar, robuste“. Se argumentează, astfel, nevoia unei susțineri a acțiunilor ONU, ca răspuns la amenințările ce planează asupra păcii şi securității internaționale, dar şi a dezvoltării capacităților, sfârşind prin „a transforma armatele în forțe mai flexibile şi mobile şi (...) a le permite să facă față noilor amenințări“[6].

Experiența dobândită de UE în întărirea propriei coeziuni în domenii comunitare, dar şi în cele ce țin de pilonul doi şi trei, dar mai ales capacitatea, expertiza şi capabilitatea de transformare în cadrul procesului de extindere, capacitatea de integrare a noilor membri şi de transformare a actorilor din vecinătate, atractivitatea modelului european pentru statele vecine, toate sunt elemente concrete de securitate.

În noile forme de desfăşurare şi definire a securității, vorbim despre capabilitățile unui actor de a fi prezent şi de a genera politici şi de a promova interese drept componente ale capabilităților de securitate. Este vorba despre

---

[3] *Oficiul pentru Publicații Oficiale ale Comunităților Europene, Luxemburg, 2007* disponibil pe : http://bookshop.europa.eu/ro/eforturi-pentru-pace-securitate-i-stabilitate-pbNF7606708/?CatalogCategoryID=ouUKABst3IoAAAEjxJEY4e5L, accesat la 30.10.2012

[4] Filofteia Repez, *Aspecte politice ale securității României*, Editura Agora, Bucureşti, 2010, p. 155.

[5] Andre Dumoulin, *La sémantique de la «stratégie» européenne de sécurité, lignes de forces et lectures idéologiques d'un préconcept*, AFRI, vol. VI, 2005, la http://www.afri-ct.org/IMG/pdf/afri2005_dumoulin.pdf, accesat la 25 august 2008.

[6] Constantin Moştoflei, Vasile Popa, *Rolul UE în asigurarea securității globale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, Bucureşti, 2008, p. 19.

trinomul oportunitate – prezență – capabilități interne care este cel ce validează acțiunea. Apoi evident este de evaluat cel de-al doilea trinom, acțiune – eficacitate – eficiență în atingerea obiectivelor şi promovarea intereselor proprii. Din acest punct de vedere UE este, într-adevăr, un actor relevant, major, şi cu capabilități de neignorat, deşi şi el resimte nu rareori absența unor categorii de instrumente ce vin ca urmare a deținerii unei capabilități militare proprii, credibile şi solide.

Privitor la UE se evaluează patru tipuri de capabilități administrative, care sunt relevante pentru calitatea sa de actor de securitate[7]:

Primul tip de capabilitate este cel al *drepturilor şi autorității*. Ele decurg din reguli formale, sunt protejate şi interpretate de o structură de norme şi instituții. Exercitarea unei autorități validate de instituții şi cultură politică este absolut necesară pentru legitimitate şi recunoaştere, iar exercitanții autorității sunt astfel validați, recunoscuți şi instituiți.

Al doilea tip de capabilitate decurge *din nevoia de resurse*. Este vorba despre elementele care îți permit să faci anumite lucruri sau să-i faci pe alții să facă anumite lucruri. Este vorba despre bani, proprietăți, timp, informații, facilități, echipamente, şi sunt capabilități atât individuale, cât şi instituționale.

Al treilea tip de capabilitate este dată de *competențe şi cunoaştere*. Indivizii înmagazinează competențe prin educație, expertiză, experiență. Instituțiile dețin cunoaştere prin tradiție şi reguli.

Niciuna dintre capabilitățile anterioare nu ar avea relevanță dacă nu ar exista cel de-al patrulea tip de capabilități, *capacitatea organizatorică*. Ea este importantă pentru că permite efectiv utilizarea drepturilor, autorității, resurselor şi competențelor, iar capabilitatea vine şi din eficacitatea şi eficiența utilizării capabilităților anterioare.

În plan operațional, putem consemna demersurile Uniunii Europene pentru contracararea riscurilor şi amenințărilor la adresa securității regionale şi globale şi intervențiile concrete în gestionarea situației de criză atât în Balcani şi Caucaz, cât şi în Africa, Orientul Mijlociu şi Asia, exprimate, până în prezent, prin lansarea şi desfăşurarea a 23 de misiuni şi operații civile, civilo-militare şi militare în aceste perimetre geografice[8].

În egală măsură, numărul operațiilor derulate de Uniune a fost dublat de o mare diversitate a zonelor geografice vizate, practice, angajamentele operaționale europene devenind o prezență relativ constantă în teatre situate cu mult în afara ariei europene de responsabilitate, indiferent de modalitatea

[7] Viorel Cibotaru, *Securitatea regională şi procesul de soluționare a conflictelor înghețate* http://ipp.md/public/files/Publicatii/2010/Cibotaru.pdf, accesat în 29/10/2012.

[8] Gabriel Naghi, *Securitatea Europeană: Fundamentări normative şi instituționale*, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2011, pp. 4-5.

de definire a acesteia. Semnificația evident constă în susținerea, prin intermediul angajamentelor operaționale, a vocației globale a Uniunii Europene, așa după cum aceasta este definită de Strategia de securitate europeană, subiect care este prezentat în capitolul imediat următor.

Efectul imediat al tuturor acestor aspecte care definesc agenda operațională a Uniunii Europene îl constituie creşterea vizibilității PSAC atât în relația cu celelalte politici europene, cât şi în ceea ce priveşte consolidarea profilului Uniunii Europene în cadrul comunității internaționale. Această realitate este vizibilă prin recunoaşterea tot mai largă a rolului de actor global credibil şi creşterea solicitărilor pentru implicarea Uniunii în gestionarea riscurilor şi amenințărilor la adresa securității contemporane.

Pentru contracararea consecințelor nedorite ale provocărilor de securitate, Uniunea Europeană acționează coerent şi concertat atât în direcția amplificării efectelor pozitive, cât şi a diminuării şi/sau limitării efectelor generate de acest sistem de riscuri, pericole şi amenințări de securitate. În acest sens, la nivelul Uniunii sunt adoptate documentele necesare fundamentării activității de realizare a securității europene, create de instituțiile capabile şi asigurate resursele materiale, umane şi financiare destinate finalizării cu succes a unei astfel de misiuni permanente[9].

Strategia de Securitate Europeană – Măsuri de prevenire şi combatere a amenințărilor şi provocărilor ce aduc atingere Uniunii Europene

La început de mileniu, Europa unită îşi propune continuarea procesului de completare a dimensiunii economice cu una de politică externă şi de apărare.[10] Perioada de pace şi stabilitate fără precedent pe care a parcurs-o Europa la sfârşitul secolului XX şi începutul secolului XXI se datorează Uniunii Europene. Ea este cea care a generat nu doar un nivel ridicat de dezvoltare economic pe continent, ci şi o nouă abordare a securității, întemeiată pe soluționarea paşnică a disputelor şi pe cooperarea internațională multilateral prin intermediul unor instituții comune[11].

Prezenta Strategie de securitate internă a UE introduce o abordare comună privind răspunsul la amenințările şi la provocările cu care UE se va confrunta în domeniul securității. Obiectivele majore şi măsurile necesare pentru: combaterea rețelelor infracționale şi teroriste, combaterea criminalității

[9] Petre Duțu, *Provocări actuale pentru securitatea europeană*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, Bucureşti, 2010, p. 65.
[10] *Idem*, p. 65.
[11] J. Solana, *A secure Europe in a better world*, Thessaloniki European Council, June 20, 2003, http:/www.eu.int./oressdata/EN/reports/76255.pdf

cibernetice; consolidarea securității frontierelor şi gestionarea situațiilor de criză, vor fi prezentate în cele ce urmează, astfel:

1. Cu privire la destructurarea rețelelor infracționale internaționale care amenință statele membre s-au propus următoarele măsuri: punerea sub sechestru şi confiscarea profiturilor şi activelor provenite din săvârşirea de infracțiuni (2011), utilizarea registrelor cu numele pasagerilor în UE (2011), monitorizarea şi acordarea de asistență statelor membre în ceea ce priveşte combaterea corupției (2011).

2. Pentru prevenirea terorismului şi combaterea radicalizării şi a recrutării de militanți islamişti s-au luat următoarele măsuri: elaborarea unei politici pentru extragerea şi analizarea datelor de mesagerie financiară în cadrul UE, programul de urmărire a finanțărilor în scopuri teroriste (TFTP UE) (2011), înființarea unei rețele europene comune pentru creşterea gradului de informare a publicului cu privire la radicalizarea şi adoptarea unor măsuri pentru a combate propaganda extremistă violentă (2011) şi consolidarea politicii UE de securitate a transporturilor (2011).

3. Pentru creşterea nivelului de securitate pentru cetățeni şi întreprinderi în spațiul cybernetic s-au propus următoarele măsuri: înființarea unui centru al UE de combatere a criminalității cibernetice (2013), crearea unei rețele de echipe de intervenție în caz urgență informatică (2012), înființarea unui sistem european de alertă şi schimb de informații – EISAS, (2013).

4. Privind consolidarea securității frontierelor s-au propus următoarele măsuri: înființarea Sistemului european de supraveghere a frontierelor – EUROSUR, (2011), identificarea „punctelor sensibile” la frontierele externe (2011), elaborarea de rapoarte comune privind traficul de persoane, filierele de imigrație clandestină şi traficul de mărfuri ilegale (2011).

5. Referitor la creşterea capacității Europei de gestionare a situațiilor de crize şi dezastre s-au propus şi urmează să se aplice următoarele măsuri: înaintarea unei propuneri privind punerea în aplicare a clauzei de solidaritate (2011), înaintarea unei propuneri privind dezvoltarea unei capacități europene de răspuns în situații de urgență (2011), definirea unei politici de gestionare a riscului (2014).

Anual, Comisia Europeană are obligația de a prezenta Parlamentului European şi Consiliului de Miniştri un raport privind progresele înregistrate.

Un rol cheie în punerea în aplicare a strategiei comune îl va avea Comitetul permanent pentru cooperarea operațională în domeniul securității interne (COSI), care va avea sprijinul Comisiei.

Concluzii

În concluzie, apreciem că Strategia de securitate europeană are un rol esențial în procesul de afirmare a UE în arena internațională.

Datorită acestui document, Uniunea Europeană a identificat principalele caracteristici ale mediului de securitate internațional, şi-a definit obiectivele strategice, precum şi modalitățile de implementare a acestora, realizând, pentru prima dată în istoria sa, o adevărată paradigmă strategică proprie.

Considerăm că pentru a facilita cooperarea regională şi pentru concretizarea ofertei politice şi economice pentru statele din zona Mării Negre, se impune crearea unui cadru instituționalizat, care să dispună de mecanismele necesare pentru concertarea efortului internațional în vederea „topirii” conflictelor înghețate şi pentru salvgardarea democrației în zona extinsă a Mării Negre.

BIBLIOGRAFIE

Ancuț Isabela, Dănilă Mihai, *Evoluții geopolitice şi geostrategice în Regiunea Extinsă a Mării Negre*, în „Infosfera” Editura Direcției Generale de Informații a Apărării, Bucureşti, anul I, nr. 4, 2009.

Balog Cătălin-Iulian, *Securitate şi echilibru în Regiunea Extinsă a Mării Negre,* în „Infosfera” Editura Direcției Generale de Informații a Apărării, Bucureşti, anul I, nr. 4, 2009.

Chiriac Mircea-Dănuț, Deaconu Gh., *Interesele de securitate ale României în zona extinsă a Mării Negre*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, Bucureşti, 2009.

Duțu Petre, *Provocări actuale pentru securitatea europeană*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, Bucureşti, 2010.

Ezzatollah Ezatt, *Geopolitica în secolul XXI*, Editura Top Form, Bucureşti, 2009.

Naghi Gabriel, *Securitatea Europeană: Fundamentări normative şi instituționale*, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2011.

Repez Filofteia, *Aspecte politice ale securității României*, Editura Agora, Bucureşti, 2010.

Sarcinschi Alexandra, Băhnăreanu Cristian, *Redimensionări şi configurări ale mediului de securitate regional (zona Mării Negre şi Balcani)*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, Bucureşti, 2005.

PREVENIREA ŞI COMBATEREA FAPTELOR DE TERORISM COMISE LA BORDUL AERONAVELOR

Subcomisar de poliție asist.univ.dr. Cristian-Eduard ŞTEFAN*
Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”

În cuprinsul articolului, autorul analizează unele aspecte referitoare la măsurile de securitate utilizate de către state în activitatea de prevenire şi de combatere a infracțiunilor de terorism la bordul aeronavelor, insistând asupra registrului european de evidență a călătorilor şi utilizării însoțitorilor înarmați la bordul aeronavelor.

Cuvinte cheie: terorism, aeronavă, securitate, prevenire, combatere.

Necesitatea măsurilor de securitate la bordul aeronavelor

La nivel mondial, prima acțiune de deturnare a unei aeronave ce poate fi inclusă în sfera terorismului, s-a produs la data de 23 iulie 1968, atunci când trei membri ai Frontului Popular pentru Eliberarea Palestinei au capturat un avion al companiei israeliene El Al, aflat în zbor pe ruta Roma-Tel Aviv, în scopul schimbului pasagerilor ostatici cu teroriştii palestinieni încarcerați în Israel.

În epoca contemporană, la data de 11 septembrie 2001, la ora locală 8:45 (15:45 – ora României), un avion de pasageri B-767 al companiei American Airlines, ce fusese deturnat de teroriști, a lovit unul dintre turnurile gemene de 110 etaje al complexului World Trade Center (WTC) din New York. La 09:03 (16:03, ora României) un al doilea avion deturnat, un B-737 al companiei United Airlines, a lovit cel de-al doilea turn. Primul turn s-a prăbuşit la ora 09:59, iar cel de-al doilea, la 10:29. La aproximativ trei ore de la atacul asupra primului turn WTC, la Shanksville, în Pennsylvania, s-a prăbuşit un avion Boeing al United Airlines ai cărui pasageri au încercat să se lupte cu teroriştii. Un alt avion deturnat a lovit clădirea Pentagonului, sediul Ministerului Apărării, ucigând 190 de persoane. În total, la data de 11 septembrie 2001 şi-au pierdut viața 3.668 de persoane[1].

* e-mail: *stefan.cristian@yahoo.com*
[1] http://mistereleistoriei.scienceline.ro/

După momentul 11 septembrie 2001, la nivel internațional, statele au încercat să găsească cele mai eficiente metode de prevenire şi de combatere a terorismului la bordul aeronavelor. În acest sens, au fost implementate mai multe măsuri de securitate, cum ar fi: sisteme complexe de urmărire şi de identificare a vizitatorilor străini pe teritoriul național, executarea unor percheziții corporale de către controlorii de securitate, crearea unor echipamente de fotografiere şi amprentare a vizitatorilor străini, instituirea însoțitorilor de securitate la bordul aeronavelor, precum şi registrul european de evidență a călătorilor.

Registrul european de evidență a călătorilor

Unul dintre instrumentele de prevenire aplicabile în domeniul terorismului la bordul aeronavelor îl constituie registrul european de evidență a călătorilor (PNR), care garantează un nivel ridicat de protecție al datelor, în scopul prevenirii, depistării, anchetării şi urmăririi infracțiunilor teroriste şi infracțiunilor grave, pe baza unei analize de impact. Astfel, am putea înțelege mai bine diferitele tipuri de amenințări şi probabilitatea acestora şi am putea anticipa ceea ce s-ar putea întâmpla, fiind în acest mod pregătiți nu numai pentru a face față efectelor unor amenințări devenite realitate, ci şi pentru a putea institui mecanisme de depistare şi de prevenire a acestor evenimente înainte de toate.

La data de 16 ianuarie 2003, Comisia Comunităților Europene a publicat o comunicare către Consiliu şi Parlament privind transferul de date din registrul cu numele pasagerilor (PNR), intitulată „O abordare globală a UE”, care viza stabilirea elementelor unei abordări globale a UE în materie de PNR. Comunicarea lansa un apel în favoarea instituirii unui cadru sigur din punct de vedere juridic pentru transferurile PNR către Departamentul pentru securitate internă al SUA şi în favoarea adoptării unei politici interne privind PNR.

Datele PNR sunt informații neverificate furnizate de către pasageri şi culese de transportatorii aerieni pentru a permite efectuarea rezervărilor şi desfăşurarea procesului de înregistrare. Acestea reprezintă un registru al cerințelor de călătorie ale fiecărui pasager, care este păstrat în sistemele transportatorilor aerieni de efectuare a rezervării şi de control al plecărilor. Registrele conțin mai multe tipuri diferite de informații, de exemplu, date de călătorie şi itinerariul călătoriei, informații cu privire la bilet, date de contact, cum ar fi adresa şi numărul de telefon, agenția de turism, informații cu privire la plată, numărul locului şi informații referitoare la bagaje. Datele PNR sunt diferite de informațiile prealabile referitoare la pasageri (Advance Passenger Information – API)[2], acestea din urmă fiind informații biografice preluate din

[2] În conformitate cu Directiva API, datele API sunt puse la dispoziția autorităților de control la frontieră numai pentru zborurile care intră pe teritoriul UE în scopul îmbunătățirii controalelor la frontieră şi al combaterii imigrației ilegale. Chiar dacă directiva permite utilizarea acestora în alte scopuri de aplicare a legii, aceasta este considerată a fi mai degrabă o excepție, decât o regulă. Datele API sunt reținute de statele membre pentru 24 de ore.

secțiunea cu citire optică a unui paşaport şi care conțin numele, domiciliul, locul de naştere şi naționalitatea unei persoane.

La nivel internațional, se acceptă din ce în ce mai mult că PNR-urile sunt un instrument necesar în combaterea terorismului şi a infracțiunilor grave. Trei parametri au dus la apariția acestei tendințe. În primul rând, terorismul şi infracțiunile internaționale reprezintă o amenințare gravă la adresa societății şi este necesar să se ia măsuri pentru rezolvarea acestor probleme. Accesul la date PNR şi analizarea acestora reprezintă o astfel de măsură, care este considerată necesară din punct de vedere al aplicării legii. În al doilea rând, evoluțiile tehnologice recente au făcut ca un acces şi o analiză de acest tip să fie posibile, ceea ce era de neconceput cu câțiva ani în urmă. De asemenea, diferitele evoluții tehnologice, din ultimii ani, sunt utilizate pe scară largă de către infractori în planificarea, pregătirea şi comiterea infracțiunilor. În fine, odată cu creşterea rapidă a traficului internațional şi a numărului de pasageri, prelucrarea electronică a datelor, înainte de sosirea pasagerilor, facilitează şi accelerează în mare măsură verificările de securitate şi de control la frontieră, întrucât procesul de evaluare a riscului este efectuat anterior sosirii. Aceasta oferă autorităților de aplicare a legii oportunitatea de a se concentra doar asupra pasagerilor în legătură cu care au un motiv factual să creadă că ar putea reprezenta un risc efectiv la adresa securității, mai degrabă decât să facă evaluări bazate pe instinct, stereotipuri preconcepute sau profiluri.

În cadrul Consiliului Justiție şi Afaceri Interne (JAI) de la Luxemburg, din perioada 11-12 aprilie 2011, a fost examinată o propunere a Comisiei Europene de directivă privind utilizarea datelor din registrul cu numele pasagerilor pentru protecția împotriva infracțiunilor de terorism şi a infracțiunilor grave. Unul dintre principalele aspecte discutate a fost dacă noile reglementări propuse ar trebui limitate sau nu la colectarea aşa-numitelor date din registrul cu numele pasagerilor (PNR) pentru zborurile dinspre şi înspre țări terțe sau dacă ar trebui acoperite şi zborurile din interiorul UE. Majoritatea statelor membre au fost în favoarea includerii cel puțin a unei opțiuni care să permită fiecărui stat membru să decidă colectarea unor astfel de date şi în cazul anumitor zboruri din interiorul UE. Obiectivul general al directivei propuse constă în instituirea unui sistem coerent la nivelul UE privind datele referitoare la pasagerii zborurilor, prin crearea unui model unic al UE pentru toate statele membre care participă la noile reglementări şi prin asigurarea cooperării între autoritățile relevante din cadrul Uniunii. Prin urmare, toți transportatorii aerieni care efectuează zboruri pe rute şi care fac obiectul noilor reglementări ar trebui să furnizeze date PNR autorităților de aplicare a legii din statele membre. Totuşi, acestor autorități li se va permite utilizarea datelor – care sunt deja colectate în prezent de către transportatorii aerieni – numai pentru prevenirea, depistarea, cercetarea şi urmărirea penală a infracțiunilor de terorism şi a infracțiunilor (transnaționale) grave.

Utilizarea însoțitorilor de securitate la bordul aeronavelor

În conformitate cu standardele ICAO din Anexa 17, la Convenția de la Chicago, precum şi cu legislația UE în domeniul securității aviației civile, utilizarea însoțitorilor înarmați la bordul aeronavelor este definită ca o măsură suplimentară de securitate aeronautică.

Sunt de notorietate cererile făcute după 11 septembrie 2001, de către SUA în vederea detaşării agenților înarmați la bordul unor curse aeriene, cu punct de plecare UE. Introducerea acestei inițiative a fost tema unor lungi dezbateri la nivel internațional, ridicând serioase îngrijorări privitoare la respectarea unor drepturi şi libertăți ale persoanelor.

La data de 27 mai 2005, a fost semnat de Germania, Austria, Belgia, Olanda, Franța, Luxemburg şi Spania, Tratatul de la Prüm privind intensificarea cooperării transfrontaliere, mai ales în ceea ce priveşte combaterea terorismului, criminalității transfrontaliere şi migrației ilegale. Tratatul are ca obiectiv intensificarea cooperării între statele semnatare în lupta împotriva terorismului, criminalității transfrontaliere şi migrației ilegale, prin intermediul schimbului de date privind datele genetice (ADN), amprentele digitale, înmatriculările de vehicule şi alte date cu caracter personal.

Un domeniu distinct de reglementare în cuprinsul Tratatului îl constituie prevederea însoțitorilor de securitate la bordul aeronavelor. În sensul Tratatului de la Prüm, însoțitorii înarmați la bordul aeronavelor sunt funcționarii de poliție sau lucrătorii autorității publice corespunzător pregătiți în acest scop şi însărcinați cu menținerea securității la bordul aeronavelor.

Fiecare Parte Contractantă a Tratatului decide, în mod autonom, în funcție de politica sa națională de siguranță aeriană, cu privire la intervenția însoțitorilor înarmați la bordul aeronavelor în aeronavele înregistrate la Partea Contractantă respectivă. Intervenția acestor însoțitori înarmați la bordul aeronavelor se efectuează în conformitate cu Convenția de la Chicago din 7 decembrie 1944 privind aviația civilă internațională şi anexele sale, în special anexa 17, cu celelalte documente privind aplicarea sa, ținând cont de competențele comandantului de aeronavă în baza Convenției de la Tokyo din 14 septembrie 1963 privind infracțiunile şi alte acte ce se produc la bordul aeronavelor, precum şi în conformitate cu alte reglementări de drept internațional pertinente, în măsura în care acestea sunt obligatorii pentru respectivele Părți Contractante.

De asemenea, Părțile Contractante ale Tratatului de la Prüm se sprijină reciproc în pregătirea inițială şi continuă a însoțitorilor înarmați la bordul aeronavelor, colaborând îndeaproape în chestiunile legate de echipamentul acestor însoțitori.

Înainte de însoțirea unui zbor, punctul național de coordonare competent al Părții Contractante a Tratatului de la Prüm trimițătoare, indicat

la articolul 19, trebuie să informeze în scris această intervenție. Informarea este transmisă în scris punctului național de coordonare competent al celeilalte Părți Contractante, cu cel puțin trei zile înainte de zborul în cauză cu destinația sau din direcția unui aeroport al unei alte Părți Contractante. În caz de pericol iminent, informarea scrisă este realizată fără întârziere, în principiu înainte de aterizare.

Informarea scrisă, prelucrată în mod confidențial de către Părțile Contractante cuprinde datele menționate în anexa 1 a Tratatului. Părțile Contractante pot modifica anexa 1, printr-un acord separat. Informațiile necesare, în baza articolului 17, alineatul (5), pentru notificarea scrisă, sunt următoarele: timpii de intervenție, care descriu durata prevăzută a şederii; datele zborurilor (inclusiv numerele şi orarele acestora); numărul membrilor echipei de însoțitori înarmați la bordul aeronavelor; numele şi prenumele tuturor persoanelor cu indicarea numelui şefului echipei; numerele paşapoartelor; marca, tipul şi numărul de serie al armelor; cantitatea şi tipul munițiilor; obiectele de echipament aduse de către echipă, care servesc la îndeplinirea misiunilor.

Restricțiile impuse membrilor înarmați ai echipei de securitate, atunci când se află pe teritoriul altei Părți Contractante, sunt:

- interzicerea părăsirii aeronavei, a accesului în aerogări sau în zonele de securitate restricționate ale acestora, dacă nu sunt escortați de către un reprezentant al autorităților competente;
- armele şi muniția trebuie depozitate, spre păstrare supravegheată, în locurile desemnate de autoritatea națională competentă a celeilalte părți contractante.

Aderarea României la Tratatul de la Prüm s-a realizat prin adoptarea Legii nr. 146/2008. În conformitate cu prevederile articolului 2, litera C. b) din Legea nr. 146/2008, Serviciul Român de Informații a fost desemnat ca autoritate competentă pentru punctele de contact şi coordonare pentru însoțitorii înarmați la bordul aeronavelor, astfel cum sunt definiți aceştia la articolul 17 din Tratatul de la Prüm.

Totodată, în aplicarea Memorandului de Înțelegere dintre guvernele României şi SUA privind desfăşurarea ofițerilor de securitate la bordul aeronavelor, Serviciul Român de Informații a fost desemnat, autoritate națională în domeniul securității la bordul aeronavelor şi schimbului de informații necesar în susținerea acestui tip de activități. Ca efect, în cadrul Brigăzii Antiteroriste a Serviciului Român de Informații, s-a impus constituirea unei structuri speciale, formată din personal înalt calificat şi care să dispună de pregătirea şi de dotările speciale necesare îndeplinirii misiunilor specifice.

Concluzii

Evenimente recente, cum ar fi tentativa de atac terorist la bordul unui avion în prima zi de Crăciun din 2009 şi cea din Times Square, New York, în anul 2010, arată că amenințarea teroristă există în continuare.

În concluzie, este evident că succesul punerii în aplicarea noilor reglementări la nivel european în direcția prevenirii infracțiunilor de terorism la bordul aeronavelor poate fi deplin doar în momentul în care toate statele UE îşi vor asuma aceste prevederi, cooperarea transfrontalieră a statelor fiind esențială în ceea ce priveşte asigurarea securității la bordul aeronavelor şi prevenirea infracțiunilor de terorism.

BIBLIOGRAFIE

Comunicarea Comisiei Europene privind o abordare globală referitoare la transferul de date din registrul cu numele pasagerilor (PNR) către țări terțe, Bruxelles, 22 septembrie 2010.

Tratatul de la Prüm privind intensificarea cooperării transfrontaliere, mai ales în ceea ce priveşte combaterea terorismului, criminalității transfrontaliere şi migrației ilegale, semnat de Germania, Austria, Belgia, Olanda, Franța, Luxemburg şi Spania, la data de 27 mai 2005.

Convenția pentru reprimarea actelor ilicite îndreptate contra securității aviației civile, încheiată la Montreal, la 23 septembrie 1971.

Convenția pentru reprimarea capturării ilicite a aeronavelor, încheiată la Haga, la 16 decembrie 1970.

Convenția referitoare la infracțiuni şi la anumite alte acte săvârşite la bordul aeronavelor, încheiată la Tokio, la 14 septembrie 1963.

Convenția privind aviația civilă internațională, deschisă spre semnare la Chicago, la data de 7 decembrie 1944.

INTERVENȚIA UMANITARĂ CA MIJLOC DE PROMOVARE A INTERESELOR DE POLITICĂ EXTERNĂ ŞI A SECURITĂȚII NAȚIONALE

Lt.drd. Radu TABĂRĂ*
U.M. 02248, Bucureşti

Apărarea drepturilor omului şi valorilor umane au constituit două motive frecvent invocate pentru a justifica intervenții militare în situații de criză sau conflicte. În spatele noțiunii de „intervenție umanitară” s-au aflat frecvent interese politice şi militare, termenul fiind interpretat într-o manieră arbitrară sau forțată şi fiind asociat cu standardele duble. Pentru a analiza aceste situații şi politica lipsită de consecvență a comunității internaționale, în general, şi a marilor puteri, în particular, ne propunem să evaluăm o serie de acțiuni desfăşurate sub pretextul intervenției umanitare şi a cadrului lor juridic. Nu în ultimul rând, se pune problema cine decide dacă o intervenție este justificată sau nu, ce criterii trebuie îndeplinite pentru ca o operațiune să fie legală, astfel încât să nu poată fi considerată un act de agresiune sau imixtiune în treburile interne ale unui stat suveran.

Cuvinte cheie: intervenție umanitară; responsabilitatea de a proteja NATO; ONU.

Comunitatea internațională nu a reuşit să emită o definiție unanim acceptată a intervenției umanitare, dar, în general, ea este privită ca folosirea forței de către un stat sau un grup de state, care urmăresc prin acțiunea lor să protejeze cetățenii unei alte țări privați de drepturile recunoscute internațional sau împotriva cărora sunt comise crime de genocid sau crime împotriva umanității[1]. Aceasta poate fi considerată o definiție aproximativă, dar destul de cuprinzătoare a conceptului de „intervenție umanitară”, dar care totuşi nu reuşeşte să intre în detaliile problemei.

Nu a fost elaborat nici un cadru de aplicare pentru intervenția umanitară. Sunt departe de a fi lămurite o serie de aspecte tehnice şi de doctrină, cum ar fi: dacă se impune absența consimțământului țării în care se

* e-mail: *radutabara @yahoo.com*

[1] Dinah L. Shelta, *Encyclopedia of Genocide and Crimes Against Humanity*, (vol I), Editura Thomson Gale, 2005, p. 465.

intervine, dacă intervenţia ar trebui să se limiteze la acţiuni punitive sau dacă trebuie ca ea să aibă loc doar în cazurile în care există un acord explicit din partea Consiliului de Securitate al ONU[2].

Din punct de vedere teoretic o serie de elemente constitutive ale intervenţiei umanitare se bucură de o susţinere şi acceptare destul de largă. Cele mai importante sunt: ameninţarea cu folosirea forţei şi utilizarea acesteia ca element central; o intervenţie în afacerile interne ale unui stat suveran prin trimiterea de trupe pe teritoriul său în apele sale teritoriale sau spaţiul aerian, în condiţiile în care statul respectiv nu a comis un act de agresiune împotriva unui alt stat; intervenţia reprezintă un răspuns la o situaţie care nu constituie neapărat o ameninţare la adresa statelor care intervin, fiind motivată prin argumente de natură umanitară. Intervenţia umanitară reprezintă şi probabil va continua să reprezinte o problemă spinoasă, deoarece pune în contradicţie două norme fundamentale ale dreptului internaţional: principiul suveranităţii statelor (un principiu de bază al sistemului internaţional creat de ONU) şi respectarea drepturilor omului (un alt stâlp al normelor ONU)[3].

Existenţa acestor două principii a creat tensiuni, controverse şi interpretări în cazul intervenţiilor umanitare care au avut loc de-a lungul timpului. Având în vedere că toate intervenţiile umanitare au nevoie de acordul Consiliului de Securitate al ONU pentru a fi legale, principalul aspect care se remarcă este că cele două principii de drept internaţional aflate în discuţie oferă argumente solide atât celor care o susţin, cât şi celor care i se opun. Ambiguitatea legislaţiei internaţionale este complicată suplimentar de componenţa Consiliului de Securitate al ONU, care este dominat de state cu interese opuse, aspect care va fi dezbătut ulterior.

În 2000, sub auspiciile ONU şi la iniţiativa Canadei a fost creată Comisia Internaţională asupra Intervenţiei şi Suveranităţii Statelor, care şi-a prezentat raportul final în decembrie 2001[4]. Deşi ONU nu a transpus raportul într-un act normativ, el reprezintă un element valoros, care introduce pentru prima dată în vocabularul internaţional „principiul responsabilităţii de a proteja”, alături de o serie de criterii care se impun a fi respectate pe durata unei intervenţii umanitare. Raportul stipula că „acolo unde o populaţie are de suferit grav în urma războiului civil, insurgenţei, represiunii sau eşuării statului, iar statul în cauză nu vrea sau nu poate să oprească această suferinţă, principiul nonintervenţiei, acordă prioritate responsabilităţii de a proteja”. Principalul element constitutiv este considerat existenţa unei cauze juste, sub

[2] Jennifer Welsh, *Humanitarian Intervention and International Relations*, Oxford University Press, New York, 2004, p. 35.
[3] Shashi Tharoon, Sam Daws, *Humanitarian Intervention: Getting Past the Reefs*, în World Policy Journal, 2011.
[4] *Ce este, de fapt, un război just?*, în Foreign Policy România, noiembrie-decembrie 2011, p. 14.

forma îndepărtării unor acțiuni care produc un rău ireparabil pentru populația dintr-o anumită regiune. Printre acestea sunt enumerate uciderile pe scară largă, indiferent dacă au caracter de genocid sau nu, ca urmare a acțiunilor orchestrate de către actori statali, sau ca reacție la disoluția autorităților centrale[5]. Deşi generoase, principiile enunțate prezintă numeroase lacune, cea mai importantă fiind gradul mare de interpretabilitate a pragului care ar justifica sau nu o intervenție umanitară.

Intervenția umanitară trebuie să reprezinte un mijloc prin care se pune capăt suferințelor populației civile. Din acest motiv nu trebuie organizată decât după ce au fost epuizate absolut toate căile posibile de rezolvare paşnică a diferendelor. Amploarea, durata şi intensitatea intervenției trebuie să fie proporționale cu situația din teren. Nu ar trebui inițiate decât intervențiile umanitare cu şanse reale de reuşită, astfel încât consecințele acțiunii să nu fie mai grave decât cele ale unei eventuale inacțiuni[6]. Intervenția umanitară trebuie să beneficieze de un mandat clar şi lipsit de ambiguități, precum şi de mijloacele necesare îndeplinirii obiectivelor. De asemenea, în acțiunile lor, trupele care intervin nu trebuie să se limiteze la autoapărare. În cazul în care intervenția este realizată de către un grup de state, ele trebuie să asigure un sistem unificat de comandă şi de canale de comunicare. Nu în ultimul rând forțele care intervin trebuie să fie conştiente că au un obiectiv limitat la protejarea populației, scopul lor nefiind înlăturarea regimurilor politice sau înfrângerea totală a uneia dintre părți.

În practică, aceste recomandări nu au fost aproape niciodată respectate, majoritatea intervențiilor având ca efect înfrângerea completă a uneia dintre părți şi schimbarea regimurilor politice. Această realitate îşi are originile în faptul că cea mai mare parte a intervențiilor umanitare au reprezentat simple mijloace prin care statele au urmărit promovarea propriilor interese de politică externă şi asigurarea securității naționale. Totuşi, trebuie avut în vedere că intervențiile în conflictele armate de orice natură, care împiedică una dintre părțile implicate să obțină o victorie clară, nu fac decât să perpetueze o stare de insecuritate şi tensiune, amânând deznodământul fără a aduce o soluție de instalare a păcii pe termen lung[7].

De la apariția sa, intervenția umanitară s-a constituit într-un mijloc de apărare a obiectivelor de politică externă şi securitate. Astfel, puterile europene, şi mai ales Rusia, au invocat frecvent nevoia de a proteja populația creştină din Imperiul Otoman pentru a justifica mai multe războaie. Un astfel

[5] International Commission on Intervention and State Sovereignty (2001), *The Responsibility to Protect. Ottawa*, International Development Research Centre, p. 32.
[6] *Ibidem*, pp. 35-37.
[7] Teodor Frunzeti, *Conflictele internaționale şi gestionarea crizelor*, Editura C.T.E.A., Bucureşti, 2006, p. 100.

de pretext a stat şi la baza războiului din 1877-1878, în urma căruia România şi-a obţinut independenţa.

Din punct de vedere juridic, Carta ONU, la care au aderat toate statele lumii, interzice ferm orice act de război, cu excepţia cazurilor de autoapărare şi a celor autorizate de Consiliul de Securitate al ONU în situaţiile în care există „o ameninţare la adresa păcii”. Putem considera că aceste situaţii restrictive scot practic intervenţiile umanitare de sub incidenţa legalităţii, dacă avem în vedere că situaţiile de criză în care este analizată posibilitatea unei intervenţii nu reprezintă acte de agresiune internaţională şi, în consecinţă, intervenţia nu poate fi considerată drept un act de autoapărare decât prin interpretări forţate. În astfel de situaţii, statele interesate au încercat numeroase artificii legale, de genul nevoii de a-şi proteja proprii cetăţeni aflaţi în zona de conflict (adică o situaţie de legitimă apărare) sau au apelat la abordări şi interpretări exagerate ale unor efecte colaterale (de exemplu: fluxurile de refugiaţi sau riscul de extindere al tulburărilor interetnice sau interconfesionare) pentru a solicita aprobarea Consiliului de Securitate al ONU pentru a interveni.

Structura Consiliului de Securitate al ONU, în care cei cinci membri permanenţi au drept de veto şi interese divergente, face foarte dificilă şi de multe ori imposibilă emiterea unor rezoluţii în favoarea intervenţiilor umanitare. Această situaţie a reieşit clar în mai multe ocazii, cele mai recente fiind Kosovo (1999), Libia (2011) şi Siria, unde interesele marilor puteri împiedică găsirea unei soluţii.

Având în vedere dificultatea cu care se desfăşoară procesele decizionale la nivelul ONU, a fost creat un nou curent de opinie, care consideră că prin Carta ONU nu s-a urmărit protejarea regimurilor opresive, iar intervenţiile în astfel de cazuri trebuie considerate ca legitime, chiar dacă din punct de vedere tehnic ele se situează în afara legii[8]. În absenţa unui aviz din partea Consiliului de Securitate al ONU se consideră că trebuie solicitat acordul Adunării Generale a ONU sau al unor organizaţii regionale sau subregionale. Chiar şi în absenţa acestor aprobări există posibilitatea ca o intervenţie umanitară să nu fie considerată ilegală.

În doctrină au apărut şi unele divergenţe pe marginea faptului dacă într-o intervenţie, într-un stat eşuat, în care autoritatea centrală a intrat în disoluţie mai este nevoie să fie urmată calea legală şi respectate normele de drept internaţional. Argumentul celor care susţin că nu este necesar porneşte de la premisa că dacă structurile statale se dezintegrează, situaţia de criză dintr-un astfel de stat nu mai întruneşte condiţiile unui conflict în accepţiunea tratatelor în vigoare. De asemenea, pentru aplicarea normelor de drept internaţional public şi umanitar este nevoie de structuri statale civile şi

[8] Dinah L. Shelta, *op. cit*., p. 467.

militare care să le poată respecta. Până în prezent acest punct de vedere a avut un succes limitat, dar apariția sa a scos în evidență limitele actualelor tratate şi reglementări în domeniu, care sunt adaptate războaielor convenționale.[9]

După cum se poate observa nu s-a reuşit ajungerea la un consens decât în privința elementelor constitutive ale intervenției în sine, nu şi asupra motivelor care o pot genera, acest segment rămânând în continuare supus unui nivel ridicat de arbitrariu şi de negocieri politice. Din acest motiv considerăm că nu există o voință politică reală de a defini şi de a dezvolta un cadru juridic clar, care să reglementeze intervenția umanitară. Actualul cadru ambiguu este mai util pentru legitimarea unor acțiuni de politică externă, care nu pot fi încadrate altfel fără a fi considerate imixtiuni în afacerile interne ale unor state suverane sau chiar acte de agresiune. Astfel, în prezent, gradul de legalitate sau ilegalitate al unei intervenții este dictat de cele mai multe ori de statutul şi de forța statelor care o organizează sau o susțin, şi mai puțin de aspectele de ordin tehnic şi juridic.

Ca exemplu recent putem aminti intervenția NATO din Kosovo (23 martie – 10 iunie 1999). Deşi scopul său declarat era de a pune capăt abuzurilor şi purificărilor etnice comise împotriva populației albaneze de către trupele sârbe, intervenția a fost marcată de numeroase abuzuri şi încălcări ale dreptului internațional umanitar. Principalul aspect care se remarcă este absența unei Rezoluții din partea Consiliului de Securitate al ONU, care nu a putut fi adoptată din cauza opoziției manifestate de către Rusia şi China. Pentru a-şi atinge obiectivele, Alianța a încălcat mai multe norme de drept umanitar, fără a fi nevoită să suporte vreo consecință, aspectele respective fiind repede trecute cu vederea şi puțin mediatizate. Această situație a fost percepută de către mulți ca o justiție a învingătorului, care îşi permite să decidă asupra faptelor care pot fi incriminate şi care îşi permite să interpreteze legile după bunul plac sau utilizând standarde duble. Acest gen de acuzații au revenit în atenție după fiecare intervenție umanitară, fiind mai mult sau mai puțin justificate de evoluțiile din teren în perioada conflictului şi după terminarea acestuia. Printre normele de drept internațional umanitar încălcate de NATO pe durata intervenției din Kosovo se numără: încălcarea principiului discriminării prin atacarea civililor şi obiectivelor aparent cu dublă utilizare[10]; nerespectarea principiului proporționalității între pagubele

[9] Steial Scăunaş, *Introducere în studiul dreptului internațional umanitar*, Editura Burg, Sibiu, 2008, p. 75.

[10] Puterea aeriană utilizată excesiv de NATO s-a dovedit a nu fi foarte eficientă, fiind lovite fără discernământ bunuri civile şi obiective militare. Astfel, au fost lovite obiective cu caracter pur civil, cum ar fi drumuri, poduri, căi ferate, uzine şi centrale electrice fără utilitate militară, sediul televiziunii iugoslave şi cel al Ministerului de Interne, sau chiar bunuri private ale membrilor regimului de la Belgrad.

civile şi cele militare; distrugerea sistematică a instalațiilor de aprovizionare cu apă a localităților şi a altor obiective civile care au afectat negativ condițiile de trai ale populației; utilizarea de arme, precum bombele cu fragmentație, care produc pagube colaterale peste necesitățile militare şi a muniției cu uraniu sărăcit şi care afectează pe termen lung populația civilă şi mediul înconjurător[11].

Deşi generoasă, ideea responsabilității de a proteja prezintă numeroase ambiguități. Limbajul folosit lasă loc pentru numeroase interpretări ale nivelului de încălcare a drepturilor populației, care necesită o intervenție din partea comunității internaționale. Astfel, în funcție de interese, ea va putea fi aplicată restrictiv considerându-se că nici un fel de încălcare a drepturilor omului nu este acceptabilă sau poate genera o abordare mai permisivă care să se soldeze chiar cu o neintervenție. Includerea tuturor cauzelor care pot genera crize umanitare (război civil, insurgență, represiune sau eşuarea statului) este bine venită creând o bază largă de intervenție în ajutorul populației civile. Totuşi situațiile respective vor putea fi invocate şi de către statele interesate pentru a justifica o intervenție militară într-un alt stat, întrucât este puțin probabil ca oricare dintre situațiile enumerate mai sus să nu genereze probleme umanitare, de cele mai multe ori grave. Nu în ultimul rând, nu sunt prevăzute nici limitele în interiorul cărora un regim se poate apăra împotriva contestatarilor interni, adică unde este limita sau nivelul protestelor dincolo de care un regim îşi pierde legitimitatea. Şi această situație lasă loc pentru interpretări. De asemenea, nu este prevăzută nici limita până la care un guvern are dreptul să se apere împotriva tulburărilor interne.

Suspiciunea că marile puteri îşi urmăresc propriul interes sub acoperirea intervenției umanitare a fost generată de intervențiile arbitrare, ambiguitatea argumentelor neconvingătoare care au stat la baza lor, precum şi recurgerea la standarde duble pentru justificarea sau nu a intervențiilor. Intervenția militară din Kosovo, din anul 1998, a avut ca efect declararea independenței provinciei respective şi apariția unui stat creat pe criterii etnice. Încercarea ulterioară de a acredita ideea că acțiunea nu poate fi invocată ca precedent a fost nerealist, fiind un exemplu elocvent de utilizare a standardelor duble.

O evaluare comparativă a intervențiilor desfăşurate sub egidă umanitară arată că ele au avut loc doar în zonele importante din punct de vedere geostrategic sau al resurselor naturale disponibile. Zonele aflate la periferia intereselor marilor puteri, sau lipsite de resurse, nu au făcut obiectul intervențiilor fiind lăsate să se descurce pe cont propriu[12].

---

[11] Raportul deputatului V. Kroning, prezentat Adunării Parlamentare a NATO, citat de către Steial Scăunaş în lucrarea *Introducere în studiul dreptului internațional umanitar*, Editura Burg, Sibiu, 2008, pp. 72-73.

[12] George Friedman, *The Next Decade*, Editura Doubleday, New York, 2011, p. 221.

China, alături de Rusia, este o țară care s-a opus constant oricărui tip de intervenție în afacerile interne ale altor state, considerând că regimurile nu trebuie schimbate în stradă, sub presiunea mulțimii. Oficialii chinezi au avut constant o atitudine negativă față de sprijinirea sau intervențiile în favoarea insurgenților care contestau prin luptă puterea centrală. În 1999, după intervenția NATO din Kosovo împotriva forțelor sârbe, reprezentanții chinezi au avertizat că sistemul internațional va avea de suferit dacă drepturile omului vor deveni mai importante decât suveranitatea şi dacă intervenția umanitară va deveni o modă. Mai recent, după intervenția din Libia (2011), China a precizat că principiul responsabilității de a proteja trebuie coroborat cu nevoia de a proteja cu responsabilitate. Atitudinea Chinei este motivată de propriile probleme interne reprezentate de existența unor mişcări separatiste. O atitudine identică şi din motive similare este afişată şi de Rusia, deşi, în cazul său, decizia de a se opune unor intervenții urmăreşte protejarea propriilor sfere de influență şi prestigiul internațional.

Situația care a readus în atenția opiniei publice şi comunității internaționale problema intervenției umanitare şi a responsabilității de a proteja a fost intervenția din Libia, din anul 2011, împotriva regimului lui Muammar Gaddafi, angrenat în luptă cu contestatarii săi interni. La cererile insistente şi a presiunilor Franței, în 17 martie 2011, Consiliul de Securitate al ONU a adoptat Rezoluția 1973, care invoca, pentru prima dată, principiul responsabilității de a proteja prin impunerea unei zone de interdicție aeriană deasupra teritoriului Libiei. Decizia avea ca scop blocarea posibilității forțelor libiene loiale lui Muammar Gaddafi de a-şi folosi superioritatea militară aeriană împotriva rebelilor. În baza ei, NATO a intervenit nu doar împotriva forțelor libiene aflate în aer, ci şi a instalațiilor de la sol, argumentând că în acest fel se urmărea protejarea avioanelor aliate care executau misiuni deasupra teritoriului libian. Atacarea forțelor libiene aflate la sol a provocat numeroase controverse, considerându-se că acțiunile respective excedeau mandatul încredințat de ONU, reprezentând un sprijin direct acordat forțelor de opoziție. Pe acest fundal, chiar Gareth Evans, politicianul care în 2000 prezidase comisia care a creat noțiunea responsabilității de a proteja, preciza că o acțiune militară destinată înlăturării de la putere a regimului Gaddafi sau de sprijinire a rebelilor nu este permisă de termenii expliciți ai Rezoluției 1973, acțiunile respective nefiind permise nici sub aspect moral, nici sub cel al responsabilității de a proteja[13].

Dincolo de intervenția în sine şi baza sa legală, principalii săi contestatari invocă faptul că într-o situație similară, criza din Siria, comunitatea internațională nu intervine. Comparând situația existentă în Siria

[13] *Ce este, de fapt, un război just?*, în Foreign Policy România, noiembrie-decembrie 2011, p. 15.

şi cea existentă în Libia, şi invocată în momentul intervenției, putem concluziona că ele sunt similare, în ambele cazuri, forțelor de securitate loiale regimului aflat la putere fiind angrenate într-o încercare de a reprima protestele armate ale opoziției. Situația din Siria este chiar mai gravă, aici luptele desfăşurându-se de mai mult timp, iar numărul victimelor fiind mai mare.

Rusia şi China, state cu drept de veto în Consiliul de Securitate al ONU, se opun cu tărie unei intervenții împotriva regimului Al Assad, indiferent sub ce formă, considerând că restul puterilor au abuzat de bunăvoința pe care au manifestat-o în cazul Libiei (la momentul respectiv, Rusia şi China şi-au dat acordul pentru crearea zonei de interdicție în spațiul aerian al Libiei, dar au considerat că statele care au intervenit au interpretat textul rezoluției într-o abordare prea permisivă). Opoziția acerbă a Rusiei are la bază şi o serie de calcule geopolitice. În prezent, Siria se află în sfera sa de influență, armata rusă având o bază navală în această țară, iar o eventuală schimbare de regim ar putea face ca Moscova să se nu se mai bucure de privilegiile actuale. Atitudinea Rusiei şi Chinei izvorăşte şi din percepția că perpetuarea revoluțiilor din lumea arabă este încurajată de SUA şi unele state occidentale, care urmăresc declanşarea unui efect de domino, care ar urmări, ca scop final, destabilizarea Iranului sau chiar a Rusiei. În acest context, se consideră că Siria este un teren propice pentru stoparea acestora. În ultima perioadă există indicii care arată că Moscova se teme că efectul de domino al mişcărilor din lumea arabă nu se vor opri în Iran, ci scopul lor este de a le propaga până în Rusia. Temerile au apărut după protestele izbucnite după alegerile prezidențiale din Rusia (martie 2012). În prezent, structurile de putere ruse şi serviciile de informații ruse (în special, Serviciul Federal de Securitate/FSB) dau dovadă de stângăcie în controlul internetului, pentru a bloca site-urile opoziției şi propagarea mesajelor acesteia. FSB se confruntă şi cu problema cetățenilor tineri, care nu au trăit în comunism şi care nu cunosc modul de acțiune al KGB-ului, deci nici nu se tem de el, spre deosebire de persoanele mai în vârstă, care au încă această teamă înrădăcinată. Ca un element de ironie, tinerii care au beneficiat cel mai mult de regimul instaurat după destrămarea URSS (prin creşterea nivelului de trai şi libertății de mişcare) reprezintă azi principalii contestatari ai puterii.

Spre deosebire de Libia, regimul de la Damasc încă se bucură de sprijinul real al unei mari părți a populației, astfel încât înlăturarea sa fără o intervenție străină directă va fi dificilă. O intervenție în acest caz este îngreunată de particularitățile luptelor din Siria dintre putere şi contestatarii săi, care se desfăşoară exclusiv în zonele urbane, astfel încât părțile combatante sunt greu de distins, iar riscul de a produce pagube însemnate populației civile este mare. În Libia, majoritatea luptelor s-au purtat în spații deschise, astfel încât diferențierea părților a fost mai facilă.

Concluzii

Analizând cele menționate putem concluziona că intervenţia umanitară reprezintă un instrument politic aflat la îndemâna marilor puteri pentru a-şi urmări şi atinge propriile interese. Un argument suplimentar este că majoritatea intervenţiilor desfăşurate sub titulatura de „umanitare” au avut loc în zonele în care marile puteri au avut interese strategice şi în cea mai mare parte a cazurilor au avut ca efect răsturnarea de la putere a regimurilor din ţara în care s-a intervenit. Alte argumente pornesc de la principiul analogiei şi comparaţiei, semnalând numeroasele cazuri în care nu s-a intervenit sau nu se intervine, deşi o astfel de intervenţie ar putea fi justificată (Siria, Rwanda sau Sudan, pentru a pune capăt crizei umanitare din regiunea Darfur).

Această situaţie are la bază şi o serie de calcule organizatorice şi politice, fiind mai uşor de desfăşurat o intervenţie împotriva unui regim angrenat într-o acţiune de represiune contra contestatarilor interni, decât într-un conflict tribal sau interetnic. Prima variantă de intervenţie are avantajul identificării cu precizie a inamicului şi angajării acestuia, iar rezultatul este unul palpabil, adică înlăturarea regimului. În al doilea caz, o eventuală intervenţie este îngreunată de faptul că partea împotriva căreia se intervine este mai greu de identificat, fiind de cele mai multe ori formată din miliţii. De asemenea, rezultatele şi beneficiile în plan politic sunt mai mici. Intervenţia împotriva regimurilor politice creează şi oportunitatea înlocuirii regimului respectiv cu unul nou, agreat de statele care au intervenit pentru a-şi asigura interesele pe termen lung. În cel de-al doilea caz, beneficiile se rezumă, de obicei, la nivelul imaginii, nejustificând efortul financiar şi militar.

Trebuie avut în vedere că intervenţiile care se soldează cu răsturnarea regimurilor sunt urmate de perioade de instabilitate internă şi anarhie, toate grupările de opoziţie luptând pentru a prelua puterea. În situaţiile respective, populaţia are mult de suferit, fiind lipsite de sprijinul puterii centrale.

Pe lângă statele care organizează şi execută intervenţiile umanitare cu scopul de a-şi promova interesele de politică externă apare şi o altă categorie de ţări, cele care se raliază sau susţin acţiunea, deşi nu au interese directe sau imediate. Scopul lor este să obţină vizibilitate şi bună-voinţa puterilor care au iniţiat intervenţia. De asemenea, speră să obţină avantaje de ordin economic şi strategic ca urmare a reîmpărţirii sferelor de influenţă în economia statului în care se intervine şi contracte în domeniul reconstrucţiei.

În concluzie, putem afirma că intervenţiile umanitare reprezintă un principiu de drept internaţional util apărării drepturilor omului şi prevenirii crizelor umanitare, dar de cele mai multe ori deturnat din cauza intereselor geostrategice ale marilor puteri. Această situaţie este generată de reglementarea incompletă şi în domeniu. Totuşi, chiar dacă legislaţia va fi îmbunătăţită, considerăm că practica va continua, intervenţia umanitară în forma sa cea mai pură fiind aproape inexistentă.

BIBLIOGRAFIE

Friedman George, *The Next Decade*, Editura Doubleday, New York, 2011.

Frunzeti Teodor, *Conflictele internaţionale şi gestionarea crizelor*, Editura C.T.E.A., Bucureşti, 2006.

Scăunaş Steial, *Introducere în studiul dreptului internaţional umanitar*, Editura Burg, Sibiu, 2008.

Shelta Dinah L., *Encyclopedia of Genocide and Crimes Against Humanity*, (vol I), Editura Thomson Gale, 2005.

Welsh Jennifer, *Humanitarian Intervention and International Relations*, Oxford University Press, New York, 2004.

Tharoon Shashi, Sam Daws, *Humanitarian Intervention: Getting Past the Reefs*, în World Policy Journal, 2011.

Ce este, de fapt, un război just?, în Foreign Policy România, noiembrie-decembrie 2011.

International Commission on Intervention and State Sovereignty (2001), *The Responsibility to Protect. Ottawa*, International Development Research Centre.

CONSIDERAȚII PRIVIND MANAGEMENTUL SPRIJINULUI CU INFORMAȚII ÎN SISTEMELE MILITARE ACTUALE PENTRU ELABORAREA DECIZIEI LA NIVEL STRATEGIC

Col.drd. Dumitru NEACŞU*
U.M. 02472, Bucureşti

Ciclul informațional este procesul de culegere şi transformare etapizată a datelor şi informațiilor primare în produse informative (intelligence) şi transmiterea acestora decidentului într-un format adecvat înțelegerii şi din timp, suficient pentru pregătirea şi luarea deciziilor. Informațiile militare reprezintă mai mult decât o înşiruire de cifre şi date, ele reprezintă un veritabil sistem, apt să planifice acțiuni specifice, să colecteze, să proceseze şi să disemineze informații, capabile să influențeze deciziile liderilor militari.

Managementul unui volum impresionant de date şi informații despre pozițiile adversarului, despre intențiile sale ofensive sau defensive, despre sistemele logistice, de comunicații, de comandă şi control, informațional şi informatic etc. reprezintă un efort deosebit, care intră, în mare parte, în responsabilitatea domeniului „intelligence”.

Cuvinte cheie: managementul informațiilor; evaluarea informațiilor; colectarea informațiilor; procesarea informațiilor; diseminarea; ciclul informațiilor.

Confruntările militare recente au demonstrat rolul deosebit de important pe care îl joacă informațiile militare în câştigarea bătăliilor şi în final a războiului. Factorul coordonator este progresul tehnologic extraordinar care s-a înregistrat în procesarea şi în comunicarea informațiilor. Schimbarea tehnologică reprezintă doar o mică parte a întregii imagini: mai importante sunt schimbările de comportament şi instituționale determinate de concentrarea asupra informațiilor-cheie pentru activitatea organizațională. *Revoluția în afaceri militare* depinde foarte mult de utilitatea sporită a informațiilor pentru sporirea capacității de reacție, selectarea țintelor, a forțelor şi mijloacelor de lovire corespunzătoare scopului propus prin întărirea capacității de a culege, procesa şi a disemina acele informații într-un timp scurt în scop operațional[1].

* e-mail: *neacsu_dumitru_army@yahoo.co.uk*

[1] Abraham N. Shulsky, Gary J. Schmitt, *Războiul tăcut – introducere în universul informațiilor secrete*, Editura Polirom, Iaşi, 2008, p. 32.

Managementul unui volum impresionant de date şi informaţii despre poziţiile adversarului, despre intenţiile sale ofensive sau defensive, despre sistemele logistice, de comunicaţii, de comandă şi control, informaţional şi informatic etc. reprezintă un efort deosebit, care intră, în mare parte, în responsabilitatea domeniului „intelligence”. Însă, informaţiile militare reprezintă mai mult decât o înşiruire de cifre şi date, ele reprezintă un veritabil sistem, apt să planifice acţiuni specifice, să colecteze, să proceseze şi să disemineze informaţii, capabile să influenţeze deciziile liderilor militari. Activitatea de informaţii militare, în cadrul acestui sistem presupune un efort considerabil, deoarece informaţiile trebuie obţinute oportun şi diseminate în timp real către beneficiarii legali.

Se poate afirma că activitatea de informaţii militare este înţeleasă ca un ansamblu de măsuri şi acţiuni desfăşurate pentru asigurarea factorilor de decizie cu date, informaţii şi cunoştinţe care să ofere o cunoaştere şi o înţelegere deplină a tuturor factorilor de situaţie. Ea se desfăşoară în concordanţă cu nevoile de previzionare, planificare, organizare şi desfăşurare a acţiunilor militare. Activitatea de informaţii militare trebuie să urmărească îndeplinirea următoarelor *cerinţe*:

- aprecierea corectă a situaţiei prin cunoaşterea tuturor factorilor de situaţie;
- evaluarea realistă a obiectivelor şi capacităţilor;
- cunoaşterea şi înţelegerea modului de gândire al adversarului;
- identificarea şi definirea clară a ameninţărilor (pericolelor) şi a oportunităţilor;
- evaluarea riscurilor (pericole şi ameninţări asumate prin acţiunile desfăşurate).

La nivel general, întregul efort de asigurare cu informaţii a procesului decizional se subscrie autorităţii comandantului/şefului, care hotărăşte cursul acţiunilor şi care aprobă activitatea de informaţii militare. În acest sens, activitatea de informaţii se subscrie nevoii de cunoaştere a factorilor de decizie şi este permanent comandată, controlată şi corectată prin deciziile acestora. De asemenea, se va înscrie în concepţia generală şi va răspunde nevoilor de informaţii, inclusiv pentru sprijinul structurilor de operaţii informaţionale cu care relaţionează[2] şi cărora le poate asigura informaţii referitoare la[3]: sisteme şi reţele de informaţii, sisteme şi reţele de luare a deciziei, informaţii de bază pentru luarea deciziilor operaţionale, factori de decizie sau lideri de opinie, politici, militari, locali, grupuri ţintă, senzori şi reţele de senzori, sisteme de protecţie a informaţiilor.

[2] *Doctrina operaţiilor informaţionale*, SMG/C.O.-10.0, Bucureşti, 2011, p. 22.
[3] *Ibidem*, p. 38.

La nivel strategic, serviciile de informații militare reprezintă elementul integrator al tuturor informațiilor de interes strategic, la pace, în situații de criză şi la război. Activitatea permanentă a acestora de culegere, integrare, prelucrare a informațiilor militare destinate beneficiarilor externi, naționali şi internaționali, este denumită activitatea informativă şi reprezintă „totalitatea măsurilor întreprinse de serviciile de informații militare, prin procedee şi mijloace proprii informațiilor militare strategice, în vederea obținerii informațiilor cu valoare informativă despre fenomenul militar şi politico-militar internațional, evaluării şi interpretării acestora şi elaborării produselor informative necesare asistării deciziei la nivelul conducerii militare şi politico-militare a statului privind securitatea națională şi promovarea intereselor militare şi politico-militare externe ale statului. Mai mult, activitatea informativă are la bază şi nevoile de informații ale trupelor naționale dislocate în teatrele de operații şi ale marilor unități de diferite arme, de la eşaloanele operative şi strategice, în vederea planificării şi ducerii acțiunilor militare proprii”[4].

Desfăşurarea activității informative are loc sub imperativele informării corecte şi oportune a factorilor de decizie, respectării principiilor de bază ale activității operativ-informative (asigurarea integrității şi confidențialității informației, compartimentarea muncii şi capacitatea de adaptare rapidă şi cu costuri minime la evoluția fenomenului militar şi politico-militar internațional), a criteriilor privind interoperabilitatea şi compatibilitatea cu serviciile de informații militare ale statelor NATO şi UE.

Actul de informare a factorilor de decizie trebuie să se desfăşoare cu o eficiență maximă şi să aibă în vedere unele cerințe[5], precum:

- *relevanța* – pentru realizarea concepției de acțiune a factorilor de decizie, informarea trebuie să fie adaptată capacităților operaționale strategice şi să corespundă nevoilor de informații necesare fundamentării şi luării deciziilor, informația fiind distribuită întotdeauna într-un format exploatabil, care să satisfacă optim cerințele beneficiarilor;
- *acuratețea* – informația trebuie să ofere beneficiarilor o imagine echilibrată, veridică şi obiectivă a evenimentului descris şi a contextului în care acesta s-a produs sau urmează să se producă. Este absolut necesar ca informația să identifice, în mod corect, capacitățile, limitările şi intențiile adversarului de a-şi materializa amenințările. Pentru minimalizarea dezinformării şi interpretării eronate, informația trebuie să provină din surse şi

[4] Gheorghe Savu, Adrean Pârlog, *Producția de intelligence*, Editura MEDRO, Bucureşti, 2008, pp. 91-92

[5] S. Medar şi colectiv, *Capabilități ale serviciilor moderne de informații militare*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, Bucureşti, 2007, pp. 22-23.

medii multiple, iar evaluările alternative sau contradictorii trebuie prezentate oriunde este necesar, pentru a asigura evitarea eşecurilor informative;

• *capacitatea de predicție* – informația trebuie să prezinte beneficiarului starea curentă a fenomenului descris şi căile de evoluție, cu evidențierea celei mai probabile. În plus, *informația trebuie să anticipeze nevoile de informații ale beneficiarului*.

În vederea elaborării planului militar strategic potrivit concepției militar-strategice, pe lângă planificarea angajării forțelor, a comunicării strategice şi a planificării pregătirii forțelor şi susținerii logistice, un rol important îl are *strategia de informare*[6] prin care se definesc cerințele critice de informații, cerințele de informații preliminare şi a altor cerințe de informații şi documentare. Pe baza acestei strategii, la nivel strategic se conturează şi se aplică elementele de management al informațiilor pentru apărare, de implicare a forțelor, tehnicilor şi mijloacelor specifice în procesul informațional pentru asigurarea cu produse de *intelligence* a factorilor de decizie politico-militară şi militară.

Principalele activități pentru asigurarea cu informații militare a conducerii strategice la pace, în situații de criză şi la război sunt următoarele[7]:

•*identificarea problemei informative* reieşite din solicitările de informații formulate de către beneficiari sau de Serviciul de Informații Militare (SIM*)* şi care devine sarcină de lucru ce se soluționează prin realizarea unui produs informativ;

•*aprecierea informativă*, care presupune consultarea bazelor de date în vederea identificării informațiilor care ar putea să răspundă problemei informative şi, eventual, elaborarea cererilor de informații;

•*culegerea informațiilor* necesare soluționării problemei informative;

•*procesul informativ*, care constă în evaluarea, interpretarea şi transformarea informațiilor expediate de organele de culegere în informații prelucrate;

•*elaborarea şi distribuirea produselor informative* către beneficiari.

Parcurgerea secvențială a activităților ciclului informativ reprezintă cazul ideal de desfăşurare a activității informative. Practic, există şi o a şasea activitate, şi anume *reaprecierea informativă,* care este rezultatul faptului că nu au fost identificate de la început cererile de informații necesare soluționării problemei informative şi/sau organele de culegere nu au răspuns tuturor cererilor de informații.

---

[6] *Manualul de planificare a operațiilor*, SMG, 2011, p. 73.

[7] Gheorghe Savu, *Rolul şi misiunile serviciului de informații militare – activități necesare executării cercetării strategice*, Gândirea Militară Românească nr. 6/2006, p. 16.

Identificarea problemei informative este unul dintre cele mai importante elemente de planificare a activității de informații desfăşurate la nivel strategic, deoarece parcurgerea cu succes a acestei etape duce la definirea clară a sarcinilor informative de îndeplinit, elimină redundanța activității operativ-informative şi asigură elaborarea produselor informative în mod oportun şi în conformitate cu cerințele beneficiarilor. Necunoaşterea opțiunilor strategice ale conducerii militare şi politico-militare poate face ca rezultatul activității de informații să fie mai puțin util decât ar fi în alte condiții, deoarece îi reduce relevanța şi oportunitatea şi, totodată, poate conduce la o subestimare a măsurii în care acțiunile altora anticipează sau sunt o reacție la propriile acțiuni[8].

Aprecierea informativă constituie un proces de judecată, logic şi structurat, menit să asigure cea mai bună soluționare a problemei informative prin identificarea modalităților posibile de evoluție a evenimentului care a generat problema informativă, scopul său fiind dublu:

- de a da un răspuns problemei informative, luând în calcul toți factorii care ar putea influența evoluția unei situații, deci de a elabora *ipoteze* privind evoluția evenimentului studiat. Aceasta constituie o încercare de a se rezolva problema informativă pe baza tezaurului de cunoştințe al *SIM*, răspunsul urmând a fi confirmat/infirmat în cadrul procesului informativ;
- de a formula toate *cererile de informații* cu privire la: elementele esențiale de informații; elementele suplimentare de informații; informațiile absolut necesare confirmării/infirmării ipotezelor formulate în timpul aprecierii informative; solicitările de informații formulate, în mod expres, de către beneficiar.

În funcție de rezultat, se reia ciclul activității informative; aprecierea informativă dă caracterul ciclic al activității informative şi are un impact însemnat asupra eficienței tuturor activităților SIM, mai ales asupra culegerii de informații.

La desfăşurarea activității informative contribuie toate compartimentele serviciilor de informații militare, pe baza unei planificări judicioase, de perspectivă, materializată într-un plan al activității informative, care reprezintă principalul element de planificare al activității unui serviciu de informații militare. Acest plan asigură concentrarea eforturilor şi resurselor serviciilor de informații militare pentru culegerea de informații, analiza, prelucrarea, centralizarea şi sistematizarea acestora, precum şi informarea organelor de conducere sau de execuție asupra problemelor de interes în luarea deciziilor sau în îndeplinirea misiunilor. Prin urmare, activitatea informativă se desfăşoară planificat, pe baza nevoilor categoriilor de forțe ale

[8] Abraham N. Shulsky, Gary J. Schmitt, *Războiul tăcut – introducere în universul informațiilor secrete*, Editura Polirom, Iaşi, 2008, p. 219.

armatei şi conducerii militare şi politico-militare a statului, mecanismului de coordonare a activității informative revenindu-i sarcina de a asigura transformarea nevoilor de informaţii ale beneficiarilor în cereri de informaţii, stabilirea priorităților şi repartizarea cererilor de informaţii către organele de culegere corespunzătoare în vederea asigurării informării oportune şi complete a beneficiarilor în condițiile gestionării optime a resurselor materiale şi umane la dispoziție.

În vederea lucrului cu toate informațiile disponibile, pentru identificarea informațiilor relevante şi eliminarea celor care nu mai sunt valabile, pentru procesarea adecvată a datelor şi a informațiilor, în informații prelucrate şi pentru diseminarea acestora în timp oportun, se impune respectarea unei succesiuni logice de operații structurate sistematic, cu caracter ciclic, ce poartă denumirea de *ciclu informațional*.

Ciclul informațional poate fi definit ca un proces, deoarece, la modul general, acesta reprezintă o succesiune de operații prin care se produce o transformare, o dezvoltare, transformarea datelor şi informațiilor în informații prelucrate, denumite ca *intelligence*.

Ciclul informațional urmează patru etape: planificarea şi direcționarea, culegerea datelor şi informațiilor, procesarea datelor şi informațiilor şi diseminarea informațiilor[9] (față de doctrina NATO – AJP 2.0, unde ciclul informațional cuprinde şase etape: planificarea şi orientarea; culegerea; procesarea şi exploatarea; analiza şi producția; diseminarea şi integrarea; evaluarea şi feedbackul). Natura ciclică a acestora rezultă din cerința ca informația prelucrată să fie actualizată şi reevaluată, în vederea menținerii oportunității şi relevanței acesteia. Deşi etapele sunt distincte, pe măsura derulării fluxului informațional, acestea se vor suprapune şi vor coincide, astfel încât, se vor desfăşura concurent şi continuu, mai mult decât secvențial.

Dacă necesarul inițial de informații nu este suficient sau apar noi cereri de informații, ciclul informațional este reactivat conform algoritmului ciclului informațional. În acest sens, se poate afirma că întreaga activitate a unui serviciu de informații este materializată într-o multitudine de cicluri informaționale aflate în diferite stadii de desfăşurare. Datorită intensității acțiunilor militare şi a necesarului de informaţii în creştere bruscă, în anumite momente ale confruntării armate, etapele ciclului informațional se pot suprapune în timp, astfel încât se desfăşoară mai mult concurent şi continuu decât secvențial.

Ciclul informațional reprezintă[10] succesiunea logică de lucru în care se desfăşoară activitatea de informaţii militare, începând cu planificarea şi

[9] *IPS-3*, *Doctrina pentru informații, contrainformații şi securitate a Armatei*, Bucureşti, 2005, p. 23.
[10] *Ibidem*, p. 23.

direcționarea activității şi terminând cu diseminarea informațiilor factorilor de decizie şi altor beneficiari, în situațiile ce-i privesc. Aceasta are o natură ciclică datorită cerinței ca informația să fie oportună, relevantă, reevaluată şi actualizată permanent pentru a satisface nevoile comandantului.

Se poate aprecia că ciclul informațional este procesul de culegere şi transformare etapizată a datelor şi informațiilor primare în produse informative (*intelligence*) şi transmiterea acestora decidentului într-un format adecvat înțelegerii şi din timp, suficient pentru pregătirea şi luarea deciziilor. Efortul de producere a *intelligence-ului* este împărțit în etape, respectându-se principiul corelației dintre culegere şi prelucrare. Conform acestuia, cu cât efortul de culegere este mai mare cu atât cel de prelucrare este mai mic, şi invers. Distribuirea resurselor în cadrul ciclului informațional depinde şi de eşalonul pentru care se asigură informațiile, astfel încât la nivelurile tactic şi operativ, unde se prelucrează preponderent informații militare, repartiția optimă pentru cele patru etape ar putea fi: planificarea şi direcționarea – 15%, culegerea – 40%, procesarea – 30% şi diseminarea – 15% din totalul resurselor, în timp ce la nivel strategic, dedicat informațiilor militare, politice şi economice, repartiția poate fi de 10%, 25%, 50% şi respectiv 15%.

Planificarea şi direcționarea datelor şi informațiilor – conform AJP 2.0. *Direcționarea* reprezintă prima etapă din cadrul ciclului informațional şi constă în determinarea cerințelor de informații prelucrate, planificarea culegerii de informații, emiterea de ordine şi cerințe către agențiile de culegere şi menținerea unei verificări continue a productivității acestor agenții.

Conceptul CCIRM (Collection Co-ordination and Information Request Management) presupune abordarea *direcționării* prin prisma următoarelor etape:

a) *Determinarea nevoilor de informații*, prin identificarea problematicilor informative – PIR (Priority Information Requirements) din cerințele de informații ale beneficiarilor de informații – CCIR (Commander's Critical Information Requirements), întocmirea unui *plan de informații* al SIM şi a extraselor din acesta pentru structurile de culegere, analiză-sinteză şi diseminare.

b) *Planificarea culegerii* (corespunzător atribuțiilor specifice ale fiecărei structuri de culegere): întocmirea *unui plan de culegere* şi repartizarea sarcinilor structurilor de culegere; emiterea ordinelor şi a cererilor către elementele de căutare-culegere; controlul constant al „productivității” elementelor de căutare-culegere.

c) *Planificarea analizei-sintezei* (corespunzător atribuțiilor specifice ale fiecărei structuri de analiză-sinteză): întocmirea (pe baza extrasului din PISIM – Planul de Informații al Serviciului Informații Militare) a unui *plan de producție* şi repartizarea sarcinilor la structurile de analiză-sinteză; emiterea ordinelor şi a cererilor către structurile de analiză-sinteză; controlul constant al „productivității” structurile de analiză-sinteză.

d) *Planificarea diseminării* (corespunzător necesarului de cunoaştere al fiecărui beneficiar care a solicitat informaţiile, structura/forma de prezentare necesară fiecăruia, termenele).

În esenţă, procesul de planificare şi conducere a activităţii de informaţii înseamnă identificarea, stabilirea priorităţilor şi validarea cererilor de informaţii, coordonarea culegerii, producerii şi diseminării informaţiilor, *urmărind continuu existenţa datelor culese* şi modul în care acestea sunt valorificate.

Planificarea şi conducerea activităţii de informaţii se aplică întregului ciclu informaţional, constituindu-se într-o funcţie cu caracter managerial ce se desfăşoară pe baza evaluării continue a *misiunii* SIM, respectiv rezolvarea cererilor de informaţii pe care le primeşte şi, la fel de important, *anticiparea* acestora.

În urma evaluării a modului cum datele culese răspund la cererile de informaţii şi cum sunt valorificate informaţiile, planificarea şi conducerea activităţii de informaţii creează, când este necesar, condiţii pentru „scurtcircuitarea” ciclului informaţional, pentru dirijarea cererilor de informaţii urgente direct către structurile de culegere sau a informaţiilor de maximă urgenţă, direct către beneficiarii de informaţii.

În faza de planificare şi orientare a activităţii de informaţii, *culegerea informaţiilor* este dirijată în funcţie de sarcinile de culegere, mijloacele de culegere avute la dispoziţie şi metodele cele mai potrivite pentru culegerea unui anumit gen de informaţii.

Determinarea nevoilor de informaţii constă în *identificarea problemei informative* pentru care nu sunt date, problemă care este trecută ca sarcină în *planul de informaţii,* pornind de la nevoile de informaţii transmise de beneficiarii de informaţii şi cele identificate de către SIM.

În procesul de identificare a problematicii informative, se face conversia nevoilor de informaţii ale comandanţilor în sarcini informative pentru SIM, într-un limbaj specific (scurt, clar, concis, la obiect, cu termene şi responsabilităţi pentru culegere, analiză-sinteză, diseminare, feedback etc.), adaptate, în acelaşi timp, la nevoia de concret (sarcini punctiforme) şi capacităţile structurilor de culegere (condiţionate de timp, spaţiu, forţe, mijloace, specializare etc.) şi cele de analiză-sinteză.

Planificarea culegerii informaţiilor la nivelul SIM vizează repartiţia nevoilor de informaţii, centralizate la nivel SIM într-un *plan de informaţii*, pe structurile de culegere, corespunzător metodelor specifice de culegere a acestora. De asemenea, structura de planificare stabileşte pentru fiecare structură de culegere ordinea de prioritate a culegerii informaţiilor şi termenele la care informaţiile să fie în posesia SIM.

*La nivelul structurilor de culegere***,** coordonarea efortului de culegere a informaţiilor se realizează prin întocmirea unui *plan de culegere*, actualizarea periodică a acestuia şi controlul modului său de îndeplinire.

Planul de culegere stabileşte modul cum trebuie culese (colectate) informațiile, pentru a răspunde la nevoile de informații (IR-Information Requests).

În cadrul acestuia, PIR-urile din extrasul din PISIM sunt convertite în *Nevoi de Informații-IR* (Information Requirements) şi se stabilesc căile/metodele de îndeplinire a lor în funcție de resursele avute la dispoziție, specializarea acestora, sursele accesate etc.). Nevoile de informații sunt convertite în *misiuni*, constând din întrebări specifice puse elementelor de căutare din organică, transmise acestora sub formă de sarcini informative. Când nu se dispune, în organică, de elemente de căutare disponibile, nevoia de informație (IR) este transmisă sub formă de Cerere de Informații, RFI (Request for Information), la alte structuri de informații dispuse pe verticală sau orizontală.

Culegerea datelor şi informațiilor – „culegerea reprezintă una dintre etapele esențiale ale ciclului *intelligence*, în care datele şi informațiile despre fenomene, evoluții, activități, acțiuni, structuri, persoane, mecanisme etc. sunt culese de la surse umane şi tehnice prin mijloace specifice şi sunt transmise compartimentelor de prelucrare, pentru a fi transformate în produse de *intelligence*”[11], conform cu nevoile de informații cerute de consumator. Etapa de culegere din cadrul ciclului informațional implică patru subetape distincte, şi anume: concretizarea nevoii de *intelligence* într-o cerință de culegere de informații; definirea unei strategii de culegere de informații; selectarea surselor de culegere şi culegerea propriu-zisă a datelor şi a informațiilor de interes.

De regulă, în urma procesului de culegere se obțin date şi nu *intelligence*, deşi, uneori, în funcție de calitatea surselor, culegătorul poate obține informații foarte apropiate de standardul de *intelligence*. Cu toate acestea, informația nu va primi calitatea de *intelligence* până când nu va fi supusă procesului de analiză, în vederea verificării din alte surse, validării, completării şi redactării în forma cea mai accesibilă.

Dacă identificarea şi exploatarea surselor este esențială, de o mare importanță este şi prelucrarea primară pe care o face culegătorul. Aceasta constă în selectarea acelor date şi informații care au cea mai mare relevanță pentru tema de culegere primită, aranjarea lor într-o succesiune logică şi în forma cea mai accesibilă pentru analist.

Organizarea şi desfăşurarea oricărui proces de culegere a informațiilor se realizează pe baza nevoilor de informații definite de decidentul respectiv. Un serviciu de informații poate anticipa, estima, aproxima sau ghici nevoile de cunoaştere ale unui consumator de informație, dar niciodată nu poate şti cu precizie nevoia reală şi completă a acestuia. De aceea, cu cât cerința este

[11] Dan Plăviţu, *Surse şi medii de culegere a informațiilor*, GMR nr.6/2006, p. 19.

formulată mai precis şi detaliat, cu atât produsul de informaţii rezultat va fi mai eficient.

Nevoia de informaţie pentru decidenţii zilelor noastre este atât de mare, încât culegerea informaţiilor se face într-o proporţie covârşitoare numai la cerere, pe probleme punctuale.

Culegerea de date şi informaţii pentru actualizarea şi completarea bazelor de date, mai ales pe spaţiile şi problemele de interes, s-a redus foarte mult, din lipsa timpului şi a resurselor necesare, atât financiare cât mai ales umane. Acest fapt duce la nesiguranţa analistului în validitatea informaţiilor existente în bazele de date la dispoziţie şi are ca efect mărirea timpului de reacţie a serviciului de informaţii la apariţia unei cerinţe noi de cunoaştere.

Culegerea informaţiilor trebuie să urmeze patru *principii de bază*: identificarea timpurie a cerinţelor de culegere – pentru a asigura îndeplinirea la timp a misiunilor; stabilirea ordinii de priorităţi a cerinţelor – pentru a asigura angajarea elementelor şi resurselor de culegere în rezolvarea celor mai critice cerinţe; abordarea multidisciplinară – pentru a asigura flexibilitate în culegere şi pentru evitarea înşelării.

Verificarea informaţiei trebuie făcută prin mai multe categorii de surse (HUMINT, IMINT, SIGINT, MASINT şi OSINT). Stabilirea şi darea misiunilor pentru elementele de culegere din organică, în concordanţă cu capacitatea de culegere a acestora se realizează pentru a acoperi cerinţele de culegere din plan şi cererile de informaţii de la eşaloanele subordonate. Evaluarea acestei etape se face pe baza rapoartelor primite de la elementele/resursele de culegere, luându-se în considerare: gradul în care rapoartele răspund cerinţelor formulate; utilitatea informaţiilor furnizate şi oportunitatea informaţiilor furnizate.

Scopul culegerii de informaţii şi al procesării acestora este de a furniza factorilor de decizie soluţii pentru a desfăşura politici mai eficace şi eficiente, iar ciclul informaţional se realizează pentru o problemă sau o politică dinainte stabilită, motiv pentru care serviciul de informaţii trebuie să o cunoască cu suficient timp înainte, pentru a-l pune în acţiune.

Procesul modern de culegere a informaţiilor este o activitate extinsă şi elaborată, având două componente – una electronică şi una umană, şi constă în a obţine date mai mult sau mai puţin secrete, mai bine sau mai puţin bine păzite, ce aparţin cuiva. Pentru a se ajunge la acestea, se acţionează: *strategic*, cu mijloace corespunzătoare scopului propus, planului sau misiunii; *competitiv*, ceea ce înseamnă că adversarii sau aliaţii fac la fel; *fără transparenţă*, adică în secret[12].

[12] *Ibidem*, p. 21.

Procesul obținerii informațiilor este guvernat de următoarele *principii de bază*[13]:

- *unitatea conducerii* – constă în planificarea şi în desfăşurarea activității de informații pentru apărare, indiferent de numărul şi de diversitatea forțelor participante la acțiune, de formele şi procedeele adoptate, în mod unitar, pe baza deciziei comandantului învestit cu autoritate deplină, direct răspunzător de îndeplinirea misiunii;
- *oportunitatea şi operativitatea* – ceea ce presupune ca activitatea de informații pentru apărare să răspundă fără întârziere la orice schimbare semnificativă de situație. Datele şi informațiile trebuie obținute, procesate şi diseminate beneficiarilor, astfel încât aceştia să dispună de suficient timp pentru adoptarea deciziilor optime;
- *exploatarea sistematică* – sursele şi agențiile de informații trebuie exploatate sistematic, planificat şi metodic, pe baza unei cunoaşteri şi evaluări permanente, amănunțite a posibilităților şi limitărilor acestora;
- *obiectivitatea* – prezentarea informațiilor aşa cum sunt, fără interpretări subiective sau alterate de stări emoționale;
- *accesibilitatea* – datele şi informațiile relevante trebuie să fie disponibile într-o formă clară şi concisă;
- *disponibilitatea operațională* – ofițerii de informații trebuie să fie receptivi în orice moment pentru a răspunde cerințelor de informații necesare fundamentării actului decizional;
- *protejarea surselor* – se realizează prin păstrarea secretului asupra activităților de informații, cunoaşterea procedeelor şi metodelor de mascare a intențiilor şi scopurilor reale, cunoaşterea metodelor şi procedeelor de acțiune ale serviciilor de contrainformații adverse, cunoaşterea evenimentelor şi elementelor specifice mediului de acțiune etc.;
- *actualizarea permanentă* – informațiile trebuie verificate şi comparate continuu, ținând cont de toate informațiile noi, precum şi de cele deja cunoscute.

Prelucrarea datelor şi informațiilor reprezintă acea parte a ciclului informațional în care informațiile, care au fost culese ca răspuns la orientarea dată de comandant, au fost convertite în *intelligence*. Prelucrarea implică o serie de acțiuni structurate care, deşi au o anumită succesiune stabilită, se pot desfăşura simultan. În raport cu elementele sale componente, prelucrarea este definită ca fiind producerea de informații prin colaționarea, evaluarea, analiza, integrarea şi interpretarea informațiilor.

Producerea sistematică a informațiilor în cadrul colaționării, evaluării, analizei, integrării şi interpretării constituie o combinație de transmitere a

[13] *IPS-3*, *Doctrina pentru informații, contrainformații şi securitate a Armatei*, Bucureşti, 2005, pp. 21, 22.

ordinului/solicitării pentru aducere la dispoziție şi înregistrare a informației şi de aplicare a logicii şi procesului mental de transformare a informației în *intelligence.*

Procesul mental constă într-o cunoaştere largă a fenomenului şi a domeniului în care se înscrie informația supusă analizei, depinde de experiența analistului şi de abilitatea de a face deducții logice. Raționamentul analistului şi intuiția acestuia sunt vitale pentru succesul analitic, care reprezintă „motorul” prelucrării.

Prelucrarea (producerea) informațiilor militare cuprinde mai multe etape: *colaționarea; evaluarea; analiza şi integrarea; interpretarea*.

Colaționarea datelor şi informațiilor militare este definită ca „primul pas” în etapa de prelucrare a ciclului informațional, în care are loc gruparea informațiilor care au legătură unele cu altele, ceea ce oferă înregistrarea evenimentelor şi facilitează prelucrarea ulterioară.

În practică, colaționarea cuprinde procedurile pentru primirea, gruparea şi înregistrarea tuturor informațiilor primite şi implică: alocarea unui număr de identificare şi de înregistrare a fiecărui fragment de informație primit; plasarea informației în categoria sau grupul corespunzător, prin însemnarea sau marcarea pe o hartă sau schiță, clasarea, fişarea sau introducerea într-o bază electronică de date a fiecărei informații sau întreținerea unui sistem pentru conducerea acestor operații care este proiectat astfel încât orice membru al echipei de *intelligence* să poată opera cu acesta în mod rapid şi eficient.

Colaționarea poate fi influențată de o serie de *factori*, şi anume: standardizarea, prezentarea vizuală, gradul de urgență a cererilor de informații, restricțiile sistemului automatizat privind volumul înregistrărilor, efectivul disponibil pentru operarea sistemului, natura şi tempo-ul operațiilor, capacitatea echipamentului de înregistrare, capacitatea sistemului de depozitare şi căutare ulterioară a datelor şi informațiilor, spațiul disponibil pentru colaționare în biroul de informații sau în celulă, dimensiunea şi sfera sarcinilor de *intelligence* ordonate.

Evaluarea datelor şi informațiilor reprezintă verificarea (estimarea) unei informații în ceea ce priveşte *autenticitatea sursei* şi *credibilitatea informației.* Prin evaluare se alocă un rating (scor) alfanumeric fiecărei informații, care indică gradul de încredere acordat[14].

Acordarea ratingului se bazează parțial pe o judecată subiectivă a evaluatorului, luarea în considerare a mai multor informații provenite de la aceeaşi sursă, sau, în cazul senzorilor, a gradului de acuratețe al acelui sistem de senzori.

Analiza şi integrarea reprezintă identificarea faptelor semnificative pentru o interpretare ulterioară, respectiv selectarea şi combinarea într-un anumit format, concomitent cu producerea unui alt *intelligence*.

[14] Mireille Rădoi, *Serviciile de informații şi decizia politică*, Editura Tritonic, Bucureşti, 2003, p. 30.

În analiză, informația colaționată şi evaluată este scanată pentru relevarea faptelor semnificative. Acestea sunt apoi relaționate cu alte fapte care sunt deja cunoscute şi se fac deducţii logice prin comparări. Integrarea presupune combinarea tuturor deducerilor şi identificarea unei structuri de model de *intelligence*, o secvență aproape în totalitate bazată pe gândire şi este un punct hotărâtor în ciclul de *intelligence*.

Un rol semnificativ în parcurgerea acestei etape o reprezintă experiența şi judecata analistului, la care se adaugă plasarea acestei informații într-un cadru teoretic şi istoric şi conexiunea cu informațiile asupra unor evenimente a căror deznodământ este iminent.

Metodologia de desfăşurare a analizei presupune parcurgerea obligatorie a următoarelor *etape*: primirea (stabilirea) temei şi înțelegerea acesteia; luarea deciziei privind tipul de document informativ ce urmează a se elabora şi stabilirea structurii acestuia; consultarea bazei de date şi selectarea informațiilor, documentelor informative, materialelor cu valoare informativă şi a tuturor documentelor care pot fi utilizate pentru elaborarea documentului informativ; studierea documentelor selectate şi stabilirea necesităților de informații suplimentare şi formularea de cereri de informații; elaborarea şi redactarea documentului informativ (de regulă, cuprinde o parte introductivă, una descriptivă şi una cu concluzii şi propuneri).

Interpretarea datelor şi informațiilor militare este definită ca fiind „ultimul pas în etapa de prelucrare (producere) din cadrul ciclului activității de *intelligence*, în care importanța datelor şi informațiilor este apreciată în raport cu volumul actual al cunoştințelor”. Este faza finală a prelucrării, în care informațiile care au fost colaționate, evaluate, analizate şi integrate trebuie, în final, interpretate pentru a se încheia procesul de conversie a datelor şi informațiilor militare în *intelligence*.

Diseminarea informațiilor militare – constituie activitatea specializată de transmitere a informațiilor către beneficiari/utilizatori legal abilitați, cu competențe în domeniul securității naționale şi relația permanentă, continuă, între emitent/producător şi beneficiar/utilizator. La nivel strategic, SIM diseminează informațiile militare în cadrul sistemului securității naționale, prin intermediul rețelelor, mijloacelor, canalelor şi codurilor de comunicare, care definesc modul de distribuire a relațiilor intra şi interinstituționale de comunicare, densitatea şi consistența lor, tipurile de informații vehiculate şi efectele lor asupra organizării şi funcționării structurilor informative specializate.

Modalitatea de diseminare a produselor *intelligence* este strâns legată de relația producător-beneficiar. Capacitatea de a livra diferite tipuri de produse beneficiarilor interni sau externi depinde de infrastructura şi de resursele disponibile (linii de telecomunicații, transport, echipament media). De la caz la

caz, există diverse politici care stabilesc dacă produsul informativ finit va fi livrat direct de către analist beneficiarului sau printr-un lanț de comandă. În cadrul serviciului de informații militare, de cele mai multe ori este utilizat lanțul ierarhic, care nu presupune relația directă între analist şi beneficiar.

Numărul de destinatari este determinat de importanța problematicii informative cuprinse în produs. Dacă gradul de confidențialitate este foarte ridicat, produsul este diseminat doar beneficiarilor direct implicați. Dacă este vorba de un raport de rutină, acesta poate fi distribuit unei game largi de beneficiari. Luând în considerare aceste aspecte, alegerea metodei de distribuție este, în principal, o decizie de marketing. Transmiterea cu succes a unui produs informativ finit, cu adevărat util, către un anumit beneficiar depinde de comunicarea şi de colaborarea dintre toate părțile implicate şi de gradul de personalizare a materialului informativ respectiv.

Orice produs de *intelligence* trebuie distribuit la toate persoanele care ar putea beneficia de pe urma lui. Un raport cerut de un anumit departament nu trebuie remis neapărat numai acelui departament, ci şi altor departamente cărora le este folositor. Pentru aceasta este necesară cunoaşterea cererilor de informații şi a atribuțiilor departamentelor guvernamentale, precum şi capacitatea de înțelegere profundă a unui raport, indiferent de cine l-a solicitat inițial.

Forma în care produsul este diseminat va depinde, în fiecare caz, de urgența, mărimea, clasificarea, cererile utilizatorilor cărora se adresează şi de numărul de copii cerute. Forma lui va fi influențată şi de utilizarea imaginilor sau a elementelor grafice de prezentare. *Gradul de detaliere* va depinde de circumstanțe şi de cerințele utilizatorului. Presiunea timpului determină adeseori nivelul de detaliere. În cazul unui anumit subiect poate exista un volum de date atât de mare încât analistul să aibă nevoie, în mod obişnuit, de un interval de timp mai mare pentru a face o analiză detaliată (de exemplu: o lună), dar urgența cererii poate fi atât de mare încât să fie obligat să realizeze, în câteva zile, un produs informativ valoros. Unele subiecte cer o distribuție periodică şi sistematică a produselor de *intelligence*. Rapoartele sau sintezele ar trebui diseminate la anumite intervale, pentru informarea factorilor decidenți asupra aspectelor de interes permanent.

Clasificarea de securitate a fiecărui raport de *intelligence* trebuie să fie cea mai redusă posibil, în conformitate cu normele şi regulile de securitate şi alte instrucțiuni. Cu cât gradul de clasificare este mai redus, cu atât este mai mare gradul de utilizare a raportului. Clasificarea excesivă a unui raport îi complică utilizarea şi circulația în cadrul structurilor beneficiare. Uneori este util să se clasifice anumite părți sau paragrafe ale unui raport pentru a facilita distribuția ulterioară a unor extrase în interiorul organizației destinatare.

Pentru eficientizarea activității de elaborare a produselor de *intelligence*, furnizorii de informații finite au nevoie de *feedback* de la

utilizatorul final. În funcție de feedback-ul primit, producătorul îşi poate modifica metodele şi tehnicile pentru realizarea produselor informative utile beneficiarului şi eliminarea celor inutile.

Procedurile de feedback trebuie să cuprindă aprecieri privind factorii de exactitate, obiectivitate, relevanță, utilitate, promptitudine şi factorul timp. Procesul repetitiv va genera noi cerințe în ciclul de *intelligence*. De asemenea, procesul de feedback este valabil şi în interiorul SIM, între structurile de culegere şi analiză-sinteză pentru orientarea structurilor de culegere şi îmbunătățirea metodelor şi procedeelor de culegere a informațiilor.

Feedback-ul nu este o etapă de sine stătătoare, independente de celelalte faze ce constituie ciclul informațional, dar este apreciat de tot mai mulți specialişti în domeniul informaţiilor militare, ca un moment deosebit de important prin care sistemul informațional, activitatea de informații militare, în ansamblu se autoreglează şi se corectează. Acesta asigură corespondența dintre acțiunile întreprinse şi rezultate şi, de asemenea, susține: evaluarea/aprecierea activității de informații; reorientarea şi redefinirea misiunilor vectorilor informaționali acționali şi activității de analiză şi sinteză; redimensionarea arhitecturii de informații; formularea de noi cereri de informații şi de noi misiuni; redirecționarea eforturilor şi remodelarea resurselor. Feedback-ul asigură o autoreglare permanentă şi în parametri optimi pentru întreaga activitate de informații militare, indiferent de nivelul la care este organizată şi desfăşurată şi care este de dorit să se manifeste pe întregul parcurs al ciclului informațional.

În concluzie, activitatea de informații militare este înțeleasă ca un ansamblu de măsuri şi acțiuni desfăşurate pentru asigurarea factorilor de decizie cu date, informații şi cunoştințe care să ofere o cunoaştere şi o înțelegere deplină a tuturor factorilor de situație. Ea se desfăşoară în concordanță cu nevoile de previzionare, planificare, organizare şi desfăşurare a acțiunilor militare.

Asigurarea cu informații militare a conducerii strategice la pace, în situații de criză şi la război cuprinde o serie de activități, precum: identificarea problemei informative, aprecierea informativă, culegerea informațiilor, procesul informativ, elaborarea şi distribuirea produselor informative către beneficiari.

La nivelul strategic, managementul sprijinului cu informații include, conform Doctrinei acțiunilor întrunite a Forțelor Armate: culegerea informațiilor necesare pentru luarea unei decizii; garantarea protecției informațiilor; adoptarea unei strategii de influențare; organizarea rețelelor tehnologiilor asociate; asigurarea cu elementele necesare de anticipare, de simulare şi de perspectivă; dispunerea de mijloace tehnice autonome de comunicații, criptologie, precum şi de exploatare a informației într-un timp real.

Întregul efort de asigurare cu informații a procesului decizional se subscrie autorității factorilor decizionali şi a nevoii de cunoaştere a acestora, astfel încât efortul permanent să fie recalibrat în funcţie de acestea.

Important pentru furnizorii de informații finite, respectiv a produselor de *intelligence*, este feedbackul de la utilizatorul final pentru a genera noi cerințe în procesul de planificare, culegere, prelucrare şi diseminare a informațiilor, asigurând astfel orientarea către un management eficient al asigurării cu informații.

BIBLIOGRAFIE

Medar S. şi colectiv, *Capabilități ale serviciilor moderne de informații militare*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, Bucureşti, 2007.

Rădoi Mireille, *Serviciile de informații şi decizia politică*, Editura Tritonic, Bucureşti, 2003.

Savu Gheorghe, Pârlog Adrean, *Producția de intelligence*, Editura MEDRO, Bucureşti, 2008.

Shulsky Abraham N., Schmitt J. Gary, *Războiul tăcut – introducere în universul informațiilor secrete*, Editura Polirom, Iaşi, 2008.

TEORII REFERITOARE LA SECURITATE CA DERIVAT AL PUTERII

Col.drd. Iulian-Liviu GORGOS*
Centrul Militar al Sectorului 2, Bucureşti

Conceptele operabile în teoria relațiilor internaționale sunt determinate istoric şi sunt permanent supuse modernizării, pe măsura evoluției societății umane. În aceste condiții, teoreticienii relațiilor internaționale au dezvoltat preocupări pentru modelarea şi/sau justificarea comportamentului guvernelor în cadrul mediului internațional.

Cuvinte cheie: securitate; relații internaționale; (neo)realism; teoria relațiilor internaționale.

Conceptul de „securitate” este utilizat într-o multitudine de contexte, determinate de varietatea mare a intereselor care, justificat sau nu, sunt prezentate ca interese de securitate, sau legate de conceptul în discuție. În domeniul relațiilor internaționale, conceptul de „securitate” este utilizat pentru a defini starea de confort pe care guvernarea sau populația unui stat o resimte față de posibilitatea prezervării valorilor sale politice fundamentale pe care le vehiculează pe arena internațională şi care, în principiu, nu sunt negociabile la masa tratativelor. Aşa cum am mai amintit, astfel de valori politice, precum suveranitate, independență, integritate teritorială, sunt înscrise în documentele politice fundamentale, de tip constituție, pentru democrațiile constituționale sau în reglementările similare valoric în celelalte situații. În plan internațional, astfel de valori sunt recunoscute formal, prin Carta Organizației Națiunilor Unite.

Capacitatea de susținere, internă şi externă, a valorilor politice constituționale amintite, în raport cu sistemul de relații internaționale dezvoltat de stat, dar şi cu tendința generală a sistemului internațional (preponderent conflictual sau preponderent pașnic) determină, în acest context, puterea de manifestare a statului respectiv sau, altfel spus, *puterea*

* e-mail: *liviugorgos@yahoo.com*

statului. Dacă capacitatea de susținere a suveranității, independenței sau a integrității teritoriale este mare (bazată pe un sistem militar puternic, relații internaționale solide ce conferă întrajutorare sigură în situații de criză, coeziune socială crescută şi pe alte elemente definitorii pentru asigurarea unei apărări eficiente față de orice amenințare posibilă), puterea statului este considerabilă în plan extern, este credibilă şi impune respect în relațiile cu celelalte state. Dimpotrivă, susținerea slabă a intereselor politice fundamentale va determina o percepție externă slabă a statului, ceea ce se va concretiza prin stare de neîncredere în privința guvernării de a conduce națiunea spre implementarea obligațiiilor asumate prin acorduri internaționale, un comportament oscilant adaptat mai curând situațiilor conjuncturale şi nu, neapărat, în totalitate, reglementărilor internaționale, întrucât nici acțiunile statului respectiv nu pot fi încadrate strict ca respectând respectivele reglementări ce promovează relații specifice unor democrații avansate, cu guvernări solide şi, deci, credibile.

Dacă în interior riscurile şi amenințările sunt în legătură cu actul de guvernare, atunci când se pune problema relațiilor externe, conceptul de securitate este strâns legat de conceptele de vulnerabilități, riscuri şi amenințări aflate în conexiune cu ceilalți subiecți de drept internațional. Analiştii şi decidenții politici raționează şi acționează, astăzi, într-o paradigmă preponderent rațională, realistă, reactivă. Obiectivul central al fiecărei guvernări îl constituie minimizarea amenințării prin scăderea gradului de vulnerabilitate care afectează semnificativ capacitatea (puterea) statului de a-şi susține interesele politice fundamentale într-un mediu internațional concurențial şi ierarhizat, preponderent, în funcție de puterea militară. Această susținere se realizează prin relații bilaterale şi prin ralierea la organizații internaționale, în conformitate cu regulile impuse de Charta ONU.

În acest context, sub aspect teoretic, au fost dezvoltate, de către specialiştii în domeniul relațiilor internaționale, o serie de viziuni, care au bază comună de discuție tocmai puterea de manifestare în plan extern a statelor şi a organizațiilor internaționale. Aceste teorii sunt diversificate în funcție de perspectiva teoretică asupra intereselor, a efectelor şi a modului de percepere a evoluției relațiilor reciproce, precum şi în funcție de soluțiile de contracarare a tendințelor amenințătoare la adresa securității individuale a statelor şi a securității internaționale, în general. Unele dintre aceste teroii, pe care le considerăm a fi mai importante sub aspectul impactului asupra evoluției mediului internațional actual, le vom detalia în cele ce urmează.

Teoria amenințării de către puterea adversă

Adepții acestei teorii[1], dintre care îi amintim pe Douhet, Giulio[2], Vladimir Ilici Lenin[3], pe Quincy Wright[4], sau pe Henry Kissinger[5], susțin că toate conflictele şi crizele sunt inițiate de puterea adversă, urmare a tendinței expansioniste a acesteia. Motivația avută în vedere poate fi legată de domeniile economic, politic, ideologic şi de altă natură. În plan economic, statul care se declară a fi amenințat expune, cel mai adesea, aspecte referitoare la politici economice, care contribuie decisiv la subminarea capacității de apărare. Astfel de politici au în vedere ramurile economice startegice. În domeniul industriei extractive, resursele energetice şi materiile prime strategice dețin un rol deosebit de important. Astfel de resurse sunt resursele energetice regenerabile şi, mai ales, în contextul actual, cele neregenerabile etc. Aspectul se conturează cu atât mai mult, cu cât aceste resurse sunt neuniform distribuite pe glob şi, cel mai adesea, ele se găsesc preponderent în afara teritoriilor statelor dezvoltate, existând, din acest punct de vedere, un interes major al acestor state pentru asigurarea unui ritm economic suficient al dezvoltării societăților proprii în detrimentul societăților din statele deținătoare de astfel de resurse, care sunt cel mai adesea state subdezvoltate sau în curs de dezvoltare.

O atenție aparte se acordă tehnologiilor de vârf cu dublă întrebuințare – economică şi militară, care sunt deținute, în mare parte, de către statele dezvoltate economic. Există, din această perspectivă, posibilitatea unei amenințări militare mult nuanțate a statelor sărace de către cele bogate. În acest context se diferențiază, astăzi, în mod deosebit, tehnologia nucleară. În domeniul industriei prelucrătoare, importante sunt ramurile de prelucrare a materialelor strategice – cărbune, oțel, metale uşoare, industria electronică, electrotehnică, spațială şi de altă natură, ale căror produse finale pot avea, de asemenea, dublă utilizare, sau ale căror capacități productive pot fi convertite uşor pentru producția de armamente. Resursele agricole sunt, de asemenea, subiect al disputelor, în condițiile în care ditribuția producției agricole este, neuniformă şi urmare a nivelului diparat al tehnologiilor întrebuințate, cu deosebire avantajoase pentru statele dezvoltate.

---

[1] Martin McCauley, *Rusia, America şi Războiul Rece, 1949-1991*, Editura Polirom, Iaşi, 1999, p. 41 şi Pascal Boniface, *Relațiile est-vest. 1945-1991*, Institutul European, Iaşi, 1999, pp. 15-17.

[2] Giulio Douhet, *Il comando dell'aria*, 1921.

[3] Vladimer Ilyich Lenin, *Imperialism: The Highest Stage of Capitalism*, International Publishers, New York, 1939.

[4] Quincy Wright, *A Study of War*, Chicago, 1942, în http://www.jstor.org/discover/10.2307/137443?uid=3738920&uid=2129&uid=2&uid=70&uid=4&sid=21101198822377, accesat la 28 august 2012.

[5] Henry Kissinger, *Nuclear Weapons and Foreign Policy*, New York, Random House, 1957.

Sursele de apă constituie şi ele un important subiect de tensiune între diverse state ale lumii. Fenomenul este amplificat nu numai de distribuția neuniformă a apei în zonele locuite, dar şi de distrugerea surselor naturale tradiționale, ca urmare a activităţii atropice, îndeosebi a celei economice. Extinzând aria de acțiune distructivă a omului asupra mediului, apare ca devenind tot mai evidentă amenințarea ecologică, îndeosebi în ceea ce priveşte poluarea industrială a aerului, surselor de apă şi solului, elemente care duc tot mai mult la dezastre naturale tot mai distructive.

Amenințarea socială a constituit şi continuă să fie şi astăzi un element important de presiune în relațiile dintre state, îndeosebi prin componentele sale, etnică, ideologică culturală, religioasă sau de altă natură. Toate aceste tensiuni țin, în mod deosebit, de valori specifice societăților slab dezvoltate economic, ceea ce determină, implicit, o rămânere a lor în urmă, sub aspectul evoluției sociale. Există, astăzi, pentru exemplificare, societăți primitive în Africa, pe continentul sud-american, dar şi în zona asiatică şi în insulele mici din cadrul oceanului planetar aflate, îndeosebi în afara sferelor de interes ale marilor puteri. În vârful evoluției sociale se situează marile democrații capitaliste, care îşi sprijină evoluția curentă, după cum am mai arătat, pe resursele economice de bază, care provin din statele sărace şi înapoiate din punct de vedere social. La polul opus avem statele sărace care, urmare a tendințelor de globalizare care avantajează statele dezvoltate, devin din ce în ce mai sărace, transformându-se, în astfel de condiții, în surse de instabilitate politică şi militară.

În funcție de posibilitățile statului afectat de astfel de tensiuni de a conştientiza vina unui alt stat pentru problemele interne cu care el se confruntă, este tot mai posibil transferul tensiunilor interne în plan extern, prin intermediul unei diplomații tot mai reticente față de actorul internațional identificat ca sursă a *„răului”*, iar mai târziu, pe măsură ce sunt dezvoltate capacități militare reactive, se poate dezvolta ideea unei amenințări militare. Escaladarea conflictului se poate resimți, după cum putem constata, începând cu domeniile *„civile”* mai îndepărtate de domeniul militar, urmând să producă, rând pe rând, crize sociale, politice şi militare, care sunt de natură să îngrijoreze cu adevărat statele aflate în vecinătatea statului cu stabilitate politică şi socială precară.

Concluzionăm afirmând că, având în vedere amenințările percepute, statele respective vor avea tendința de a-şi dezvolta capacități defensive suficiente pentru a reacționa oportun şi eficient pentru a contracara, în zonele lor de interes, politicile de forță ale competitorilor. Un aspect important în această privință este necesitatea obținerii unui capital de încredere din partea comunității internaționale, având în vedere limitarea acțiunilor ofensive în

plan internațional, şi posibilitatea acestei comunități de a interveni împotriva unui stat considerat agresor de către organismele decidente ale ONU. Un astfel de demers are în vedere crearea unei imagini favorabile a comunității internaționale față de propriile demersuri şi a unei atitudini cât mai ostile față de actorul concurent. În cadrul discuțiilor în cadrul organizațiilor internaționale, regionale sau mondiale, se va aduce, cel mai adesea, în prim plan, argumentul încălcării normelor de drept internațional, stabilite prin documentele constitutive ale respectivelor organizații.

Teoria conspirației/înțelegerilor stabilite între marile puteri

Această teorie, susținută prin anii 1945, de Karl Popper[6], avea să fie dezvoltată de către statele mici sau mijlocii referitoare la înțelegeri tacite stabilite între marile puteri, denumite adeseori şi superputeri, cu scopul dominării lumii. În acest context, unii adepți, precum Michael Barkun[7], Todd Sanders, Harry G. West[8], Daniel Pipes[9], vehiculează ideea unei competiții acerbe doar în plan virtual, scopul marilor puteri conspirative fiind acela al distragerii atenției opiniei publice internaționale de la intenția precizată de stabilirea unor zone de influență pe teritoriile învecinate sau asupra întregii lumi. Teoria a fost reluată, mai accentuat, în anii 2000, de către David Icke[10].

Motivația unei astfel de înțelegeri poate fi diversă, acționând în domeniile politic, ideologic, etnic, religios, ambiental şi de altă natură, îndeosebi culturală. Pe cale de consecință, concluzionăm noi, un astfel de demers teoretic poate determina, cel mai adesea, dezvoltarea unei orientări împotriva statelor care conspiră la realizarea unei opinii internaționale favorabile guvernărilor sau grupurilor nonguvernamentale care „dezvăluie” jocul „murdar”.

Obiectivele unei astfel de teorii au şanse de reuşită crescute în situația unui actor internațional puternic, care are capacitatea de a se manifesta, discreționar, ca pol de putere politică şi militară în cadrul organismelor internaționale.

Teoria cursei înarmărilor. Dilema securității

Conform teoriei[11] cursei înarmărilor, dintre ai cărei adepți îi amintim pe Douhet Giulio[12], în anii ’20, pe Liddell Hart[13], John Foster Dulles, Glenn

---

[6] Karl R. Popper, *The Open Society and Its Enemies*, Princeton, Princeton University Press, 1945.
[7] Michael Barkun, *A Culture of Conspiracy: Apocalyptic Visions in Contemporary America*, University of California Press, 1st edition., 2003, p. 3.
[8] Harry G. West, Todd Sanders, *Transparency and conspiracy: ethnographies of suspicion in the new world order*, Duke University Press, 2003, p. 4.
[9] Daniel Pipes, *Dealing with Middle Eastern Conspiracy Theories*, Orbis 36:, 1992, 41–56.
[10] David Icke, *And the Truth Shall Set You Free*, The 21st Century Edition. Bridge of Love, 2004.
[11] McCauley Martin, *op.cit*., p. 42.
[12] Giulio Douhet, *Il comando dell’aria*, 1921.

H. Snyder[14], sau pe Henry Kissinger[15], în perioada anilor ’50-’60, iar mai curând pe Raymond Aron[16], Robert Osgood[17], sau Maxwell Taylor[18], dezvoltarea tendinței de înarmare este determinată de necesitatea apărării intereselor fundamentale ale statelor sau ale organizațiilor politico-militare recunoscute, în condițiile în care este necesară restabilirea echilibrului militar după acțiunea de înarmare a adversarului. În acest context se manifestă ceea ce specialiştii în domeniul relațiilor internaționale denumesc *dilema securității*. Aceasta presupune că acumularea de mijloace susceptibile să sporească securitatea unui actor internațional determinând, implicit, diminuarea securității actorilor internaționali aflați în vecinătatea respectivului actor[19]. Comportamentul actorilor internaționali este dictat, în asemenea condiții, nu de necesitatea securizării, ci de răspunsul la pericolul de insecuritate perceput față de statul sau organizația politico-militară care îşi sporeşte gradul de securitate. Acest comportament se traduce prin reducerea nivelului rezultant de securitate al competitorilor, urmare a acumulării unor importante potențiale distructive, în condițiile unor costuri militare sporite, adeseori mult peste limita acceptabilă reală a majorității statelor. În asemenea condiții, sistemele de securitate din spațiul geopolitic respectiv se pot prăbuşi din cauza conflictelor interne sociale (de exemplu, Organizația Tratatului de la Varşovia, autodizolvată în anul 1990, după prăbuşirea regimurilor comuniste). Dacă, totuşi, creşterea potențialului militar are loc într-o concepție armonioasă, în care dezvoltarea politică, economică, militară, societală, se susțin reciproc, se determină o stare de echilibru, şi ca urmare, o creştere a stării de securitate a zonei respective. Aducem ca argument pentru această situație, exemplul NATO, care a continuat să existe, chiar după prăbuşirea regimurilor comuniste, şi chiar s-a extins până în anul 2009 (când au aderat la organizația politico-militară Coația şi Albania).

În condițiile actuale, când tehnologiile sunt şi ele neuniform distribuite în plan geografic, acumularea potențialului militar se poate manifesta atât în ceea ce priveşte aspectele cantitative, cât şi în ceea ce priveşte aspectele calitative. Aspectele cantitative sunt determinante pentru actorii internaționali

---

[13] Hart Liddell, *The Revolution in Warfare*, London: Faber and Faber, 1946.
[14] Glenn H. Snyder, *Deterrence and Defense: Toward a Theory of National Security*, Princeton University Press, 1961.
[15] Henry Kissinger, *Nuclear Weapons and Foreign Policy*, New York, Random House, 1957.
[16] Raymond Aron, *Remarque sur l’evolution de la pensee strategique (1945-1968)- Ascension et declin de l’analyse strategique*, în Etudes politiques, Paris, Gallimard, 1972, p. 530.
[17] Robert Osgood, *Războiul limitat*.
[18] Maxwell D. Taylor, *The Uncertain Trumpet*, Harper & Brothers, New York, 1959, p. 148.
[19] Robert Jervis, *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1976, pp. 3-31.

aflați în situația de paritate a capabilităților militare posibile a se confrunta într-un eventual conflict. Ele pot avea ca reprezentare cantitativă numărul de sisteme de armamente şi tehnică de aceeaşi generație aflate în raport armă-contraarmă, cantitățile de muniții aferente şi materialele necesare operaționalizării acestor sisteme de armă strategice. În perioada imediat premergătoare stărilor de criză politico-militară, cursa înarmării este urmată de pregătirea resursei umane necesare operării arsenalului militar aflat la dispoziție.

Aspectele calitative ale cursei înarmărilor sunt determinante în relația dintre actorii internaționali aflați în situația de dezechilibru a capacităților lor strategice. Principalul element care poate menține respectiva stare de fapt îl constituie, în acest caz, menținerea avantajului tehnologic în ducerea războiului. Acest avantaj asigură, la nevoie, eficacitatea sporită a sistemelor de armă moderne, comparativ cu cele depăşite moral. Exemplificăm, în această privință, situația sistemelor de armă de ultimă generație, cu posibilități crescute de anihilare a sistemelor de armament depăşite moral ale adversarului, care devin astfel desuete (de exemplu, sistemele de lovire de înaltă precizie destinate anihilării apărării antiaerine, capabile să lansese atacuri, cu arme inteligente, din afara zonelor de apărare antiaeriană). Aducem, totodată, în discuție şi situația statelor care dețin arma nucleară devenind astfel puteri subregionale sau regionale față de statele care nu dețin arsenal nuclear, chiar dacă aceste puteri nucleare nu dețin neapărat şi un potențial militar clasic de ultimă generație. Este situația Indiei, a Chinei, Pakistanului şi chiar mai recent, a Coreei de Nord, stat care face apel tot mai des la argumentul nuclear pentru a obține concesii din partea comunității internaționale în domenii de interes conjunctural.

Teoria cursei înarmărilor este generatoarea spiralei înarmărilor ce poate căpăta aspecte necontrolate, după cum avea să fie situația în a doua jumătate a secolului al XX-lea dintre Statele Unite şi Uniunea Sovietică, când nivelul înarmării nucleare a celor două superputeri crease un real pericol pentru existența însăşi a omenirii. Scopul declarat al escaladării cursei înarmărilor este cel al restabilirii echilibrului puterii sau, în cazul armelor cu mare putere distructivă, al echilibrului terorii, determinat de posibilitatea amenințării cu distrugerea semnificativă a populației actorului amenințat. Amenințarea cu distrugerea militară şi demonstrațiile de forță sunt metode prin care statele implicate în cursa înarmărilor îşi conştientizează posibilii adversari asupra capacității distructive, pentru a impune, de cele mai multe ori, renunțarea la angajamentul armat în vederea apărării intereselor fundamentale în fața posibilului agresor.

Concluzionăm, din cele prezentate faptul că, în situația cursei înarmărilor, accentul guvernărilor se pune pe asigurarea unui avantaj cât mai substanțial în privința unei posibile angajări militare. Atunci când puterea

statelor o permite, rezultatul obținut este, de regulă, acela al menținerii unui anumit status-quo internațional, urmare a echilibrului stabilit între capacitățile ofensivă şi defensivă ale statelor concurente, în situația armelor clasice, sau între forța de lovire inițială şi măsurile de represiune prognozate, îndeosebi în situația ipotetică a întrebuințării armelor nucleare. S-au dezvoltat, în această privință, doctrine de răspuns sau de represiune, făcute cel mai adesea cunoscute posibililor competitori, în scopul descurajării recurgerii la forță de teama sancțiunilor care ar putea surveni din partea celorlalți membri ai societății internaționale, dar şi din partea opiniei publice a propriului stat, atunci când este inițiat conflictul armat. Aceasta pare să fi fost rațiunea pentru care marile puteri militare s-au abținut de la implicarea lor în cadrul unui război nuclear timp de aproape o jumătate de secol, preferând să-şi demonstreze reciproc capacitățile militare clasice în teritorii aflate în afara zonelor de siguranță proprii, stabilite de comun acord, încă din timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

Din studiul comportamentului actorilor internaționali marcanți de pe arena internațională tragem, totodată, concluzia că acest mod de acțiune avea să asigure marilor puteri, prezervarea avantajului regional față de statele mici şi mijlocii din vecinătate, care intrau astfel, de teamă, sub influența decizională a respectivului hegemon. Teoria cursei înarmărilor avea să fie, pentru decidenții politici ai actorilor internaționali, principala orientare în stabilirea locului şi rolului pe care statele îl au în cadrul sistemului de securitate mondială postbelic, influența fiind direct proporțională cu puterea militară demonstrată şi recunoscută de către ceilalți competitori, în care echilibrul ofensivă-defensivă şi diferențierea ofensivă-defensivă sunt parte a acestui raționament de poziționare, ce punea exclusiv în valoare puterea militară ca element de justificare a capacității de impunere sau a necesității de acceptare a deciziilor politice în plan extern.

Concluzionăm, totodată, susținând faptul că teoria cursei înarmărilor se coroborează, în unele situații, cu teoria conspirației/înțelegerilor stabilite între marile puteri, în special în ceea ce priveşte responsabilitatea superputerii care polarizează statele din vecinătate, influențând comportamentul statelor aflate sub tutela lor, în sensul adoptării unor politici de înarmare. Un astfel de context asigură marilor puteri, în calitatea lor de exportatori de tehnică şi tehnologie militară aflată cel mai adesea în proces de depăşire morală, beneficii nemeritate, realizate pe seama adâncirii sentimentului de insecuritate subregională sau regională, în funcție de capacitatea distructivă a acestora.

Din această cauză, stoparea cursei înarmărilor şi promovarea dezarmării aveau să devină, la începutul anilor ’70, orientări de bază pentru o serie de state mici şi mijlocii, amenințate de tendința agresivă a ambelor

puteri – sovietică şi americană, precum şi de spectrul unui război nuclear. Aceste state aveau să se grupeze în cadrul mişcării pentru pace, opusă tendinței generale de escaladare a cursei înarmărilor. În acest mod, statele respective exprimau sentimentul lor de insecuritate față politicile de sprijin a înarmării, justificate numai de rațiunile proprii ale marilor puteri în detrimentul înțelegerilor internaționale care sunt, preponderent, de natură pacifistă. Totodată, această poziționare a permis unor state, precum Elveția, Austria, Finlanda, Norvegia sau Iugoslavia, să se protejeze față de politicile de expansiune sau de influență manifestate de marile puteri politice şi militare din timpul Războiului Rece.

Teoria polarizării statelor în jurul hegemonilor

Susținătorii acestei teorii, printre care îi amintim pe Robert Keohane[20], Robert Gilpin[21], Kenneth N. Waltz[22], sau John Mearsheimer[23] sau George Modelski[24], pleacă de la ideile lui Tucidide privind Războiul Pelopenesian şi consideră că principalele conflicte din lume au cauzalități diverse, cel mai adesea fiind menționate contradicțiile economice şi sociale, care îşi găsesc ulterior şi o corespondență ideologică, etnică sau religioasă. Aceste contradicții sunt determinate de repartizarea inegală pe glob a resurselor, coroborată cu inechitățile internaționale în domeniul distribuției profiturilor. Situația este paradoxală pentru actorii internaționali care dețin importante resurse naturale, dar care se află în poziția de state dominate de puterile militare şi economice, grupate în categoria țărilor bogate, dar care depind de resursele aflate pe alte teritorii. În lumea a treia, competiția pentru poziția dominantă este percepută ca sursă a tuturor conflictelor.

Concluzionăm, în această privință, subliniind similitudinea cu teoria înțelegerilor stabilite între marile puteri militare, cu deosebirea că ipotezele dominante de la care se pleacă în dezvoltarea ei sunt, în primul rând, cele economice şi, apoi, cele militare. În aceste condiții, rezultatele sunt diferite, responsabili pentru climatul anarhic internațional fiind puterile economice ale lumii, care nu întotdeauna sunt şi puteri militare, din cauza limitelor impuse de sistemul de securitate stabilit cu peste o jumătate de secol în urmă.

---

[20] Robert Keohane, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton University Press, 1984, pp. 158-203.

[21] Robert Gilpin, *The Theory of Hegemonic War*, în The Journal of Interdisciplinary History, vol. 18, no. 4, The Origin and Prevention of Major Wars, 1988, pp. 591-613.

[22] Kenneth N. Waltz, *Omul, statul şi războiul*, Editura Institutul European, Iaşi, 2001, p. 42.

[23] John Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Norton & Company, NYC 2001, pp 1 - 366.

[24] George Modelski, *Long Cycles in World Politics*, Seattle, University of Washington Press, 1987, pp. 100 - 227.

Realizăm, în această privință, punerea în discuție a statutului de putere internațională pe baza unor criterii noi, aflate într-o oarecare contradicție cu accepțiunea tradițională, impusă de înțelegerile politico-militare de la finalul celui de-al Doilea Război Mondial.

Concluzii

Toate cele prezentate ne îndreptățesc să concluzionăm că, deşi este consacrat relativ recent, conceptul de securitate pare să fi fost permanent în atenția oricărei guvernări, în cadrul relațiilor externe pe care aceasta şi le-a stabilit. Ca urmare, preocuparea puterii politice de a găsi soluții tot mai eficiente pentru rezolvarea problemelor de securitate, a determinat dezvoltarea teoriei relațiilor internaționale, geopolitica, geostrategia sau diplomația militară. Astfel de abordări teoretice propun modalități de soluționare diverse şi, adesea, viu disputate, în funcție de apartenența politică, ideologică, de interesele de grup şi chiar de particularitățile psihologice şi culturale ale personalităților care le-au fundamentat sau ale celor care le dezvoltă. În oricare dintre ele, conceptul de putere a statului deține un rol cheie, iar acest concept este, cel mai adesea, identificat cu conceptul de putere militară, urmare a locului determinant al sistemului militar în cadrul ecuațiilor de securitate ale statului şi ale mediului internațional.

Guvernările par a fi preocupate, în consecință, să-şi adapteze comportamentul, în cadrul relațiilor dintre ele, scopul fiind acela de a-şi îndeplini, cu precădere, interesele lor politice fundamentale, pe care le vor prezenta comunității internaționale drept interese naționale sau chiar internaționale şi vor utiliza acele mijloace politice, diplomatice, economice, militare şi de altă natură, care par a fi cele mai adecvate contextului internațional şi posibilităților proprii. Precizăm faptul că, indiferent de guvernare, actul decizional destinat să ducă la soluționarea unei probleme politico-militare nu poate fi unul perfect, prin prisma raportului costuri-efect. Acest aspect este determinat de capacitatea limitată a decidenților de a analiza toți factorii care concură la evoluția oricărei situații, dar şi de ritmul alert în care se succed evenimentele pe arena internațională, mai ales în situații de crize politice cu potențial conflictogen.

Apreciem, totodată, că tendințele de explicare a realității mediului internațional, de către politicieni şi teoreticieni ai relațiilor internaționale, adeseori prin viziuni contradictorii, se realizează, preponderent, într-o manieră neorealistă. Ne argumentăm afirmația prin observația că teoriile ce se aplică preponderent în domeniul relațiilor internaționale induc ideea că actuala situație internațională are o cauzalitate neclară, complexă, pe aceea că responsabilitatea pentru modul de evoluție a mediului internațional revine, în primul rând statelor şi că starea de securitate a statelor şi a mediului internațional se bazează pe o serie de „adevăruri” precum:

- competiția pentru putere între actorii internaționali este necontrolabilă sau insuficient controlabilă, ceea ce determină starea preponderentă de insecuritate;
- obținerea securității statelor se realizează, cât mai mult posibil, individual, din cauza insuficienței reglementărilor autorităților internaționale, dar şi incertitudinii obținerii de garanții sau asistență fermă în domeniu din partea altor state. Tendința este determinată şi de aplicarea, foarte limitată, a principiilor de moralitate, datorită comportamentului oscilant al multor state în plan internațional;
- creşterea securității unui stat determină scăderea securității altora – ceea ce accentuează insecuritatea sistemului internațional, potrivit dilemei de securitate.

Recunoaştem, în aceste afirmații, tendința de modelare a mediului internațional, preponderent pe principii şi politici de forță/putere brută – *power politics*.

BIBLIOGRAFIE

Icke David, *And the Truth Shall Set You Free: The 21st Century Edition*. Bridge of Love, 2004.

Jervis Robert, *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton, N.J., Princeton University Press, 1976.

Kenneth N. Waltz, *Omul, statul şi războiul*, Editura Institutul European, Iaşi, 2001.

Keohane Robert, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton University Press, 1984.

McCauley Martin, *Rusia, America şi Războiul Rece, 1949-1991*, Editura Polirom, Iaşi, 1999.

Mearsheimer John, *The Tragedy of Great Power Politics,* W. W. Norton & Company, NYC, 2001.

Modelski George, *Long Cycles in World Politics*. Seattle: University of Washington Press, 1987.

West Harry G., Todd Sanders, *Transparency and conspiracy: ethnographies of suspicion in the new world order.* Duke University Press, 2003.

http://www.jstor.org.

PRINCIPALII TEORETICIENI REALIŞTI ŞI ROLUL LOR ÎN FUNDAMENTAREA SECURITĂȚII ŞI RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE

Mr.conf.univ.dr. Dorel BUŞE*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Realismul este considerat principala teorie capabilă să regenereze o nouă paradigmă a relațiilor internaționale. El s-a dezvoltat mai ales în lumea anglo-americană şi reprezenta efortul intelectual din mediul academic pentru a justifica politica externă americană în noile condiții internaționale, marcate de instalarea Războiului Rece. Principalii teoreticieni ai realismului sunt: E.H. Carr, R. Neibuhr, I. Herz, H.I. Morgenthau, G. Schwarzenberger, M. Wight, N. Spykman, G. Kennan, R. Aron, H. Bull, H. Kissinger, R.E. Osgood, R. Rosecrance, K.W. Thompson, K.N. Waltz, John J. Mearsheimer ş.a.

Cuvinte cheie: realism politic; relații internaționale; actori ai relațiilor internaționale; securitate internațională; balanță de putere; diplomație.

Realismul este considerat principala teorie capabilă să regenereze o nouă paradigmă a relațiilor internaționale. Apărut ca o reacție la idealism, specific perioadei interbelice, s-a conturat după cel de-al Doilea Război Mondial şi a atins apogeul în primii ani ai perioadei postbelice. El s-a dezvoltat mai ales în lumea anglo-americană şi reprezenta efortul intelectual din mediul academic pentru a justifica politica externă americană în noile condiții internaționale, marcate de instalarea *Războiului Rece*. Întreaga evoluție a realismului politic poate fi apreciată ca o permanentă dezvoltare în jurul conceptelor şi asumpțiilor care au definit această teorie. Acest demers poate fi înțeles „ca o încercare repetată şi mereu eşuată de a transforma principiile practicii diplomatice europene din secolul al XIX-lea în legi mai generale ale unei ştiințe sociale americane”[1]. Printre primii teoreticieni care au abordat în scrierile lor realismul se pot aminti: E.H. Carr, R. Neibuhr, I. Herz, H.I. Morgenthau, G. Schwarzenberger, M. Wight, N. Spykman,

* e-mail: *dorel_buse@yahoo.com*
[1] Stefano Guzzini, *Realism şi relații internaționale*, Editura Institutul European, Iaşi, 2000, p. 5.

G. Kennan, iar mai târziu s-au remarcat R. Aron, H. Bull, H. Kissinger, R.E. Osgood, R. Rosecrance, K.W. Thompson, K.N. Waltz, John J. Mearsheimer ş.a.

O caracteristică importantă a realismului politic este definirea politicii internaționale drept o „luptă pentru putere”. Semnificația puterii atât ca mijloc, cât şi ca scop în sine poate fi: „Abilitatea de a influența sau de a schimba comportamentul altora în direcția dorită sau, invers, abilitatea de a rezista unor astfel de influențe prin propriu comportament. În acest sens, capacitatea statului de a acționa şi de a reacționa este o funcție a puterii pe care o posedă”[2]. Faptul că statele nu răspund, în mod real, în fața vreunei autorități supreme determină ca fiecare stat să fie preocupat de propria-i securitate, pentru a-şi asigura supraviețuirea. Prin urmare, interesul național este perceput în termeni de putere, alte elemente cum ar fi valorile ideologice sau principiile morale fiind irelevante. Natura anarhică a sistemului internațional impune statelor realizarea unor puteri militare în măsură să atingă un prag destul de credibil pentru a descuraja orice tentativă de atac, fapt realizabil printr-un echilibru al puterii, stabilitatea şi ordinea fiind produsul funcționării adecvate a sistemelor de alianță. Deoarece realiştii admit existența conflictului în relațiile internaționale, cooperarea este posibilă, numai dacă se realizează în interesul național. În cadrul sistemului internațional, structura acestuia pendulează între capacitățile puterii şi noțiunea de egalitate, care este percepută în sens formal, respectiv presupune egalitatea statelor între ele.

Criticile aduse realismului, încă de la apariția sa, vizează lipsa unei metodologii clare de cercetare, imprecizia în definirea termenilor importanți, neputința de a explica anumite evoluții din relațiile internaționale, cum ar fi fenomenul de cooperare şi integrare a țărilor europene etc. şi au fost susținute la începutul anilor ’60, de curentul *behaviorist*, ce integra rezultatele obținute în domeniul psihologiei sociale şi a tehnicilor de investigare cu ajutorul calculatoarelor. Replica la această contestare cunoscută şi sub numele de *Marea Dezbatere*, între adepții noilor abordări, denumite abordări ştiințifice, şi cei ai abordării clasice, denumite abordări tradiționale a venit din partea lui Hedley Bull, ce nota, în 1966, că „viața internațională este prea complexă pentru a încăpea în nişte tipare prestabilite şi că oricât ar fi de sofisticate tehnicile de investigare, acestea nu pot înlocui niciodată judecata sănătoasă, bazată pe intuiție, observație atentă şi experiență politică, ca instrument suprem al adâncirii cunoaşterii în viața internațională”[3].

---

[2] Graham Evans, Jeffrey Newnham, *Dicționar de relații internaționale*, Editura Universală Dolti, [f.l.], 2001, pp. 476-477.

[3] Hedley Bull, *The Case for a Classical Approoch*, în Keans Knorr and James Rosenau Editors, Princeton University Press, 1969, pp. 26-27.

O încercare de fundamentare a teoriei realiste îi revine lui E.H. Carr, care, în lucrarea sa de referință *The Twenty Years Crisis*, a criticat vehement idealismul, relevându-i trei neajunsuri majore: *motivația este apreciată ca fiind prioritară față de interese*, *etica față de politică* şi *teoria față de practică*[4]. Dintre principalele idei promovate de către Carr se pot enunța următoarele: politica nu poate fi analizată pe baza unui program anterior, ci numai pe baza rezultatelor ei actuale, prin urmare realismul înseamnă cercetarea consecințelor şi apoi construcția argumentelor teoriei; armonia intereselor nu este altceva decât o reprezentare a configurației puterii care, în ultimă instanță, face ca propriile interese ale grupului dominant să fie extrapolate la nivelul întregii comunități;[5] toate legile, principiile şi ideologiile sunt determinate de condițiile sociale, iar „toate ideologiile internaționaliste sunt simple raționalizări operate de puterile dominate, cu scopul de a-şi proteja poziția privilegiată”[6], realismul bazându-se pe voința de a considera omul şi raporturile sociale, în special relațiile politice, aşa cum sunt de fapt şi nu cum se doreşte să devină în numele unui ideal[7]. Astfel, abordarea teoretică a realismului de către Carr este extrem de sumară, scopul său este de a realiza o sinteză a idealismului şi realismului, primul fiind etichetat ca impracticabil, datorită caracterului său predominat utopic, iar cel de-al doilea, deoarece este lipsit de perspective, reduce politica la o adaptare mecanică la nevoile relațiilor internaționale.

Hans Morgenthau s-a impus în teoria relațiilor internaționale prin lucrarea *Politics Among Nations*, într-un moment foarte important pentru evoluția politică a SUA.[8] Ieşind victorioase după cel de-al Doilea Război Mondial, SUA avea nevoie de o justificare teoretică în politica externă, mai ales că statutul său de superputere îi crease o serie de responsabilități mondiale. Principalul mesaj al cărții lui H. Morgenthau este conceptul de politică a puterii, ce îl analizează plecând de la cele trei impulsuri de bază ale omului: *impulsul de a trăi*, *de reproducere* şi *de a domina*. Grație ultimului dintre ele, omenirea a fost angajată într-o permanentă luptă pentru putere, aceasta constituind esența politicii şi a războiului[9]; în acest context, dorința de putere extrăgându-şi esența din însăşi natura umană, din instinctul natural de dominare. Conceptul de putere a fost viciat de asumpții, precum: puterea nu

[4] Stefano Guzzini, *op.cit*., p. 35.
[5] Edward Hellet Carr, *The Twenty Years' Crisis*, Editura Mac_Millar, Londra, 1946, pp. 44-46.
[6] Stefano Guzzini, *op.cit*., p. 57, apud E.H. Carr, *op.cit*.
[7] Ion Deaconescu, *Teoria relațiilor internaționale*, Editura Europa, Editura Sitech, Craiova, 2005, p. 15.
[8] Hans Morgenthau, *Politica între națiuni. Lupta pentru putere şi lupta pentru pace*, Editura Polirom, Bucureşti, 2007, p. 276.
[9] Stefano Guzzini, *op.cit*., p. 63.

este absolută, ea fiind mereu în corelație cu alte puteri; nu este nici permanentă, deoarece bazele puterii sunt într-o continuă schimbare şi nu este rezultată dintr-un singur factor, cum ar fi, de exemplu, forța militară[10]. În viziunea sa, într-un sistem anarhic, statul național controlează lupta pentru putere, însă, deoarece ea nu poate fi pe deplin eradicată, este orientată spre exterior: „Nereuşind să-şi satisfacă pe deplin dorința de putere în interiorul granițelor naționale, oamenii îşi transferă aspirațiile neîndeplinite pe scena internațională”[11]. În plus, orice sistem internațional ordonat trebuie să aibă la bază mecanisme normative, fiind identificate în acest sens, trei mecanisme diferite: *etica*, *opinia publică mondială* şi *dreptul internațional*. Dacă acestea nu vor funcționa, forțele naționale vor ieşi din matca lor şi vor determina conflictele. Aspirația către putere a mai multor state configurează balanța puterii, iar statele ca actori politici internaționali îşi vor configura interesul ce va fi definit în termenii puterii: dat fiind faptul că în orice individ există un instinct de putere şi de cucerire, tot aşa statul are tendința de a-şi dezvolta şi a-şi manifesta puterea pe plan internațional în relație cu celelalte națiuni. În acest context, balanța puterii nu este problemă de opțiune politică, ci ceva natural, surprinzând mai multe paliere ale balanței puterii: *statele tampon*, *statele protectoare* şi *state de interes*, respectiv acele state pentru care marile puteri intră în competiție şi le doresc în sfera lor de influență. Balanța puterii poate să fie menținută în condiții de pace, ori să intre în derivă când e război, fiind influențată de politică.

Ascensiunea lui Kissinger pe scena politică americană în secolul XX, la începutul anilor ’70, a venit pe fondul angajării militare în Vietnam; SUA au scăzut în credibilitate şi în legitimitate, permițând URSS, care, între timp, îşi lansase un ambițios program de înarmare şi de extindere a influenței sale în lume, să obțină paritatea strategică. Ca principal instrument pentru realizarea politicii externe, era propusă diplomația[12], evident adaptată la sistemul Concertului European, specific secolului al XIX-lea şi se viza *destinderea*, ca mijloc de crearea a unei ordini internaționale legitime. Marile puteri pe care le avea în vedere, când se referea la noua ordine internațională, erau China şi URSS. Dacă, în privința Chinei, acesta aprecia că se încadrează în tradiția clasică a artei europene a guvernării, URSS conținea numeroase elemente ale unui „oportunism lipsit de scrupule”, fapt ce determina din partea SUA adoptarea unei politici de îngrădire atunci când era necesar şi de cooperare când era posibil. Printr-o politică de destindere şi de diverse concesii el spera să genereze schimbări în URSS şi să pregătească sfârşitul Războiului Rece.

[10] *Ibidem*, p. 68.
[11] Hans Morgenthau, *op.cit*., p. 74.
[12] Henry Kissinger, *American Foreign Policy*, Editura Norton, New York, 1969, p. 54.

Totodată mai propunea şi conceptul de *conexare*, ca dimensiune a extinderii, realizată şi printr-o politică de îngrădire prin conexări negociate, adică de interferare a secvenţelor politice în vederea edificării unei diplomaţii active şi fructuoase; esenţa politicii conexării fiind constituită din două elemente: integrarea URSS în structurile economice europene şi extinderea avantajelor economice ca să determine URSS la cooperare politică. Prin urmare, diplomaţia concertului nu putea avea succes, atâta timp cât URSS era dispusă să accepte anumite transformări în politica externă, dar nu şi în cea internă. O altă concluzie interesantă se referă la balanţa centrală a superputerilor, care s-a dovedit discutabilă în a domina relaţiile internaţionale, după cum dependenţa aliaţilor de o superputere nu implica, în mod automat, autoritatea acesteia. Relaţiile externe la nivelul lor nu puteau fi abordate fără a se ţine cont şi de politica internă, deşi poate politica externă ar fi preferat invers.

Neajunsurile metodologice ale realismului tradiţional au determinat unii cercetători să reevalueze rolul puterii în realizarea cooperării în condiţii de anarhie. Punctul în care neorealismul diferă de realism este metodologia şi concepţia despre sine.[13] Această abordare teoretică a fost definită *neorealism* sau *realism structural*. Reprezentanţii de seamă ai acestei teorii consideră că toate sistemele sociale au, între altele, un subsistem politic în care un rol central îl joacă problema conducerii, introducând conceptul de *mare putere hegemonică*. Acest stat, hegemonic, impune ordine în relaţiile internaţionale fără a recurge la cuceriri, exercitând o conducere benignă a sistemului[14]. Principalul reprezentant al acestei teorii este considerat K.N. Waltz, care în lucrarea sa *Theory of International Politics* se preocupă de distribuţia puterii şi definea o structură prin trei caracteristici principale: a) un sistem internaţional este ierarhic; b) sistemul internaţional este anarhic, adică, fiecare stat trebuie să aibă singur grijă de toate funcţiile sale esenţiale şi c) o structură este definită de distribuţia capacităţilor între unităţile sale,[15] iar războiului îi găsea originea fie *în natura umană*, fie *în tipul regimului din interiorul statului*, fie *în caracteristicile sistemului internaţional*. K. Waltz a propus, de asemenea, o definiţie a sistemului politic internaţional centrată pe stat „Structurile internaţionale se definesc pe baza unităţilor politice fundamentale dintr-o epocă, fie că sunt oraşe – stat, imperii sau naţiuni”. Astfel că, în opinia sa, în prezent nu există o altă unitate politică internaţională esenţială în afară de stat. Şi invers, structura sistemului politic internaţional este definită prin ceea ce fac statele (de aceea războiul şi diplomaţia sunt manifestările centrale

[13] Mihail E Ionescu, *După hegemonie. Patru scene de securitate pentru Europa de Est în anii ’90*, Editura Scripta, Bucureşti, 1993, p. 242.
[14] *Ibidem*, pp. 16-17.
[15] *Ibidem*, p. 241.

ale politicii internaționale)[16]. Waltz consideră că scopul fundamental al statelor nu este maximizarea puterii, ci realizarea sau maximizarea securității. Cu toate acestea el afirmă că: „Statele, sau cei care acționează în numele lor, încearcă în moduri mai mult sau mai puțin adecvate să se folosească de mijloacele disponibile pentru a-şi atinge țelurile propuse. Aceste mijloace se împart în două categorii: eforturi interne (de a creşte capacitatea economică, de a spori forța militară, de a dezvolta strategii potrivite) şi eforturi externe (de întărire sau lărgire a propriilor alianțe sau de slăbire şi îngrădire a aliațelor potrivnice)”[17]. Aceasta înseamnă că sporirea puterii este într-adevăr doar un mijloc, în vederea altor scopuri, dar un mijloc inevitabil. Teoria sa asupra balanței puterii este derivată din motivațiile (securitatea) şi acțiunile (îmbunătățirea poziției din punct de vedere al puterii) asumate.[18] În acest sens, statele sunt tentate să echilibreze puterea, nu să o augmenteze şi dat fiind caracterul anarhic al domeniului internațional, la un moment dat, statele vor reacționa pentru echilibrarea distribuției puterii, date fiind anumite constrângeri la care sunt supuse.

Întrucât comportamentul statelor a înregistrat modificări şi fluctuații surprinzătoare, ca urmare a propriilor interese, cât şi a acumulării unor forțe greu de stăpânit, statele trebuie să țină cont de foarte multe aspecte şi reguli, cum avertizează un alt neorealist, Robert Gilpin, astfel: „1) Un sistem internațional este stabil (adică în stare de echilibru) dacă nici un stat nu consideră profitabil să încerce schimbarea sistemului; 2) Un stat va încerca să schimbe sistemul internațional, dacă se aşteaptă ca beneficiile să depăşească costurile unei astfel de tentative; 3) Un stat va căuta să schimbe sistemul internațional prin expansiune teritorială, politică sau economică, atunci când costurile marginale ale schimbării urmările sunt egale cu/sau mai mari decât beneficiile marginale; 4) Odată ce echilibrul dintre costuri şi beneficii în schimbarea urmărită este atins, tendința este ca aceste costuri economice, necesare menținerii, statu-quo-ului, să crească mai rapid decât capacitatea economică de a menține statu-quo-ul; 5) Dacă dezechilibrul în sistemul internațional nu este rezolvat, atunci sistemul va fi schimbat şi se va stabilit un nou echilibru, care va reflecta redistribuirea de putere”[19]. În plus, el consideră că elementul regulator al dezechilibrului sistemului mondial de state este războiul hegemonic. Acest mijloc hotărăşte care stat va fi dominant şi va conduce sistemul. „Aranjamentele de pace, care urmează unei asemenea lupte

[16] *Ibidem*, pp. 261-262.
[17] *Ibidem*, p. 256, apud Kenneth Waltz, Theory of International Politics, 1979, p. 118.
[18] *Ibidem*, p. 257.
[19] *Ibidem*, p. 17, apud Robert Gilpin, War and Change in World Politics, Chambridge University Press, Cambridge, 1981, pp. 10-11.

hegemonice, reordonează bazele politice, teritoriale şi de altă natură ale sistemului. Războiul hegemonic are rolul de a corecta acest dezechilibru din cadrul sistemului. Încheierea războiului hegemonic este, în fapt, începutul unui nou ciclu de creştere, expansiune şi declin ale noii (noilor) puteri hegemonice. Legea dezvoltării inegale determină o continuă distribuție de putere şi, în consecință, succesiunea ciclurilor hegemonice. Alături de viziunea lui Gilpin poate fi, de asemenea, menționată contribuția lui George Modelski. Ideile promovate de către acesta consideră că anarhia din sistemul mondial de state determină perioade de ierarhizare strictă a actorilor şi „conducere hegemonică” sau „conducere mondială”; statele hegemone sunt recrutate din rândul puterilor maritime, iar competitorii lor sunt îndeobşte țări terestre; puterile hegemonice impun ordine în sistem, fără a recurge la cuceriri. Când izbucnesc războaiele hegemonice – războaiele mondiale sau globale, ele sunt destinate să asigure rolul de conducător al sistemului[20].

O contribuție importantă la neorealism a adus-o însă John J. Mearsheimer, care în lucrarea sa *The Tragedy of Great Power Politics* (New York, Norton, 2001) nu se limitează la nivelul sistemului, ci îşi propune să formuleze o teorie a politicii externe. Potrivit acestuia structura politicii internaționale este cheia înțelegerii lucrurilor şi prezintă cinci ipoteze prin care se caracterizează trăsăturile esențiale ale politicii internaționale: a) sistemul internațional este anarhic, adică nu există un corp de guvernământ deasupra guvernelor care să promulge legi şi să pedepsească criminalii – suveranitatea este inerentă statelor; b) statele posedă întotdeauna o anumită capacitate militară ce le conferă mijloacele de a se vătăma şi de a se distruge reciproc; c) statele nu pot fi niciodată sigure în privința intențiilor altor state, dacă altele le vor ataca militar sau nu; d) supraviețuirea este țelul principal al tuturor statelor din sistemul internațional, astfel ele încearcă să îşi mențină integritatea teritorială şi autonomia internă; e) statele sunt actori raționali ce gândesc strategic în privința situației lor externe şi aleg strategia care poate să maximizeze țelul inițial de supraviețuire[21]. Dacă realismul lui Waltz este unul „defensiv”, în sensul că statele urmăresc echilibrul puterii într-un mediu anarhic, Mearsheimer avansează un realism „ofensiv”, în sensul că marile puteri caută să-şi maximizeze puterea în defavoarea rivalilor, având drept țel hegemonia. Astfel, un hegemon este văzut ca un stat atât de puternic, încât domină toate celelalte state din sistem, iar hegemonia, ca dominare a sistemului, ce în mod uzual este interpretat ca întreaga lume, iar în acest sens, războiul este principala cale de a câştiga puterea[22]. Puterea este definită în termeni de capacități latente (populația, forța economică) şi manifeste

[20] *Ibidem*, pp. 19-20.
[21] John J. Mearsheimer, *Tragedia politicii de forță. Realismul ofensiv şi lupta pentru putere*, Editura Antet, Bucureşti, 2003, p. 27.
[22] *Ibidem*, p. 20.

(puterea militară). Doar marile puteri care dețin capacități militare foarte mari sunt capabile să ducă războaie şi să-şi dispute rolul de hegemon[23].

În comparație cu statele lui Waltz, cele ale lui Mearsheimer sunt mai deschise către risc şi să ia în considerare şi alte obiective decât securitatea. Dacă la Waltz puterile sunt orientate către păstrarea statu-quo-ului, la Mearsheimer, acestea sunt revizioniste. Plecând de la distribuția capacităților, Mearsheimer distinge următoarele tipuri de structură internațională: *bipolarismul echilibrat*, *multipolarismul echilibrat* şi *multipolarismul neechilibrat*, iar în cadrul acestor structuri remarcă faptul că sistemele multipolare sunt mai instabile şi mai predispuse la război decât cele bipolare datorită faptului că numărul de actori importanți sporeşte oportunitățile de război, asimetriile sunt mai răspândite şi creşte riscul erorilor de calcul în privința puterii relative, dar şi a hotărârii cu care statele îşi urmăresc interesele[24]. În acest context, se poate sublinia faptul că atât prin teoria realismului defensiv (Waltz), cât şi prin cea a realismului ofensiv (Mearsheimer), se aduc importante clarificări privind conceptele (stat, putere, hegemonie etc.) şi ideile susținute de teoria realistă a Relațiilor Internaționale. Conchizând, se poate spune că realismul, indiferent de formele pe care le-a îmbrăcat (defensiv, ofensiv) rămâne principala teorie a Relațiilor Internaționale care redă într-un mod obiectiv comportamentul statelor în cadrul sistemului internațional, dincolo de toate limitele şi criticile care îi sunt aduse.

BIBLIOGRAFIE

Bull Hedley, *The Case for a Classical Approoch*, în Keans Knorr and James Rosenau Editors, Princeton University Press, 1969.

Carr Edward Hellet, *The Twenty Years' Crisis*, Editura Mac_Millar, Londra, 1946.

Deaconescu Ion, *Teoria relațiilor internaționale*, Editura Europa, Editura Sitech, Craiova, 2005.

Evans Graham, Newnham Jeffrey, *Dicționar de relații internaționale*, Editura Universală Dolti, [f.l.], 2001.

Gilpin Robert, *War and Change in World Politics*, Chambridge University Press, Cambridge, 1981.

Guzzini Stefano, *Realism şi relații internaționale*, Editura Institutul European, Iaşi, 2000.

[23] *Ibidem*, p. 44.

[24] Andrei Miroiu, Radu Sebastian Ungureanu (coord.), *Manual de relații internaționale*, Editura Polirom, Iaşi, 2006, p. 152.

Ionescu E. Mihail, *După hegemonie. Patru scene de securitate pentru Europa de Est în anii ’90*, Editura Scripta, Bucureşti, 1993.

Kissinger Henry, *American Foreign Policy*, Editura Norton, New York, 1969.

Mearsheimer J. John, *Tragedia politicii de forță. Realismul ofensiv şi lupta pentru putere*, Editura Antet, Bucureşti, 2003.

Miroiu Andrei, Ungureanu Radu Sebastian (coord), *Manual de relații internaționale*, Editura Polirom, Iaşi, 2006.

Morgenthau Hans, *Politica între națiuni. Lupta pentru putere şi lupta pentru pace*, Editura Polirom, Bucureşti, 2007.

Waltz Kenneth, *Theory of International Politics*, 1979.

PERSPECTIVELE TEORETICE ALE DIMENSIUNILOR NONMILITARE ALE SECURITĂȚII

Drd. Marius LĂCĂTUŞ*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Sfârşitul Războiului Rece a adus cu sine şi modificarea percepției indivizilor umani asupra tipurilor de amenințări la adresa securității lor. Astfel, problemele ce țin de dimensiunile nonmilitare ale securității au luat locul celor de natură militară, însă fără a le elimina. Putem afirma cu certitudine că, la început de secol XXI, pericolele şi amenințările la adresa securității tind să devină din ce în ce mai difuze, puțin predictibile şi multidimensionale. Spre deosebire de amenințările militare tradiționale ce emană de la un adversar cunoscut, acestea nu pot fi contracarate nici prin creşterea cheltuielilor militare sau desfăşurarea de trupe şi nici prin închiderea granițelor. Din aceste motive, a crescut nevoia de cooperare internațională, multe dintre pericolele şi amenințările menționate neputând fi rezolvate în cadrul tradițional al securității naționale.

Cuvinte cheie: securitate; securitate socială; securitate umană; nonmilitar; bună guvernare; proastă guvernare.

În analiza de securitate există două teorii contemporane ce s-au afirmat: neorealismul şi postmodernismul. Neorealismul accentuează importanța rolului statului ca furnizor de securitate, în timp ce postmodernismul accentuează interdependențele dintre actorii nonstatali.

Neorealiştii, reprezentanți de către Barry Buzan[1], afirmă că abordarea securității doar din punct de vedere al dimensiunii militare, promovată în timpul Războiului Rece, nu a făcut altceva decât să prejudicieze dezvoltarea conceptului. Din acest motiv, sfera sa de cuprindere a fost lărgită prin introducerea în analiză a noi dimensiuni ale securității – politică, economică, socială şi ecologică – cu mențiunea că statul suveran rămâne principalul obiect de referință al analizei de securitate.

* e-mail: *mariusconsilier@yahoo.com*

[1] Barry Buzan, considerat a fi unul dintre principalii reprezentanți ai Şcolii de la Copenhaga, este, în prezent, profesor în Departamentul de Relații Internaționale al Şcolii de Ştiințe Politice şi Economice, Londra, şi autor al unora dintre lucrările de bază pentru analiza de securitate, precum: *Popoarele, statele şi teama*, 1991 şi *SUA şi marile puteri: politica mondială în secolul XXI*, 2004.

Postmoderniştii (Ken Booth[2]) sunt şi ei de părere că este nevoie de lărgirea sferei de definire a securității, că nu statul deține principalul rol în realizarea stării de securitate, ci actorii nonstatali, precum indivizii, grupurile culturale şi etnice, blocurile economice regionale, corporațiile multinaționale, organizațiile nonguvernamentale etc. Conceptul de securitate este lărgit atât pe verticală, cât şi pe orizontală, având în centru ideea conform căreia securitatea umană este diferită de securitatea statului şi cu mult mai importantă decât ea. Postmoderniştii, în special Booth, consideră că statele şi guvernele nu constituie principalele obiecte de referință ale securității întrucât, deşi se presupune că ar trebui să reprezinte furnizorii de securitate pentru cetățeni, ele au devenit surse de insecuritate pentru oamenii de care sunt responsabile.

Ambele abordări se adresează în special dimensiunilor nonmilitare ale securității, iar diferența principală dintre ele constă în natura obiectului de referință identificat în analiza de securitate. Punctul de vedere neorealist plasează securitatea umană alături de cea a statului, ca obiect de referință identic în teoria şi în practica de securitate: analiza de securitate este preocupată de „soarta” colectivităților umane; acestea sunt constituite din cetățeni ai statului, astfel că statul devine obiectul de referință al securității. În acelaşi timp, postmoderniştii afirmă că ideea de securitate a statului era folosită de guverne pentru a camufla realitatea şi a ascunde adevăratele probleme de securitate, care, de fapt, erau problemele regimului şi ale partizanilor săi, din acest motiv, abordarea promovând conceptul de securitate umană.

În acelaşi cadru se înscrie şi abordarea ONU. În anul 1993, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare a publicat Raportul anual asupra dezvoltării umane, în care a introdus noțiunea de „securitate umană”, ce, în anii următori, a devenit un reper pentru un nou model de securitate, o nouă paradigmă a securității. Conform viziunii ONU, societatea umană trebuie să se înscrie rapid într-un proces de transformare pe două niveluri, al cărui rezultat să fie, pe de o parte, transferul centrului de greutate de la securitatea teritorială la cea a oamenilor, iar pe de altă parte, transferul mijloacelor de realizare a securității de la achiziția de armament la dezvoltarea umană sustenabilă. Securitatea umană necesită, în acest caz, contracararea unei largi game de amenințări la adresa oamenilor, grupate astfel: securitatea economică – asigurarea unui venit minim necesar fiecărui individ; securitatea hranei – garantarea accesului fizic şi economic la hrana de bază; securitatea din punct de vedere al sănătății – garantarea protecției minime față de boli şi un stil de

[2] Ken Booth este profesor în cadrul Departamentului de Politică Internațională al Universității din Wales şi autor al unor importante lucrări în domeniul securității, cum ar fi: *Noi idei despre strategie şi securitate internațională*, 1991; *Arta guvernării şi securitate*, 1998; *Lumi în coliziune: teroarea şi viitorul ordinii globale*, 2002.

viață nesănătos; securitatea ecologică – protejarea oamenilor față de deteriorarea mediului şi dezastrele naturale; securitatea personală – protejarea oamenilor de violența fizică, oricare ar fi sursa acesteia; securitatea comunității – protejarea oamenilor de pierderea relațiilor şi valorilor tradiționale, de violență etnică şi sectară; securitatea politică – furnizarea unui mediu de viață bazat pe respectarea în societate a drepturilor omului.

În ansamblu, cadrul în care ONU promovează securitatea umană este definit de rapoartele Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare ce sunt implementate în diverse domenii de acțiune, în special prin menținerea păcii, intervenția umanitară, sprijinul acordat refugiaților etc. Cu toate acestea, se pare că oficialii ONU au pierdut din vedere, în ultimii ani, problema securității umane, întrucât conceptul nu a fost utilizat nici în cursul Summit-ului Mileniului, nici în Declarația Mileniului. Probabil că motivul principal constă în caracterul eterogen al conceptului, dar şi în lipsa de entuziasm manifestată de țările care au promovat agenda de securitate umană în contextul reformelor generale inițiate în cadrul Organizației.

Analizând aceste curente existente în domeniul studiilor de securitate, alături de componentele sistemului global, pot fi sintetizate următoarele perspective ale securității: perspectiva militară; perspectiva politică; perspectiva economică; perspectiva socială; perspectiva culturală; perspectiva ecologică.

Toate cele şase perspective sunt la fel de importante pentru realizarea stării de securitate şi, mai mult, ele interrelaționează. Astfel, perspectiva politică vizează atât relația dintre stat şi cetățenii săi, cât şi relațiile internaționale ale statului respectiv. Perspectiva economică are în vedere fundamentarea economică a puterii militare, dar şi componenta pur economică a securității la toate nivelurile sale, cu accent pe cel individual. Acest ultim nivel este şi cel vizat de perspectiva socială a securității: securitatea statului este extrem de importantă, însă nu poate fi realizată fără a avea la bază securitatea indivizilor. Perspectiva culturală priveşte delicatele probleme legate de etnie şi religie, sursele unora dintre cele mai importante conflicte ale ultimelor decenii. În fine, perspectiva ecologică, o problemă mai nou aflată în studiu, include trei aspecte ce nu pot fi ignorate: problemele de mediu cauzate de război, resursele naturale a căror posesie sau control poate naşte dispute internaționale şi catastrofe naturale.

Perspectiva politică

În cadrul multitudinii de schimbări ce au marcat sfârşitul secolului XX şi începutul secolului XXI, există o constantă ce traversează această perioadă de timp: nevoia de democratizare şi de dezvoltare nu numai a fostelor țări comuniste, ci şi a altor țări slab dezvoltate din toată lumea. Intensitatea acestei nevoi a variat în funcție de paradigmele existente într-un moment sau altul al

istoriei recente, atingând punctul culminant, nu odată cu declanşarea conflictelor interetnice din Balcani, ci atunci când SUA şi NATO au inițiat ample operații militare în Orientul Apropiat şi Mijlociu, după momentul 11 septembrie 2001.

Toate acestea sunt repere pentru dimensiunea politică a securității, ce poate fi analizată pe două niveluri: cel intern, în care conceptele de „bună guvernare” şi „proastă guvernare” au un rol central, şi cel extern, raportat la securitatea internațională sau la dreptul internațional.

Perspectiva politică a securității este reflectată şi în strategiile de securitate ale anilor ’90. Pe lângă lupta împotriva terorismului şi integrarea europeană şi euroatlantică, statele europene, şi nu numai, au introdus noi concepte: „proasta guvernare”, ca potențial risc, sau „buna guvernare”, ca deziderat şi modalitate de realizare a stării de securitate. Buna guvernare a devenit o condiție esențială pentru asistența de dezvoltare furnizată de agențiile internaționale donatoare. De asemenea, buna guvernare reprezintă una dintre principalele ținte ale Scopurilor de Dezvoltare ale Mileniului, agenda ONU pentru reducerea sărăciei şi îmbunătățirea condițiilor de viață.

Administrare – guvernare. Antiteza bună guvernare – proastă guvernare

Guvernarea reprezintă, în sens larg, procesul decizional şi cel prin care sunt sau nu implementate deciziile. Conceptul este folosit într-o multitudine de sensuri şi domenii ale vieții societății.

Cele două linii demarcă partea esențială, teoretică, a conținutului guvernării, de cea care reflectă caracterul său practic. De-a lungul liniei orizontale, sunt plasate punctele de vedere referitoare la guvernare, ca set de reguli ale conducerii sectorului public, şi cele care consideră guvernarea modalitatea de supraveghere şi control a aceluiaşi sector. De asemenea, abordarea agențiilor este diferită față de cea a specialiştilor în relații internaționale[3], care se raportează la guvernare ca la un proces centrat pe reguli. Ei consideră că aceasta, în plan național, modelează cadrul în care acționează cetățenii şi decidenții politici, iar în plan internațional este un proces ce implică multipli actori ai arenei internaționale, care produc norme şi reguli noi cu scopul cooperării în sensul rezolvării problemelor globale.

Banca Mondială defineşte guvernarea prin tradițiile şi instituțiile pe baza cărora, într-o țară, este exercitată autoritatea cu scopul realizării binelui comun[4]. Aceasta include: procesul prin care sunt selecționați, monitorizați şi

[3] K.J. Holsti, *Governance without Governement: Polyarchy in the 19th Century*, European International Politics, 1992; J.G. March şi J.P. Olsen, *Democratic Governance*, 1992. Apud Goran Hyden şi Julius Court, *Governance and Development*, în „World Governance Discussion Paper 1”, United Nations University, 2002.

[4] http://www.worldbank.org/wbi/governance.

înlocuiți cei care dețin autoritatea; capacitatea guvernului de a gestiona eficient resursele şi de a implementa politicile; respectul cetățenilor şi al statului pentru instituțiile care guvernează interacțiunile economice şi sociale dintre ei.

Comisia Europeană, ca principal forum al UE pentru rezolvarea problemelor de acest tip, consideră că guvernarea se referă la capacitatea statelor de a-şi „servi” cetățenii, la regulile, procesele şi comportamentele prin care sunt exprimate şi gestionate interesele şi prin care este exercitată în societate puterea[5]. În ciuda caracterului său larg şi deschis, guvernarea este un concept practic, strâns legat de aspectele de bază ale funcționării oricărui sistem politic sau social.

În accepțiunea ONU, guvernarea este acel sistem de valori, politici şi instituții prin care o societate îşi gestionează problemele economice, politice şi sociale[6]. Astfel, societatea se organizează pe ea însăşi pentru a lua şi a implementa decizii, prin acord mutual şi acțiune reciprocă.

Acțiunea agențiilor de dezvoltare şi a organizațiilor internaționale este destinată instituirii unei „bune guvernări”. Este evident faptul că existența acestui concept implică nu numai existența celui de „proastă guvernare”, dar şi a unei metodologii de evaluare a guvernării.

Ființa umană constituie punctul de plecare al unei astfel de analize, vom considera că domeniul drepturilor omului oferă cea mai bună abordare. În acest sens, sunt importante nu numai reglementările ONU referitoare la drepturile omului şi la dezvoltare, ci şi teoriile psihosociale referitoare la nevoile umane, ce trebuie satisfăcute pentru a asigura dezvoltarea acestora.

Spre deosebire de abordarea bazată pe nevoi, cea centrată pe drepturi oferă mai multe avantaje, din cel puțin trei motive. În primul rând, îşi centrează atenția pe cetățeni, buna guvernare fiind considerată un bun public la care aceştia au dreptul. În al doilea rând, acordă o deosebită atenție drepturilor şi proprietății şi recunoaşte faptul că sărăcia nu este doar o consecință a deprivării economice, ci mai ales a nerespectării drepturilor cetățenilor. În fine, această abordare aduce în prim-plan importanța normelor şi a regulilor prin care societatea este guvernată şi este realizat procesul de dezvoltare a acesteia.

„Unități de măsură” ale guvernării

Specialiştii în ştiințe economice, politice şi sociale au reuşit să dea un răspuns pertinent la această întrebare. Astfel, unii dintre aceştia au propus următoarea grilă de analiză, formată din şase indicatori ai bunei guvernări: participarea – gradul de implicare a decidenților; decența – gradul în care

[5] European Commission, Communication on Governance and Development, 2003.
[6] *UNDP Strategy Note on Governance for Human Development*, 2004.

crearea şi implementarea legilor ține cont de demnitatea umană; corectitudinea – gradul în care regulile se aplică tuturor la fel, indiferent de statutul social; responsabilitatea – gradul în care oficialii publici, aleşi sau numiți, îşi asumă responsabilitatea pentru acțiunile lor şi răspund cerințelor formulate de public; transparența – gradul în care deciziile luate de oficialii publici sunt clare şi deschise votului cetățenilor sau reprezentanților acestora; eficiența – gradul în care regulile facilitează procesul decizional rapid şi la timp.

În unele analize[7], sunt folosiți tot şase indicatori, însă de o altă natură. Observăm că prima propunere urmăreşte cuantificarea aspectelor pozitive ale guvernării, în timp ce aceasta din urmă introduce şi posibilitatea existenței unor probleme sociale ce trebuie controlate şi rezolvate de către guvernanți, făcând trecerea spre conceptul de „proastă guvernare”: voce şi responsabilitate – măsoară drepturile politice, civile şi umane; instabilitate politică şi violență – măsoară posibilitatea declanşării unor manifestări violente, inclusiv terorism/schimbări în guvernare; eficiența guvernării – măsoară competența birocrației şi calitatea serviciilor publice; calitatea procesului normativ – măsoară incidența politicilor de piață neprietenoase; domnia legii – măsoară nivelul respectării legii, dar şi posibilitatea declanşării unor acțiuni violente/criminale; controlul corupției – măsoară exercițiul public al puterii în scopuri private, inclusiv mita şi corupția la nivel înalt.

Într-un sondaj realizat de ONU, referitor la problema guvernării între anii 1996 şi 2000[8], țările lumii au fost împărțite în trei grupe: țări cu guvernare dezvoltată, țări cu guvernare medie şi țări cu guvernare slabă. Pentru aceasta, a fost folosită chiar metodologia propusă de către Goran Hyden şi Julius Court, prezentată anterior. Surprinzător, în prima grupă au intrat țări, precum: Chile, India, Iordania, Mongolia, Tanzania şi Thailanda, al căror scor de agregare a celor şase indicatori a fost peste 90 (maxim 150, minim 30 de puncte). Surprinzător este nu numai punctajul ridicat, ci mai ales diversitatea acestui grup: de la una dintre cele mai sărace țări africane (Tanzania) la o țară asiatică nou industrializată (Thailanda), o mare putere a lumii (India) şi un regat islamic (Iordania).

În cel de-al doilea grup au intrat țările cu un punctaj între 80 şi 60: Indonezia, China, Peru, Argentina şi Bulgaria. Şi aici avem de-a face cu o largă diversitate: țări aflate în tranziție (Bulgaria, Indonezia, Peru), o țară în criză, în momentul realizării sondajului (Argentina) şi o țară în dezvoltare accelerată (China).

---

[7] Specialiştii Băncii Mondiale acordă o atenție deosebită problemei măsurării guvernării. Pentru detalii: http://info.worldbank.org/governance.

[8] Julius Court, Goran Hyden, Ken Mease, *Governance Performance: The AggregatePicture*, în „World Governance Survey Discussion Paper 3”, United Nations University, 2002.

În fine, țările cu punctaj scăzut (sub 60 de puncte) – Togo, Pakistan, Rusia, Kyrgyzstan şi Filipine – constituie obiectele proastei guvernări. Punctajul redus indică importanța scăzută a normelor şi a regulilor existente atât pentru decidenții politici, cât şi pentru mare parte a societății civile. Atunci când primii abuzează de puterea dobândită, ignorând, în special, drepturile cetățenilor, scorul guvernării scade dramatic, indicatorii enumerați primind un punctaj foarte redus.

Aşadar, şi „proasta guvernare” este măsurabilă, însă fiind plasată la polul opus al „bunei guvernări”. Ea vizează măsura în care nu sunt întrunite caracteristicile de bază ale guvernării şi, la fel ca buna guvernare, este definită în mare măsură subiectiv. Existența instabilității politice, a corupției, a nivelului scăzut de trai, lipsa libertății de acțiune şi de exprimare, marginalizarea grupurilor minoritare, reunite sub numele de „proastă guvernare”, sunt cauzele izbucnirii unor conflicte violente, de genul celor care au tulburat lumea în ultimii 10-15 ani.

Perspectiva economică

Problema perspectivei economice a securității este una deosebit de controversată şi politizată. Iată cum se raportează la perspectiva economică a securității principalele curente politico-economice: mercantiliştii şi neomercantiliştii pun pe primul loc statul, ca gestionar al scopurilor sociale şi politice pentru care este generată bunăstarea şi ca furnizor al securității necesare desfăşurării tuturor activităților economice; liberalii, în schimb, pun pe primul loc economia şi afirmă că aceasta ar trebui să constituie baza oricărui construct social, iar piața trebuie să fie lăsată să opereze cât mai liber, fără intervenția statului; socialiştii adoptă o poziție intermediară, afirmând că economia constituie baza constructului social, iar statul poate exista în afara acestei logici, sarcina sa fiind aceea de a „guverna” economia în funcție de scopurile politico-sociale ale justiției şi echității.

Aşadar, există modele diferite atât economice, cât şi de securitate. Înainte de sfârşitul Războiului Rece, modelele economice aveau drept bază economiile naționale, în mare măsură autosuficiente, excluzând posibilitatea cooperării externe semnificative şi promovând protecția oferită de stat față de competiția externă. Această concepție a condus la izolare parțială.

Situația este cu atât mai dramatică cu cât observăm că sărăcia este concentrată pe largi zone: Asia de Est şi Sud-Est şi Africa. Acestea sunt zone în care s-a creat un cerc vicios din care țările respective vor ieşi cu greu, întrucât sărăcia provoacă boli infecțioase, degradarea mediului şi războaie civile, care, la rândul lor, determină creşterea în amploare a sărăciei.

Ieşirea din cercul vicios este posibilă doar prin eforturi internaționale coordonate a căror finalitate este scăderea nivelului sărăciei şi întărirea capacității țărilor sărace de a-şi rezolva propriile probleme şi de a preveni răspândirea amenințărilor la adresa securității internaționale.

Perspectiva socială

La fel ca şi celelalte perspective ale securității, nici despre perspectiva socială nu se poate vorbi fără a face referire la cea politică, economică, culturală, ecologică şi, deşi nu este obiectul studiului de față, militară.

Perspectiva socială poate fi analizată în termeni de populație şi de mişcare a populației (numărul, ritmul de creştere, evoluția componentelor sporului natural şi a emigrației externe, structura demografică, durata medie a vieții, nivelul de instruire dau profilul demografic al unei populații), norme şi reguli, statusuri şi roluri, interacțiuni între actorii sociali etc.

Cele mai importante tendințe[9] ce se manifestă la nivel mondial au implicații esențiale asupra securității, la oricare dintre nivelurile sale. Astfel, tendințele manifestate de fertilitate, în ultimii ani, indică deplasarea centrului de greutate al populației globale din lumea dezvoltată în lumea în curs de dezvoltare. Pe lângă creşterea naturală a populației, se înregistrează sporirea numărului refugiaților, care provin şi ei din țările în curs de dezvoltare sau din cele măcinate de violențe. În anul 1995, numărul acestora se ridica la peste 14,4 milioane, cu tendință de creştere. De asemenea, o altă tendință majoră a lumii de azi este urbanizarea masivă. Peste jumătate din populația lumii trăieşte în arii urbane, care, în unele națiuni, devin disproporționat de mari în raport cu suprafața țării. Prognozele sugerează că, până în anul 2015, în lume vor exista peste 20 de oraşe-gigant (cu peste 10 milioane locuitori).

În urmă cu aproximativ cinci decenii, forțele demografice aveau capacitatea de a schimba balanța puterii, însă, în prezent, conflictul poate fi influențat şi de fluxurile de refugiați. În plus, populațiile relativ tinere manifestă o tendință crescută spre violență. Acest risc este prezent în multe dintre națiunile din Orientul Mijlociu şi din Africa. De asemenea, ratele de creştere diferite din grupuri culturale sau populații vecine pot constitui baza declanşării unui conflict etnic, aşa cum s-a întâmplat în Bosnia-Herțegovina, unde teama că musulmanii îşi vor spori controlul, alături de colapsul aparatului de stat iugoslav, au alimentat acest tip de conflict. În acest context, trebuie subliniat faptul că relația dintre factorii demografici şi conflict nu se desfăşoară într-un singur sens: într-adevăr, manifestarea factorilor demografici constituie una dintre sursele conflictului, dar şi conflictul în sine creează profunde consecințe demografice (de exemplu, refugiații).

Cunoaşterea exactă a stării demografice ar putea reprezenta cea mai bună evaluare a durabilității dezvoltării economice şi, implicit, a modalităților de realizare a stării de securitate. Aceasta, pentru că interacțiunea securitate-economie-factor demografic este prezentă în toate stadiile dezvoltării individului. Pornind de la constrângerile economice resimțite de individ, trebuie să fie tot atâtea obiective ale strategiilor şi politicilor economice, sociale şi, în final, de securitate.

[9] Brian Nichiporuk, *The Security Dynamics of Demographic Factors*, RAND Corporation, 2000.

Perspectiva culturală

Perspectiva culturală a securității comportă două aspecte: pe de o parte, impactul culturii asupra securității, iar, pe de altă parte, existența sau inexistența unei culturi de securitate. Acest din urmă aspect este evident mai ales în cazul absenței unei culturi de securitate, ceea ce poate reprezenta o vulnerabilitate a națiunii respective, cu implicații asupra întregii comunități internaționale.

Impactul culturii asupra securității umane nu poate fi studiat fără referiri consistente la identitatea culturală locală, sistemele de valori care conservă capitalul social şi cultural şi sistemele indigene de cunoaştere. Amenințările la adresa dimensiunii culturale a securității pot apărea din cauza dezvoltării unor politici al căror rezultat este marginalizarea populației indigene sau omogenizarea unor populații diverse pentru a menține stabilitatea politică. Unele țări se confruntă cu conflicte etnice la nivel subnațional, grupuri de diverse etnii sau practici religioase, diferite față de cele ale populației majoritare, implicându-se în dezbaterile politice (de exemplu, în India de Nord, controlul economiei de către persoane din comunități de altă limbă sau etnie a condus la confruntări violente).

Inovațiile tehnico-ştiințifice pot constitui atât mijloace pentru creşterea gradului de realizare a stării de securitate, cât şi factori de risc, în funcție de interesele umane şi de utilizarea ce decurge de aici.

La nivel internațional, se observă că globalizarea a accentuat fenomenul de aculturație împotriva căruia s-au ridicat multe voci, în special cele aparținând grupărilor naționaliste. În acest context, religia reprezintă unul dintre cele mai importante aspecte ale perspectivei culturale a securității, ea deținând un rol-cheie atât prin prevenirea, cât şi prin provocarea unor variate forme de conflict. Astfel, putem afirma că religia este relevantă pentru toate conflictele, întrucât cuprinde concepte precum viață şi moarte, război sfânt sau război drept.

Conform unui studiu realizat de Centrul pentru Informații de Apărare[10], la începutul anului 2005, în cele cinci mari regiuni ale globului, se înregistrau 22 de conflicte armate majore şi 28 de „puncte fierbinți”, care ar putea să se transforme în războaie, având la bază cauze de natură etnică, religioasă, teritorială şi/sau ideologică.

Perspectiva ecologică

În ultimii ani este tot mai evident faptul că omenirea se află într-o profundă criză ecologică. Perspectiva ecologică comportă, mai mult decât celelalte dimensiuni ale securității, un discurs dramatic în favoarea securizării, atât din partea guvernelor, cât mai ales din partea societății civile, însă

[10] Center for Defense Information, *World at War*, în „The Defense Monitor”, vol. XXXIV, nr. 1/2005.

rezultatele nu sunt întotdeauna încununate cu succes, chiar şi atunci când măsurile luate sunt de mare amploare. Există dezbateri aprinse asupra tipului de probleme ce pot fi politizate şi cele care necesită intervenție imediată. Evident, dezastre concrete, precum accidentul nuclear de la Cernobâl sau inundațiile masive, dictează acțiuni imediate care să prevină repetarea lor. În aceste cazuri, în general, locația geografică şi nivelul de bunăstare al țării respective joacă un rol decisiv în interesul acordat combaterii efectelor dezastrului. De exemplu, guvernele țărilor sărace tind să perceapă politicile industriale de mediu drept ceva pe care nu şi-l pot permite.

Degradarea mediului include un lung şir de disfuncții majore şi complexe, care se întrețin unele pe altele, sporind lanțul vulnerabilităților. De exemplu, despăduririle conduc la degradarea solului, ceea ce influențează negativ producția agricolă. Aceasta afectează atât exporturile, cât şi rezervele de hrană ale populației, determinând apariția anumitor boli, scăderea coeziunii sociale şi, implicit, mişcări sociale. În acest context, sunt accentuate tendințe precum autoritarismul, violența, instabilitatea politică, dar şi strămutările masive de populație.

Problema schimbării climei îngrijorează specialiştii deoarece, aşa cum am arătat anterior, sunt create vulnerabilități, riscuri, pericole şi chiar amenințări la adresa securității umane, ce pot fi cu greu ameliorate şi contracarate. În ceea ce priveşte „încălzirea globală” este definită prin creşterea, în timp, a temperaturii medii a atmosferei şi a oceanelor Pământului.

Astfel, în ultimii cincizeci de ani, au fost înregistrate următoarele tendințe[11]: creşterea temperaturii medii la suprafață cu 0,6ºC, urmând ca, până în anul 2100, să crească cu 5,8ºC; scăderea calotei de zăpadă şi gheață; creşterea nivelului mediu al mării şi al temperaturii oceanului; creşterea cantității precipitațiilor cu 0,5-1% la 10 ani, în special în emisfera nordică; creşterea cu 2-4% a frecvenței precipitațiilor abundente în emisfera nordică; scăderea frecvenței apariției temperaturilor minime extreme şi creşterea frecvenței apariției temperaturilor maxime extreme; alterarea atmosferei din cauza emisiilor de gaze şi aerosoli rezultate din activitatea umană.

Cauzele acestui fenomen se află atât în procesele interne ale planetei, cât şi în cele externe, de natură umană sau nu. Principala cauză este considerată a fi emisia aşa-numitelor gaze de seră, în special dioxidul de carbon, metanul şi oxidul nitros rezultate din arderile de combustibili, activitățile industriale şi agricole. Gazele de seră creează „efectul de seră”, care, în limite naturale, ajută la menținerea vieții pe pământ (fără acest efect,

[11] World Meteorological Organization şi UN, *Climate Change 2001: Summary for Policymakers. A Report of Working Group I of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, 2001, http://www.ipcc.ch.

temperaturile ar fi cu 30ºC mai scăzute), însă în mari cantități cauzează distrugerea stratului de ozon din atmosferă şi favorizează încălzirea excesivă a planetei. Comunitatea internațională a luat măsuri ce se doresc a fi eficiente, însă nu toate țările sunt de acord cu ele. Astfel, prin Protocolul de la Kyoto (devenit activ din februarie 2005), țările industrializate sunt constrânse să reducă, până în 2008-2012, emisiile de carbon cu 5% sub nivelul înregistrat în anul 1990, în timp ce țările în curs de dezvoltare vor fi finanțate în scopul dezvoltării sustenabile a domeniilor energetic, industrial, al producerii tehnologiilor „curate” şi al gestionării deşeurilor toxice.

Schimbările climaterice, în special încălzirea globală, au afectat deja majoritatea sistemelor biologice şi fizice în multe părți ale lumii: topirea ghețarilor; înghețarea târzie şi topirea timpurie a râurilor şi lacurilor; dispariția anumitor specii de plante, mamifere, păsări şi reptile etc. Mai mult, însăşi existența umană este amenințată de aceste evenimente, fiind favorizată apariția unor evenimente neprevăzute, cu efecte negative.

De exemplu, creşterea frecvenței de apariție a temperaturilor maxime poate provoca: creşterea incidenței deceselor şi a bolilor cardiovasculare la grupurile umane de vârstă înaintată; creşterea riscului de distrugere a recoltelor; creşterea cererii de electricitate şi, în consecință, apariția unei crize energetice; criza turismului prin reorientarea către alte zone etc.

Sporirea frecvenței precipitațiilor abundente cauzează inundații, alunecări de teren, creşterea eroziunii solului, distrugerea florei şi faunei din zonele inundate, distrugerea proprietăților umane, riscuri la adresa sănătății şi existenței oamenilor din zonă etc.

Concluzii

Schimbarea socială a antrenat schimbarea reprezentării sociale a securității, conceptul acționând din mai multe perspective: militară, politică, economică, socială şi de mediu.

Starea de securitate a indivizilor constituie punctul de pornire al oricărui studiu din acest domeniu, indiferent de nivelul analizat (național, zonal, regional sau global), întrucât omul reprezintă elementul esențial al oricărei forme de organizare socială, iar gradul de realizare a securității acestuia se reflectă în securitatea grupul din care face parte.

În studiul securității este necesar să se ia în considerare contextul local, social, cultural şi istoric al obiectului de referință al analizei.

Formarea reprezentării sociale a securității este dependentă atât de procesele sociale la scară mare (interacțiunile între membrii grupurilor şi dintre aceştia şi instituții precum mass-media), cât şi de mecanismele psihologice de bază (conectarea unui element nefamiliar la unul familiar, prin ancorare, şi transformarea unui concept într-o imagine, prin reprezentare grafică).

Reprezentarea socială a securității permite comunicarea indivizilor pe această temă prin furnizarea unui cod pentru schimbul social, pentru identificarea şi clasificarea variatelor aspecte ambigue ale lumii lor şi ale istoriei individuale şi de grup. Toate aceste elemente vor fi transpuse în definiții ale conceptului atât la nivelul cunoaşterii comune, cât şi al celei ştiințifice, dar şi în politicile menite contracarării vulnerabilităților, riscurilor, pericolelor şi amenințărilor la adresa securității individuale, naționale, regionale, zonale şi globale.

BIBLIOGRAFIE

Constituția României, Bucureşti, 2004.

European Commission, *Communication on Governance and Development*, 2003.

UNDP Strategy Note on Governance for Human Development, 2004.

Center for Defense Information, *World at War*, în „The Defense Monitor”, vol. XXXIV, nr. 1/2005.

Buzan Barry, *Popoarele, statele şi teama*, 1991.

Buzan Barry, *SUA şi marile puteri: politica mondială în secolul XXI*, 2004.

Booth Ken, *Noi idei despre strategie şi securitate internațională*, 1991.

Booth Ken, *Arta guvernării şi securitate*, 1998.

Booth Ken, *Lumi în coliziune: teroarea şi viitorul ordinii globale*, 2002.

Court Julius, Goran Hyden, Mease Ken, *Governance Performance: The AggregatePicture*, în „World Governance Survey Discussion Paper 3”, United Nations University, 2002.

Holsti K.J., *Governance without Governement: Polyarchy in the 19th Century*, European International Politics.

Nichiporuk Brian, *The Security Dynamics of Demographic Factors*, RAND Corporation, 2000.

http://www.ipcc.ch.

http://www.worldbank.org/wbi/governance.

http://info.worldbank.org/governance.

PARCURILE EOLIENE – O PROVOCARE A SISTEMULUI DE SUPRAVEGHERE AERIANĂ ÎN SECOLUL XXI

Col.dr.ing. Gheorghe MAXIM[*]
U.M. 01812, Baloteşti
Mr. Pătru PÎRJOL[**]
U.M. 01812, Baloteşti

Utilizarea extensivă a energiei eoliene se realizează prin construcția masivă a parcurilor eoliene de dimensiuni foarte mari. Dispunerea parcurilor eoliene în zonele de interes ale sistemului de supraveghere aeriană au ca efect imediat influențarea acestuia din urmă cu consecințe imediate asupra capacității de apărare a țării. Putem identifica ca o provocare majoră a sistemului de supraveghere aeriană, în secolul XXI, capacitatea acestuia de a îndeplini misiunea fundamentală de apărare a suveranității aeriene a României cu nevoile crescute de energie electrică necesară dezvoltării economice a țarii.

Cuvinte cheie: sisteme radar; parcuri eoliene; sistem de supraveghere aeriană.

În ultimii ani există un interes crescând al sectorului public şi privat în generarea energiei electrice folosind energia eoliană. Astfel, peste 60.000 MW sunt produşi în lumea întreagă, cu ajutorul energiei eoliene. Aceste sisteme sunt, în general, formate din instalații de la 2-3 până la câteva sute de turbine eoliene, cu pale rotative, care ajung la înălțimi de peste 160 m. Numărul, înălțimea şi mişcarea de rotație a acestor turbine eoliene prezintă provocări tehnice la adresa eficienței sistemelor radar care trebuie să fie evaluate, în mod atent, de la caz la caz, pentru a se asigura că se menține un nivel acceptabil al capacității de supraveghere a spațiului aerian.

În anul 2001, UE a decis ca procentul de electricitate produsă din sursele de energie regenerabile în consumul UE trebuie să atingă 21% în 2010. Dar conform tendințelor actuale, UE se va situa cu 1-2 procente sub obiectivele fixate. Pentru ca UE să-şi îndeplinească obiectivele pe termen lung referitoare la schimbările climatice şi să-şi reducă dependența de importurile de combustibili fosili, trebuie să atingă şi chiar să depăşească

[*] e-mail: *gmaxim70@yahoo.com*
[**] e-mail: *eridu2006@clicknet.ro*

aceste obiective. Energia regenerabilă ocupă deja locul al treilea pe plan mondial în cadrul surselor de energie utilizate pentru producția de electricitate şi are în continuare potențial de creştere, cu toate avantajele care decurg pentru economie şi mediu.

Energia eoliană va reprezenta un factor cheie pentru atingerea scopului stabilit de către Uniunea Europeana pentru anul 2020, şi anume acela de a consuma cu 20% mai puțină energie. Asociația Europeană a Energiei Eoliene estimează că energia eoliană va ajunge să reprezinte, în 2020, între 13% şi 16% din energia electrică consumată în Uniunea Europeana. În medie pe an se vor consuma aproximativ 100 de terrawați pe oră, adică 3,3% din consumul total de energie la nivel european. Germania şi Spania sunt cei mai mari furnizori de energie eoliană.

Obiectivul strategic pentru anul 2010 este ca aportul surselor regenerabile de energie în țările membre ale UE să fie de 12% din consumul total de resurse primare. Capacitatea globală a energiei eoliene va ajunge la peste 32.000 MW, iar procentul de creştere este de 32% /an. Ținta de 12% din cererea mondială de electricitate produsă din energia eoliană, până în 2020, pare a fi deja atinsă.

Se crede că potențialul tehnic mondial al energiei eoliene poate să asigure de cinci ori mai multă energie decât este consumată acum. Acest nivel de exploatare ar necesita 12,7% din suprafața Pământului (excluzând oceanele), care să fie acoperite de parcuri de turbine eoliene, presupunând că terenul ar fi acoperit cu 6 turbine mari de vânt pe kilometru pătrat. Aceste cifre nu iau în considerare îmbunătățirea randamentului turbinelor şi a soluțiilor tehnice utilizate.

Interesul investitorilor este mare. România a intrat chiar şi într-un *Top 30* al țărilor care sunt atractive pentru investitorii în energia regenerabilă. În cazul în care cadrul legislativ ar fi favorabil, investițiile în domeniu pot depăşi 10 miliarde de euro. Un studiu realizat de Asociația Europeana a Energiei Eoliene arată că România şi-a mărit, în anul 2010, capacitatea instalată în energie eoliană cu 448 MW, ajungând la 462 MW. De asemenea, potrivit estimărilor, până la sfârşitul lui 2011, vor mai fi puse în funcțiune încă 600 MW.

Va continua promovarea producerii energiei pe bază de resurse regenerabile, astfel încât consumul de energie electrică realizat din resurse regenerabile de energie electrică să reprezinte 35 % din consumul intern brut de energie electrică în anul 2015 şi 38 % în anul 2020. Din consumul intern brut de energie, în anul 2010 a fost asigurat 11% din surse regenerabile.

Energia eoliană este folosită extensiv în ziua de astăzi şi turbine noi de vânt se construiesc în toată lumea, energia eoliană fiind sursa de energie cu cea mai rapidă creştere în ultimii ani. Majoritatea turbinelor produc energie peste 25% din timp, acest procent crescând iarna, când vânturile sunt mai puternice.

Viteza de la care este rentabilă exploatarea vântului, ca resursă energetică, trebuie să se refere la viteza vântului de la înălțimea rotorului turbinelor centralelor eoliene, situat în prezent, de obicei, la înălțimi mari (50, 70, 80, 90 m deasupra solului). Ca urmare, a fost elaborată Harta eoliană a României care cuprinde vitezele medii anuale calculate la înălțimea de 50 m deasupra solului.

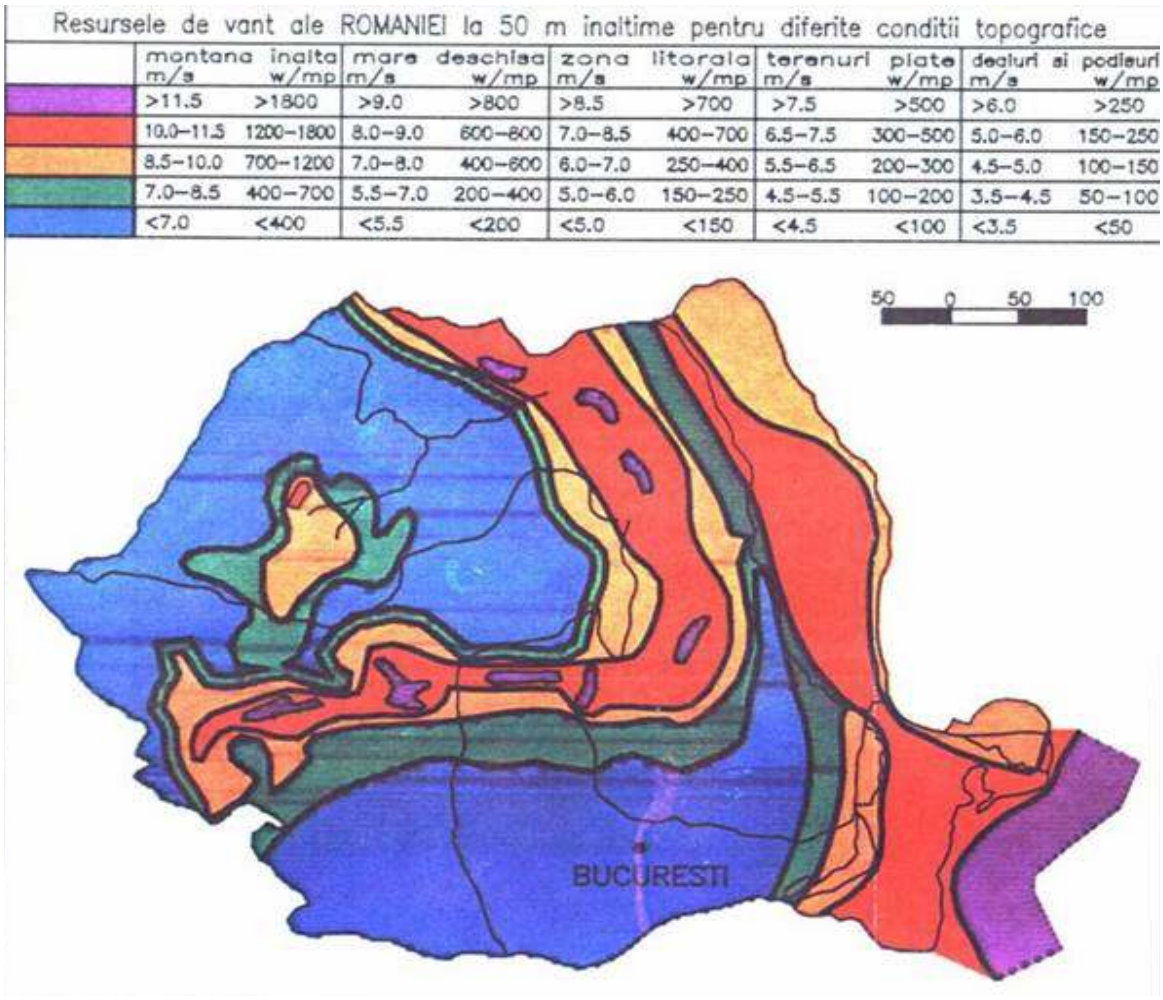

	montana inalta m/s	w/mp	mare deschisa m/s	w/mp	zona litorala m/s	w/mp	terenuri plate m/s	w/mp	dealuri si podisuri m/s	w/mp
	>11.5	>1800	>9.0	>800	>8.5	>700	>7.5	>500	>6.0	>250
	10.0–11.5	1200–1800	8.0–9.0	600–800	7.0–8.5	400–700	6.5–7.5	300–500	5.0–6.0	150–250
	8.5–10.0	700–1200	7.0–8.0	400–600	6.0–7.0	250–400	5.5–6.5	200–300	4.5–5.0	100–150
	7.0–8.5	400–700	5.5–7.0	200–400	5.0–6.0	150–250	4.5–5.5	100–200	3.5–4.5	50–100
	<7.0	<400	<5.5	<200	<5.0	<150	<4.5	<100	<3.5	<50

Distribuția pe teritoriul României a vitezei medii a vântului scoate în evidență, ca principală zonă cu potențial energetic eolian, aceea a vârfurilor montane unde viteza vântului poate depăşi 8 m/s.

A doua zonă cu potențial eolian ce poate fi utilizat, în mod rentabil, o constituie Litoralul Mării Negre, Delta Dunării şi nordul Dobrogei unde viteza medie anuală a vântului se situează în jurul a 6 m/s. Față de alte zone exploatarea energetică a potențialului eolian din această zonă este favorizată şi de turbulența mai mică a vântului.

Cea de-a treia zonă cu potențial considerabil o constituie Podişul Bârladului unde viteza medie a vântului este de circa 4-5 m/s. Viteze favorabile ale vântului mai sunt semnalate şi în alte areale mai restrânse din vestul țării, în Banat şi pe pantele occidentale ale Dealurilor Vestice.

Cele trei zone vor constitui, în viitorul apropiat, ținta investițiilor societăților din domeniul energiei regenerabile având ca finalitate construirea unor importante parcuri eoliene ce vor cuprinde de la 2-3 turbine eoliene până la câteva sute ce vor fi dispuse pe suprafețe de teren de la câteva hectare până la câteva sute de hectare.

Turbinele eoliene pot cauza interferența semnalelor prin reflectarea acestora de către palele turbinelor, astfel încât receptorii din apropiere preiau atât semnalul direct, cât şi cel reflectat. Interferența se produce, deoarece semnalul reflectat este întârziat atât din cauza lungimii de undă corespunzătoare frecvențelor proprii ale turbinei, cât şi efectului Doppler datorat rotirii palelor. Interferența este mai pronunțată pentru materiale metalice (puternic reflectante) şi mai slabă pentru lemn sau epoxi (absorbante). Palele moderne, construite dintr-un longeron metalic de rezistență, îmbrăcat cu poliester armat cu fibra de sticlă sunt parțial transparente la undele electromagnetice.

Frecvențele de comunicație nu sunt afectate semnificativ, dacă lungimea de undă a emițătorului este de 4 ori mai mare decât înălțimea totală a turbinei. Pentru turbine comerciale uzuale, limita frecvenței este de 1,5-2 Hz (150 - 200 m). Teoretic nu există o limită superioară.

Tipurile de semnale pentru comunicarea civilă şi militară care pot fi afectate prin interferență electromagnetică includ emiterea semnalelor pentru radio şi televiziune, microundele, comunicația radio celulară şi variate sisteme de control ale traficului aerian sau naval. Dintre sistemele de control ale traficului aerian militar sau civil care sunt influențate de către parcurile eoliene amintim sistemele radar primare sau secundare.

Sistemele radar sunt larg folosite pentru multe aplicații atât militare, cât şi comerciale. În forma sa cea mai simplă, un radar este un senzor care utilizează radiația electromagnetică în spectru de frecvență, de la câțiva MHz până dincolo de spectru vizibil (radar laser), constând dintr-un emițător, o antenă, un receptor şi un procesor. Semnalul de sondaj folosit cel mai des are forma unui tren de impulsuri scurte generate de emițătorul radarului şi radiate în spațiu de antenă. Unda electromagnetică, care ajunge la un obiect şi care de obicei este denumit țintă, creează în corpul acesteia oscilații induse, iar ținta se comportă ca şi cum ar fi un generator de energie electromagnetică. O mică parte din energie este reradiată în direcția radarului şi creează în antena acestuia semnalul ecou care reprezintă purtătorul de informație despre țintă. Baza de operare a unui sistem radar este determinată de conținutul informațiilor de la semnalul ecou şi de modul cum este procesat acest semnal.

Termenul de *bruiaj electronic* defineşte orice semnal nedorit reflectat şi recepționat, care poate interfera în determinarea parametrilor doriți despre ținta de interes.

Obiectele aflate pe direcţia de propagare a undei electromagnetice afectează caracteristicile acesteia. Acest lucru presupune fie blocarea propriu-zisă a propagării de către obstacolele distincte de mari dimensiuni, fie interferenţe în continuitatea undei din cauza difracţiei cauzate de obiecte distincte sau multiple. Efectul cauzat de acestea este adesea denumit „umbrirea” fascicolului radar.

Prezenţa unei singure clădiri înalte pe direcţia de propagare a undei electromagnetice oferă un exemplu tipic de blocaj. Din moment ce o clădire înaltă blochează, în mod eficient, propagarea unei unde electromagnetice, zona din spatele clădirii nu mai este vizibilă pentru radar. În cazul în care clădirea este aproape de radar, vor exista zone „acoperite” complet sau parţial.

În regiunea în care unda este complet blocată este imposibilă detectarea ţintei. În contrast, detectarea este încă posibilă, dar cu o dificultate mai mare, în zona de blocaj parţial. În această zonă atât semnalul emis, cât şi cel reflectat vor fi afectate. Aceasta este o formă a efectului de acoperire.

A doua formă de perturbare se produce din cauza fenomenului numit difracţie. Efectele difracţiei au fost studiate de către fizicianul danez Christian Huygens şi fizicianul francez Jean Augustin Fresnel. Acest fenomen poate fi ilustrat ca propagare a undelor sferice de la fiecare dintre obiecte. Aceste unde se vor combina constructiv şi distructiv pe partea opusă a obiectelor. În zona de unde perturbate, reflexia semnalului radar este semnificativ diferită faţă de cea din zonele în care acestea nu au fost perturbate. Aceste diferenţe includ variaţii ale intensităţii şi fazei semnalului radar în funcţie de frecvenţa de emisie şi de distanţa dintre obiecte. Aceste efecte vor perturba atât unda emisă, cât şi unda reflectată de către ţintă. Ca urmare, capacitatea de a detecta o ţintă în această zonă va fi alterată. Aceasta este forma de acoperire care ridică probleme în cazul existenţei parcurilor eoliene, deoarece acestea pot crea acest fenomen numit difracţie.

Radarele pentru apărarea aeriană operează, de obicei, în ceea ce este numit mod de „supraveghere primară” (radiolocaţie activă cu răspuns pasiv). Când operează, în acest mod, se face referire la „Radar de Supraveghere Primară” – Primary Surveillance Radar (PSR). Un astfel de radar va transmite unde de radiofrecvenţă, concentrate de către antenă pentru a forma caracteristica de directivitate. Forma caracteristicii de directivitate a unui radar depinde de tipul şi de forma antenei şi de posibilitatea acesteia de rotire şi de balansare.

Radarul secundar de supraveghere (SSR) este un radar „interactiv”, deoarece necesită o cooperare a aeronavei ţintă. Un radar secundar de supraveghere operează prin transmiterea unui semnal codat (semnal de interogare), care este recepţionat de un sistem de pe aeronavă numit transponder. Transponderul decodează semnalul de interogare şi răspunde, de asemenea,

prin transmiterea unui semnal codat. Acest semnal va conține informații de identificare a aeronavei, precum şi alte date, cum ar fi altitudinea de zbor. Frecvențele de interogare şi de răspuns sunt diferite, iar ambele frecvențe diferă de cea a radarului primar, astfel încât semnalele nu interferează.

Turbinele eoliene moderne de „clasă utilitară” sunt formate din trei elemente majore: turnul, nacela şi palele turbinei. Unitatea generatoare de electricitate propriu-zisă este montată într-o nacelă în vârful unei coloane verticale. Cele mai multe coloane sunt cilindrice sau conice şi sunt fabricate din oțel. Înălțimea turnului este adaptată la condițiile specifice ale terenului unde va fi amplasată turbina eoliană. Creşterea înălțimii turnului poate permite poziționarea palelor turbinelor eoliene în condiții favorabile, dar cresc costurile de construcție. Turnurile turbinelor eoliene au în medie între, aproximativ, 30 şi 200 m înălțime. Din perspectiva unui radar, turnul va apărea ca un reflector staționar fără reflexii Doppler.

Nacela găzduieşte generatorul. La turbinele de ultimă generație, nacela se poate roti complet 360° pentru a permite palelor turbinelor să facă față vântului şi să ofere o eficiență maximă. Vitezele de rotație pentru nacelă tind să fie relativ scăzute. Astfel, nacela va apărea practic pe radar ca un obiect staționar chiar şi atunci când se roteşte.

Palele turbinelor sunt mari, având formă aerodinamică, şi funcționează pe acelaşi principiu ca aripa unui avion. La turbinele moderne, unghiul de atac al palei este de obicei controlat de computer pentru a debita un flux de energie mare într-un număr redus de rotații.

Nacela se roteşte astfel încât palele să se poziționeze perpendicular pe direcția vântului, asigurându-se astfel un debit de aer constant. Vitezele de rotație ale palelor se încadrează, în general, într-un interval de la aproximativ 10 la 20 rot./min. Vitezele de rotație mai mari sunt, în general, evitate pentru a limita forțele centripete şi pentru a minimaliza nivelul de zgomot fonic generat.

Dimensiunile semnificative ale palelor turbinelor creează o țintă cu suprafață efectivă de reflexie mare indiferent dacă sunt văzute de un radar frontal sau din lateral. Vitezele maxime ale acestor turbine se încadrează într-o gamă de viteze valabilă şi pentru aeronave. În consecință, palele turbinei vor apărea pe radar ca o țintă în mişcare, de dimensiuni semnificative, dacă acestea se află în zona de cercetare a radarului.

În cursul ultimilor ani, s-a depus un efort sporit pentru a explora şi a documenta impactul pe care turbinele eoliene îl au asupra apărării aeriene şi a sistemelor radar. Acest lucru a fost un rezultat direct al creşterii numărului de parcuri eoliene deja construite, a numărului de parcuri eoliene propuse pentru a fi construite, precum şi a numărului de turbine eoliene incluse în aceste parcuri şi a creşterii dramatice a dimensiunilor fizice ale acestora.

Trebuie menționat că atunci când nu se află în radioorizontul radarului sau sunt mascate de teren centralele eoliene nu influențează sistemele radar.

Specialiştii sunt relativ unanimi în opinia că pentru a putea face o evaluare a impactului centralelor eoliene asupra radarelor trebuie definite cel puțin trei zone corespunzătoare diferitelor niveluri de expertizare tehnică, coroborate cu influența centralei/centralelor asupra capacității radarului de a-şi îndeplini misiunea pentru care a fost instalat, respectiv o zonă de protecție exclusivă, o zonă în care să se realizeze evaluări detaliate şi eventual o zonă în care nu se mai fac evaluări.

În conformitate cu precizările şi studiile elaborate la nivelul ICAO (International Civil Aviation Organization) şi EUROCONTROL, aceste zone sunt prezentate în tabelele de mai jos:

Pentru radarul secundar, zonele respective sunt:

Zona 1 **de protecție**	**Zona 2** **Evaluare detaliată**	**Zona 3** **Nu necesită evaluare**
0 - 5 km	5 km - 16 km şi în radioorizont	Peste 16 km şi în afara radioorizontului

Pentru radarele primare, zonele respective sunt:

Zona 1 **de protecție**	**Zona 2** **Evaluare detaliată**	**Zona 3** **Evaluare simplă**	**Zona 4** **Nu necesită evaluare**
0 - 5 km	5 km - 15 km şi în limita radioorizontului	în limita radioorizontului, dar peste 15 km	În afara radioorizontului

Zona de protecție a radarului primar, acolo unde nici o turbină nu ar trebui amplasată, precum şi celelalte zone au fost obținute prin studierea practicilor uzitate de mai multe state membre NATO, ICAO şi ECAC (European Civil Aviation Conference). Se poate remarca că pentru radarul secundar nu există zonă de evaluare simplă. Mai departe de 16 km de locul de stație impactul unei centrale eoliene asupra radarului secundar este considerat tolerabil.

Evaluarea tehnică simplă pentru radarul primar presupune analiza următorilor factori: probabilitatea de descoperire, apariția țintelor false şi capacitatea de procesare a radarului.

Datorită diferitelor variante constructive, materialelor folosite şi a condițiilor specifice fiecărei poziții radar, nu este posibilă determinarea cu precizie a unei distanțe minime, universal valabile, de la care începe să se manifeste interacțiunea dintre radar şi turbinele eoliene. Totuşi, este posibilă determinarea unei distanțe minime de la care efectele produse de turbinele

eoliene nu ar trebui să fie observabile. Pentru aceasta se va verifica dacă distanța dintre turbina eoliană şi radar este mai mare decât distanța orizontului radio, caz în care efectele produse de structura fizică a turbinei eoliene sau cele datorate efectului Doppler produs de rotația palelor turbinei eoliene nu ar trebui să fie observabile.

Datorită suprafeței efective de reflexie mari şi a componentelor lor mobile, turbinele pot determina apariția țintelor false pe radarul primar. Dacă cel mai înalt punct al turbinei este în radioorizontul radarului primar se presupune că aceasta va fi detectată de acesta. De asemenea, dacă numărul de ținte false generate de reflexiile de la turbinele eoliene este mult prea mare, astfel încât se depăşeşte capacitatea de procesare a radarului, capacitatea operațională va avea de suferit. Trebuie menționat că în această situație sectoarele afectate nu depind de zona unde sunt amplasate turbinele, ci de configurația internă a sistemului.

Când o turbină eoliană este amplasată în apropierea unui radar (la mai puțin de 15 km pentru radarul primar şi la mai puțin de 16 pentru radarul secundar) se va face o evaluare detaliată. Acest studiu de impact trebuie să ia în calcul următoarele aspecte: acoperirile ce apar, țintele false generate, erorile în determinarea distanței sau azimutului, depăşirea capacității de procesare şi saturarea receptorului în cazul radarului primar, iar pentru radarul secundar probabilitatea de descoperire, apariția țintelor false şi precizia în determinarea coordonatelor.

Acoperirile şi saturarea receptorului vor fi abordate din perspectiva probabilității de descoperire descrise mai sus.

O evaluare detaliată privind apariția țintelor false trebuie să includă:

- un calcul al cantității de energie reflectate de către centrala eoliană care să țină cont de: diferitele orientări ale nacelei, pozițiile palelor, frecvențele radar, condițiile de mediu şi de reflexiile din zona apropiată;
- impactul asupra afişării țintelor fixe având în vedere următoarele: sensibilitatea receptorului, regalarea automată în timp a amplificării, tipul de antenă, filtrarea Doppler, puterea minimă la recepție.

Pe lângă acestea, un alt mecanism ce poate genera ținte false îl constituie recepția semnalelor provenite de la ținte reale, dar reflectate de turbină sau de reflexii de la turbina eoliană care ajung apoi să se reflecte de la aeronave.

La fel ca şi în cazul radarului primar, radarul secundar este afectat de regiunile cu acoperiri. Dacă o turbină eoliană se află în apropierea unui radar secundar, poate influența negativ posibilitatea de descoperire a unei aeronave aflate pe acelaşi azimut cu turbina. Impactul asupra radarului secundar trebuie estimat separat pentru semnalul de interogare şi pentru semnalul de răspuns.

În cazul semnalului de răspuns, determinarea poziției aeronavei s-ar putea să nu fie afectată, în timp ce recepția semnalelor în modurile A şi C poate fi afectată. Acest raționament a fost făcut pentru o singură turbină eoliană. În cazul existenței mai multor turbine eoliene în lățimea lobului principal al antenei radarului, zona de umbrire rezultată va fi mai mare. Cu toate acestea, se consideră distanța de 16 km ca fiind limita dintre zona 2 SSR (de evaluare detaliată) şi zona 4 SSR (care nu necesită evaluare). Datorită reflexiilor semnalului de interogare pe suprafața turbinei eoliene, ale semnalului de răspuns sau ale ambelor semnale pot apărea ținte false.

Datorită implementării ISLS (Suprimarea Lobilor Secundari la Interogare), transponderele aflate la bordul aeronavelor au o perioadă de blocare de 35 μs de la recepționarea unui semnal de interogare prin lobii secundari. Astfel, orice transponder aflat la o distanță mai mică de 5.250 m (jumătate din distanța corespunzătoare intervalului de 35 μs) nu va răspunde semnalelor de interogare reflectate, deoarece diferența de drum dintre semnalul direct şi cel reflectat va fi întotdeauna mai mică de 35 μs.

Astfel, în cazul în care turbina eoliană este amplasată la o distanță de 16 km de SSR, iar distanța dintre transponder şi turbina eoliană este mai mică de 5.250 m, atunci transponderul nu va răspunde semnalului de interogare reflectat de către turbina eoliană datorită folosirii ISLS. De asemenea, transponderul nu va răspunde nici în cazul în care distanța dintre transponder şi turbina eoliană este mai mare de 5.250 m, deoarece puterea semnalului de interogare reflectat recepționat de transponder este mai mică decât puterea minimă la recepție. În cazul reflexiei semnalului de răspuns pe suprafața turbinei eoliene apar erori în determinarea coordonatelor de către SSR. Raportul dintre semnalul de răspuns direct şi cel reflectat poate fi calculat având în vedere următoarele:

- atenuările de propagare ale semnalului de la radarul secundar către turbină şi către aeronavă sunt similare;
- atenuările de propagare ale semnalului între transponder şi turbină, şi între transponder şi radarul secundar sunt similare;
- câştigul antenei transponderului este acelaşi atât pe direcția turbinei eoliene, cât şi pe direcția radarului secundar;
- câştigul antenei radarului secundar este acelaşi atât pe direcția turbinei eoliene, cât şi pe direcția transponderului.

Având în vedere raționamentele anterioare, putem afirma că, atunci când distanța dintre SSR şi turbina eoliană este mai mare 16 km, impactul asupra preciziei în determinarea azimutului este acceptabil, indiferent de diferența de drum dintre semnalul direct şi cel reflectat. Trebuie menționat că, în cazul parcurilor de centrale eoliene, toate calcule prezentate în acest capitol trebuie refăcute pentru fiecare centrală în parte.

Impactul centralelor eoliene asupra sistemului de supraveghere aeriană

În perioada iunie-decembrie 2010, la nivelul Statului Major al Forțelor Aeriene a fost constituit un colectiv care a analizat influența construcției centralelor/parcurilor eoliene asupra performanțelor radarelor din cadrul sistemului de supraveghere aeriană atât prin calcule bazate pe aparatul matematic la dispoziție, cât şi prin analiza unor rezultatele/studii dezvoltate în state precum Marea Britanie, Olanda şi, mai ales, Statele Unite ale Americii, studii care au avut la bază multiple teste de zbor efectuate în zona parcurilor eoliene.

Rezultatele studiilor mai sus amintite au arătat că turbinele eoliene din clasa utilitară pot avea un impact semnificativ asupra capacităților operaționale ale sistemelor radar destinate atât furnizării de informații pentru sistemul de apărare aeriană, cât şi asupra radarelor civile destinate managementului traficului aerian. Rezultatele empirice şi calculele matematice, efectuate de către colectivul care a elaborat studiul, au demonstrat că suprafața efectivă de reflexie mare a unei turbine eoliene combinată cu schimbarea de frecvență Doppler produsă de rotirea palelor acesteia poate diminua capacitatea unui radar de a diferenția turbinele eoliene de o aeronavă.

În continuare vom determina, în funcție de unghiurile de acoperire, care sunt valorile ipotetice ale distanțelor de descoperire pentru diferite radare, aflate în dotarea Statului Major al Forțelor Aeriene, în situația în care în zona lor de supraveghere se află o centrală eoliană. Se va lua în calcul o turbină eoliană cu o înălțime medie de 150 m (înălțimea nacelei + lungimea palei), a cărei poziție va fi transpusă în mai multe puncte aflate la distanțe diferite față de radar (D_{rt}).

Formula pe baza căreia se calculează distanțele de descoperire pe azimutul unde se află turbina eoliană este: $D_{desc} = K_u\left(-2{,}47\alpha + \sqrt{(2{,}47\alpha)^2 + 17H}\right)$, unde K_u este coeficientul de utilizare a radioorizontului, care reprezintă raportul dintre distanța maximă de descoperire şi distanța radioorizontului, α este unghiul de acoperire măsurat în minute şi H înălțimea pentru care se determină posibilitățile.

Se poate observa că distanțele de descoperire scad față de distanța maximă de descoperire atunci când o turbină eoliană se află în zona de descoperire a radarului. Scăderile cele mai dramatice se produc la înălțimile mici, unde pot să apară sectoare pe care radarul să nu mai detecteze nici o aeronavă.

Rezultatele testelor de zbor

Pentru validarea concluziilor şi calculelor matematice, prezentate mai sus, la nivelul Statului Major al Forțelor Aeriene, în perioada 08 – 12.08.2011, a fost planificat exercițiul GREEN ENERGY 2011 care a prevăzut dislocarea unui radar în zona localității SĂCELE, în proximitatea

parcului cu centrale eoliene COGEALAC-FÂNTÂNELE şi teste cu diferite profile de zbor în scopul determinării influenței reflexiilor generate de centralele eoliene asupra performanțelor radarelor din cadrul sistemului de supraveghere a spațiului aerian.

Obiectivele exercițiului au vizat determinarea probabilității de descoperire a țintelor aeriene care evoluează în regiunea acoperită din spatele centralelor/parcurilor de centrale eoliene (şi în spațiul de deasupra şi din jurul turbinelor acestora), atunci când aceasta se află la o distanță cuprinsă în intervalul de 5 – 15 km față de un radar, precum şi evaluarea impactului suprafeței efective de reflexie a turbinelor centralelor eoliene, combinată cu schimbarea de frecvență Doppler produsă de rotirea palelor acestora, asupra capacității unui radar de a diferenția reflexiile de pe turbinele eoliene de o aeronavă.

În urma executării cercetării spațiului aerian şi urmăririi aeronavelor aflate în zbor planificat sau țintelor de oportunitate au rezultat următoarele:

- radarul este puternic influențat de reflexiile datorate suprafeței efective de reflexie a turbinelor centralelor eoliene, combinată cu schimbarea de frecvență Doppler produsă de rotirea palelor acestora, influență materializată pe harta Doppler furnizată de radar, în care parcul cu centrale eoliene apare ca o formațiune de relief bine pronunțată şi care nu este înlăturată prin creşterea pragului de procesare a semnalului;

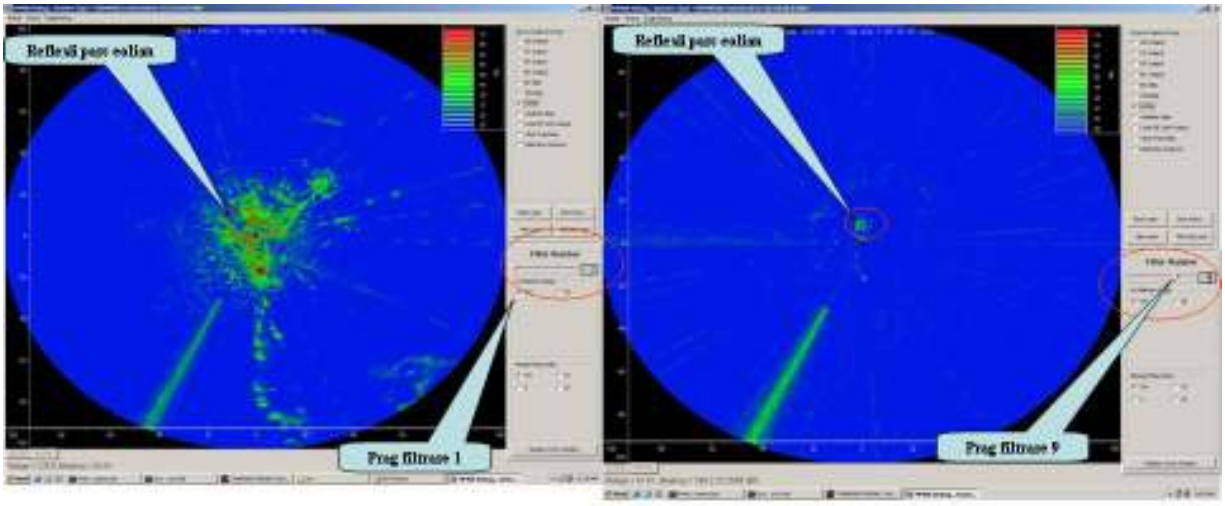

Fig. 1 *Harta Doppler realizata în prezența reflexiilor de la parcul eolian Cogealac – Fântânele*

- intensitatea reflexiilor este influențată de viteza de rotație a palelor centralelor eoliene (viteza şi intensitatea vântului), precum şi de numărul centralelor eoliene aflate în funcțiune la momentul respectiv;

- pe ecranele radarelor în zona parcului eolian, se inițializează ploturi primare (PSR) care se mențin mai multe perioade de scanare/treceri de antenă, inițializându-se chiar şi track-uri, care au o viteză variabilă de la 150 la 850 km/h şi înălțimi variind de la 100 m la 6.500 m, evoluția acestora în azimut, distanță, înălțime şi viteză fiind total aleatoare pentru acelaşi track ID; numărul acestora este influențat de viteza de rotație a palelor centralelor eoliene (viteza şi intensitatea vântului), precum şi de numărul centralelor eoliene aflate în funcțiune la momentul respectiv;

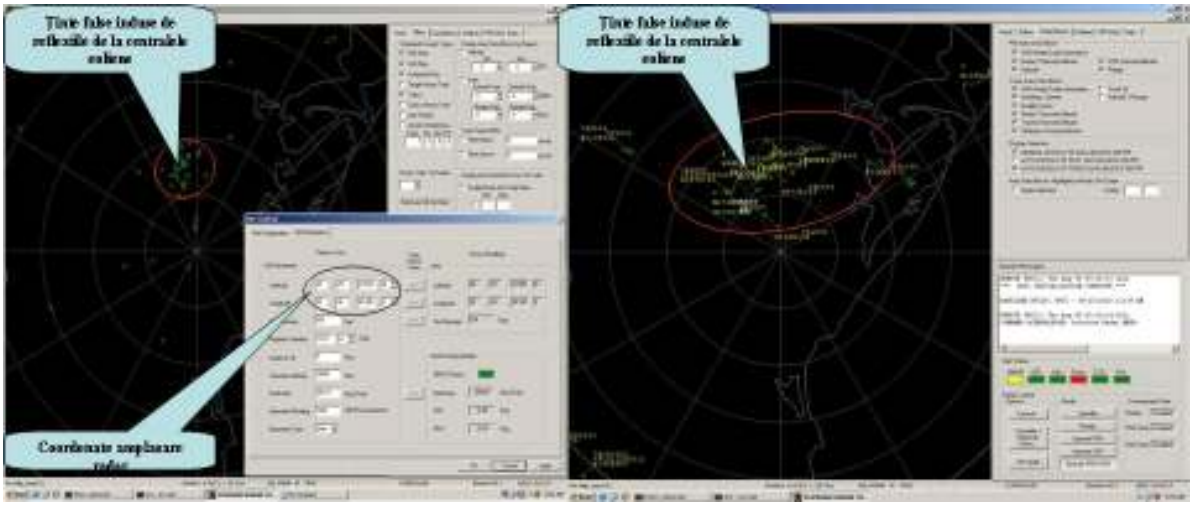

Fig. 2 *„Ținte false” induse pe radar, generate de către reflexiile de la parcul eolian Cogealac – Fântânele*

- în evoluția țintelor aeriene la înălțimi de peste 500 m, deasupra şi în spatele parcului eolian, se manifestă discontinuități în urmărirea acestora, adică se pierde semnalul pe mai multe perioade (3 la 10/ 30 secunde la 100 secunde) de sondare a spațiului aerian (treceri de antenă), în principal pe radarul primar;

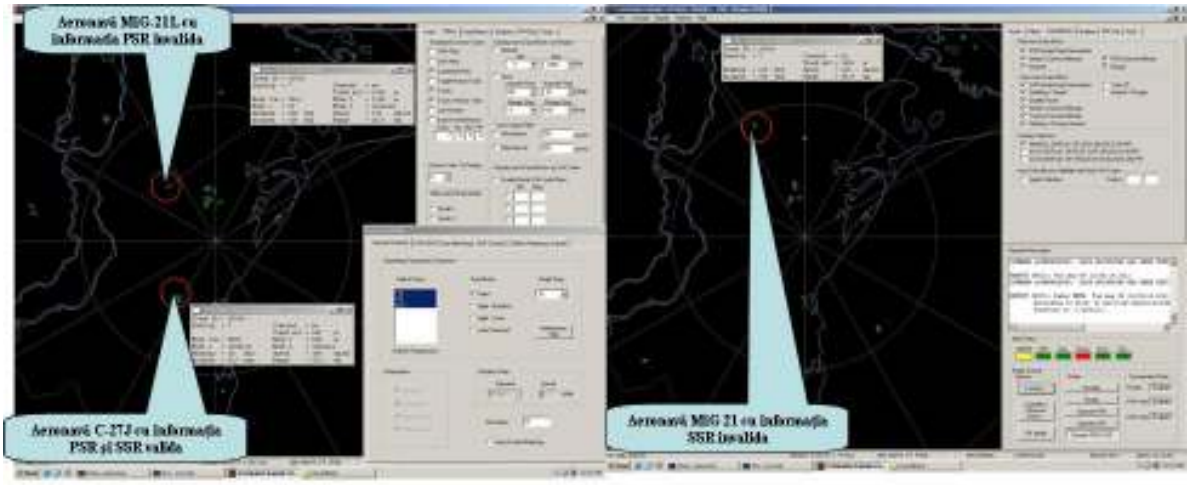

Fig. 3 *Alterarea informațiilor SSR şi PSR indusă de către reflexiile de la parcul eolian Cogealac – Fântânele*

- țintele aeriene care au evoluat la înălțimi de sub 400 m, deasupra şi în spatele parcului eolian nu au putut fi urmărite pe fondul reflexiilor de la centralele eoliene.

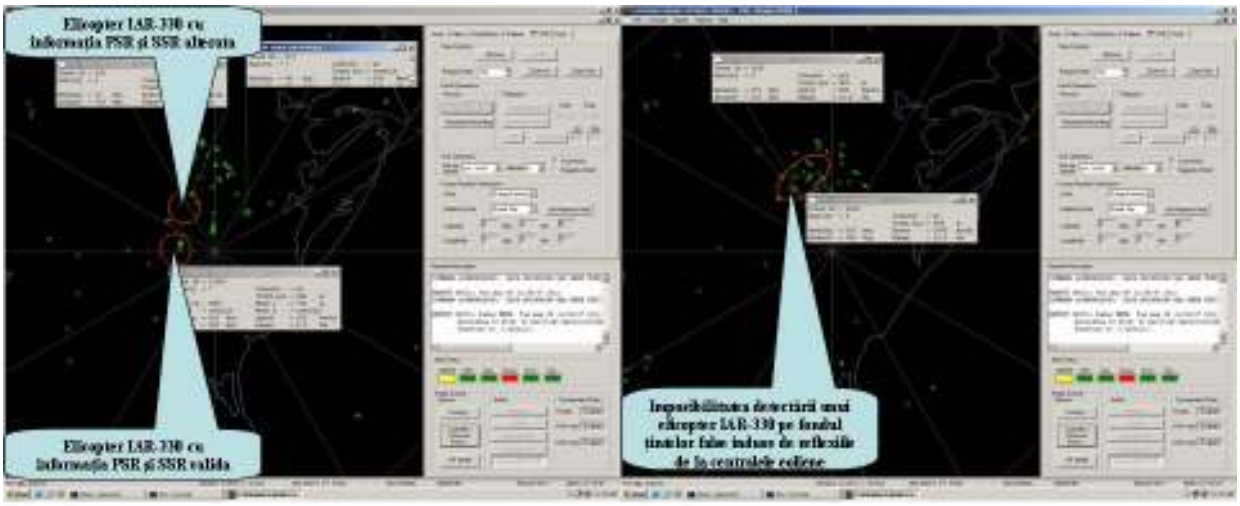

Fig. 4 *Imposibilitatea urmării unui elicopter de către radar, pe fondul țintelor false induse de reflexiile de la parcul eolian Cogealac – Fântânele*

Concluzii

Analizând influența construcției centralelor/parcurilor eoliene asupra performanțelor unui radar, concluzia, fără echivoc, este aceea că acestea au un impact negativ asupra capacității radarului de a-şi îndeplini funcțiunile de bază atunci când acestea sunt amplasate în zona de supraveghere a radarului. Amploarea impactului va depinde de mai mulți factori, cum ar fi: poziția turbinei şi a palelor față de fascicolul radar, precum şi de numărul acestora şi distanțele dintre ele. Turbinele eoliene afectează, în mod diferit, radarul primar şi pe cel secundar datorită particularităților constructive ale celor două tipuri de radare. Astfel, în cazul radarelor primare, când turbina eoliană este amplasată la o distanța mai mică decât cea a orizontului radio apar următoarele efecte:

1. Reducerea probabilității de detecție a țintelor datorită:

- zonei de umbrire din spatele turbinei eoliene, zonă ce se întinde până la distanța maximă de descoperire a radarului, datorită faptului că turbina reprezintă un obstacol în calea propagării undelor electromagnetice;
- creşterii nivelului pragului alarmelor false în cadrul celulei de rezoluție azimut-distanță în care se află situată turbina, precum şi în celulele adiacente acesteia, şi mai ales într-un număr de 1-16 celule de rezoluție aflate deasupra celulei în care se află turbina eoliană, ca urmare a nivelului mare al semnalului reflectat de către turbina eoliană. Dimensiunea acestei celule azimut-distanță depinde de tipul radarului şi de algoritmul folosit de acesta la prelucrarea semnalului recepționat.

2. Apariția de ținte false pe azimutul pe care se află turbina eoliană ca urmare a reflexiei semnalului emis de radar pe structura fizică a turbinei eoliene. Aceste ținte pot fi:

- ținte fixe datorate reflexiilor de la turnul sau nacela turbinei eoliene şi pot fi eliminate doar de radarele prevăzute cu sisteme de selecție a țintelor mobile.
- ținte mobile datorate reflexiilor de la palele turbinei eoliene care, datorită dimensiunilor pe care le au, la vitezele normale de lucru produc semnale reflectate ale căror frecvențe Doppler corespund unor viteze cuprinse între 100-300 km/h. Datorită acestui fapt, aceste ținte mobile nu pot fi eliminate în totalitate; țintele false mobile care nu pot fi eliminate vor fi afişate şi vor forma şi traiecte aleatoare în zona de amplasare a turbinelor eoliene.

3. Apariția de ținte mobile false (țintă imagine a unei ținte reale) pe azimutul turbinei eoliene ca urmare a reflexiei semnalului ecou al unei ținte reale de către turbina eoliană, în cazul în care ținta reală se află în apropierea turbinei eoliene sau în apropierea radarului.

4. Apariția de ținte mobile false pe azimutul unei ținte reale ca urmare a ca urmare a reflexiei semnalului de sondaj al radarului de către turbina eoliană, în cazul în care ținta reală se află în apropierea turbinei eoliene sau în apropierea radarului.

5. Supraîncărcarea procesorului de date radar. Această supraîncărcare apare în cazul în care numărul total de ploturi (inclusiv cele provenite de la reflexiile datorate turbinelor eoliene) este mai mare decât capacitatea de prelucrare a procesorului de date radar, fapt de face ca procesorul de date radar să aplice metode specifice de evitare a supraîncărcării. Acest fapt are un impact major asupra capacității operaționale a radarului şi nu depinde de zona de amplasare a turbinelor eoliene.

6. Apariția erorilor în determinarea distanței şi azimutului țintelor reale. Atunci când între semnalul direct şi semnalul reflectat există o mică diferență de drum, semnalul recepționat va fi o combinație a celor semnale, ceea ce va duce la erori în determinarea coordonatelor (azimut şi distanță) țintelor reale. Acest efect apare în cazul țintelor aflate pe acelaşi sector de azimut cu turbina eoliană şi la o distanță față de radar mai mare decât distanța la care se află turbina eoliană.

7. Saturarea receptorului radarului. În anumite cazuri, când turbina eoliană este amplasată aproape de poziția radarului, cantitatea de energie reflectată de turbina eoliană este foarte mare, ceea ce poate duce la saturarea receptorului radarului, fapt ce duce la afectarea majoră a probabilității de detecție a țintelor.

Pe de altă parte, în cazul radarului secundar**,** când turbina eoliană este amplasată la o distanța mai mică decât cea a orizontului radio apar următoarele efecte:

1. Reducerea probabilității de detecție a țintelor şi a probabilității de detecție a răspunsurilor în modurile A şi C din cauza zonei de umbrire din spatele turbinei eoliene, zonă care în cazul în care distanța dintre SSR şi turbina eoliană este mai mare de 16 km, are dimensiuni mici, ce nu afectează decât țintele aflate pe acelaşi azimut cu turbina eoliană şi în imediata vecinătate a turbinei eoliene.

2. Apariția țintelor false din cauza reflexiei semnalului de interogare sau a semnalului de răspuns sau a ambelor semnale pe suprafața turbinei eoliene. Deşi majoritatea sistemelor SSR folosesc hărți ale țintelor fixe (ale reflexiilor din teren) pentru suprimarea semnalelor de răspuns ale țintelor reflectate de acestea, în cazul turbinelor eoliene, datorită particularităților lor constructive, această metodă nu este eficientă, deoarece acestea nu sunt văzute ca obiecte fixe de către SSR. Acest efect este înlăturat prin poziționarea turbinei eoliene față de poziția radarului la o distanță mai mare de 16 km şi prin implementarea mecanismului ISLS la transponderele aeronavelor.

3. Apariția erorilor în determinarea distanței şi azimutului țintelor reale. Atunci când între semnalul direct şi semnalul reflectat există o mică diferență de drum, semnalul recepționat va fi o combinație a celor semnale, ceea ce va duce la erori în determinarea coordonatelor (azimut şi distanță) țintelor reale. Datorită particularităților constructive ale radarelor SSR impactul asupra preciziei de determinare a coordonatelor este considerat ca fiind tolerabil, în cazul în care distanța dintre radar şi turbina eoliană este mai mare de 16 km, indiferent de diferența de drum dintre semnalul direct şi cel reflectat.

Amplasarea centralelor eoliene în apropierea radarelor face aproape imposibilă descoperirea aeronavelor care evoluează la înălțimi mici, fapt ce afectează executarea misiunilor de către subunitățile de radiolocație din subordinea Statului Major al Forțelor Aeriene.

Dincolo de limita orizontului radio nu sunt restricții de amplasare a centralelor eoliene deoarece, în acest caz, acestea nu afectează capacitatea operațională a radarelor.

Concluziile de mai sus țin seama doar de acoperirile generate de turbinele eoliene, dar, după cum am văzut pe parcursul lucrării, pot apărea şi alte efecte negative generate de poziționarea acestora în zona de descoperire a radarului. Aceste efecte vor fi determinate pentru fiecare caz în parte atât pe baza calculelor teoretice, cât şi pe baza măsurătorilor din teren efectuate cu radare mobile amplasate în zone unde există deja construite centrale eoliene şi prin efectuarea de zboruri în aceste regiuni.

Pe de altă parte trebuie avut în vedere potențialul eolian al României care va determina investiții majore, de ordinul miliardelor de euro, în domeniul producerii şi valorificării energiei electrice produse din surse regenerabile. Tendința de dezvoltare în cadrul UE indică o valorificare adecvată a zonelor cu potențial energetic din surse regenerabile (eoliene şi solare) cu emisii de gaze cu efect de seră zero care să asigure implementarea prevederilor Acordului de la Kyoto/1997 referitor la reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră.

Dacă analizăm Harta eoliană a României vom constata că zonele cu potențial de producere a energiei eoliene corespund cu zonele de interes ale sistemului de supraveghere aeriană. Dispunerea parcurilor eoliene în aceste zone va afecta semnificativ, conform datelor prezentate mai sus, capacitatea de supraveghere şi cercetare prin radiolocație a spațiului aerian de către radarele dispuse la sol. Acest lucru va avea ca efect diminuarea capacității de apărare a României împotriva unei agresiuni din aer pe direcțiile corespunzătoare zonelor de dispunere a parcurilor eoliene. Acest aspect nu va afecta doar capacitatea de reacție a României ci şi a NATO, având în vedere faptul că sistemul de supraveghere aeriană al României se găseşte pe primul aliniament.

Interdicția de amplasare a turbinelor eoliene la distanțe mai mici de 15 km circular față de locul de dispunere al radarului va crea o zonă cu suprafața calculată cu formula $S = \pi R^2$, ce va avea valori cuprinse între 300 şi 700 de km^2. Conform datelor prezentate mai sus, interdicția de dispunere a parcurilor eoliene va cuprinde suprafețe ce ar permite instalarea a sute de turbine eoliene care ar putea genera mii de MW. Acest aspect ar afecta, în sens negativ, investițiile directe în sectorul energetic cu valori de ordinul miliardelor de euro.

BIBLIOGRAFIE

European Guidance Material on Managing Building Restricted Areas, The European and North Atlantic Office of ICAO, 2009.

Guidelines on How to Assess the Potential Impact of Wind Turbines on Surveillance Sensors, Eurocontrol Headquarters, Bruxelles, 2009.

F.A./Rdlc.-1, Manualul pentru întrebuințarea Centrului de Supraveghere Aeriană, Statul Major al Forțelor Aeriene, Bucureşti, 2010.

Memoratorul trupelor radiotehnice, Ministerul Apărării Naționale, Bucureşti, 1982.

F.A.-8/3, Manualul specialistului de radiolocaţie, Statul Major al Forţelor Aeriene, Bucureşti, 2006.

F.A./Rdlc-2, Manualul pentru întrebuinţarea radarului FPS-117, Statul Major al Forţelor Aeriene, Bucureşti, 2002.

Report to the Congressional Defense Committees, The Effect of Windmill Farms On Military Readiness, Office of the Director of Defense Research and Engineering, Washington, 2006.

CAA Policy and Guidelines on Wind Turbines, UK Civil Aviation Authority, Londra, 2010.

ICAO Annex 10 Volume IV 4th edition, July 2007.

Assessment of the Effects of Wind Turbines on Air Traffic Control Radars - NTIA Technical Report TR-08-454, National Telecommunication and Information Administration, July 2008, http://www.its.bldrdoc.gov/pub/ntia-rpt/08-454/08-454.pdf

Windmills characteristics, Danish Wind Industry Association Wiki, http://wiki.windpower.org/index.php/Main _Page

Influence of Windmill Activity on Radiolocation Means, Lockheed Martin MS2, August 10, 2011.

PREVENIREA DELINCVENȚEI ÎN MEDIUL MILITAR

Col. (r) just. lect.univ.dr. George N. COCA*
Baroul Bucureşti
Universitatea „Spiru Haret”, Bucureşti

Mediul miltar este unul specific care înseamnă reguli şi conduită deosebită. Tinerii se adaptează greu la mediul militar pentru că sunt influenţaţi de factorii sociali anteriori armatei. Aceşti factori sunt familia, şcoala, biserica etc. Activitatea generală de prevenire a delincvenţei în armată este una specifică.

Cuvinte cheie: armată; delincvenţă; mediu militar; familie; societate; reguli; regulamente militare.

Ideea prevenirii delincvenţei aparţine filosofiilor antichităţii. Platon, în dialogul consacrat lui Protagoras, arăta: „Nimeni nu pedepseşte nedreptatea numai şi numai pentru acest lucru anume, pentru că au greşit, cel puţin în cazul în care cineva nu se răzbună ca un animal fără judecată; cel care însă încearcă să pedepsească cu judecată nu pedepseşte pentru greşeala comisă – căci lucrul săvârşit nu se poate îndrepta, ci pentru viitor ca să nu mai repete greşeala, nici el, nici altul, văzând că acesta este pedepsit”[1].

De asemenea, în lucrarea sa „Legile”, Platon considera că: „Oricine va face rău altuia prin furt sau violenţă, va plăti persoanei lezate… în orice caz, o amendă întotdeauna egală cu prejudiciul până la indemnizarea completă. El va plăti, de asemenea, pentru acest delict, o penalitate suplimentară în scopul îndreptării sale” [2].

Aristotel este cel care concluzionează, cu privire la *efectul disuasiv* al pedepsei, el formulând o adevărată teorie explicativă a crimei, considerând că aceasta se va comite atunci când făptuitorul nu va risca să fie pedepsit sau pedeapsa va fi inferioară avantajelor pe care crima le vor aduce.

* e-mail: *georgecoca59@yahoo.com*
[1] Platon, *Republica* în Opere V, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, p. 371 şi urm.
[2] *Ibidem*.

Cesare Beccaria[3], fiind influențat de către Montesquieu, vine şi adaugă ideii disuasiunii pe cea a *certitudinii pedepsei,* el justificând pedeapsa prin caracterul ei retributiv, descurajant şi prin urmare util pentru conservarea ordinii sociale.

Autorul susține *ideea de liber arbitru* şi consideră că este necesar ca existența unei pedepse să fie proporțională cu delictul, iar pedeapsa nu trebuie să conducă la o chinuire a vinovatului, ci ea trebuie să aibă drept scop împiedecarea făptuitorului de a mai dăuna societății, dar şi „deturnarea concetățenilor acestuia din calea crimei”.

Beccaria consideră că sălbăticia pedepselor este inutilă şi apreciază că nu rigoarea supliciului ci certitudinea pedepsei poate exercita un rol, el intuind perspectiva unor sancțiuni moderate cum ar fi, spre exemplu, grațierea sau azilul.

În esență, autorul, în lucrarea sa „Despre delicte şi pedepse”, înțelegând şi analizând profund natura şi utilitatea pedepselor lansează teoria privind importanța şi necesitatea prevenirii pedepselor.

Meritul lui Beccaria în plan criminologic se evidențiază prin justificarea importanței şi necesității prevenirii delictelor.

Killas, în spiritul şcolii clasice de criminologie, susține că prevenirea generală se fundamentează pe două idei principale, şi anume: existența unei relații direct proporționale între severitatea pedepsei şi funcția ei preventivă şi certitudinea aplicării pedepsei şi rolul său preventiv.

Deci, severitatea pedepsei şi certitudinea aplicării ei sunt două virtuți care alături de celeritate pot avea influență pozitivă asupra delincvenței.

Pozitivismul, concepție lansată la sfârşitul secolului al XIX-lea, consideră că pedeapsa nu se bucură de virtuțile preventive evocate de către Killas, fiind un mijloc de apărare socială, a cărei menire nu vizează descurajarea individului să comită infracțiuni, ci urmăreşte mai degrabă să-l „trateze” pe făptuitor împotriva acțiunii factorilor criminogeni care îi determină destinul.

Ulterior teoriile criminologice care succed pozitivismului acordă o atenție prioritară prevenirii speciale, concept care începe să contureze o altă concepție față de cea din dreptul penal, întrucât nu mai este legat nemijlocit de pedeapsă, ci de diferite tratamente de resocializare.

Mediul militar este unul specific în sensul că implică o anumită rigurozitate, unele reguli de conduită specifice privind subordonarea, activități

[3] Cesare Beccaria Bonesana. S-a născut la 12 martie 1738 şi s-a stins din viață în data de 28 noiembrie 1794, la vârsta de 56 de ani. Cunoscut pentru lucrarea sa „Crimă şi pedeapsă” din 1764, în care condamna, tortura şi pedeapsa cu moartea, lucrare care a reprezentat un fundament pentru dreptul penal.

stresante şi de lungă durată, privaţiuni şi greutăţi pe care nu le întâlnim în alte medii sociale.

Adaptarea şi integrarea tinerilor în mediul militar este una specifică, deoarece aceste procese sunt condiţionate atât de factorii sociali anteriori armatei care şi-au pus amprenta asupra interiorizării normelor şi valorilor de comportament, cât şi de factorii întâlniţi în mediul militar propriu-zis.

Când vorbeam despre factorii sociali anteriori armatei ne refeream la: familie, şcoală, biserică etc.

Evident că în societate există o activitate susţinută de prevenirea generală a delincvenţei, iar această activitate nu are cum să nu se facă simţită şi în interiorul organismului militar.

Activitatea generală de prevenire a delincvenţei desfăşurată în societate în general are anumite principii specifice şi o anume strategie generală despre care nu înţelegem să facem vorbire.

Trebuie să menţionăm însă că în sistemul militar, ca parte a sistemului social global, întâlnim alături de strategiile generale ale societăţii şi o serie de strategii specifice domeniului pe care îl analizăm.

Aceste strategii vin să completeze acele strategii generale şi ele se corelează şi se integrează cu cele generale completându-le.

Una dintre condiţiile esenţiale ale funcţionarii organismului militar, pentru realizarea capacităţii operative a structurilor militare în vederea îndeplinirii sarcinilor şi obiectivelor este prevenirea delincvenţei în mediul militar.

Mediul militar nu poate fi decât subsumat celui social şi ca atare nu putem să ignorăm fenomenul delincvent în armată atâta vreme cât el rămâne o componentă fundamentală a vieţii sociale româneşti.

Strategia de prevenire a delincvenţei în sistemul militar trebuie să aibă următoarele direcţii:

1) *Perfecţionarea cadrului normativ ce reglementează activităţile din armată.* În armată, mai mult decât în orice domeniu al vieţii sociale, activitatea militară este una specifică, deoarece ea trebuie să-şi găsească o reglementare riguroasă în regulamente, instrucţiuni, ordine, norme. Noile acte normative dictate în domeniul militar trebuie să pornească evident de la prevederile constituţionale, dar trebuie să aibă în vedere şi să se plieze pe noile transformări structurale pe care le traversează organismul militar. Nu avem nevoie de multe legi în domeniu, dar ele trebuie să nu fie confuze, să nu lase loc de interpretări şi să ţină cont de raţiunile juridice, morale şi militare. Totodată este de menţionat faptul că şi vidul legislativ sau menţinerea în vigoare a unor acte normative care nu mai au suport în realitatea concretă din sistem sunt neproductive. În acest sens credem că se impune ca la nivel central să se constituie o structură care să „inventarieze” toate actele

normative inferioare (regulamente, instrucțiuni, dispoziții etc.) care au fost emise în aplicarea unor acte normative superioare (legi, decrete, hotărâri de guvern etc.), deoarece considerăm că multe dintre acestea nu sunt în deplină concordanță cu realitățile. Nu de puține ori militarii cei mai „disciplinați” respectă „întocmai” regulamentele militare, regulamente care în unele cazuri nu sunt în concordanță cu noile acte normative de rang superior.

2) *Modificarea fundamentală a sistemului de aplicare a pedepselor disciplinare în armată.* Comandanții încă mai dispun de competențe de pedepsire a subordonaților pe care le exercită cu subiectivism şi sub presiunea dictată uneori de „eşalonul superior” sau pentru a se „da exemplu” atunci când abaterea are şi un anume impact asupra societății. Nu trebuie să uităm faptul că „armata”, generic vorbind, este un organism care emite şi se călăuzeşte în activitatea sa prin „acte administrative”. Este adevărat că actele de comandament cu caracter militar nu sunt supuse contenciosului administrativ, dar se pune firească întrebare: Un ordin sau dispoziție prin care se aplică o pedeapsă disciplinară este act de comandament cu caracter militar? Noi spunem că nu şi iată ce implicații poate avea un astfel de ordin sau dispoziție în situația în care militarul respectiv pedepsit se adresează instanțelor de contencios pentru anularea actului administrativ şi eventual şi pentru solicitarea de despăgubiri materiale şi mai ales de ce nu şi morale. În acest sens trebuie să se perfecționeze acest sistem de aplicare al pedepselor prin diverse modalități, cum ar fi: promovarea dialogului democratic în cadrul colectivelor militare anterior aplicării pedepselor; prevederea unor căi de atac împotriva pedepselor aplicate în mod arbitar etc.

3) *Profesionalizarea armatei.* Din perspectiva întăririi disciplinei militare armata de profesionişti constituie o strategie importantă de prevenire a comportamentelor delicvente. Militarii în termen sunt supuşi unui stres comportamental datorită impactului cu tehnica militară complexă şi cu reguli stricte, riguroase. Aceste aspecte sunt evitate prin încadrarea cu militari profesionişti capabili să facă față rigorilor armatei moderne, predispusă să devină dominată exclusiv de raționalitatea tehnicistă şi administrativă. În zilele noastre, armata are meniri deosebite față de perioada de dinainte de 1989, cum ar fi: misiuni în sprijinul păcii şi umanitare, în zone de criză, în condiții de sărăcie şi urgență, sub presiunea mass-mediei, care prezintă imagini din teatrele de operații şi sub nevoia de a asigura siguranța familiilor, sub constrângerile impuse trupelor de condițiile politice din zona de operații, presupune ca angajații voluntari să fie pregătiți intelectual pentru astfel de acțiuni. Profesionalizarea armatei trebuie să fie pusă în relație cu avantaje materiale şi morale atractive în scopul de a înlătura riscul suprareprezentării mediilor defavorizate la nivelul intelectual scăzut sau al comportamentului

antisocial printre militarii angajați pe bază de voluntariat. Profesionalizarea implică, în mod deosebit, un sistem riguros de recrutare şi selecție, iar personalul care se ocupă de acest proces trebuie să aibă o pregătire sociologică şi psihologică adecvată. Armata profesionistă trebuie să fie compusă din subunități militare, după criterii psihosociale, cum ar fi: nivel de instruire, tip de atitudine dezvoltat în relațiile reciproce, interese, stil de viață etc. Astfel de subunități ar conduce la coeziunea grupului militar, la realizarea mai eficientă a proceselor de adaptare şi integrare în mediul militar. În acest caz subunitățile îndeplinesc funcții social-emotive, cum ar fi: satisfacerea nevoilor de securitate şi confort, creşterea responsabilității şi în special exercitarea în mai mare măsură de presiuni asupra individului pentru conformarea la regulile şi la normele grupului.

4) *Reconsiderarea actului de educație şi cultură în armată.* Atitudinea față de disciplină este un produs al educației. Actul de educație şi de cultură trebuie fundamentat riguros, astfel că tot ce se întreprinde în planul vieții spirituale să fie adecvat îndeplinirii misiunilor concrete ce revin organizației militare. Se impune o nouă perspectivă asupra educației în armată, deoarece armata deține o funcție educativă importantă pentru că ea trebuie să se afle în raporturi mai strânse de compatibilitate cu ceilalți agenți de educație din societate. Fiecare factor educațional realizează procesul educațional şi finalitatea acțiunii sale prin căi proprii (şcoală, biserică, mass-media). În armată, educația prezintă particularități deosebite pentru că ea nu se adresează unor copii, ci tinerilor a căror eterogenitate a vârstelor psihice şi culturale reprezintă o realitate de care trebuie să se țină seama. O parte integrantă a actului educativ în armată îl reprezintă *asistența religioasă*, care trebuie să restabilească şi să revigoreze spiritualitatea creştină ceea ce va conduce la întărirea încrederii în valorile eterne ale umanității şi în cele din urmă la dezvoltarea respectului față de normele legale. *Cultura militară* exteriorizată în conduită nu trebuie să devină o sumă de cunoştințe, ci un mod de alcătuire a personalității, o sursă de acțiune concretă, de reglare a comportamentului în raport cu exigențele vieții în armată şi cu cerințele respectării normelor de disciplină militară. Cultura militară modernă cere realizarea compatibilităților între un sistem fundamentat pe ierarhie, ordine, autoritate adică cel militar şi un sistem bazat pe negocieri, compromis, pluralism, descentralizare, cum este cel social. Caracteristicile profesiei militare moderne presupun şi o conştiință intelectuală a lumii din sfera celei profesionale. Din această perspectivă educația civică şi cultura politică a cadrelor militare asigură fondul necesar pentru cunoaşterea mediului politic democratic atât intern, cât şi internațional şi pregătesc viitorul profesionist militar să înțeleagă limitele politicii, în general şi ale celei militare, în special. Educația civică este cea care asigură înțelegerea

şi empatia intelectuală între elita militară şi civilă, între profesionalismul militar şi nevoile democrației. Față de cele ce preced considerăm că educația şi cultura pot deveni piloni importanți în prevenirea delincvenței în armată.

5) *Măsuri de protecție socială pentru motivarea personalului armatei.* Traiul decent proclamat de Constituția României, revizuită, este încă un deziderat pentru multe dintre categoriile sociale din țara noastră. La cadrele militare însă nevoia de a trăi în condiții decente determină tendințe de individualism care contravin naturii specifice organizației militare bazate pe valori comunitare. Ce este de făcut? Apreciem că alături de alte strategii pe care le-am prezentat măsurile de protecție socială sunt un factor important de influență a disciplinei militare pentru adaptarea noilor comportamente profesionale, care să aibă ca rezultat realizarea de către profesioniști pe planul respectării normelor şi valorilor militare. Sunt premise pentru abateri disciplinare următoarele: criza de locuințe; numărul limitat de cazare în căminele militare; cheltuielile şi stresul celor mutați în alte garnizoane; depărtarea de familie; lipsa locurilor de muncă pentru membrii familiilor; asistența medicală uneori necorespunzătoare; veniturile cadrelor militare. Pentru prevenirea săvârşirii de evenimente deosebite în rândul cadrelor militare un rol important îl are *protecția socială.* Structurile competente din sistemul militar trebuie să aibă în vedere următoarele: desfăşurarea procesului de redimensionare a armatei să se facă planificat şi monitorizat în detaliu; promovarea şi adaptarea în timp a unui sistem de salarizare şi de pensionare care să asigure cadrelor militare în activitate, retragere şi rezervă şi familiilor lor un trai decent şi să motiveze conduita acestora în scopul întăririi disciplinei militare; lărgirea şi îmbunătățirea condițiilor de cazare din bazele de odihnă şi tratament ale armatei în funcție de sursele avute la dispoziție, reciprocitate cu alte armate în acest domeniu al recuperării.

6) *Implementarea unor sisteme de pază externalizată a obiectivelor militare inclusiv prin monitorizare video.* Aceasta ar conduce la eliberarea unor importante efective de militari care sunt utilizate la astfel de activități. Înlocuirea cu forțe specializate în paza obiectivelor militare a militarilor care au alte misiuni de bază, concomitent cu utilizarea de mijloace electronooptice de supraveghere ar conduce la reducerea infracțiunilor de omor, vătămare corporală, ucidere din culpă, dezertare, părăsirea unităților fără aprobare etc.

7) *Creşterea rolului psihologului în selecția şi cunoaşterea militarilor şi în consilierea comandanților.* În noul context socio-economic reconsiderarea rolului profesional al raporturilor de muncă capătă un rol important şi în cadrul sistemului militar. Astfel, psihologul trebuie să aibă un rol important în realizarea expertizei psihologice şi în sprijinul comandantului pentru repartiția militarilor pe arme şi specialități militare, în raport cu

trăsăturile şi aptitudinile acestora şi cu standardele înscrise în psihoprofesiogramele armelor şi specialităţilor militare. Este evident un pas înainte este introducerea în statele de organizare ale unităţilor a funcţiei de psiholog, dar trebuie să facem alţi paşi şi să depăşim stadiul în care ofiţerul cu asigurarea psihologică se rezuma doar la a ţine evidenţa militarilor din unitate pe baza fişei de evaluare psihologică şi de a acorda avize psihologice (şi acestea nu întotdeauna) pentru militarii numiţi în serviciul de gardă sau propuşi pentru misiuni în străinătate. Psihologul trebuie, în primul rând, să aibă studii de specialitate superioare (nu sunt de ajuns cursuri organizate în cadrul sistemului militar) şi el trebuie să devină un element esenţial în activitatea de cunoaştere a militarilor şi în stabilirea măsurilor de prevenire a abaterilor de la disciplină. El este cel care pe baza unor metode specifice trebuie să stabilească date referitoare la relaţiile de familie, grupul de prieteni, performanţele şcolare, absenteismul şcolar şi de la domiciliu, tentativele de suicid, modelele comportamentale, problemele personale etc. Acestea sunt datele care îl ajută pe comandant să asigure adaptarea facilă şi integrarea tinerilor în viaţa şi activitatea militară. Psihologul trebuie să monitorizeze comportamentul militarilor şi să propună comandanţilor modalităţi de intervenţie pentru prevenirea manifestărilor deviante de comportament (sinucideri, dezertări, insubordonări, acte de violenţă etc.). Psihologul trebuie să facă parte din colectivul de investigare a evenimentelor grave produse în unitate tocmai pentru a desprinde concluzii ştiinţifice şi a propune modalităţi de optimizare a funcţionării grupurilor militare.

În fine, considerăm că se impune perfecţionarea actului de comandă şi formarea comandanţilor militari cu personalitate. Actul de comandă are o importanţă deosebită, deoarece comandantul nu este un lider oarecare, el trebuie să aibă calităţi deosebite de personalitate, în măsură să ia cele mai bune decizii şi să evite transformarea lor în eşecuri sau catastrofe cu consecinţe negative.

Deosebirea dintre un lider militar şi ceilalţi profesionişti constă în gradul şi sensul responsabilităţii, remarca Constantin Rădulescu Motru .[4]

În zilele noastre, respectul comandanţilor nu se mai bazează pe forţă, curaj sau eroism, astăzi se cere tot mai stringent *echilibru, inteligenţă, organizarea riguroasă a acţiunilor şi echidistanţă politică.*

Este momentul să pregătim militari nu neapărat ca manageri, ci ca lideri militari.

Se impune totodată elaborarea unor programe de formare şi de dezvoltare a noului lider militar educat, care să suscite adeziuni şi afinităţi ale subordonaţilor faţă de acesta, în special în microcolectivităţile militare.

[4] Constantin Rădulescu Motru, *Psihologia poporului român*, 1937.

În continuare încă se mai pune accent, spunem noi, greşit pe dimensiunea de specialist în armă al comandantului de subunitate, cu toate că principala sa activitate este cea de educator pentru că instruieşte, conduce şi comandă.

Trebuie să se elaboreze o nouă concepție de investire a *femeilor militari* cu responsabilități din ce în ce mai diverse, inclusiv de comandă şi conducere a subunităților, bazate pe standarde de performanță, pe motivație şi dorința de a reuşi. Stilul de comandă şi conducere în cazul femeilor este unul de comunicare, înclinat spre dialog, toleranță, dar şi intransigență. Randamentul şi implicarea profesională sunt atribute care le recomandă pe femeile militar pentru menținerea unui climat cu delincvența redusă.

Se impune, de asemenea, o nouă abordare a sistemului de selecție a candidaților la profesia militară. Considerăm că numai stimulentele militare sunt definitorii pentru ca motivațiile militarului profesionist sunt un ataşament față de propria meserie şi un simț al obligației de a-şi utiliza abilitatea în beneficiul societății.

Demersurile ce se vor întreprinde pentru reducerea delincvenței în cadrul armatei de profesionişti trebuie să țină seama de nivelul de pregătire a tinerilor care optează pentru cariera militară.

Sunt gândurile unui fost camarad. Dacă sunt depăşite, sunt şi din cauza faptului că nu mai există punțile de legătură dintre cadrele active şi cele din rezervă şi retragere.

BIBLIOGRAFIE

Drăghicescu D., *Ontologia umană*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică Bucureşti, 1987.

Florea Bujorel, *Delicvența juvenilă în societate şi în mediul militar*, Editura Valahia, Bucureşti, 2006.

Popete Valentin, *Noi roluri pentru militarii profesionişti* în „Spirit Militar Modern”, iunie 2002.

Speranția Eugeniu, *Fenomenul social ca proces spiritual de educație* Oradea, 1930.

Stoenescu Constantin, *Cetățeanul Ulise şi sirenele tranziției* în Revista de Criminologie şi de Criminalistică şi de Pedagogie nr.2/2002.

INSTRUMENTELE PESC

Dr. Mihaela BUŞE*
Şcoala Generală „Elena Văcărescu”, Bucureşti

Punerea în aplicare a politicii externe şi de securitate comună reprezintă modalitatea cea mai eficace pentru implicarea mai activă, mai coerentă şi, nu în ultimul rând, mai unitară a Uniunii Europene pe scena internațională. Definirea instrumentelor juridice ale Uniunii şi flexibilitatea instituțiilor politice ale acesteia îi asigură mijloacele de a rezolva, în mod eficient, problemele cu care se confruntă.

Cuvinte cheie: Uniunea Europeană; politică externă şi de securitate comună; regulament; directivă; decizie; recomandare; avizul.

Existența unor amenințări şi tensiuni pe plan mondial, dar şi interesele regionale şi globale ale Uniunii Europene au determinat statele membre să adopte o politică externă comună în privința aspectelor internaționale majore. Astfel, prin semnarea Tratatului de la Maastricht din 1992, Uniunea Europeană pune în aplicare o politică externă şi de securitate comună (PESC), cu mai multe obiective, printre care afirmarea şi apărarea valorilor comune, a intereselor fundamentale, a independenței şi a integrității Uniunii, întărirea securității Uniunii, menținerea păcii şi întărirea securității pe plan internațional, promovarea cooperării internaționale. Punerea în aplicare a acestei politici externe şi de securitate comună îi oferă Uniunii avantajul de a vorbi şi de a acționa unitar, pe o singură voce. Această politică cunoaşte o dezvoltare continuă, iar modificările aduse Tratatului de la Lisabona, în 2009, vizează tocmai consolidarea coerenței acțiunilor UE astfel încât aceasta să joace un rol mai activ pe scena mondială. Acest lucru se reflectă, în special, prin adoptarea unor poziții comune sau acțiuni comune pe cele mai multe probleme internaționale.

Reforma instrumentelor juridice ale Uniunii Europene şi garanția autonomiei şi flexibilității instituțiilor politice ale acesteia în alegerea mijloacelor de acțiune necesare îi dau posibilitatea de a rezolva, în mod eficace, problemele cu care se confruntă[1].

* e-mail: *mihaela200730@yahoo.fr*

[1] Olivier de Schutter, Paul Nihoul, Jean-Yves Carlier, *Une Constitution pour l'Europe: Réflexions sur les transformations du droit de l'Union européenne*, Larcier, 2004, p. 64.

Instrumente juridice europene se referă la instrumentele de care dispun instituțiile UE pentru a-şi îndeplini misiunea. Aceste instrumente sunt prezentate în articolul 288 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene[2] (TFUE): regulamentul, directiva, decizia, recomandarea şi avizul.

Regulamentul este un act normativ cu aplicabilitate generală, este obligatoriu în toate elementele sale şi se aplică direct în fiecare stat membru. Caracterul său obligatoriu se aplică la nivelul instituțiilor, statelor membre şi persoanelor fizice cărora li se adresează.

Faptul că regulamentul se aplică, în mod direct în fiecare stat membru înseamnă că nu face obiectul niciunei măsuri de includere în dreptul național. De asemenea, conferă drepturi şi obligații independent de o măsură națională de punere în aplicare. Această caracteristică nu împiedică statele membre să ia măsuri de punere în aplicare. De altfel, ele trebuie să procedeze astfel dacă este necesar, în vederea respectării principiului cooperării loiale definit în articolul 4 din Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE). În aceeaşi ordine de idei, poate fi utilizat drept referință pentru persoanele fizice în relația lor cu alte persoane fizice, cu statele membre sau cu autoritățile europene.

Regulamentul se aplică în fiecare stat membru, începând de la intrarea sa în vigoare, şi anume după douăzeci de zile de la publicarea sa în Jurnalul Oficial. Efectele sale juridice prevalează asupra tuturor legislațiilor naționale, în mod simultan, automat şi uniform[3].

De exemplu, protejarea denumirii anumitor produse agricole care provin din anumite zone specifice[4], recunoscute, se face pe baza adoptării unui regulament de către Consiliu.

Decizia este un alt instrument juridic cu caracter obligatoriu care poate avea o aplicabilitate generală sau poate fi adresată unui destinatar precis. Instituțiile europene adoptă decizii pe baza tratatelor fondatoare. După caz, deciziile pot fi adresate unuia sau mai multor destinatari; de asemenea, acestea pot să nu indice niciun destinatar precis.

Odată cu intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, decizia nu mai indică neapărat un destinatar. Astfel, decizia a dobândit o sferă de definire mai largă şi a devenit instrumentul juridic de bază în domeniul politicii externe şi de securitate comună. Prin urmare, Consiliul UE şi Consiliul European pot adopta decizii referitoare la interesele şi la obiectivele strategice

---

[2] *Version consolidée du Traité sur le fonctionnement de l'Union Européenne*, Journal officiel de l'Union européenne, C 115/47, 9.5.2008.

[3] *Instrumentele juridice. Regulamentul*, http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/decisionmaking_process/l14522_ro.htm

[4] Regulamentul (CE) nr. 510/2006 al Consiliului din 20 martie 2006 privind protecția indicațiilor geografice şi a denumirilor de origine ale produselor agricole şi alimentare, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32006R0510:RO:NOT

ale Uniunii, acțiunile Uniunii la nivel internațional, pozițiile Uniunii cu privire la problematica internațională, modalitățile de punere în aplicare a acțiunilor şi a pozițiilor Uniunii[5].

Directivele se caracterizează prin flexibilitate în procesul de aplicare dat fiind că acestea impun statelor membre obligația de a ajunge la un anumit rezultat lăsându-le însă posibilitatea de a-şi alege propriile mijloacele pentru a atinge acest scop.

Directiva este un act juridic pe două niveluri, care cuprinde directiva propriu-zisă, este adoptată de instituțiile europene şi măsurile naționale de punere în aplicare şi care sunt adoptate de către statele membre. În principiu, intrarea în vigoare nu produce efecte directe în legislațiile naționale. În acest scop, este necesară o a doua operațiune: transpunerea. Transpunerea este un act adoptat de către statele membre, care constă în aprobarea unor măsuri naționale menite să le permită să se conformeze rezultatelor stabilite prin directivă. Autoritățile naționale trebuie să comunice Comisiei aceste măsuri[6].

Spre deosebire de celelalte instrumente prezentate mai sus, recomandarea şi avizul nu au caracter obligatoriu. Astfel, prin recomandări şi avize, instituțiile îşi fac cunoscută opinia şi sugerează direcții de acțiune, fără a le impune însă vreo obligație legală celor cărora li se adresează.

Alte instrumente PESC care se găsesc într-o formă juridică şi au fost prevăzute în tratatele Uniunii Europene sunt: poziția comună, acțiunea comună, strategia comună şi declarația publică.

Poziția comună este un act juridic al PESC prevăzut în articolul 15 din TUE[7]. Acesta are ca scop realizarea unei cooperări mai sistematice şi mai bine coordonate între statele membre. Statele membre sunt obligate să îşi apere pozițiile pe care le-au adoptat în unanimitate în cadrul Consiliului.

Pozițiile comune pot afecta definirea politicii europene în privința mai multor țări sau regiuni ale lumii, în special în țările sensibile (Birmania, Cuba, Zimbabwe, țări în care sancțiunile sunt puse în aplicare), situațiile de criză (Marile Lacuri Africane, Orientul Mijlociu) sau temele transversale (nonproliferare, prevenirea conflictelor în Africa, sprijinirea Curții Penale Internaționale etc.).

Pozițiile comune sunt publicate în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, iar statele membre sunt obligate să le apere în cadrul organizațiilor şi conferințelor internaționale. Ele sunt revizuite şi actualizate periodic. De la

---

[5] *Instrumentele juridice. Decizia*, http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/decisionmaking_process/ai0036_ro.htm

[6] *Instrumentele juridice. Directiva,* http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/decisionmaking_process/l14527_ro.htm

[7] *The Maastricht Treaty. Treaty on European Union*, 7 february 1992, http://www.eurotreaties.com/maastrichteu.pdf, accesat la data 18.02.2011.

începutul anului 2006, utilizarea pozițiilor comune, de exemplu, a ajutat la introducerea de măsuri restrictive (în proporţii diferite) împotriva Bielorusiei, Siriei, Libanului, şi la extinderea celor care au fost luate împotriva Birmaniei, Coastei de Fildeş, Serbiei şi Muntenegrului, Moldovei, Zimbabwe sau pentru a pune capăt cooperării dintre Uniunea Europeană şi Coreea de Nord în domeniul nuclear.

Un alt instrument juridic în temeiul titlului V din Tratatul privind Uniunea Europeană[8], acțiunea comună (articolul 14 TUE) este o acțiune coordonată a Statelor membre prin care resursele de toate tipurile (resurse umane, finanțare, echipament etc.) sunt puse în aplicare pentru a atinge obiectivele adoptate de Consiliu pe baza orientărilor generale ale Consiliului European. Ca şi pozițiile comune, acțiunile comune, angajează statele membre în luările lor de poziție şi în desfăşurarea activităților. Ele permit astfel definirea mandatului şi finanțarea reprezentanților speciali ai Uniunii Europene, dar, şi programe de deminare, lupta împotriva răspândirii armelor de calibru mic şi armament uşor, promovarea poziției europene privind neproliferarea sau sprijinul pentru democratizare. Acestea sunt, în mod regulat, revizuite şi extinse dacă este necesar.

De la începutul anului 2006, acțiunile comune ale Consiliului au permis extinderea mandatelor pentru Bosnia-Herțegovina, Moldova, Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei, Marile Lacuri Africane, Caucazul de Sud, procesul de pace în Orientul Mijlociu şi Asia Centrală. Acțiunile comune s-au centrat şi pe sprijinirea activităților Agenției Internaționale pentru Energie Atomică, Convenției internaționale privind armele biologice, pentru redactarea tratatului privind interzicerea totală a testelor nucleare. Acțiunea comună constituie, de asemenea, instrumentul juridic necesar pentru lansarea operațiilor PESA/PSAC.

Strategia comună este un instrument juridic al PESC introdus de Tratatul de la Amsterdam. Articolul 13 din Tratatul privind Uniunea Europeană prevede faptul că Consiliul European decide cu privire la strategiile comune care urmează să fie puse în aplicare de către Uniune, în domeniile în care statele membre au interese comune importante.

Concret, într-o strategie comună se specifică scopul, durata şi mijloacele pe care le vor oferi Uniunea şi statele membre. În mod normal, strategia se stabileşte pentru o perioadă de patru ani şi este implementată de către Consiliu, în special prin acțiuni şi poziții comune.

Trei strategii au fost deja adoptate (referitoare la Rusia, în iunie 1999, referitoare la Ucraina, în decembrie 1999, precum şi cea referitoare la Marea Mediterană, în iunie 2000). Nu există, în prezent, nicio altă strategie comună

[8] *Ibidem*.

în curs de elaborare. În ciuda progreselor obținute, acest instrument a fost foarte puțin utilizat şi până în prezent nu a furnizat rezultatele aşteptate[9].

Un alt instrument aflat la dispoziția UE este declarația publică. Ca orice actor internațional, UE foloseşte acest instrument pentru a-şi exprima punctul de vedere într-o situație dată. Peste două sute de declarații sunt publicate anual în limbile engleză şi franceză, în Bruxelles şi în capitala statului membru care deține preşedinția. Constatările CAG/RELEX şi ale Consiliului European, ca şi declarațiile care pot fi adoptate de către acesta, beneficiază de această exprimare publică a Uniunii. Există două tipuri de declarații: cele ale Preşedinției în numele Uniunii Europene, atunci când sunt adoptate prin consens între statele membre; cele doar ale Preşedinției în cazul în care au ca subiect un dezastru natural, o situație de urgență sau o situație excepțională. Preşedinția ia inițiativa de a face o declarație, dar apoi trebuie să se asigure că nu exprimă un mesaj care nu ar fi acceptabil pentru toți partenerii. În practică, în funcție de subiecte, preşedintele poate consulta rapid unele state membre[10] înainte de publicarea declarației sale.

Preşedinția este, de asemenea, responsabilă de anunțarea şi de susținerea pozițiilor definite în cadrul Consiliului şi în cadrul organizațiilor şi conferințelor internaționale. Astfel, la deschiderea Adunării Generale a ONU, Ministrul Afacerilor Externe al statului membru care deține preşedinția vorbeşte în numele Uniunii Europene. De asemenea, pe baza liniilor directoare şi a strategiilor comune, Consiliul inițiază acțiuni comune, poziții comune, decizii şi declarații[11].

Politica Europeană de Securitate şi Apărare (PESA) a fost redenumită, în decembrie 2009, Politica de Securitate şi Apărare Comună (PSAC) a UE. Tratatul de la Amsterdam, semnat în 1997, a instituit instrumentele unei politici pentru securitate şi apărare europeană, cu toate acestea, rămâne o componentă a PESC, de care depinde[12].

Politica Europeană de Securitate şi Apărare (PESA)/PSAC este o parte integrantă a PESC. Aceasta oferă UE posibilitatea de a utiliza mijloacele

---

[9] Les actions, positions et stratégies communes, http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/europe_828/union-europeenne-monde_13399/politique-etrangere-securite-commune_851/fonctionnement-pesc_15060/les-processus-decision-instruments-pesc_15063/les-actions-positions-strategies-communes_40939.html, accesat la 04.04.2010.

[10] Les déclarations publiques de l'Union, http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/europe_828/union-europeenne-monde_13399/politique-etrangere-securite-commune_851/fonctionnement-pesc_15060/les-processus-decision-instruments-pesc_15063/les-declarations-publiques-union_40938.html, accesat la 04.04.2010.

[11] Martin Helmuth Ruelling, Karin Iannou-Naoum-Wokoun, *Die Europäische Union: Geschichte*, Institutionen, Recht, Politiken, BoD – Books on Demand, 2010, p. 274.

[12] *La PESD, une composante de la politique étrangère et de sécurité commune (PESC)*, http://www.ladocumentationfrancaise.fr/dossiers/europe-defense/politique-europeenne-securite-defense.shtml, accesat la 14.11.2010.

militare sau civile pentru prevenirea conflictelor şi gestionarea crizelor internaționale. În prezent, UE desfăşoară pe patru continente misiuni de gestionare a crizelor.

Tratatul de la Lisabona inovează considerabil în domeniul Politicii de Securitate şi Apărare Comună, urmărind obiectivul de a întări dimensiunea de securitate a UE. Astfel, Tratatul extinde numărul misiunilor Uniunii în domeniul apărării. În prezent, acestea (aşa numitele misiuni Petersberg) privesc misiunile umanitare şi de evacuare, misiunile de menținere a păcii şi misiunile de gestiune a crizelor. Acestea au fost definite pentru prima oară în declarația Consiliului de miniştri ai Uniunii Europei Occidentale de la Petersberg (Germania), la 19 iunie 1992. Tratatul de la Lisabona adaugă misiuni precum: acțiunile comune de dezarmare, misiunile de consiliere şi asistență în domeniul militar, misiunile de prevenire a conflictelor şi operațiunile de stabilizare la sfârşitul conflictelor, dar şi misiuni ce pot contribui la lupta împotriva terorismului, inclusiv prin sprijinul adus statelor terțe pentru combaterea terorismului pe propriul teritoriu.

Tratatul introduce, în premieră, o *clauză de apărare reciprocă* conform căreia, în cazul în care un stat membru ar face obiectul unei agresiuni armate pe teritoriul său, celelalte state membre sunt obligate să îi acorde ajutor şi asistență prin toate mijloacele de care dispun.

Tratatul de la Lisabona include, de asemenea, o *metodă simplificată* pentru întărirea cooperării între statele membre în acest domeniu, şi anume cooperarea structurată permanentă. Astfel, statele membre care au capabilități militare mai importante se pot angaja să ia parte la misiunile cele mai exigente în domeniul apărării indicate mai sus[13].

BIBLIOGRAFIE

Ruelling Martin Helmuth, Wokoun Karin Iannou-Naoum, *Die Europäische Union: Geschichte*, Institutionen, Recht, Politiken, BoD – Books on Demand, 2010.

Schutter de Olivier, Nihoul Paul, Carlier Jean-Yves, *Une Constitution pour l'Europe: Réflexions sur les transformations du droit de l'Union européenne*, Larcier, 2004.

Version consolidée du Traité sur le fonctionnement de l'Union Européenne, Journal officiel de l'Union européenne, C 115/47, 9.5.2008

[13] *Principalele inovații ale Tratatului de la Lisabona,* http://www.mae.ro/poze_editare/2009.11.21_Brosura_Tratatul_Lisabona.pdf, accesat la 16.08.2010.

Regulamentul (CE) nr. 510/2006 al Consiliului din 20 martie 2006 privind protecția indicațiilor geografice şi a denumirilor de origine ale produselor agricole şi alimentare.

The Maastricht Treaty. Treaty on European Union, 7 february 1992.

http://eur-lex.europa.eu

http://europa.eu

http://www.diplomatie.gouv.fr

http://www.eurotreaties.com

http://www.ladocumentationfrancaise.fr

http://www.mae.ro

LOCUL ŞI ROLUL PESA/PSAC. STRUCTURA INSTITUȚIONALĂ ÎN ACEST DOMENIU

Dr. Mihaela BUŞE*
Şcoala Generală „Elena Văcărescu”, Bucureşti

Politica europeană de securitate şi apărare / Politica de securitate şi apărare comună este o parte integrantă a Politicii europene de securitate şi apărare. Pentru ca Uniunea Europeană să îşi poată asuma pe deplin responsabilitățile de gestionare a crizelor, Consiliul European (la Nisa, decembrie 2000) a decis să înființeze structuri politice şi militare permanente. Aceste structuri sunt: Comitetul Politic şi de Securitate, Comitetul Militar şi Statul Major Militar al UE. De asemenea, au fost înființate agenții care îndeplinesc sarcini specifice, ştiințifice.

Cuvinte cheie: politica europeană de securitate şi apărare; politica de securitate şi apărare comună; Comitetul Politic şi de Securitate; Comitetul Militar; Statul Major Militar.

Având ca punct de plecare summitul franco-britanic de la Saint Malo (1998), procesul de dezvoltare a dimensiunii de securitate şi apărare a Uniunii Europene a cunoscut o evoluție constantă fiind, în prezent, una dintre cele mai active componente ale proiectului european. Cunoscută până în anul 2009 sub numele de politica europeană de securitate şi apărare (PESA), odată cu Tratatul de la Lisabona i se schimbă denumirea în politica de securitate şi apărare comună (PSAC).

PSAC este o parte integrantă a PESC. Acesta oferă UE o capacitate operațională care se bazează pe mijloace civile şi militare cu ajutorul cărora se poate asigura pacea, prevenirea conflictelor şi consolidarea securității internaționale, în conformitate cu principiile Cartei ONU. Chiar denumirea acestei politici – politica de securitate şi apărare comună – implică participarea tuturor statelor membre care pun la dispoziția UE capacitățile civile şi militare necesare.

În prezent, Uniunea Europeană poate desfăşura mai multe tipuri de misiuni: misiuni umanitare şi de evacuare, misiuni de prevenire a conflictelor

* e-mail: *mihaela200730@yahoo.fr*

şi de menţinere a păcii, misiuni pentru gestionarea crizelor, acţiunile comune în materie de dezarmare, misiuni de consiliere şi asistenţă în probleme militare şi operaţiuni de stabilizare după încheierea conflictelor.

În scopul de a permite Uniunii Europene să îşi asume pe deplin responsabilităţile de gestionare a crizelor, Consiliul European (la Nisa, decembrie 2000) a decis să înfiinţeze structuri politice şi militare permanente. Aceste structuri sunt: Comitetul Politic şi de Securitate, Comitetul Militar şi Statul Major Militar al UE.

Rolul cheie în structura instituţională a PESA este deţinut de Comitetul Politic şi de Securitate (CPS). La nivel politico-strategic, CPS gestionează toate aspectele referitoare la PESC/PSAC şi are o poziţie centrală în elaborarea răspunsului UE la crize (TUE Art. 25). Este responsabil de evaluarea mediului internaţional de securitate, de definirea politicilor UE şi de monitorizarea implementării acestora, precum şi de direcţionarea politică în domeniul dezvoltării capacităţilor militare. În situaţia apariţiei unei crize, CPS este structura Consiliului UE care examinează opţiunile viabile pentru elaborarea răspunsului Uniunii, cu respectarea cadrului instituţional unic şi fără a aduce prejudicii procesului decizional specific fiecărui pilon[1].

Din componenţa CPS fac parte atât directorii politici, cât şi reprezentanţii permanenţi care sunt implicaţi în atribuţiile PESA[2].

În caz de răspuns militar, CPS exercită controlul politic şi conducerea strategică. Bazat pe opiniile şi pe recomandările EUMC, CPS evaluează opţiunile militare strategice, conceptul şi planul de operaţie, care să fie prezentate Consiliului. Cu scopul de a lansa o operaţie, CPS trimite Consiliului, prin urmare, o recomandare bazată pe avizul Comitetului Militar. Ulterior, Consiliul decide cu privire la lansarea operaţiunii, în cadrul acţiunii comune. Acest lucru determină rolul special al Secretarului General/Înaltului Reprezentant în punerea în aplicare a măsurilor. În timpul operaţiunii, Secretarul General/Înaltul Reprezentant, care poate prezida CPS, raportează Consiliului. În plus, Secretarul General/Înaltul Reprezentant, pe baza lucrărilor CPS, orientează activităţile Centrului de criză. Acesta din urmă sprijină CPS şi oferă informaţii privind gestionarea situaţiilor de criză[3].

Din punctul de vedere al relaţionării cu ceilalţi actori instituţionali implicaţi în domeniul PESA, CPS menţine o relaţie privilegiată cu SG/ÎR

---

[1] Teodor Frunzeti, *Geostrategie*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, Bucureşti, 2009, p. 342.

[2] Claude Rossons, Valerie Rosoux, Tanguy de Wilde d´Estmael, *La politique étrangère: le modèle classique à l'épreuve*, Peter Lang, 2004, p. 289.

[3] *Comité politique et de sécurité (COPS)*, http://europa.eu/legislation_summaries/foreign_and_security_policy/cfsp_and_esdp_implementation/r00005_fr.htm, accesat la 30.01.2010.

pentru PESC, care poate prezida reuniunile CPS. Preşedinţia CPS este asigurată de statul care deţine preşedinţia rotativă a Uniunii. În relaţia cu Comitetul Militar, CPS elaborează liniile directoare politico-strategice şi primeşte opinii şi recomandări din punct de vedere militar. Atunci când este necesar, preşedintele Comitetului Militar poate lua parte la reuniunile CPS. Din ianuarie 2005, Comisia Europeană participă, în mod permanent, la reuniunile CPS.

În aceeaşi logică, CPS primeşte informări, opinii şi recomandări din partea *Comitetului privind Aspectele Civile în Managementul Crizelor (CIVCOM),* căruia îi transmite orientări politice. CIVCOM reprezintă echivalentul civil al Comitetului Militar, având responsabilitatea furnizării de recomandări privind aspectele politice în managementul crizelor nonmilitare şi prevenirii conflictelor. La reuniunile CIVCOM participă delegaţi ai statelor membre şi în curs de aderare din cadrul reprezentanţelor permanente ale statelor membre.

Statele membre sunt reprezentate în CPS la nivel de ambasadori, cu respectarea principiului „un stat-un reprezentant”. La reuniunile CPS participă reprezentanţi ai serviciului juridic din cadrul Secretariatului General al Consiliului, reprezentanţi ai Comisiei Europene, precum şi reprezentaţi ai statelor în curs de aderare, cu statut de observatori. Totodată, au fost formalizate şi reuniuni Troika-CPS cu reprezentaţi la nivel ambasadorial ai statelor terţe, precum şi reuniuni CPS – Consiliul Nord Atlantic (structura similară de la nivelul NATO). Reuniunile CPS, organizate de două ori pe săptămână sau de câte ori este nevoie, sunt pregătite de aşa-numitul grup Nicolaidis, grup de lucru al CPS, precum şi de Grupul Politico-Militar (Political Military Group – PMG), compuse din experţi politico-militari din cadrul reprezentanţelor permanente ale statelor membre pe lângă Uniunea Europeană[4].

Comitetul Politic şi de Securitate şi Secretariatul General sunt asistate în activitatea lor şi de alte structuri, precum reţeaua corespondenţilor europeni (COREU) din statele membre şi Comisie, care asigură schimbul operativ de informaţii prin reţele telex criptate, RELEX (grupul consilierilor pe relaţii externe), precum şi grupurile de lucru PESC, compuse din diplomaţi din statele membre şi oficiali RELEX, structurate pe criterii funcţionale şi geografice[5].

Comitetul Militar (EUMC[6]) este cea mai înaltă autoritate militară constituită la nivelul Consiliului UE. Membrii Comitetului Militar sunt şefii de stat major din statele membre sau reprezentaţii acestora în Bruxelles.

[4] Teodor Frunzeti, *op.cit*., p. 343.

[5] *Politica europeană de securitate şi apărare*, Departamentul pentru integrare euroatlantică şi politica de apărare, http://www.mapn.ro/diepa/eveniment/20060713/Brosura_PESA.pdf, accesat la 21.03.2010.

[6] The European Union Military Committee, http://www.consilium.europa.eu/showpage.aspx?id=1648&lang=en, accesat la 14.10.2010.

Preşedintele EUMC este un general de patru stele, numit de Consiliu UE la recomandarea Comitetului Militar reunit în format şefi de stat major, pentru un mandat de trei ani, cu excepţia cazului în care Consiliul UE decide altfel. În prezent, această poziţie este deţinută de către generalul italian Mosca Moschini[7].

EUMC oferă consiliere militară şi adresează recomandări Comitetului Politic şi de Securitate în domeniul dezvoltării conceptului privind managementul crizei în aspectele militare ale acestuia, evaluări de risc ale potențialelor crize, precum şi elaborarea, evaluarea şi revizuirea obiectivelor în domeniul dezvoltării capabilităților militare. Totodată, oferă orientări militare generale pentru Statul Major al UE. Relațiile dintre EUMC şi structurile relevante ale NATO sunt definite în cadrul documentelor privind aranjamentele de cooperare permanentă între cele două organizații. Lucrările EUMC sunt pregătite de către un grup de lucru (EUMC Working Group), de EUMS sau de alte structuri cu responsabilități în domeniu. În vederea gestionării problematicii dezvoltării capabilităților militare de apărare, conform Obiectivului Global, 2010 (Headline Goal 2010), a fost creată o structură specială în coordonarea EUMC, grupul de lucru privind Obiectivul Global (HTF), constituit din experți militari din partea statelor membre şi EUMS[8].

Comitetul Militar al Uniunii Europene este organul militar suprem al Consiliului UE pentru consultare şi cooperare militară între statele membre, în domeniul prevenirii conflictelor şi al gestionării crizelor.

Preşedintele în exercițiu al Comitetului Militar al UE este generalul francez Henri Bentégeat. De-a lungul carierei sale militare, Henri Bentégeat a avut responsabilități operaționale în Franța şi în teritoriile de peste mări. A îndeplinit, de asemenea, funcții în domeniul internațional, în cel al afacerilor strategice şi în cel politico-militar. În perioada 2002-2006, a fost şef al Statului Major al Armatei franceze. La 6 noiembrie 2006, a fost desemnat preşedinte al Comitetului Militar al Uniunii Europene[9].

Statul Major Militar al UE este parte a Secretariatului General al Consiliului UE şi este compus din experți militari din statele membre. EUMS are ca obiective: avertizarea timpurie, evaluarea situațională şi planificarea strategică pentru întreaga gamă de misiuni militare ale UE, cu sau fără recurs la resursele şi capacitățile NATO, respectiv misiuni de menținere a păcii, misiuni cu forțe combatante în managementul crizelor (incluzând misiuni de

[7] *Politica europeană de securitate şi apărare, Departamentul pentru integrare euroatlantică şi politica de apărare*, http://www.mapn.ro/diepa/eveniment/20060713/Brosura_PESA.pdf, accesat la 21.03.2010.
[8] Teodor Frunzeti, *op.cit*., p. 344.
[9] Vizita preşedintelui Comitetului Militar al UE în România, http://www.mapn.ro/cpresa/continuarearhiva.php?id=12377, accesat la 25.01.2011.

impunere a păcii), precum şi misiunile definite de Strategia Europeană de Securitate (operaţiuni de dezarmare, sprijinul statelor terţe în combaterea terorismului şi reforma sectorului de securitate). EUMS lucrează sub orientarea Comitetului Militar şi oferă expertiză militară pentru structurile UE, în special SG/ÎR pentru PESC. În acelaşi timp reprezintă legătura critică dintre forţele armate ale statelor membre şi Consiliul UE[10].

Generalul locotenent David Leakey este directorul general al Statului Major Militar al Uniunii Europene. Ca director general al Statului Major Militar al Uniunii Europene (EUMS), generalul locotenent David Leakey din Armata Britanică supervizează avertizarea timpurie, evaluarea situaţiei şi planificarea strategică la nivelul UE. Cea din urmă include planificarea misiunilor UE în Kosovo şi Afganistan. Din decembrie 2004 până în decembrie 2005, generalul Leakey a comandat prima Forţă UE (EUFOR) în Bosnia-Herţegovina, trăind în mod nemijlocit experienţa aplicării în practică a aranjamentelor Berlin Plus[11].

Generalul locotenent britanic David Leakey va fi înlocuit în funcţia de director general al Statului Major Militar al Uniunii Europene de către generalul locotenent Ton Van Osch de origine olandeză[12].

Directorul general al EUMS are un mandat de 3 ani. În condiţiile extinderii misiunilor conduse de UE, numărul experţilor EUMS este de aproximativ 200. Din punctul de vedere al structurii organizatorice, EUMS cuprinde 6 componente: Politici şi Planificare, Informaţii, Operaţii şi Exerciţii, Logistică şi Resurse, Comunicaţii şi Sisteme de Informaţii, Celula de Planificare Civil-Militară.

Celula de Planificare Civil-Militară a fost constituită, în cursul anului 2005, ca urmare a orientărilor şefilor de stat şi de guvern adoptate cu ocazia Consiliului European din decembrie 2003. Responsabilităţile Celulei de Planificare vizează consolidarea capacităţii Uniunii de a planifica o operaţiune de managementul crizelor, susţinerea comandamentului naţional desemnat pentru gestionarea unei operaţiuni autonome, asistarea în coordonarea operaţiunilor civile şi generarea capacităţii de a genera o operaţiune autonomă a UE. De îndeplinirea acestor responsabilităţi răspunde o echipă permanentă formată din 30 de experţi militari şi civili.

---

[10] Teodor Frunzeti, *op.cit*., p. 344.

[11] Interviu cu general-locotenent David Leakey, director general al Statului Major Militar al Uniunii Europene
http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/romanian/interview.html, accesat la 10.10.2010.

[12] CEMA-06/05/09: réunion du comité militaire de l'Union européenne,
http://www.defense.gouv.fr/ema/commandement/le_chef_d_etat_major/actualites/06_05_09_cema_reunion_du_comite_militaire_de_l_union_europeenne, accesat la 04.09.2010.

Până în prezent, Celula de Planificare a contribuit la planificarea misiunilor UE din ACEH/Indonezia şi Rafah/Gaza. În cursul anului 2006, Celula de Planificare are capacitatea operațională finală de a genera un Centru Operațional, în vederea planificării şi derulării unei operațiuni autonome a Uniunii, în situația în care este necesar un răspuns de tip civil-militar comun şi nu poate fi identificat niciun comandament național disponibil.

În baza aranjamentelor de consultare, planificare şi cooperare dintre UE şi NATO, decise de către liderii europeni cu ocazia Consiliului European din decembrie 2003, au fost înființate structurile permanente de legătură ale UE la SHAPE şi ale NATO pe lângă EUMS. Celula UE la SHAPE are rolul de a facilita pregătirea unei operațiuni UE cu recurs la resurse şi capacități NATO, în baza acordurilor Berlin Plus, şi de a sprijini rolul DSACEUR (adjunctul Comandantului Suprem al forțelor aliate în Europa) în rolul său de potențial comandant operațional pentru o operațiune condusă de UE. De asemenea, Echipa de legătură a NATO la UE a fost constituită şi funcționează în cadrul EUMS.

Pe lângă cele trei structuri descrise mai sus, problematica PESA este gestionată în cadrul Secretariatului General al Consiliului la nivelul Direcției Generale pentru Relații Externe (DGE). În cadrul acesteia se află Direcția Apărare (DG E VIII, responsabilă în special de operațiunile de managementul crizelor militare) şi Direcția pentru managementul crizelor civile (DG E IX).

Centrul de Situații este structura subordonată direct SG/ÎR pentru PESC, responsabilă de asigurarea operativă de informații, analize şi avertizare timpurie, pe bază de surse deschise sau clasificate, provenite din partea statelor membre sau a instituțiilor europene. Centrul monitorizează evoluțiile curente în planul securității internaționale şi elaborează analize pe termen mediu pe teme de interes pentru SG/ÎR şi diferitele structuri ale Consiliului, în special CPS. Elaborează totodată şi analize în vederea sprijinirii pregătirii, lansării şi derulării operațiunilor de managementul crizelor. În prezent, Centrul dispune de un personal de aproximativ 30 de experți din cadrul Secretariatului General, secondați de state membre UE şi este condus de William Shapcott[13].

Agențiile din domeniul PESA au fost înființate pentru a efectua sarcini foarte specifice, tehnice, ştiințifice şi de management. Acestea sunt Institutul pentru Studii de Securitate al Uniunii Europene, Agenția Europeană de Apărare şi Centrul Satelitar.

Institutul pentru Studii de Securitate al Uniunii Europene (IES) a fost înființat în anul 2002 printr-o acțiune comună a Consiliului din 20 iulie 2001. Obiectivul acestuia este acela de a ajuta la crearea unei culturi comune de securitate europeană şi la promovarea dezbaterii politice prin asigurarea unui

[13] Teodor Frunzeti, *op.cit*., p. 345.

loc de întâlnire optim pentru factorii de decizie europeni şi experţilor independenţi provenind din diverse cercuri. Activităţile sale sunt concentrate pe analiza datelor, precum şi pe formularea recomandărilor necesare pentru elaborarea politicilor UE.

IES contribuie la dezvoltarea Politicii Externe şi de Securitate Comună a Uniunii Europene (PESC), prin asumarea mai multor misiuni: organizarea cercetării şi dezbaterilor pe probleme cheie de securitate şi de apărare care sunt esenţiale pentru Uniunea Europeană; reunirea profesorilor universitari, a funcţionarilor, a experţilor şi a factorilor de decizie politică din statele membre, din alte ţări europene, din Statele Unite şi Canada în scopul realizării unei analize prospective a problemei apărării pentru Consiliul Uniunii Europene şi Înaltul Reprezentant pentru PESC; intensificarea dialogului transatlantic cu privire la toate problemele de securitate între ţările europene, Statele Unite şi Canada pentru a îmbunătăţi relaţia dintre aceste două părţi ale lumii şi de a lărgi abordarea problemelor de securitate ale ambelor părţi; acordarea de burse de studiu pentru extinderea reţelei sale de relaţii naţionale şi sinergii cu grupurile de reflecţie naţionale. Acest program de burse, care include două componente, se adresează pe de o parte tinerilor din universităţile din toate ţările europene şi, pe de altă parte, experţilor consacraţi[14].

Consiliul de administraţie al ISS este prezidat de către doamna Catherine Ashton, Înaltul Reprezentant al UE pentru Politica Externă şi de Securitate. Institutul are ca publicaţie *Cahiers de Chaillot,* redactat de către experţi din afara institutului sau de către cercetători proprii, pe baza unei munci colective sau a documentării individuale de cercetare. Aceştia analizează toate aspectele relevante ale securităţii europene. Institutul publică, de asemenea, *Occasional Papers*, cărţi, rapoarte, precum şi documente mult mai scurte – *Policy Briefs* şi analize[15].

IES are un statut autonom şi se bucură de independenţă intelectuală, ceea ce înseamnă că nu reprezintă şi nu apără niciun interes naţional anume. Abordarea sa la problemele care sunt, în mod normal, tratate separat de fiecare stat membru este colectivă şi se bazează pe o perspectivă europeană, aşa că poate oferi critici constructive cu privire la politica europeană actuală a politicii de securitate şi apărare a UE (PESA)[16].

În vederea eliminării deficienţelor identificate în planul operaţionalizării dimensiunii de securitate şi apărare la nivelul UE, în iulie 2004, a fost adoptată decizia privind înfiinţarea Agenţiei Europene de Apărare.

Agenţia Europeană de Apărare (European Defence Agency – EDA) a fost creată prin Acţiunea Comună a Consiliului UE din 12 iulie 2004, în

[14] Institut d'études de sécurité de l'Union européenne (ISS), http://europa.eu/agencies/security_agencies/iss/index_fr.htm, accesat la 12.03.2010.
[15] Sur l'IES, http://www.iss.europa.eu/fr/sur-lies/, accesat la 12.03.2010.
[16] Institut d'études de sécurité de l'Union européenne (ISS), http://europa.eu/agencies/security_agencies/iss/index_fr.htm, 12.02.2010.

scopul de a sprijini cele 26 de state membre participante (excepția fiind Danemarca, neangajată în dimensiunea militară a PESA) să dezvolte capacitățile de apărare europene de management sub egida PESA[17].

Primul şef al Agenției a fost Javier Solana, Secretar General al Consiliului Uniunii Europene şi al Uniunii Europei Occidentale şi Înalt reprezentant al Politicii Externe şi de Securitate Comună. Din data de 1 decembrie 2009, Catherine Ashton, în calitatea sa de Înalt Reprezentant al Uniunii Europene pentru Politică Externă şi de Securitate Comună, deține conducerea acestei agenții[18].

Alexander Weis este directorul executiv al Agenției Europene de Apărare (EDA) al cărei sediu se află la Bruxelles.

Dintre cele 27 state membre, 26 participă la activitățile acesteia (excepție făcând Danemarca). Agenția îşi desfăşoară activitatea sub controlul politic al Consiliului Uniunii Europene[19].

Obiectivele EDA constau în dezvoltarea capabilităților de apărare în domeniul managementului crizei; promovarea şi intensificarea cooperării europene în domeniul armamentelor; contribuția la dezvoltarea bazei tehnologice şi industriale europene pentru apărare în vederea creării unei piețe europene competitive pentru echipamente de apărare competitive şi în dezvoltarea cercetării şi tehnologiilor europene în domeniul apărării[20].

Din perspectiva activității concrete, în anul 2005, EDA a inițiat şi a dezvoltat patru proiecte majore, câte unul în sarcina fiecăreia din structurile responsabile. Direcția Capacități dezvoltă proiectul „C3” (Comandă, control şi comunicații), Direcția Cercetare şi Tehnologii gestionează proiectul „Avioane fără Pilot”, Direcția Armamente derulează proiectul „Vehicule de Luptă Blindate”, iar Direcția Industrie şi Piață implementează proiectul „Piața Europeană a Echipamentelor de Apărare (EDEM)”.

În acelaşi timp, prioritară pentru Agenție este elaborarea Viziunii pe Termen Lung în domeniul capabilităților de apărare. Viziunea pe Termen Lung (LTV) defineşte direcțiile de acțiune în funcție de context în vederea

---

[17] Teodor Frunzeti, *Geostrategie*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, Bucureşti, 2009, p. 347.

[18] Agenția Europeană de Apărare (EDA), http://fr.wikipedia.org/wiki/Agence_europ%C3%A9enne_de_d%C3%A9fense, accesat la 22.01.2010.

[19] L’Agence européenne de défense (AED), Note d’information de l’Assemblée n°15, http://www.assembly-weu.org/fr/presse/fiches-information/15F_Factsheet_AED.pdf?PHPSESSID=f54ae557611996505998536 80d8bb2bb, accesat la 24.03.2010.

[20] Neculai Oancă, Constantin Băban, Raluca-Cezara Oancă, *Rolul agenției europene de apărare în cadrul politicii europene de securitate şi apărare*, http://www.acttm.ro/doc/revista/1TM20007/FINALE%20%20LIMBA%20ROMANA/CAPITOLUL%20I/Lucrarea%203%20Oanca.pdf, accesat la 16.03.2010.

susţinerii unor decizii privind perspectiva investiţiilor în domeniul apărării. Agenţia coordonează trei secţiuni de analiză vizând studii de context global (în sarcina Institutului pentru Studii de Securitate de la Paris), viitorul mediului militar pentru următorii 10-20 de ani (în sarcina EUMC), precum şi tendinţele în domeniul ştiinţei şi tehnologiei. Rezultatele acestui proces vor ajuta la identificarea tehnologiilor de viitor pe care apărarea europeană le va promova şi la orientarea priorităţilor în cercetare/tehnologii.

Misiunile principale ale acestei structuri sunt legate de elaborarea şi implementarea unei abordări globale asupra procesului de dezvoltare a capacităţilor de apărare şi eficientizării sprijinului acordat statelor membre în materie de cerere şi ofertă, cu privire la achiziţiile din domeniul apărării. În acest sens, EDA asigură cadrul pe termen lung pentru o politică europeană coerentă în domeniul dezvoltării capacităţilor de apărare, cercetării şi armamentelor, în sensul unei abordări convergente a politicilor naţionale în domeniu. Totodată, EDA îşi propune încurajarea iniţiativelor naţionale şi multinaţionale care răspund nevoilor PESA[21].

Centrul Satelitar (EUSC[22]) este o agenţie din cadrul PESA/PSAC, creată de Uniunea Europei Occidentale (UEO), în 1993. Prin acţiunea comună adoptată de Consiliul UE, în 2001, EUSC a fost preluat de către Uniunea Europeană, devenind Centrul Satelitar al Uniunii Europene, cu sediul la Torrejon de Ardoz, în Spania. Funcţiile EUSC vizează acoperirea nevoilor UE şi a statelor membre de imagini şi analize bazate pe imagini satelitare. Orientările politice ale EUSC sunt agreate la nivelul PSC, care transmite SG/ÎR pentru PESC liniile directoare privind activităţile prioritare ale centrului[23].

EUSC are personalitate juridică proprie, necesară pentru a-şi îndeplini funcţiile. Centrul se află sub supravegherea politică a Comitetului Politic şi de Securitate al Consiliului şi sub conducerea operaţională a Secretarului general[24].

Centrul Satelitar a furnizat, în 2009, un sprijin indispensabil operaţiilor militare ale UE, în special pentru EU NAVFOR Atlanta şi EUFOR Chad/RCA. EUSC a jucat, de asemenea, un rol din ce în ce mai important în sprijinirea misiunilor civile ale UE, în special a misiunii de monitorizare a UE în Georgia. Asocierea tuturor membrilor NATO care nu fac parte din UE la activităţile EUSC a reprezentat un pas important pentru dezvoltarea viitoare a EUSC[25].

---

[21] *Politica Europeană de Securitate şi Apărare*, Departamentul pentru integrare euroatlantică şi politica de apărare, http://www.mapn.ro/diepa/eveniment/20060713/Brosura_PESA.pdf, accesat la 06.02.2010.
[22] *The European Union Satellite Centre (EUSC)*
[23] Teodor Frunzeti, *op.cit.*, p. 346.
[24] *European Union Satellite Centre (EUSC)*, http://europa.eu/agencies/security_agencies/eusc/index_en.htm, accesat la 14.04.2010.
[25] PESC 2009. Raportul anual al Înaltului Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe şi politica de securitate către Parlamentul European privind aspectele principale şi opţiunile de bază ale PESC,

Uniunea Europeană a demonstrat, în mod repetat, ca poate acționa rapid şi eficace pe plan internațional, acolo unde este necesar: în Georgia, în largul coastelor Somaliei, în Kosovo.

BIBLIOGRAFIE

Frunzeti Teodor, *Geostrategie*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, Bucureşti, 2009.

Oancă Neculai, Băban Constantin, Oancă, Raluca-Cezara, *Rolul agenției europene de apărare în cadrul politicii europene de securitate şi apărare*, http://www.acttm.ro/doc/revista/1TM20007/FINALE%20%20LIMBA%20ROMANA/CAPITOLUL%20I/Lucrarea%203%20Oanca.pdf

Rossons Claude; Rosoux, Valerie; Wilde, Tanguy d´Estmael, *La politique étrangère: le modèle classique à l'épreuve*, Peter Lang, 2004.

CEMA-06/05/09: réunion du comité militaire de l'Union européenne

PESC 2009. Raportul anual al Înaltului Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe şi politica de securitate către Parlamentul European privind aspectele principale şi opțiunile de bază ale PESC. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/RO_PESC%202009_web.pdf

http://europa.eu/

http://www.consilium.europa.eu

http://www.mapn.ro

http://www.nato.int http://www.defense.gouv.fr

http://fr.wikipedia.org

http://www.assembly-weu.org

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/RO_PESC%202009_web.pdf, accesat la 12.03.2011.

FUNDAMENTELE TEORETICO-ŞTIINȚIFICE ALE DEZINFORMĂRII

Comisar-şef drd. Celestin BRÂNZAN*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Analiza formelor, tipurilor şi gradelor caracteristice informației, precum şi a sistemelor, structurilor, procedurilor şi mijloacelor informaționale evidențiază faptul că informarea oferă, prin ea însăşi, căi de pătrundere pentru dezinformare. De la generare şi până la utilizare informația poate oferi mesaje cu sensuri foarte diferite.

Cuvinte cheie: informare; dezinformare; agresiune informațională; manipulare.

Nevoia de informare a atins, în prezent, o pondere sensibil egală cu celelalte nevoi vitale, fără de care ființa umană nu poate exista. Ea se manifestă atât prin curiozitatea față de evenimentele ce s-au produs, cât mai ales pentru cele care se vor produce. Selecția acestora este deliberată. Un eveniment ales este prezentat, interpretat şi comentat. Odată cu aceste operațiuni au loc, inevitabil, voit sau nu, scăpări sau adăugări de date, fapt ce conduce spre o distanțare de realitate. De aceea, utilizarea tehnologiilor moderne de culegere şi de prelucrare a informațiilor are menirea de a obiectiviza procesul informațional. Cu toate acestea, însă, omul continuă să aibă rolul prioritar, el orientând, până la urmă, acest proces, prin voința şi intențiile sale.

Dacă putem înțelege că o aceeaşi informație este receptată, uneori, în moduri diferite, imprevizibile chiar pentru cei care doresc să dezinformeze, devine greu de explicat adeziunea, uneori instantanee, fără o analiză prealabilă, la mesajele subsumate respectivei informații.

Una dintre explicații ar fi aceea că *informarea răspunde curiozității umane,* dorinței de cunoaştere, de a fi la curent cu ceea ce se întâmplă în organizația din care face parte şi în exteriorul acesteia. În general, însă, curiozitatea umană se manifestă mai mult pentru evenimente de tip „can-can” decât pentru ideile încorporate în mesajul diseminat.

* e-mail: *celestyx@yahoo.com*

Apoi, trebuie avut în vedere şi faptul că respectiva informaţie, din momentul în care a fost generată de o sursă, este supusă la multiple interpretări care, de cele mai multe ori, denaturează mesajul iniţial.

Văzută din această perspectivă, *dezinformarea* apare ca un fapt inevitabil. Dar de cele mai multe ori există şi intenţia de a înşela pe cei ce receptează o anumită informaţie, profitându-se de imperfecţiunile intervenite pe timpul procesării acesteia.

Multitudinea modalităţilor şi mijloacelor prin care se diseminează informaţiile, a evenimentelor şi a temelor prezentate în respectivele mesaje conduce, mai degrabă, la o *agresiune informaţională*, decât la o informare. Individul doreşte să-şi satisfacă starea de cunoaştere, el caută să fie în miezul actualităţii şi să-şi împărtăşească opinia cu privire la un anumit eveniment stare sau idee. În acest sens, el realizează o legătură intimă, devenită un ritual, cu un anume suport, care treptat se transformă în obiect de manipulare cotidiană, decât cu un purtător al mesajelor.

Circulaţia mesajelor constituie pentru societate o funcţie de dirijare a fluxului nervos, în sensul fiziologic al termenului. Comparaţia sugerează posibilitatea existenţei unei boli de informare asemănătoare disfuncţionalităţilor senzitivo-motorii cum ar fi paraliziile, anesteziile.

Dezinformarea este otrava care se răspândeşte în circuitele noastre de cunoaştere. Ea seamănă confuzie pentru a face cunoştinţele inutilizabile. O eroare singulară de apreciere poate determina apariţia unor consecinţe neplăcute, însă dezinformarea permanentă slăbeşte, în mod insidios, posibilitatea individului de a gândi corect. Încet, încet, dezinformarea face ca lumea, realitatea să devină incoerentă, confuză, nemaleabilă. Individul îşi pierde încrederea, se obişnuieşte să trăiască în eroare şi să abdice în faţa dezordinii pe care nu reuşeşte să o depăşească; el se abandonează iraţionalului şi impulsivităţii. În final, năpădit de contradicţii, chiar şi individul care încearcă în modul cel mai atent să rămână critic se trezeşte, fără să vrea, deposedat de autonomia de gândire, de libertate de apreciere.

Dezinformarea, în sine, *constituie un adevărat atentat* la integritatea psihică a victimelor sale. Intenţia dezinformatorului este clară: ,,De ce să nu te substitui zeilor pentru a-l înnebuni pe cel pe care vrei să-l pierzi?”[1]

Pentru a fi imuni la dezinformare, pentru a anihila efectele sale persuasive, trebuie să privim faptele, evenimentele, situaţiile, indiferent prin ce vectori ne sunt aduse la cunoştinţă, cu o anumită circumspecţie, făcând efortul de a examina atent sursa, conţinutul informaţiei, momentul sau contextul în care a fost lansată şi, când avem posibilităţi, chiar şi o confruntare cu realitatea la care face trimitere.

[1] H.P. Cathala, *Epoca dezinformării*, Bucureşti, Editura Antet, 2004, p. 33.

Analiza parcursului informației de la cel ce o generează la beneficiar ilustrează *trei idei importante*[2]:

a) informația nu conține niciodată adevărul sută la sută. Pe tot parcursul se strecoară erori, chiar dacă nici un membru al lanțului informativ, de la informator la informat, nu are intenții rele;

b) orice s-ar crede, nu numai că în materie de informare nu există obiectivitate, dar orice pretenție de obiectivitate trebuie să fie tratată cu suspiciune;

c) este firesc ca fiecare martor să aibă propria sa impresie asupra evenimentului la care a asistat. Dacă impresiile se potrivesc prea bine unele cu altele, este ceva suspect la mijloc.

Obiectivitatea nu poate exista – cu atât mai mult – decât în informația de ordin ştiințific, unde aceeaşi experiență realizată de mai mulți experimentatori conduce întotdeauna la aceleaşi rezultate. Ipotezele savanților sunt obiective în măsura în care se confirmă prin fapte, iar faptele lor sunt indiscutabile, în sensul că oricare observator s-ar putea substitui cu cel care a cules datele perceptibile ce le alcătuiesc, date perceptibile constituite în general prin coincidența dintre un metru şi ceea ce măsoară acesta (admițând o marjă de eroare).

Se observă că *informația are în sine o marfă denaturată*. Nu va lipsi tentația de a o denatura şi mai mult. Ca să nu mai vorbim de vanitatea sau de interesele care ne fac, mai mult sau mai puțin conştient, să modificăm adevărul în mii de împrejurări din viața noastră particulară. Să fim conştienți, însă, că, pentru oricine are ocazia de a manipula, opinia publică este foarte ispititoare, alunecarea de la adevărul aproximativ la minciuna sfruntată, trecând prin toate stadiile intermediare.

Există tentația să credem că anumiți subiecți sunt mai puțini expuşi la consecințele dezinformării. Nimic nu e mai puțin adevărat! Chiar persoane foarte bine formate intelectual, şi care se cred la adăpost, sunt foarte vulnerabile la dezinformare, constituind un important contingent de înşelați, mult mai mare decât aceia care ştiu mai puțin şi care, din cauza indiferenței, nu sunt în miezul dezbaterilor de idei. Înțelepciunea naşte îndoiala, care devine regula de gândire, dar permite, totodată, existența posibilității ca partenerul să aibă dreptate.

Cetățeanul responsabil, deținător al părții din puterea conferită prin dreptul la vot, riscă să devină un element gregar supus dorințelor şi capriciilor „lupului cel rău”[3].

Dezinformarea pe termen lung tinde să determine reculul societății, al acestui sistem organizat, acționat de legi sistematice şi apt pentru funcții

[2] V. Volkoff, *Tratat de dezinformare*, Bucureşti, Editura Antet, 2009, p. 15.
[3] H.P. Cathala, *Epoca dezinformării*, Bucureşti, Editura Antet, 2004, p. 34.

diferențiate, către o stare de agregare incertă, acționând dacă putem spune așa, doar la gravitație și depinzând total doar de influențele externe. Nu trebuie subestimat marele pericol care amenință o societate umană prejudiciată pe timp îndelungat de dinamica funcțională proprie.

Intenția de a dezinforma, atunci când este durabilă și vizează ansamblul unei populații, îmbracă aspectul unei crime, deoarece, în afara dorinței de a înșela sau de a manipula, reprezintă o agresiune împotriva unei funcții fundamentale a sistemului social. Informarea nu se reduce numai la o acțiune de a aduce la cunoștință noutățile; ea este, de asemenea, și se pare că, în primul rând, un proces de structurare a grupurilor umane.

Există o permanentă preocupare pentru viitor. Ea se manifestă, îndeosebi, prin cunoașterea propriului destin, precum și pentru cunoașterea evoluției în perspectivă a grupului sau macrogrupului căruia îi aparține individual. Cu alte cuvinte, *este nevoie de informații, nu numai pentru a ști, ci și pentru a izbândi* în efortul de supraviețuire, eliminând sau diminuând acțiunea factorilor ce ar putea atenta la securitatea individuală și/sau de grup.

Multitudinea și diversitatea surselor actuale de informare sunt premise și ar putea asigura o bună cunoaștere a diferitelor fenomene din natură și din societate. Paradoxal însă, omul rămâne adesea nedumerit și contrariat de conținutul și sensul unor informații provenite din surse diferite, dar care se referă la același fenomen. El nu dispune, întotdeauna, de răbdare și/sau timpul pentru a discerne și nu are, uneori, meticulozitatea necesară efectuării unor judecăți de valoare asupra unor semnale de informare. Chiar dacă urmărește evoluția fenomenelor politice, economice, militare și de altă natură, complexitatea acestora îl determină, de cele mai multe ori, să se rezume la concluzii simplificatoare, la imagini accidentale, periferice sau de conjunctură. Urmarea acestor concluzii o constituie formarea unor convingeri preconcepute și nefondate ce vor submina înțelegerea evoluției viitoare a fenomenelor din mediul ambient. În mod firesc, apar atitudini și manifestări specifice acestor constrângeri. Prin urmare, o astfel de informare dirijează și manipulează omul spre soluții acționale ce vin în contradicție cu realitatea. Așadar, s-ar putea afirma că *această manipulare se produce prin realizarea unor efecte opuse celor urmărite prin informare*, efecte ce sunt specifice dezinformării.

Dezinformarea este considerată ca fiind un fel de mesaj, mai mult sau mai puțin explicit, un fel de comunicare de tip special dintre dezinformator și ținta sa. Poate lua forma unei declarații, a unui gest semnificativ sau a adoptării unei atitudini[4].

De regulă ea nu se produce pentru a forma, neapărat, convingeri, ci pentru a împiedica un individ sau grup să evalueze corect și liber un anumit fenomen.

[4] H.P. Cathala, *Epoca dezinformării*, București, Editura Antet, 2004, p. 20.

Din perspectiva *definițiilor date dezinformării* în literatura de specialitate, mai des, se face apel la *trei* dintre ele:

1. „Acțiune intermitentă sau continuă – prin folosirea oricărui mijloc – ce constă în inducerea în eroare a unui adversar, sau în favorizarea subversiunii în rândurile acestuia în scopul de a-l slăbi”[5].

2. „Ansamblul procedeelor dialectice puse în joc, în mod intenționat, pentru a reuşi manipularea perfectă a persoanelor, grupurilor sau a unei întregi societăți, în scopul de a devia conduitele politice, de a le domina gândirea sau chiar de a le subjuga. Presupune disimularea surselor şi scopurilor reale, precum şi intenția de a face rău, printr-o reprezentare deformată sau printr-o interpretare tendențioasă a realității. Este o formă de agresiune care caută să treacă neobservată. Se înscrie în rândul acțiunilor psihologice subversive”[6].

3. „Dezinformarea este o manipulare a opiniei publice, în scopuri politice, folosind informații tratate cu mijloace deturnate. Ea presupune trei elemente: o manipulare a opiniei publice; mijloace deturnate; scopuri politice, interne sau externe[7].

Caracteristicile dezinformării

Caracteristica esențială a dezinformării o constituie intenția evidentă de a face rău, ceea ce o diferențiază de simpla minciună utilă sau fabulație. Deci, pentru a se numi *dezinformare*, trebuie să existe alegere deliberată, intenția de manipulare sau de exercitare a influenței. Mesajul falsificat nu reprezintă decât unealta cu care se caută ca un subiect selecționat să acționeze în sensul dorit. De evidențiat că există deosebiri importante între a dezinforma un individ sau un grup restrâns şi a dezinforma o națiune (sau o parte importantă a acestora). În primul caz se uzează de psihologia individului sau de dinamica subgrupurilor; în cel de-al doilea caz se va recurge la opinia publică sau la psihologia maselor.

În prezent dezinformarea are următoarele caracteristici:

- utilizează o metodologie fundamentată pe descoperirile psihosociologiei;
- utilizează eficient facilitățile oferite de mijloacele de informare în masă;
- este concepută şi desfăşurată de organisme create pentru acest scop;
- se desfăşoară prin acțiuni din ce în ce mai necunoscute, sau chiar imposibil de depistat;
- se adresează, deopotrivă, atât persoanelor foarte bine formate în plan intelectual, cât şi celor care cunosc mai puțin şi, implicit, sunt în afara problemelor ce fac obiectul acțiunilor întreprinse;

[5] *Academia Franceză*, în „Le Figaro”, din 24.02.1984.
[6] H.P. Cathala, *Epoca dezinformării*, Bucureşti, Editura Antet, 2004, p. 24.
[7] V. Volkoff, *Tratat de dezinformare*, Bucureşti, Editura Antet, 2009, p. 25.

- ascunde, sub o falsă aparență de obiectivitate, dorința unui subiect de a obține un profit unilateral, obligând la o adeziune care este preludiul aservirii;
- este îndreptată, îndeosebi, spre sfera deciziei, fapt ce face ca protecția decidenților să devină din ce în ce mai greu de realizat;
- tinde să devină o scuză comodă pentru deciziile ale căror consecințe conduc la eşecuri;
- este adoptată, uneori, chiar de organele destinate realizării protecției împotriva acestui tip de agresiune; are, în unele situații, efecte contrare, astfel, dezinformatorii devin dezinformați, ei fiind victime ale unui anumit confort intelectual, ale unor anumite obişnuințe ale cercurilor cărora le solicită aprobarea acțiunilor;
- provoacă, la cei care nu au fost dezinformați într-o situație anterioară (fiind conştienți de acest fapt), neîncredere şi suspiciune față de procesul real de informare;
- când se materializează în operații de anvergură, ele au durate mai mari şi se desfăşoară progresiv, vizând, în principal, impactul asupra opiniei publice;
- efectele ei, când este desfăşurată pentru deturnarea opiniei sau acțiunii unor grupuri mari de oameni, sunt pe termen lung şi grave; se constată schimbări de mentalități şi de atitudini ce se instalează în mod progresiv şi insidios; se acceptă mituri; se pun sub semnul întrebării propriile valori;
- se desfăşoară cu uşurință în mediile în care sursele de informare sunt diverse şi în număr mare, dar unde nu există principii, norme şi reguli la care să se raporteze activitatea de informare.

Indiferent de domeniul în care se manifestă, o concluzie este certă: dezinformarea constituie o pârghie de acționare psihologică, de dirijare a opiniilor şi ideilor, a stărilor sufleteşti şi a comportamentelor umane. Ea constituie o formă prin care se interzice acelor care li se adresează dreptul la gândire.

BIBLIOGRAFIE

Cathala H.P., *Epoca dezinformării*, Bucureşti, Editura Antet, 2004.

Volkoff V., *Tratat de dezinformare*, Bucureşti, Editura Antet, 2009.

Zamfir C., Vlăsceanu L. (coord.), *Dicționar de Sociologie,* Bucureşti, Editura Babel, 1993.

Minciuni mass – media, 1992.

Grand Dictionnaire de la Psychologie, Larousse, 1994.

MECANISMELE FORMĂRII ŞI PROPAGĂRII ZVONURILOR

Comisar-şef drd. Celestin BRÂNZAN*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Zvonurile apar, cel mai adesea, pe fondul unui vid informațional, al lipsei de credibilitate şi de pertinență a informațiilor oficiale. Zvonurile însoțesc întotdeauna perioadele de criză politică, economică sau socială, de tensiune şi încordare în viața internă sau internațională.

Cuvinte cheie: zvon; comunicare; propagare; manipulare.

Zvonul poate fi definit ca o informație privind un eveniment produs sau pe cale să se producă, ce se vrea a fi autentică şi cu un caracter de noutate, dar cel mai adesea având un caracter ambiguu şi tendențios, neverificabil sau greu de verificat în timp oportun, şi care circulă în absența, în paralel, sau de cele mai multe ori, în contrasens cu ştirile transmise prin mijloacele oficiale de informare.

Din această definiție reies şi *caracteristicile zvonului*:

- caracterul accentuat de informație;
- caracterul neoficial;
- referirea la un eveniment important;
- noutatea;
- ambiguitatea mesajului;
- amestecul de adevăr şi minciună, primul determinând acceptarea celei de-a doua, conferind credibilitate zvonului;
- corelarea conținutului său cu speranțele, aşteptările, temerile indivizilor sau colectivităților cărora le sunt adresate.

Ca formă specifică de comunicare, îndeosebi interpersonală, zvonul se bazează pe unele mecanisme şi caracteristici general-umane: curiozitatea, dorința unor oameni de a trece în fața altora drept bine informați, depăşind informația oficială; capacitatea imaginativă şi de anticipație; tendința de a amplifica o ştire prin elemente şi comentarii personale; reacția firească de a transmite mai departe o informație.

* e-mail: *celestyx@yahoo.com*

La nivelul fiecărei persoane, în funcție de atitudinile şi de credințele sale, de experiența sa, se manifestă o sensibilitate selectivă pentru conținutul zvonurilor, sau altfel spus, nimeni nu este mai „surd“ decât cel care nu vrea să audă.

Se consideră că *persoanele labile, anxioase*, care au unele complexe de inferioritate reprezintă relee ideale pentru transmiterea zvonurilor[1]. De asemenea, sunt păreri[2] potrivit cărora *femeile* ar fi predispuse să accepte mai uşor zvonurile, propagându-le cu mare plăcere. Se pleacă de la ideea că „bârfa“ reprezintă mai degrabă un privilegiu al femeilor.

Intelectualii reprezintă şi ei un public aparte pentru zvonuri. Ei ştiu că uneori adevărul nu este preferat de către oficiali. Dar pe de altă parte, supraspecializarea pregătirii lor face ca şi ei să se confunde cu marele public în receptarea unor informații din diferite domenii, care pentru o înțelegere corectă, presupun cunoştințe de specialitate.

Ca atare, statutul intelectualilor şi cercul lor de relații sunt factori care fac din aceştia, în anume situații, persoane credibile pentru acceptarea mesajelor subsumate zvonurilor.

„Zvonurile există nu pentru că anumite surse le lansează, ci pentru că oamenii le transmit“[3]. Ele sunt perisabile având valoare doar atât timp cât sunt de actualitate. Odată cu trecerea timpului, acestea îşi pierd din importanță şi de aceea trebuie transmise cât mai repede cu putință.

Zvonul are un scop pragmatic. De regulă, el este legat de evenimente şi situații care interesează grupuri mari de oameni, orientează activitatea membrilor acestora. De aceea, la aflarea unei noutăți, chiar dacă nu avem certitudinea că ea reprezintă adevărul, prima reacție este de a o repeta celor care ar putea fi interesați. Discuția alunecă rapid spre consecințe, spre implicațiile pe care le presupune situația respectivă şi spre posibile modalități de rezolvare. Când pericolul este iminent şi luarea unei decizii se impune cu necesitate, nu se mai poate pierde timpul cu verificarea informațiilor, pentru că riscul este mult prea mare. Dacă se dovedeşte a fi doar o alarmă falsă, cu atât mai bine; dacă sunt adevărate, atunci avem conştiința împăcată că ne-am făcut datoria.

Multe zvonuri se propagă cu rapiditate tocmai pentru că sunt amuzante, surprinzătoare. Ele constituie subiecte de discuție şi asigură succes demersului de propagare. În cazul în care mesajul este primit de la o sursă care nu prezintă siguranță, confirmarea venită din partea celorlalți membrii ai grupului conferă un plus de credibilitate. Pentru a şti dacă informația este veridică, se recurge la opinia grupului de referință. Când ea se referă la un fapt îngrijorător, asumarea colectivă a pericolului asociat acestui fapt descris de zvon ne scoate din izolare şi ne face să ne simțim mai bine.

---

[1] S. Chelcea, *Un secol de psihosociologie*, Bucureşti, Editura I.N.I., 1999, p. 56.
[2] *Ibidem*.
[3] G. Durandin, *L`information, la désinformation et la réalité*, Paris, P.U.F., 1993, p. 17.

Viteza de propagare a zvonului este determinată de:

- structura grupului, gradul de omogenitate şi dispunerea spațială;
- coeziunea spațială şi comunitatea de interese;
- importanța temei, concordanța între conținutul mesajului şi motivațiile individuale şi de grup. Cu cât interesul pentru subiectul abordat este mai mare în cadrul grupului, cu atât cresc şansele ca acel zvon să fie răspândit mai rapid şi pe o arie mai întinsă.

Pentru o *propagare rapidă* a zvonurilor, atunci când acțiunea în sine este deliberată, se apelează la agenții de teren care profită de mitinguri, manifestații, cozile de la marile magazine etc. În acest mod, zvonurile ajung la foarte multe persoane, multe dintre acestea transmițându-se, la rândul lor, în difuzori – relee de transmitere.

Viteza de propagare a zvonurilor este mult mărită atunci când se apelează la mass-media. Radioul şi televiziunea fac astăzi posibilă transmiterea unor evenimente concomitent cu desfăşurarea lor. De asemenea, un rol important în propagarea zvonurilor îl are Internetul. Aşadar, prin intermediul acestor mijloace, milioane de oameni pot afla simultan aceleaşi informații, indiferent de granițele statale sau de limba vorbită. Dar, prin sporirea publicului, creşte şi posibilitatea ca ceea ce este fals să fie descoperit, cum există şi pericolul ca modificarea mesajului să fie mai mare.

Nu întotdeauna un zvon are la bază un fapt real. Uneori el este pură imaginație, efectul unui proces de creație. De asemenea, într-o situație ambiguă, în lipsa unor informații oficiale precise, membrii unui grup interesat încearcă să le substituie, eliberându-i de stresul generat de nesiguranță, de incertitudine.

În viața de zi cu zi, un individ care transmite o informație nu face acest lucru pentru că este obligat să-l facă, ci pentru că se simte implicat în evenimentul care se derulează, el sau grupul din care face parte. În acest caz, acesta este interesat să fie crezut, încercând să-şi convingă interlocutorul prin adăugarea unor detalii pe care le cunoaşte sau le-a auzit din alte surse, prin restructurarea mesajului ajungându-se la un efect contrar reducerii – prin procedeul numit „bulgărele de zăpadă“ – fiecare verigă adăugând noi amănunte.

Se atribuie zvonul unor surse de încredere (autorități în domeniul respectiv) sau se face apel la consensul grupului. Numele sau numerele sunt cele mai frecvent modificate, fie pentru că sunt dificil de memorat şi se produc confuzii, fie că nu sunt reprezentative (în momente de tensiune capacitatea autocritică a indivizilor scade odată cu creşterea implicării emoționale şi nimic nu este prea exagerat pentru a fi crezut).

Uneori se produce inversarea polarității – mai ales în situații când prin intermediul zvonului se transmit informații care contrazic opiniile indivizilor. Este greu de acceptat, spre exemplu, că o persoană disprețuită de către

membrii unui grup a putut săvârşi o acțiune pozitivă (un criminal ar putea să salveze o viață omenească). O altă posibilitate ar putea fi ignorarea informației pentru că nu este demnă de a fi luată în considerare.

De regulă, zvonul are tendința de a actualiza totul. O informație referitoare la un eveniment din trecut nu mai prezintă o mare importanță. Ca atare, ea trebuie să prezinte evenimente actuale. De aceea, faptele unei persoane, din trecut, sunt transferate în prezent.

Există şi cazuri când zvonul păstrează cu multă grijă mesajul inițial, fără a suporta modificări pe timpul propagării. În acest caz mesajele sunt scurte, uşor de memorat, coerente şi răspund pe cât posibil aşteptărilor, prejudecăților, mentalităților.

În practica dezinformării, zvonul ocupă un loc aparte. Conflictele militare din ultima perioadă au evidențiat preocuparea existentă de a organiza şi de a instrui, încă din timp de pace, organe specializate (cuprinzând politologi, sociologi, psihologi, lingvişti) care să ,,construiască“ zvonuri ce oferă explicații mistificate, dar cu un grad mare de credibilitate, în scopul influențării opiniei publice şi a forțelor armate adverse.

O sursă de specialişti poate provoca o adevărată criză, plecând de la zvonuri bine direcționate şi lansate la momente de mare impact. ,,Zvonurile pot crea predicția creatoare de evenimente atunci când sunt folosite ca instrumente ale propagandei şi dezinformării“[4]. Întreaga operațiune se bazează pe un proverb foarte cunoscut, şi anume acela că ,,nu iese fum fără foc“. Dezinformatorii sunt interesați de propagarea unui zvon, bazându-se pe mecanismul său de a răspunde la dorința individului de a difuza mai departe o informație nouă, caldă, abia primită.

Prin zvon se vehiculează idei, relatări, afirmații sau presupuneri ce pot fi în întregime false sau conținând unele elemente adevărate, dar distorsionate, în raport cu situația şi cu centrele de interes ale unor grupuri determinate. În acest sens, mesajul falsificat nu reprezintă altceva decât mijlocul prin care se caută ca militarii țintă să acționeze în sensul dorit de inamic.

Se dezinformează mai puțin pentru a convinge, cât mai ales pentru a conduce către un țel care este, de regulă, ascuns. Încălcând orice normă morală şi principiu etic, arhitecții zvonului apreciază că, fie şi numai o simplă strecurare a îndoielii în gândirea militarilor reprezintă un succes însemnat.

Premisele zvonului se află în faptul că indivizii doresc să se informeze asupra unui subiect, să înțeleagă ceva, dar nu primesc sau nu au la îndemână informații oficiale.

Dezinformarea dă naştere la fenomenul de ,,ceață situațională“, prin care oamenii neinformați sau insuficient informați pe căi oficiale pot fi

[4] R. K. Merton, *Elements de théorie et méthode sociologique*, Paris, H. Mendros, 1965, p. 224.

manipulați. *O primă condiție a existenței* acestui fenomen este intenționalitatea sursei de a produce modificări în atitudinea indivizilor, în vederea obținerii unui comportament dorit în derularea unui eveniment. *Cea de-a doua condiție* se referă la generarea unei anumite ambiguități, în sensul răspândirii informațiilor care să determine apariția confuziei în aprecierea realității şi ca urmare falsa raportare la aceasta.

Propagarea zvonurilor reprezintă o modalitate principală utilizată în dezinformare, un mod facil de acțiune, în primul rând, pentru că sursa care a lansat zvonul devine foarte rar obiectul unei acțiuni metodice de căutare şi de identificare. Dezinformatorul va putea astfel să lanseze ştiri false deformate, fără a-şi angaja cu nimic responsabilitatea.

Zvonul poate fi uşor propagat prin agenți de influență sau pur şi simplu prin simpatizanți. „Zvonul nu lasă urme scrise şi informația vehiculată pentru a putea fi atribuită cuiva poate parcurge un drum lung, de la un autor la altul, de la o sursă la alta“[5].

Propagarea zvonurilor este *dependentă de contextele comunității* în care circulă: credibilitatea instituțiilor sociale, sistemul de organizare şi circulația informațiilor formale, calitatea şi credibilitatea informațiilor oficiale, tipurile raporturilor de putere existente în societate, precum şi trăsăturile de personalitate ale indivizilor şi nevoile lor. Toate acestea constituie numai o parte dintre factorii ce trebuie luați în seamă de către dezinformator în stabilirea strategiei de acțiune prin intermediul zvonurilor.

Poate cea mai importantă *problemă* pentru dezinformator *este cea a forței de convingere* a eficienței zvonului propagat în declanşarea comportamentelor. Gustav Le Bon definea[6] existența a *patru factori principali de convingere* pe care îi prezintă ca pe un fel de „gramatica persuasiunii“:

1. prestigiul sursei, care sugestionează şi impune respect;
2. afirmația nesusținută de probe, care elimină discuția, creând totodată impresia documentării erudite a celor ce reprezintă sursa de mesaje;
3. repartiția, care face să fie acceptată ca fiind certă o afirmație compatibilă cu obiectivele sursei;
4. influențarea mentală, care întăreşte convingerile individuale incipiente.

În cazul zvonului *credibilitatea* sa, forța sa de convingere este dependentă de o multitudine de factori cu ponderi diferite în eficiența zvonului. Cercetările efectuate au pus în evidență o serie de *factori*, cum ar fi: credibilitatea sursei, plauzibilitatea mesajului pe care îl vehiculează, proveniența lui din mai multe surse diferite şi aparent dezinteresate, puterea repetiției pe măsură ce zvonul se amplifică, devenind din ce în ce mai puternic etc.

---

[5] G. Durandin, *L`information, la désinformation et la réalité*, Paris, P.U.F., 1993, p. 42.
[6] G. Le Bon, *Opiniile şi credințele*, Bucureşti, Editura Ştiintifică, 1995, pp. 132 – 133.

Indiferent dacă zvonul are aceste caracteristici de credibilitate el nu trebuie să omită însă o *condiție esențială*: dorința de a crede din partea celor care îl receptează. Zvonul este în primul rând o informație pe care dorim să o credem. „Dacă informația nu satisface nici o dorință, nu corespunde unei preocupări latente, nu serveşte drept supapă niciunui conflict psihologic, zvonul nu se va produce“[7].

Lansarea zvonurilor nu se face la întâmplare ținând seama de aşteptările grupurilor umane față de situația problematică pe care o traversează. Plecând de la aceste date ale situației se lansează un mesaj cât mai apropiat de ceea ce ar dori să afle populația în acel moment, indiferent cât de departe de adevăr este conținutul enunțului respectiv. Dinamica zvonului este independentă de problematica autentificării lui. Procesul se declanşează numai atunci când anumite persoane se încred într-o informație şi o consideră destul de importantă pentru a o răspândi în anturajul lor.

Mediile de informare nu numai că pot servi ca mijloc de prelucrare şi de difuzare a zvonurilor, care circulă la un moment dat, dar pot contribui chiar la reuşita acestora, prin strecurarea unor fapte, care până atunci au trecut neobservate, cât şi prin furnizarea unor ipoteze care pot prinde la public. Chiar dezmințirea zvonului poate constitui o modalitate ca acesta să fie şi mai bine difuzat: în loc să ducă la stingerea zvonului, dezmințirea poate crea un efect de bumerang punând la curent şi pe cei care nu aflaseră încă de el. În acest sens se poate spune că a nega o informație falsă, înseamnă a oferi acelor informații o nouă şi gratuită publicitate.

Zvonul reuşeşte să cucerească o arie considerabilă de întindere în spațiul social, îndeosebi în situațiile de criză, pe care le şi amplifică. Zvonurile însoțesc întotdeauna perioadele de încordare şi de tensiune din viața internă şi internațională, atunci când situațiile cu care se confruntă indivizii depăşesc puterea lor de înțelegere, iar informațiile necesare reglării comportamentelor lor sunt, fie insuficiente, fie inadecvate. Este de la sine înțeles că zvonurile sunt răspândite de către cei care vor să dezinformeze, în mediile considerate propice, iar difuzarea lor se face către mai multe ținte deodată, astfel încât apariția zvonului din mai multe izvoare să ducă la o creştere a credibilității sale.

În concluzie, propagarea zvonului, ca principală modalitate de realizare a dezinformării, reprezintă totodată o formă specifică de purtare a unui război neconvențional. El se desfăşoară la nivelul proceselor psihice, dereglându-le funcționarea şi alterându-le „produsele“, generând finalități catastrofale asupra gândirii şi comportamentului. În conflictele care apar în ziua de astăzi este tot mai prezentă tendința de utilizare a dezinformării, propagandei, dezbinării, intoxicării, intimidării sau izolării psihologice.

[7] J. N. Kapfeerer, *Zvonurile*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1993, p. 123.

BIBLIOGRAFIE

Chelcea S., *Un secol de psihosociologie,* Bucureşti, Editura I.N.I., 1999.

Durandin Guy, *L'information, la désinformation et la réalité,* Paris, P.U.F., 1993.

Kapferer J.N., *Zvonurile,* Bucureşti, Editura Humanitas, 1993.

Le Bon G., *Opiniile şi credinţele,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1995.

Merton R.K., *Elements de théorie et de méthode sociologique,* Paris, H. Mendros, 1965.

Grand Dictionnaire de la Psychologie, Larousse, 1994.

PARTICULARITĂȚILE RAPORTURILOR JURIDICE DE MUNCĂ ALE SALARIATULUI INVENTATOR

Cms.lect.univ.dr. Cosmin CERNAT*
Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”

Raportul juridic de muncă naşte drepturi şi obligaţii atât pentru angajator, cât şi pentru salariat. Drepturile şi obligaţiile generale ale subiectelor raportului juridic de muncă depăşesc sfera generală atunci când munca prestată de către salariat are un caracter inventiv. Invenţia poartă amprenta personalităţii salariatului şi dă naştere unor drepturi speciale.

Cuvinte cheie: raport juridic de muncă; salariat inventator; drepturi; obligații; misiune inventivă; misiune la comandă; brevet de invenție.

Asigurarea unui trai cât mai ridicat este principalul motiv care stă la baza celor mai multe activități lucrative fie că sunt activități fizice, fie activități psihice. Se poate afirma, astăzi, în ciuda comportamentului celor care se bazau pe activitățile primitive pentru a-şi asigura hrana, apa, veşmintele sau un adăpost, că țările cele mai dezvoltate sunt acelea în care activitatea creatoare, activitatea spirituală este prețuită, încurajată şi ocrotită în mod eficient[1].

Munca reprezintă o componentă esențială a activității umane, deoarece omul este singura creatură care depune toate digilențele în vederea obținerii unor foloase[2]. Cunoştințele de dreptul muncii sunt necesare, în mod evident, nu numai pentru cei care doresc formare profesională în acest domeniu, ci şi pentru toți cei care aspiră să înțeleagă pe deplin sensul sistemului juridic.

Analizând conținutul primului articol din Codul muncii, rezultă că obiectul reglementat de normele de dreptul muncii este dat de totalitatea raporturilor individuale şi colective de muncă. Subiectele raportului juridic de muncă sunt, aşadar, angajatorul şi salariatul.

Având în vedere coliziunea dreptului muncii cu dreptul de autor, se va analiza problema regimului operelor create în cadrul obligațiilor de serviciu.

* e-mail: *cosmin_cernat@yahoo.com*

[1] Viorel Roş, Dragoş Bogdan, Octavia Spineanu-Matei, *Dreptul de autor şi drepturile conexe. Tratat*, Editura All Beck, 2005, p. 7.

[2] Cosmin Cernat, *Dreptul muncii*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2011.

Printre numeroasele criterii care stau la baza clasificării formelor de muncă se regăseşte şi scopul urmărit prin acest tip de activitate. Problema regimului operelor create în cadrul obligațiilor de serviciu nu are o reglementare unitară pe plan mondial, astfel, în cazul acestei categorii de opere, dreptul de autor intră în coliziune cu dreptul muncii. În limbajul comun, prim cuvântul ,,autor” este desemnat creatorul, realizatorul unui lucru sau responsabilul unui act.

În drept, cuvântul ,,autor” are cel puțin două înțelesuri, ce nu pot fi confundate. Unul dintre ele este acela de creator a unei opere literare, artistice sau ştiințifice. Al doilea sens este acela de persoană de la care, în favoarea sau în sarcina căreia, se transmite un drept sau o obligație.

Raporturile juridice de muncă

Raporturile de muncă sunt definite ca acele relații sociale reglementate de lege, ce iau naştere între o persoană fizică, pe de o parte, şi, ca regulă, o persoană juridică (societate comercială, regie autonomă, unitate bugetară etc.) pe de altă parte, ca urmare a prestării unei anumite munci de către prima persoană în folosul celei de-a doua, care, la rândul ei, se obligă să o remunereze şi să creeze condițiile necesare prestării acestei munci.

Raporturile juridice individuale de muncă[3] sunt acele relații care apar pe baza „contractului în temeiul căruia o persoană fizică, denumită salariat, se obligă să presteze muncă pentru şi sub autoritatea unui angajator, persoană fizică sau juridică, în schimbul unei remunerații, denumite salariu“ (art. 10 din Codul muncii). Raportul individual de muncă ia naştere numai între două părți, care pot fi persoană fizică sau juridică (când au calitate de angajator) şi numai persoană fizică (atunci când este vorba de angajat)[4]. Astfel, după cum raportul juridic de muncă ia naştere numai prin încheierea unui contract individual de muncă, este de remarcat faptul că, potrivit legii, salariatul se subordonează angajatorului care, la rândul său, îşi exercită autoritatea juridică şi economică asupra salariatului. Se pune problema asupra particularităților pe care le prezintă raportul juridic de muncă în cazul salariatului inventator. Se spune că această subordonare a salariatului inventator este atent controlată de către autoritățile statului, care prevalându-se de dispozițiile legii în materie, caută să mențină un echilibru între cele două părți ale raportului juridic de muncă. Astfel, în cazul în care, inventatorul este salariat, Legea nr. 64/1991 distinge mai multe ipoteze: reglementarea invențiilor realizate de către salariat în executarea unei misiuni inventive, în exercitarea funcției sale sau la comandă. Trebuie să precizăm că Legea nr. 64/1991 privind brevetele de

[3] Sanda Ghimpu, Ion Traian Ştefănescu, Şerban Beligrădeanu, Gheorghe Mohanu, *Dreptul Muncii*, Tratat, vol. 1, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1971.
[4] Dr. Cosmin Cernat, *Dreptul muncii*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2011, p. 24.

invenție stipulează în articolul 1: „Drepturile asupra unei invenţii sunt recunoscute şi apărate pe teritoriul României prin acordarea unui brevet de invenție de către Oficiul de Stat pentru Invenţii şi Mărci, în condițiile prevăzute de lege.”

Regimul juridic al invențiilor realizate în executarea unei misiuni inventive

Pentru invențiile realizate de către salariat în executarea unui contract de muncă ce prevede o misiune inventivă încredințată în mod explicit, care corespunde cu funcțiile sale, dreptul la brevetul de invenție aparține unității, în lipsa unei prevederi contractuale mai avantajoase salariatului[5].

Realizările tehnice obținute în cadrul unei unități poartă denumirea de invenție de serviciu. Categoria invențiilor de serviciu se individualizează printr-un regim special.

Caracterul bilateral (sinalagmatic) joacă un rol important ținând seama că acesta este dat de reciprocitatea şi de condiționalitatea îndeplinirii obligațiilor contractuale a părților, una față de cealaltă. În acest sens, partea care nu şi-a îndeplinit obligația nu poate şi nici nu are cum să constrângă cealaltă parte să-şi ducă la îndeplinire obligația corelativă[6].

Este de remarcat faptul că, în cadrul acestui contract de muncă, salariatul este angajat pentru executarea unei misiuni inventive, care să permită soluționarea unor probleme tehnice.

Dacă principiile dreptului de autor cer ca opera realizată să aparțină creatorului său, rațiuni de ordin economic, şi raporturile specifice dintre angajator şi angajat ar impune ca opera să aparțină angajatorului, deoarece, în cele din urmă, opera este rezultatul muncii salariatului, care este plătit tocmai pentru acest lucru. În aceste condiții apare întrebarea dacă opera este un simplu aport în muncă sau este un aport creator.

Misiunea inventivă se prevede în contractul de muncă, fiind încredințată în mod explicit. Din cele spuse, reiese că acest salariat trebuie să dețină toate aptitudinile profesionale necesare realizării misiunii inventive. Astfel, remarcăm că salariatul trebuie să depună toate diligențele necesare scopului pentru care a fost angajat. Având în vedere calitățile salariatului, misiunea inventivă trebuie să corespundă funcției sale. În acest caz îşi are aplicarea caracterul *intuitu personae* (strict personal) al raportului juridic de muncă care este dat de faptul că persoana care va presta munca este selectată din considerente legate de pregătirea sa, aptitudinile sale şi calitățile ei în

[5] Ioan Macovei, *Tratat de drept al proprietății intelectuale*, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2010, p. 75.
[6] Dr. Cosmin Cernat, *Dreptul muncii*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2011, p. 25

procesul lucrativ, iar reprezentarea este imposibilă. Chiar dacă un anumit salariat va fi înlocuit pentru o anumită perioadă de timp de către un alt salariat, din motive obiective (boală, carantină, concediu pentru creşterea şi îngrijirea copilului etc.) sau subiective (pensionare, suspendare, cercetare disciplinară etc.), această înlocuire va avea la bază tot aptitudinile personale ale salariatului ce vine să-l înlocuiască pe cel dintâi. Dacă acesta din urmă nu ar avea pregătirea necesară sau nu ar îndeplini condițiile legale pentru desfăşurarea acelei activități nu ar putea să-l subroge în drepturi şi în obligații pe salariatul înlocuit.

Dacă sunt îndeplinite aceste condiții, dreptul la eliberarea brevetului aparține unității. Inventatorul beneficiază de o remunerație suplimentară prin contract.

În cadrul invențiilor realizate în executarea unei misiuni inventive, se pune problema ca după un anumit interval de timp, salariatul să nu mai corespundă condițiilor privind aptitudinile profesionale în vederea realizării misiunii inventive. Astfel, în cuprinsul art. 61 din Codul muncii, se prevede concedierea pentru motive care țin de persoana salariatului, legiuitorul enumerând limitativ situațiile care pot atrage concedierea pentru motive care țin de persoana salariatului. Una dintre aceste situații o reprezintă ipoteza în care salariatul nu corespunde profesional locului de muncă în care este încadrat (dar numai după verificarea prealabilă a salariatului potrivit unei proceduri stabilite prin contractul colectiv de muncă aplicabil sau, în lipsa acestuia, prin regulamentul intern).

Potrivit dispozițiilor art. 37 şi art. 38 din Codul muncii:

- drepturile şi obligațiile privind relațiile de muncă dintre angajator şi salariat se stabilesc, potrivit legii, prin negociere în cadrul contractelor colective de muncă şi al contractelor individuale de muncă;
- salariații nu pot renunța la drepturile care le sunt recunoscute prin lege.

Orice tranzacție prin care se urmăreşte renunțarea la drepturile recunoscute de lege salariaților sau limitarea acestor drepturi este lovită de nulitate.

Angajatorul care beneficiază de munca salariatului este însărcinat cu organizarea muncii, în plan general (la nivel de unitate) şi în plan individual (specific fiecărui loc de muncă).

În baza contractului încheiat, inventatorul are obligația să informeze în scris unitatea asupra stadiului realizării şi creării invenției. Ambele părți au obligația reciprocă de a se abține de la orice divulgare a invenției.

După ce a fost informată în scris asupra redactării descrierii invenției, unitatea este obligată să depună cererea de brevet la Oficiul de Stat pentru Invenții şi Mărci.

Dacă în termen de 60 de zile de la data informării cererea de brevet nu este depusă, dreptul la acordarea brevetului aparține salariatului[7]. O asemenea soluție este posibilă în lipsa unei convenții între părți.

Sub imperiul *Decretului nr. 321/1956*, opera artistică realizată de către autorul salariat în cadrul obligațiilor rezultând din raportul său de muncă putea fi folosită de unitatea angajatoare, pentru scopuri legate de activitatea acesteia, fără consimțământul autorului, cu plata remunerației stabilite pentru aceste cazuri şi cu respectarea tuturor celorlalte drepturi de autor[8]. În prezent, reglementând regimul operelor de serviciu, Legea nr. 8/1996 foloseşte termenul de „opere create în îndeplinirea atribuțiilor de serviciu precizate în contractul individual de muncă”, în consecință, de acest regim nu vor beneficia decât autorii care au calitatea de salariați în baza unui contract individual de muncă, nu şi cei care prestează munca în baza unei convenții civile. După cum regimul general al operelor de serviciu este reglementat în art. 44 din lege, se poate observa că: „(1) În lipsa unei clauze contractuale contrare, pentru operele create în îndeplinirea atribuțiilor de serviciu precizate în contractul individual de muncă, drepturile patrimoniale aparțin autorului operei create. În acest caz, autorul poate autoriza utilizarea operei de către terți, numai cu consimțământul angajatorului şi cu recompensarea acestuia pentru contribuția la costurile creației. Utilizarea operei de către angajator, în cadrul obiectului de activitate, nu necesită autorizarea angajatului autor. (2) În cazul în care clauza prevăzută la alin. (1) există, aceasta urmează să cuprindă termenul pentru care au fost cesionate drepturile patrimoniale de autor. În absența precizării termenului, acesta este de trei ani de la data predării operei. (3) După expirarea termenelor prevăzute la alin. (2), în lipsa unei clauze contrare, angajatorul este îndreptățit să îi pretindă autorului plata unei cote rezonabile din veniturile obținute din utilizarea operei sale, pentru a compensa costurile suportate de angajator pentru crearea operei de către angajat, în cadrul atribuțiilor de serviciu. (4) La expirarea termenului menționat la alin. (2) drepturile patrimoniale revin autorului. (5) Autorul unei opere create în cadrul unui contract individual de muncă îşi păstrează dreptul exclusiv de utilizare a operei, ca parte din ansamblul creației sale.”

Regimul juridic al invențiilor realizate de către inventatorul salariat

Pentru invențiile realizate de către salariat fie în exercitarea funcției sale, fie în domeniul activității unității, prin cunoaşterea sau folosirea tehnicii ori mijloacelor specifice ale unității sau ale datelor existente în unitate, fie cu

[7] Ioan Macovei, *Tratat de drept al proprietății intelectuale*, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2010.

[8] Viorel Roş, Dragoş Bogdan, Octavia Spineanu-Matei, *Dreptul de autor şi drepturile conexe. Tratat*, Editura All Beck, 2005, p. 62.

ajutorul material al acesteia, în lipsa unei prevederi contractuale contrare, dreptul la brevetul de invenție aparține salariatului. Situațiile menționate nu sunt cerute cumulative. Invenția poate fi realizată de către salariat în oricare dintre cele patru ipoteze.

Este de remarcat faptul că, în cadrul invențiilor realizate de către inventatorul salariat, prin formularea unei clauze contrare, dreptul la eliberarea brevetului de invenție poate fi atribuit unității[9].

Clauza contrară poate fi inclusă în contractul de muncă sau într-un alt contract, fiind o cesiune consimțită de către salariat după realizarea invenției.

Legea română nu conține nicio prezumție de cesiune în profitul angajatorului. În Franța, problema dacă angajatorul şi autorul angajat ar putea conveni la momentul încheierii contractului de muncă o cesiune globală anticipată a drepturilor patrimoniale pentru operele create în cadrul contractului de muncă este viu disputată.

Din reglementarea legii se pot deduce următoarele reguli:

- drepturile morale de autor aparțin întotdeauna autorului operei, persoană fizică;
- în principiu, drepturile morale patrimoniale pentru operele de serviciu aparțin autorului; cu titlu de excepție, în cazul în care există o clauză contractuală în acest sens, drepturile patrimoniale aparțin angajatorului. Clauza expresă contrară credem că poate să fie inserată în contractul de muncă încheiat între angajat şi angajator, nefiind nevoie de convenții separate de cesiune pentru fiecare operă în parte.
- dacă o clauză contrară există, aceasta trebuie să cuprindă şi termenul pentru care au fost cesionate drepturile patrimoniale de autor;
- dacă părțile nu au prevăzut termenul cesiunii, acesta este de 3 ani de la data predării operei;
- la expirarea termenului convenit sau, în lipsa acestuia, la expirarea termenului de 3 ani, drepturile patrimoniale revin autorului;
- în toate cazurile, autorul salariat îşi păstrează dreptul exclusiv de utilizare a operei ca parte din ansamblul creației sale.

Legea nu conține nicio limitare în privința termenului pentru care drepturile patrimoniale de autor, în cazul operelor de serviciu, pot fi cedate. Este însă evident că acest termen nu poate depăşi durata de protecție a drepturilor patrimoniale de autor. Termenul curge din momentul creării operei[10].

---

[9] Pentru interpretarea că excepția din preambulul alin. (1), care permite aplicarea soluției legale în lipsa unei prevederi contractuale mai avantajoase inventatorului, se referă doar la ipoteza de la lit. a), Y. Eminescu, *op.cit*., 1997, p. 40 şi urm.

[10] Viorel Roş, Dragoş Bogdan, Octavia Spineanu-Matei, *Dreptul de autor şi drepturile conexe. Tratat*, Editura All Beck, 2005.

Inventatorul şi unitatea au obligația de a se informa în scris asupra stadiului realizării şi a creării invenției. De asemenea, inventatorul şi unitatea trebuie să se abțină de la orice divulgare a invenției[11].

Potrivit alin. (6) al art. 5, unitatea are un drept de preferință la încheierea unui contract de cesiune sau de licență privind invenția salariatului său. Acest drept trebuie exercitat în termen de 3 luni de la oferta salariatului. În absența acordului părților privind prețul contractului, acesta se va stabili de către instanțele judecătoreşti.

Regimul juridic al invențiilor realizate la comandă

Pentru invențiile care rezultă dintr-un contract de cercetare, în lipsa unei clauze contrare, dreptul la brevetul de invenție aparține unității care a comandat cercetarea. [art. 5 alin. (2)][12]

Unitatea care a comandat cercetarea este distinctă de unitatea de cercetare al cărui salariat este inventatorul.

În contractul de cercetare poate fi inclusă o clauză, prin care dreptul la eliberarea brevetului de invenție să aparțină unității care a comandat cercetarea sau unității de cercetare ori ambelor unități.

Inventatorul are dreptul la o remunerație suplimentară stabilită prin acte adiționale la contract. Pentru a constitui obiect al unui raport juridic de muncă şi pentru a se încadra în acele drepturi de tip salarial impuse impozitelor pe venit, este necesar ca munca să fie plătită. Remunerația activităților lucrative ce se nasc în cadrul acestui raport juridic sunt de esența dreptului muncii. Munca prestată ca formă de ajutor, sau în interes propriu, ori cea lipsită de un scop material, deşi existentă în orice societate nu face obiectul reglementărilor juridice din dreptul muncii[13].

Potrivit art. 159 din Codul muncii, salariul reprezintă contraprestația muncii depuse de salariat în baza contractului individual de muncă. Pentru munca prestată în baza contractului individual de muncă fiecare salariat are dreptul la un salariu exprimat în bani.

Adaosurile şi sporurile la salariul de bază formează partea variabilă a salariului, pentru că se plătesc numai în raport cu performanțele individuale ale fiecărui salariat (rezultatele obținute în muncă); pentru timpul în care munca este prestată în anumite condiții deosebite (pentru compensarea, pe această cale, a efortului depus în plus sau a riscului ridicat pe care îl

[11] A se vedea art. 5 alin. (3) al Legii nr. 64/1991 şi art. 90 alin. (10) din Regulamentul de aplicare a Legii privind brevetele de invenție.

[12] Ioan Macovei, *Tratat de drept al proprietății intelectuale*, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2010, p. 77.

[13] Cosmin Cernat, *Dreptul muncii*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2011, p. 26.

presupune munca); dacă experiența dobândită pe durata vechimii în muncă se concretizează în creşterea economică a muncii prestate[14].

În absența unor precizări, remunerația suplimentară a inventatorului în cadrul invențiilor la comandă poate fi prevăzută în actul adițional la contractul de cercetare sau la contractul de muncă.

Inventatorul şi unitatea au obligația reciprocă şi de abținere de la divulgarea invenției[15].

În cazul în care cererea de brevet nu a fost depusă la Oficiul de Stat pentru Invenții şi Mărci în termen de 60 de zile de la data când unitatea a fost informată asupra redactării descrierii invenției, inventatorul are dreptul la acordarea brevetului de invenție.

Regimul juridic de muncă al salariaților inventatori în alte sisteme de drept

Alte sisteme de drept, reglementând statutul autorilor salariați şi regimul operelor create în cadrul îndeplinirii obligațiilor de serviciu, au adoptat soluții mai liberale. Astfel, în Belgia, Luxemburg şi Italia, regimul operelor de serviciu este supus clauzelor contractului încheiat de autor şi angajator, în vreme ce țările ca Marea Britanie şi Polonia recunosc în favoarea angajatorului un drept asupra operei realizate de salariatul său, permițând însă încheierea unor contracte care să conserve autorului drepturile asupra operei.

În dreptul german, prin Legea din 25 iulie 1957, modificată în 1961 şi 1967, invențiile de serviciu sunt delimitate de invențiile libere. Invențiile de serviciu se realizează în timpul contractului de muncă, fie ca un rezultat al activității pe care este obligat să o desfăşoare, fie că se bazează, în mod esențial, pe experiența şi activitatea unității. Celelalte invenții sunt considerate libere.

În dreptul englez, salariatul care realizează o invenție utilă şi brevetabilă în cadrul obligațiilor de serviciu o deține pentru patron cu titlu de fiducie. Patronul este titular al drepturilor ce decurg din invențiile de serviciu, stabilind remunerația acordată inventatorului.

În dreptul Statelor Unite ale Americii se aplică regula primului şi adevăratului inventator. Brevetul de invenție poate fi obținut de o altă persoană numai în baza unei cesiuni din partea inventatorului.

Într-o reuniune a unor experți guvernamentali pentru elaborarea de dispoziții-tip privind regimul operelor autorilor salariați, care a avut loc la Geneva, între 27 şi 31 ianuarie 1986, s-au relevant două posibile soluții:

[14] Gheorghe Brehoi, Andrei Popescu, *Noul sistem de salarizare*, Editura Scripta, Bucureşti, 1991.

[15] A se vedea art. 5 alin. (3) al *Legii nr. 64/1991* şi art. 90 alin. (1)-(6) din *Regulamentul de aplicare a Legii privind brevetele de invenție*.

1) considerarea autorului operei, persoană fizică, drept titular originar al dreptului de autor; dreptul de utilizare exclusivă fiind considerat cedat unității angajatoare, în măsura necesară potrivit domeniului său de activitate, aşa cum părţile au avut în vedere, în mod raţional, în momentul creării operei;

2) considerarea unității angajatoare ca titular originar al dreptului de autor asupra operei realizate de autorul salariat, în afară de cazul în care părţile au convenit altfel.

Concluzii

Având în vedere că apărarea ordinii de drept constituie raţiunea legii, toate normele juridice îndeplinesc o funcţie de protecţie a intereselor legitime. În domeniul analizat, reglementarea legală impune anumite reguli în ceea ce priveşte regimul operelor de serviciu, dar nu poate rămâne neremarcat faptul că un rol important la acest nivel îl joacă clauzele contrare, care pot fi inserate în contractul de muncă încheiat între angajat şi angajator.

Deşi normele de dreptul muncii sunt catalogate ca fiind unele cu un pronunţat caracter umanist, punând pe primul plan protecţia omului ca făuritor de nou şi prestator de activităţi util-lucrative, această plasare a subiectelor raportului de muncă se justifică pe deplin. Justificarea reiese din faptul că angajatorul este cel care investeşte capital în atingerea scopului economic propus, prin achiziţionarea de materie primă, maşini unelte, spaţii de producţie şi angajarea/remunerarea de forţă de muncă calificată, şi care cu respectarea cadrului normativ în materie, trasează dispoziţii subordonaţilor (salariaţilor) pentru obţinerea unui profit. Astfel, în aşteptările sale de la salariaţi, angajatorului trebuie să-i recunoaştem o poziţie privilegiată faţă de salariaţii săi, iar acestora una de subordonare atât economică, cât şi juridică faţă de primul.

BIBLIOGRAFIE

Cernat Cosmin, *Dreptul muncii,* Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2011.

Dr. Georghiu Gheorghe, dr. Cernat Cosmin, *Dreptul proprietăţii intelectuale*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2009.

Macovei Ioan, *Tratat de drept al proprietăţii intelectuale,* Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2010.

Roş Viorel, Bogdan Dragoş, Spineanu-Matei Octavia, *Dreptul de autor şi drepturile conexe. Tratat*, Editura All Beck 2005, Bucureşti.

www.legislatie.resurse-pentr-democratie.org

ANALIZA TEORETICĂ ASUPRA DREPTURILOR PATRIMONIALE ALE CREATORILOR DE OPERE PLASTICE[1]

Cms.lect.univ.dr. Cosmin CERNAT[*]
Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”
Jurist Mădălina UJENIUC[**]

Dreptul de autor îi conferă titularului dreptului posibilitatea legală de a folosi şi de a dispune de o creație intelectuală potrivit propriilor interese, dar cu respectarea limitelor impuse de lege.

Ca urmare a creației intelectuale, autorilor de opere li se recunosc atât prerogative morale, cât şi patrimoniale.

Cuvinte cheie: operă de artă plastică; autor; drepturi morale; drepturi patrimoniale; drept de suită.

Noțiunea şi conținutul dreptului de autor[2].

Analiza teoretică asupra drepturilor patrimoniale ale creatorilor de opere plastice are ca punct de plecare lămurirea dreptului de autor şi conținutul acestuia[3]. În literatura de specialitate[4] s-au configurat multe definiții ale acestui drept[5]. O prezentare amplă, departe de a fi completă, este aceea prin care acest drept poate fi privit ca ansamblul normelor juridice care reglementează şi protejează relațiile sociale[6], care decurg din crearea şi valorificarea operelor de

[1] Igor Chiroşca, *Lucrarea de artă plastică, o sursă de potențial conflict între autorul şi proprietarul suportului materialul lucrării*, în Revista Română de Proprietate Intelectuală, nr. 4/2008.

[*] e-mail: *cosmin_cernat@yahoo.com*

[**] e-mail: *madalinaujeniuc@yahoo.com*

[2] Rodica Pârvu, *Dreptul de autor în România 1996-2006*, în Revista Română de Proprietate Intelectuală, nr. 2/2006.

[3] Ligia Dănilă, *Clasificarea dreptului de autor din perspectiva Noului Cod Civil*, în Revista Română de Proprietate Intelectuală, nr. 4/2011.

[4] Viorel Roş, D. Bogdan, O. Spineanu Matei, *Dreptul de autor şi drepturile conexe*, Editura All Beck, Bucureşti, 2005, p. 33.

[5] Stanciu D. Cărpenaru, *Drept civil. Drepturile de creație intelectuală. Succesiunile*, E.D.P., Bucureşti, 1971, p. 7.

[6] Radu Romițan, *Drepturile morale de autor şi protecția acestora prin mijloace de drept penal*, în Revista Română de Proprietate Intelectuală, nr. 1/2004.

artă, indiferent de natura lor (literare, artistice, plastice etc.) ori a altor opere de creație intelectuală cât şi protecția creatorilor de opere şi ale intereselor acestora[7]. Acest drept de autor îi conferă titularului dreptului[8] posibilitatea legală de a folosi şi de a dispune de o creație intelectuală potrivit propriilor interese, dar cu respectarea limitelor impuse de lege[9].

Ca urmare a creației intelectuale, autorilor de opere[10] li se recunosc atât prerogative morale, cât şi patrimoniale.

În acest sens, dreptul de autor[11] prezintă un conținut complex[12], reuneşte în conținutul său atât drepturi morale, cât şi drepturi patrimoniale[13]. Dacă în ceea ce priveşte drepturile morale, recunoaşterea acestora a făcut obiectul de-a lungul timpului a numeroase polemici, cât priveşte drepturile patrimoniale, acestea s-au bucurat încă de la început de o recunoaştere unanimă, dreptul de autor fiind considerat o formă a dreptului de proprietate[14].

Drepturile morale de autor[15]

Art. 10 din Legea nr. 8/1996 privind drepturile de autor şi drepturile conexe[16] recunoaşte existența următoarelor drepturi morale de autor[17]:

- dreptul de a decide dacă, în ce mod şi când va fi adusă opera la cunoştința publică;
- dreptul de a pretinde recunoaşterea calității de autor;

---

[7] Ioan Macovei, *Tratat de drept al proprietății intelectuale*, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2010, p. 419.

[8] Ligia Dănilă, *Subiectele dreptului de autor din perspectiva Noului Cod Civil*, în Revista Română de Proprietate Intelectuală, nr. 1/2012.

[9] Yolanda Eminescu, *Tratat de proprietate industrială*, vol. I, *Creații noi*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982, p. 15.

[10] Constantin Tufan, *Subiectul dreptului de autor*, în Revista Română de Proprietate Intelectuală, nr. 2/2005.

[11] Ionel Didea, *Obiectul dreptului de proprietate intelectuală. Propuneri de lege ferenda privind obiectul dreptului de proprietății intelectuale*, în Revista Română de Proprietate Intelectuală, nr. 1/2005.

[12] P. I. Demetrescu, *Dreptul de autor, Analele Ştiințifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iaşi*, serie nou, secțiunea III, ştiințe sociale, 1956, p. 379.

[13] Ligia Dănilă, *Dreptul de autor şi dreptul de proprietate industrială*, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2008, p. 5.

[14] Victor Volcinschi, *Problemele definirii dreptului de autor*, în Revista Română de Proprietate Intelectuală, nr. 2/2007.

[15] Ciprian Romițan, *Drepturile morale de autor sub imperiul legii nr. 8/1996*, în Revista Română de Proprietate Intelectuală, nr. 1/2007.

[16] Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 60 din 26 martie 1996, modificată ulterior.

[17] Gabriel Olteanu, *Exercitarea drepturilor morale de autor de către moştenitori*, în Revista Română de Proprietate Intelectuală, nr. 1/2009.

- dreptul de a decide sub ce nume va fi adusă opera la cunoştinţa publică;
- dreptul la integritatea operei[18] ce îi conferă prerogativa de a se opune oricărei modificări, precum şi oricărei atingeri aduse operei, dacă îi prejudiciază onoarea sau reputaţia sa[19];
- dreptul la retractarea operei de la publicare, cu suportarea daunelor provocate de acest act de retractare.

Aceste drepturi vin să demonstreze legătura indisolubilă dintre autor şi creaţia sa, legătură ce se bazează pe amprenta personalităţii autorului asupra creaţii intelectuale. Fiind legate de persoana autorului aceste drepturi sunt inalienabile, insesizabile, imprescriptibile şi personale[20].

Drepturile patrimoniale de autor

Noţiunea şi importanţa drepturilor patrimoniale de autor

Latura patrimonială a drepturilor de autor este reprezentată de dreptul de a utiliza şi de a exploata opera, precum şi de dreptul de suită[21].

Nepropunându-ne o analiză a tuturor drepturilor rezultate în urma creaţiei intelectuale, ci doar a drepturilor patrimoniale ale autorilor de opere plastice, totuşi pentru o înţelegere mai bună a drepturilor rezultate în urma realizării de opere plastice se impune o prezentare pe scurt a caracterelor drepturilor patrimoniale de autor, pentru ca, în continuare, să evidenţiez unicitatea dreptului de suită – drept specific creatorilor de opere plastice.

Drepturile patrimoniale de autor sunt acele drepturi subiective a căror naştere este condiţionată de exercitarea de către autor a dreptului moral de divulgare a operei şi al cărui conţinut este exprimat sau exprimabil în bani[22].

În literatura de specialitate s-a considerat că drepturile de autor sunt divizibile în drepturi absolute şi drepturi relative, în funcţie de gradul lor de opozabilitate[23].

Natura reală a acestor drepturi reiese din faptul că titularului dreptului i se recunosc toate acele atribute întâlnite la drepturile reale: *ius utendi, ius fruendi, ius abutendi* şi *ius possidendi.* Aşadar aceste drepturi sunt opozabile,

---

[18] Rodica Bucur, *Dreptul la respectul integrităţii operei*, în Revista Română de Proprietate Intelectuală, nr. 2/2005.

[19] Gabriel Olteanu, *Dreptul moral la integritatea operei*, în Revista Română de Proprietate Intelectuală, nr. 3/2009.

[20] C. R. Romaniţă, *Drepturile morale de autor*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2007, p. 119.

[21] Art. 12 şi 21 din *Legea nr. 8/1996 privind drepturile de autor şi drepturile conexe*, modificată în mai multe rânduri.

[22] Ligia Dănilă, *Dreptul de autor şi dreptul de proprietate industrială*, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2008, p. 86.

[23] *Ibidem*, p. 10.

fără îndeplinirea vreunei formalități, ci doar în virtutea legii, tuturor participanților la viața juridică (*erga omnes*).

Atunci când aceste drepturi ale autorilor de opere plastice se nasc din acte juridice unilaterale sau bilaterale, din fapta ilicită a terțului cauzatoare de prejudicii, atunci ele îmbracă natura drepturilor de creanță.

Trăsăturile caracteristice drepturilor patrimoniale de autor

Drepturile patrimoniale de autor prezintă următoarele caractere juridice:

- caracterul personal;
- caracterul exclusiv;
- caracterul temporar.

Caracterul personal al drepturilor patrimoniale de autor reiese din conținutul articolului 1 al Legii nr. 8/1996 care prevede că dreptul de autor este legat de persoana autorului. Dat fiind faptul că textul de lege nu face distincție între cele două categorii de drepturi care compun dreptul de autor, în temeiul principiului „ubi lex non distinquit, nec nos distinquere debemus”, nu există niciun temei care să conducă la ideea că dispozițiile legale n-ar privi şi legătura dintre autor şi drepturile patrimoniale.

Caracterul personal al drepturilor patrimoniale rezultă şi din alte considerente. Având în vedere instituția transmiterii acestor drepturi, dacă în cazul drepturilor morale transmiterea este posibilă numai cu titlu de excepție, drepturile patrimoniale pot fi cesionate de către autor, în virtutea caracterului personal al acestora atât prin acte *inter-vivos*, cât şi prin acte *mortis causa*, iar în unele situații *ope legis*.

Acest caracter denotă, încă o dată, legătura dintre autor şi opera sa, una indistructibilă, prin care se observă că legiuitorul nu poate face diferență între atributele de ordin moral şi cele patrimonial în ceea ce priveşte protecția acestora[24].

Cât priveşte caracterul exclusiv al drepturilor patrimoniale, acesta îmbracă două aspecte: pe de o parte, dreptul suveran al autorului de a decide dacă, în ce mod şi când va fi exploatată opera sa, iar pe de altă, parte dreptul de a hotărî dacă va exploata singur opera sau va acorda consimțământul său altei persoane să o exploateze. În această ultimă situație nu prezintă importanță în ceea ce priveşte consimțământul autorului dacă opera se află la prima publicare sau la publicări ulterioare. Totodată acest caracter nu exclude posibilitatea autorului de a hotărî ca opera să fie exploatată şi cu alte persoane.

Acest caracter scoate la iveală că autorul deține un monopol în valorificarea creației intelectuale pe toată durata protecției juridice de care se

[24] Ioan Macovei, *Tratat de drept al proprietății intelectuale*, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2010, p. 453.

bucură opera şi autorul acesteia. Aşadar doar în mod excepţional şi cu acordul său opera poate fi exploatată de terți[25].

Articolul 25 din Legea nr. 8/1996 stabileşte că durata drepturilor patrimoniale de autor se întinde pe durata vieții autorului, drepturile putând fi transmise după moartea acestuia prin moştenire potrivit legii civile, perioada de protecție variind în raport cu genul operei, modul de aducere la cunoştința publică sau modul de realizare a operei.

Din dispoziția acestui text de lege se deprinde ca trăsătură, limitarea în timp a acestor drepturi. Ca urmare aceste drepturi patrimoniale de autor sunt temporare[26].

Dacă avem în vedere că latura patrimonială a drepturilor de autor poate fi exploatată personal de către autor, dar şi de către un terț căruia i s-a acordat acest drept de către autorul creație, admitem că aceste drepturi sunt şi accesibile. Aceste drepturi pot constitui obiectul unor convenții încheiate între vii sau unor acte încheiate pentru cauză de moarte[27]. Practica a demonstrat că aceste drepturi pot fi transmise în unele situații şi prin efectul legii[28].

Clasificarea şi analiza drepturilor patrimoniale de autor

În ceea ce priveşte clasificarea drepturilor patrimoniale de autor, din coroborarea mai multor articole din Legea nr 8/1996, reiese că autorii beneficiază de următoarele drepturi patrimoniale de autor:

- dreptul de a utiliza şi de a exploata personal opera;
- dreptul de a consimți la utilizarea operei de către alte persoane;
- dreptul la suită.

Dreptul de a utiliza şi de a exploata personal opera reprezintă un drept complex şi patrimonial recunoscut titularului său prin care acesta poate să utilizeze opera, în mod legal, potrivit nevoilor şi aşteptărilor sale, dar şi să o exploateze cu scopul de a obține un avantaj material.

Acesta este un drept exclusiv prin care autorul, decide, dacă şi în ce mod va exploata opera, personal sau prin intermediul unor terți.

Art. 13 din Legea nr. 8/1996 prevede modalitățile de utilizare a operei şi exploatare a acesteia în vederea dobândirii de foloase materiale de către titularul acestui drept.

Utilizarea şi exploatarea operei plastice în scopul dobândirii unui avantaj material poate căpăta diferite modalități: reproducerea operei,

[25] Viorel Roş, D. Bogdan, O. Spineanu Matei, *Dreptul de autor şi drepturile conexe*, Editura All Beck, Bucureşti, 2005, p. 260.
[26] Yolanda Eminescu, *Tratat de proprietate industrială*, vol. I, creații noi, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982, p. 167.
[27] Art. 39 alin. (1) din *Legea nr. 8/1996*.
[28] Ioan Macovei, *op.cit*., p. 453.

distribuirea operei, importul în vederea comercializării pe piața internă a copiilor realizate, cu consimțământul autorului, după operă; comunicarea publică, direct sau indirect a operei, prin orice mijloace, inclusiv prin punerea operei la dispoziția publicului, astfel încât să poată fi accesată în orice loc şi în orice moment, în mod individual, de către public (ex.: expunerea în cadrul unor gale, vernisaje sau expoziții); închirierea operei (ex.: închirierea ca material didactic pentru evidențierea unor calități); împrumutul operei (ex.: expunerea în scop de evidențiere a calităților autorului pentru atragerea clientelei şi realizarea de noi opere; decorarea unor spații publice pentru un plus de valoare; marcarea unor evenimente sociale) şi realizarea unor opere derivate etc.[29]. Toate aceste forme de utilizare au în centru opera plastică care prin valorizare, utilizarea şi exploatarea ei aduc un beneficiu material autorului ei fără ca această operă să-şi piardă din valoare sau să se perime.

Dreptul de a consimți la utilizarea operei de către alte persoane reprezintă acea modalitate de valorificare a creației intelectuale în scopul obținerii de avantaje materiale, fără deteriorarea sau perimarea creației intelectuale de către alte persoane decât autorul sau titularul dreptului de proprietate al operei, în baza unor acte juridice bilaterale sau unilaterale, între vii sau pentru cauză de moarte. Cel ce utilizează opera în diferite moduri nu mai este de această dată autorul sau proprietarul operei, ci un terț care pentru această utilizare creează la rândul său un avantaj primului. Utilizarea operei de către terț este posibilă în baza unui contract de împrumut, limitat în timp şi care creează drepturi şi obligații ambelor părți. Dacă autorul respectiv, proprietarul operei, se obligă să pună la dispoziție opera terțului pentru o perioadă de timp şi să garanteze utila şi paşnica folosință a acestei opere, terțul se obligă să plătească pentru utilizarea operei, să o folosească potrivit destinației sale, să nu o distrugă sau să îi modifice forma/structura fără acordul proprietarului şi să o înapoieze acestuia la data convenită prin contract.

Termenul de reproducere[30]

Reproducerea[31], potrivit art. 14 din Legea nr.8/1996, reprezintă procesul de realizare, integrală sau parțială, a unei sau mai multor copii ale unei opere, direct sau indirect, temporar ori permanent, prin orice mijloc şi sub orice formă, inclusiv realizarea video a uneia şi stocarea temporară a acestor materiale electronice[32].

---

[29] Art. 13 din *Legea nr. 8/1996* mai prevede două forme de utilizare a operei, dar care nu sunt posibile operelor de artă plastică. Aceste forme se referă la radiodifuzarea operei şi la retransmiterea operei prin cablu ceea ce este imposibil în cazul operelor de artă plastică.

[30] Rodica Bucur, *Dreptul de reproducere*, în Revista Română de Proprietate Intelectuală, nr. 2/2005.

[31] Yolanda Eminescu, *op.cit*., p. 167.

[32] Viorel Roş, D. Bogdan, O. Spineanu Matei, *op.cit*., p. 255.

Dacă în ceea ce priveşte primele procedee nu sunt probleme în ceea ce înseamnă valorificarea unei opere prin copiere în scop de revânzare şi de obținere de profit, ar putea constitui o problemă în ceea ce înseamnă reproducere prin înregistrări video. Aici consider că aceste copii se pot folosi cu precădere în procesele didactice de învățare a unor tehnici sau metode de realizare a operelor de artă plastică, atunci când nu există ca material didactic originalul sau o copie materială ce ar reproduce opera analizată în cadrul activităților didactice.

Reproducerea are în vedere forma materială a operei de aceea este dificil să acceptăm că o operă plastică poate fi reprodusă prin mijloace video, căci cele audio sunt cu adevărat excluse. Cele mai dese modalități în cazul reproducerii operelor plastice sunt mulajul, gravura, desenul.

Reproducerea, indiferent de modalitatea de materializare, trebuie să aibă la bază acordul, consimțământul autorului[33], deoarece acest procedeu are ca obiect opera originală a autorului ce urmează a fi reprodusă. Multiplicarea sau copierea operei este întotdeauna precedată de fixarea creației intelectuale originale de către autor pe un suport (statuie, tablou, machetă etc.).

Ca formă de materializare reproducerea poate să fie parțială sau integrală, directă sau indirectă, permanentă sau totală. Indiferent de forma de reproducere, legiuitorul nu face nicio diferență; întotdeauna pentru a fi considerată o reproducere legală necesită acordul creatorului sau titularului dreptului de proprietate asupra operei de artă plastică. De aceea autorizarea în vederea reproducerii se extinde şi asupra cazurilor în care reproducerea nu se face folosind procedeul realizării operei originale (ex.: fotocopierea unui tablou; fotografierea unei statui etc.).

O altă formă recunoscută de către legiuitor în utilizarea şi în exploatarea operei este distribuirea.

Noțiunea de distribuire

Prin distribuire[34] se înțelege vânzarea sau transmiterea prin orice alt mijloc, indiferent dacă este cu titlul oneros sau gratuit, a originalului sau a copiilor, precum şi oferirea către public a acestora, cu acordul prealabil al autorului operei de artă plastică sau a titularului dreptului de proprietate asupra acestora. Distribuția presupune întâi reproducerea operei şi, ulterior, deținerea controlului în exploatarea comercială a operei.

Această modalitate de exploatare a operei este întâlnită cu precădere la operele plastice.

[33] Ioan Macovei, *op.cit*., p. 454.
[34] Art. 14, alin. 1 din *Legea nr. 8/1996*.

În ceea ce priveşte importul ca modalitate de utilizare a operei[35], reprezintă procedeul de introducere pe piața internă, cu scopul comercializării, a originalului sau a copiilor legal realizate ale unei opere de artă plastică (fixată pe orice fel de suport). Importul este considerat licit dacă această operațiune este încuviințată de autor[36].

Termenul de închiriere

Închirierea[37] ca formă de utilizare a operei este privită de către legiuitorul român ca operațiunea juridică şi materială de punere la dispoziție spre utilizare, pentru un timp limitat şi pentru un avantaj comercial şi economic, direct sau indirect, a unei opere[38].

Împrumutul[39] este operațiunea juridică de punere la dispoziție spre utilizare, pentru un timp limitat şi fără a urmări avantaje economice sau comerciale, în mod direct sau indirect, a unei opere prin intermediul unei instituții care permite accesul publicului în acest scop[40].

Termenul de comunicare

Comunicarea publică este considerată modalitate de exploatare a drepturilor patrimoniale a autorilor de opere de artă plastică, dacă operațiunea se realizează în mod direct sau prin mijloace tehnice, într-un loc public, unde numărul de persoane depăşeşte cercul normal al membrilor unei familii şi al cunoştințelor acesteia care pot lua la cunoştință despre opera de artă plastică şi caracteristicile (calitățile) acesteia.

Dreptul de suită[41]

Dreptul de suită impune o analiză aparte fiind un drept ce se naşte doar pentru autorii de opere plastice.

Astfel, dreptul de suită îşi găseşte raționamentul logic în necesitatea protecției intereselor patrimoniale ale autorului, care la începutul activității sale creative nu se bucură de faimă şi recunoaştere publică, iar operele sale nefiind cunoscute, de cele mai multe ori nu sunt evaluate şi exploatate într-un mod care să-i permită autorului acoperirea nevoilor sale[42]. De asemenea, reglementarea dreptului de suită urmăreşte să asigure autorilor operelor de artă plastică beneficiul succesului economic al creațiilor lor.

---

[35] Ligia Dănilă, *op.cit*., p. 87.
[36] Yolanda Eminescu, *op.cit*., p. 167.
[37] Viorel Roş, D. Bogdan, O. Spineanu Matei, *op.cit*., p. 257.
[38] Art. 14 alin.1 din *Legea nr.8/1996*.
[39] A se vedea Ligia Dănilă*, op.cit*., p. 87.
[40] Ioan Macovei, *op.cit*., p. 454.
[41] Mirela Romițan, *Dreptul de suită*, în Revista Română de Proprietate Intelectuală, nr. 3/2005.
[42] Yolanda Eminescu, *op.cit*., p. 169.

Necesitatea unei echităţi materiale a dat, aşadar, naştere acestui drept de suită în baza căruia autorul unei opere proprii are dreptul să primească un anumit procent din preţul de revânzare al operei şi să cunoască locul de dispunere al operei sale; observăm astfel că la baza acestui drept stă ideea de echitate: autorul care s-a desistat de opera sa pentru un preţ derizoriu poate să beneficieze de o parte din sporul de valoare pe care aceasta îl dobândeşte ulterior.

În acest sens, prin drept de suită se înţelege dreptul autorului de opere plastice grafice, fotografice, de a încasa o cotă din preţul de vânzare obţinut la orice revânzare a operei, ulterioară primei înstrăinări de către autor, precum şi dreptul de a fi informat cu privire la locul unde se află opera sa.

Este un drept patrimonial relativ nou, care nu fusese prevăzut în Decretul nr.321/1956, care, după cum precizam şi anterior, are menirea de a recompensa pe autorii unor opere de artă plastică, opere care cresc în valoare odată cu trecerea timpului.

Potrivit Legii nr. 8/1996, dreptul de suită se compune din două elemente: un drept patrimonial – dreptul autorului unei opere de artă plastică sau grafică ori al unei opere fotografice, revândută ulterior primei înstrăinări a ei de către autor, de a primi o cotă procentuală (maxim 5%) fără a depăşi 12.500 euro, din preţul de vânzare obţinut la orice act de revânzare şi un drept personal constând în dreptul autorului operei de a fi informat cu privire la locul unde se află opera sa.

Natura complexă a dreptului de suită[43] generează o dublă obligaţie pentru proprietarul operei, şi anume: îndatorirea acestuia de a permite autorului operei să-şi exercite dreptul de autor fără ca prin aceasta să se aducă atingere operei în sine sau intereselor proprietarului ori posesorului acesteia şi cea de-a doua obligaţie, cu privire la imposibilitatea distrugerii operei de către autor înainte de a o pune la dispoziţia autorului său la valoarea materialelor suportului pe care aceasta este fixată.

Terţii care intervin în vânzarea ulterioară a operei au obligaţia de a vira sumele calculate potrivit legii şi să informeze autorul în termen de două luni de la data vânzării. Potrivit art. 125, alin. (3) din legea nr. 8/1996, aceste obligaţii pot fi îndeplinite şi de către organele de gestiune colectivă[44].

---

[43] T. Bodoaşcă, *Dreptul proprietăţii intelectuale*, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2006, p. 45.

[44] Suma datorată autorului nu poate depăşi 12.500 de euro sau contravaloarea în lei şi reprezintă un procent din venitul obţinut în urma revânzării, după cum urmează:

- de la 300 – la 3.000 euro – 5%;
- de la 3.000,01 – la 50.000 euro – 4%;
- de la 50.000,01 – la 200.000 – euro – 3%;
- de la 200. 000.01 – la 350.000 euro – 1%;
- de la 350.000, 01 – la 500.000 – 0,5%;
- peste 500.000 euro – 0,25%.

Dreptul de suită se aplică tuturor actelor de revânzare a unei opere originale de artă plastică, grafică sau fotografică, indiferent de calitatea vânzătorului, cumpărătorului sau intermediarului. Copiile în număr limitat realizate de către autor, nu sunt considerate opere originale, deci nu se recunoaşte existența unui astfel de drept.

Dreptului de suită îi corespund următoarele obligații corelative ale proprietarilor sau posesorilor de opere[45]:

- de a permite accesul autorului la opera sa în vederea exercitării dreptului de autor în condițiile legii;
- de a oferi opera autorului la prețul de cost al materialului ori de a permite autorului să facă o copie a acesteia, înainte ca opera să fie distrusă.

Din interpretarea textelor de lege, precum şi din rațiunea pentru care dreptul de suită a fost reglementat de către legiuitor, rezultă că acesta prezintă următoarele caractere juridice:

- *Dreptul de suită reprezintă proiecția legăturii dintre autor şi opera sa.*

Acest caracter al dreptului de suită constă în aceea că opera creată poartă amprenta personalității autorului său, modul în care gândesc, trăirile, conceptele, îndeletnicirile proprii îi deosebesc pe oameni, astfel că acestea nu pot fi întâlnite în aceeaşi formă şi structură la o altă persoană[46].

Aceste argumente demonstrează că legătura dintre autor şi opera sa există nu numai pe timpul vieții, ci şi după moartea acestuia, stare de fapt ce trebuie garantată şi asigurată şi prin intermediul recunoaşterii dreptului de suită.

- *Are un caracter patrimonial* – reiese din folosul material pe care îl obține autorul unei opere de artă plastică după ce aceasta este revândută la o dată ulterioară primei înstrăinări, de către autorul său[47].

Acest caracter se întemeiază şi pe conduita prescrisă pentru proprietarul unei opere pe care doreşte să o distrugă, care, după cum precizam anterior, are obligația de a o pune la dispoziția autorului ei la o sumă echivalentă costurilor materialelor din care este alcătuit suportul pe care se fixează opera, iar numai dacă autorul operei nu doreşte să şi-o însuşească la acest preț, proprietarul este liber să distrugă opera.

În doctrină se apreciază că obligația proprietarului care doreşte să distrugă opera ar trebui să subziste atât față de autorul operei, cât şi față de societățile de autori, atunci când autorul fie nu doreşte, fie nu îşi permite să achiziționeze opera la prețul de cost al materialelor din care a fost realizat

[45] Ioan Macovei, *op.cit*., p. 454.
[46] Yolanda Eminescu, *op.cit*., p. 169.
[47] Viorel Roş, D. Bogdan, O. Spineanu Matei, *op.cit*., p. 483.

suportul pe care este fixată opera întrucât se apreciază că aceasta ar permite menținerea unui fond cultural național, constituit din opere de artă plastică mult mai bogat, valoros şi mai greu de deteriorat decât până acum.

Dreptul la suită este *un drept inalienabil* – Legea nr. 8/1996 în art. 21, alin. 7 interzice în acest sens înstrăinarea sau renunțarea la acest drept, indiferent dacă se realizează cu titlul oneros sau cu titlul gratuit[48].

Scopul acestei interdicții îl reprezintă ocrotirea autorului de către orice speculații şi chiar de el însuşi. Având în vedere faptul că această trăsătură este specifică numai drepturilor morale, nu şi celor patrimoniale, inalienabilitatea dreptului de suită, constituie o excepție de la regulă.

Dreptul de suită prezintă un *caracter frugifer*.

Astfel, autorul unei opere de artă plastică atât pe timpul cât este în viață, cât şi după moartea sa, titularii acestor drepturi pe o perioadă stabilită de lege, sunt îndrituiți să culeagă fructe (beneficii), fără a se influența sau a se degrada substanța operei (de pildă, operele de artă plastică care sunt expuse în diferite expoziții cu vânzare, de unde se obțin foloase materiale atât din vizionarea operei, cât şi la eventuala vânzarea a operei).

De asemenea, dreptul de suită prezintă şi *un caracter temporar*.

Dreptul de autor asupra unei opere literare, artistice sau ştiințifice se naşte din momentul creării operei, oricare ar fi modul sau forma concretă de exprimare. Dacă opera este creată într-o perioadă de timp, în părți, serii, volume şi în orice alte forme de dezvoltare creativă, termenul de protecție va fi calculat pentru fiecare dintre aceste componente[49].

Persoana care, după încetarea protecției dreptului de autor, aduce la cunoştința publică, în mod legal, pentru prima oară, o operă nepublicată înainte beneficiază de protecția echivalentă cu cea a drepturilor patrimoniale ale autorului. Durata protecției acestor drepturi este de 25 de ani, începând din momentul în care a fost adusă pentru prima dată la cunoştința publică, în mod legal.

Durata drepturilor patrimoniale asupra operelor aduse la cunoştința publică, în mod legal, sub pseudonim sau fără indicarea autorului, este de 70 de ani de la data aducerii la cunoştința publică a acestora. În cazul în care identitatea autorului este adusă la cunoştința publică înainte de expirarea termenului de 70 de ani sau pseudonimul adoptat de către autor nu lasă nicio îndoială asupra identității autorului, se aplică dispozițiile articolului 25 din lege, adică dreptul de suită durează pe tot timpul vieții acelei persoane.

Fiind un drept conex celui de autor şi prin prisma legislației române şi anume articolul 25 din Legea nr. 8/1996, cu modificările aduse prin Legea nr.

[48] Ligia Dănilă, *op.cit*., p. 117.

[49] Violeta Slavu, *Obiectul, conținutul şi durata dreptului de autor* în Revista Română de Proprietate Intelectuală, nr. 4/2011.

285/2004, O.U.G. nr. 123/2005 şi Legea nr. 329/2006, acest drept durează tot timpul vieții autorului, dar şi pentru o perioadă ulterioară morții autorului, de 70 de ani, pentru succesorii acestuia în drepturi. Dacă nu există moştenitori, exercițiul acestui drept revine organismului de gestiune colectivă mandatat în timpul vieții de către autor, sau în lipsa unui mandat, organismului de gestiune colectivă cu cel mai mare număr de membri.

Limitarea în timp a exercitării acestui drept[50] se justifică prin asigurarea unui circuit civil optim al operelor de artă plastică şi necesitatea recunoaşterii dreptului de proprietate, sub toate prerogativele sale, celor care în mod legal achiziționează astfel de opere de artă la o anumită perioadă de la prima înstrăinare a operei sau de la moartea autorului.

Pentru materializarea şi exercitarea acestui drept vânzătorul are obligația de a comunica autorului operei plastice, informații referitoare la revânzarea operei, prețul obținut şi locul unde se află opera, în termen de două luni de la data vânzării. Nerespectarea acestui termen atrage răspunderea vânzătorului pentru prejudiciul creat autorului prin fapta, cât şi plata unor daune interese. Vânzătorul este obligat să rețină procentele sau cotele din prețul vânzării, fără adăugarea altor taxe şi de plată către autor a sumelor datorate.

Beneficiarii dreptului de suită pot solicita sumele cuvenite de la vânzători în termen de 3 ani de la data vânzării. Dreptul de a reclama achitarea sumelor de bani de la vânzător se naşte la împlinirea termenului de două luni de la vânzarea operei şi se stinge la împlinirea termenului de 3 ani de la naşterea acestui drept.

Termenul de 3 ani se înscrie în termenul general de prescripție şi este un termen de decădere din drepturi al titularului său, care din cauza abstinenței în exercitarea acestui drept este lipsit de posibilitatea juridică şi legală de a îl mai exercita.

Autorului de opere de artă plastică în baza dreptului de suită i se mai recunosc şi alte privilegii speciale. Astfel, proprietarul sau posesorul operei, este dator să permită accesul autorului operei şi să îi pună la dispoziție creația sa intelectuală, dacă acest fapt este necesar pentru exercitarea dreptului de autor. În să autorul operei este ținut ca prin exercitarea acestei prerogative legale să nu aducă atingere intereselor legitime ale proprietarului sau posesorului creației sale intelectuale. Pentru apărarea propriilor interese posesorul sau proprietarul poate cere anumite garanții suficiente pentru securitatea operei, autorului ei, asigurare care să echivaleze valorii operei originale pe piață.

O altă obligație ce incumbă proprietarului operei este aceea ca acesta să nu distrugă opera mai înainte de a face o ofertă creatorului ei, la prețul de cost al materialelor din care această operă este realizată. Dacă însă returnarea

[50] Paul Buta, *Limitări în exercițiul dreptului de autor. Condiții în care intervin*, în Revista Română de Proprietate Intelectuală, nr. 2/2007.

operei nu ar fi posibile datorită naturii acestei creații sau a altor factori obiectivi, proprietarul este obligat să i permită autorului realizarea unei copii.

Din analiza acestui drept specific operelor de artă plastică, dar şi a identificării scopului pentru care a fost reglementat acest drept se observă caracterul inalienabil al dreptului de suită prin care acest drept nu poate face obiectul vreunei renunțări sau înstrăinări. În acest sens autorul este ferit de orice forme speculative ce au ca obiect opera sa şi valorificarea acesteia.

Natura acestui drept a permis legiuitorului să recunoască titularului său de a beneficia de prerogativele acestui drept nu doar pe toată durata vieții sale, ci şi să îl poată transmite.

În partea de final a demersului meu doresc să pun în evidență şi unele aspecte legate de reglementarea dreptului de suită pe plan internațional.

Astfel, în contextul accelerării procesului de internaționalizare a pieței comunitare de artă modernă şi contemporană, generată de efectele noii economii şi în condițiile în care puține state din exteriorul Uniunii Europene recunosc dreptul de suită, Parlamentul European şi Consiliul UE atrag atenția asupra faptului că se impune armonizarea legislațiilor statelor membre privind dreptul de suită.

Dreptul de suită este, în prezent, prevăzut în legislația internă a majorității statelor membre UE. Asemenea acte cu putere de lege, deşi prevăd dreptul de suită, prezintă unele diferențe, în special în ceea ce priveşte operele care intră sub incidența lor, beneficiarii dreptului, procentul aplicat, tranzacțiile care impun plata unor drepturi de autor.

Aplicarea sau neaplicarea unui astfel de drept are un impact semnificativ asupra mediului concurențial din cadrul pieței interne, în măsura în care existența sau absența obligației de plată care rezultă din dreptul de suită reprezintă un element ce trebuie să fie luat în calcul de către fiecare persoană care doreşte să vândă o operă de artă. Prin urmare, acest drept reprezintă un factor care contribuie la denaturarea concurenței.

Concluzii

În urma analizei asupra drepturilor ce se nasc pentru creatorii de opere de artă plastică[51] se pot desprinde mai multe concluzii.

O primă concluzie este aceea că, în urma unei creații intelectuale, autorul operei dobândeşte o serie de drepturi specifice care consacră legătura indisolubilă dintre personalitatea sa şi opera realizată.

Natura juridică a drepturilor[52] rezultate în urma creațiilor de opere este una specifică proprietății intelectuale cu un conținut complex dat de întrepătrunderea drepturilor de natură strict personală cu cele de natură patrimonială.

[51] Igor Chiroşca, *Opera de artă plastică bun mobil sau imobil, Revista Română de Proprietate Intelectuală*, nr. 4/2011.

Aceste drepturi pot fi exploatate în mod personal sau prin intermediul terților, dar la baza utilizării şi exploatării acestor drepturi stă manifestarea de voință a creatorului de operă.

O altă concluzie este aceea că o serie de drepturi, fie că sunt personale, fie că sunt patrimoniale, sunt inalienabile şi nu pot face obiectul unei cesiuni sau renunțări din partea autorului. Această protecție îşi găseşte menire în scopul pentru care legiuitorul a reglementat proprietatea intelectuală, şi anume: protecția operei, a autorului ei şi a intereselor societății.

Legătura dintre latura patrimonială şi cea morală din conținutul dreptului de autor este o altă concluzie ce a reieşit din studiul de față. Drepturile morale nu pot fi analizate separat de drepturile patrimoniale şi nici invers.

Exploatarea laturii patrimoniale în cazul operelor de artă plastică prezintă mai multe particularități. Pentru început trebuie avut în vedere faptul că aceste opere nu pot fi exploatate prin toate mijloacele recunoscute de lege şi asta datorită specificului acestor opere. Ele nu pot fi exploatate prin radiodifuzare şi retransmitere prin cablu.

De asemenea, aceste opere dau naştere unui drept reglementat de către legiuitorul român doar pentru această categorie de opere: dreptul de suită.

Acest drept, care la rândul său are un conținut complex, unde sunt întâlnite cele două laturi: latura patrimonială şi cea personală, este un drept protecționist, care vine să apere interesele creatorilor de opere şi să îi ferească de diferite speculații până ce aceştia au dobândit notorietate.

În concluzie, putem afirma că reglementarea dreptului de suită realizează acel echilibru între valoarea actuală a operei şi folosul care i se cuvine autorului acesteia, dreptul de suită înfățişându-se şi ca o situație legală de impreviziune.

Fără îndoială că analiza teoretică a drepturilor autorilor de artă plastică a dorit să evidențieze specificul acestei forme de proprietate intelectuală, particularităților drepturilor creatorilor de astfel opere şi a modalităților de exercitare ale acestora.

BIBLIOGRAFIE

Bodoaşcă T., *Dreptul proprietății intelectuale,* Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2006.

Buta Paul*, Limitări în exercițiul dreptului de autor. Condiții în care intervin,* în Revista Română de Proprietate Intelectuală, nr. 2/2007.

[52] Gheorghe Gheorghiu, Cosmin Cernat, *Dreptul proprietății intelectuale* – curs universitar, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2009.

Cărpenaru D. Stanciu, *Drept civil. Drepturile de creație intelectuală. Succesiunile,* E.D.P., Bucureşti, 1971.

Dănilă Ligia, Clasificarea dreptului de autor din perspectiva Noului Cod Civil, în Revista Română de Proprietate Intelectuală, nr. 4/2011.

Dănilă Ligia, *Dreptul de autor şi dreptul de proprietate industrială,* Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2008.

Demetrescu P. I., *Dreptul de autor,* Analele Ştiințifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iaşi, serie nouă, secțiunea III, ştiințe sociale, 1956.

Eminescu Yolanda, *Tratat de proprietate industrială,* vol. I, creații noi, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982.

Gheorghiu Gheorghe, Cernat Cosmin, *Dreptul proprietății intelectuale* – curs universitar*,* Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2009.

Macovei Ioan, *Tratat de drept al proprietății intelectuale,* Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2010.

Romaniță C. R., *Drepturile morale de autor,* Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2007.

Roş Viorel, Bogdan D., Spineanu Matei O., *Dreptul de autor şi drepturile conexe,* Editura All Beck, Bucureşti, 2005.

Slavu Violeta, *Obiectul, conținutul şi durata dreptului de autor* în Revista Română de Proprietate Intelectuală, nr. 4/2011.

Tufan Constantin, *Subiectul dreptului de autor,* în Revista Română de Proprietate Intelectuală, nr. 2/2005.

ANALIZA CAZURILOR DE EXCLUDERE DE LA PROTECȚIE A REFUGIAȚILOR

Lect.univ.dr. Mădălina COCOŞATU*
Şcoala Națională de Studii Politice şi Administrative

Tema protecției internaționale a refugiaților a fost şi rămâne o problemă crucială a umanității.

În lucrarea de față mi-am propus să analizez, în scopul conturării unei imagini de ansamblu a procesului actual de protecție internațională a refugiaților, cazurile de excludere de la protecție a refugiaților.

Problema refugiaților este o problemă actuală datorită existenței tot mai frecvente acelor cauze care duc la acordarea statutului de refugiat. Privitor la această problemă au fost adoptate o serie de acte internaționale în cadrul reuniunilor ş conferințelor internaționale.

În fața numeroaselor valuri de migranți, țările occidentale s-au văzut nevoite să adopte o nouă politică referitoare la statutul străinilor, caracterizată prin diminuarea numărului de programe de asistență a refugiaților, ceea ce nu a mai permis o diferențiere clară între aceştia şi migranți.

Cuvinte cheie: refugiat; protecție; excludere; reglementări internaționale.

Instituirea sistemului internațional de protecție a refugiaților reprezintă un pas important în dezvoltarea dreptului internațional şi a dreptului umanitar şi prin urmare trebuie apreciat, în mod corespunzător, încă de la primele reglementări şi până la sistemul avansat bazat pe Convenția ONU din anul 1951, respectiv pe reglementările regionale complementare şi adiționale.

Adoptarea Convenției ONU din anul 1951 privind refugiații a reprezentat un moment important în cadrul procesului de protecție internațională a refugiaților, marcând atât codificarea tuturor normelor internaționale din materie de până la aceea dată, cât şi dezvoltarea acestora prin elaborarea de noi reguli. Caracterul de normă fundamentală a protecției internaționale de care se bucură Convenția ONU din anul 1951 nu a putut însă împiedica adoptarea unor norme complementare la nivel regional şi național.

În ciuda numărului crescând al statelor părți la Convenția ONU din anul 1951, respectiv la Protocolul din anul 1967, la nivel internațional există

* e-mail: *madacocosatu@yahoo.com*

în continuare numeroase state care nu şi-au asumat obligaţia internaţională de protecţie a refugiaţilor.

Este, de asemenea, adevărat că unele state găzduiesc cea mai mare parte a refugiaţilor fără a fi parte la mecanismele internaţionale referitoare la refugiaţi, însă acest fapt nu asigură respectarea tuturor drepturilor de care ar trebui să se bucure această categorie socială. În acest sens, putem avea în vedere cazul Indiei care, deşi nu este parte la Convenţia O.N.U. din anul 1951, a afirmat prin reprezentanţii săi că a fost întotdeauna generoasă cu refugiaţii.

Art. 1 al Convenţiei stabileşte că termenul de refugiat se aplică oricărei persoane „care a fost considerată refugiat potrivit aranjamentelor din 12 mai 1926 şi 30 iunie 1928 sau potrivit convenţiilor din 28 octombrie 1933 şi din 10 februarie 1938 şi protocolului din 14 septembrie 1939 sau ca urmare a aplicării Constituţiei Organizaţiei Internaţionale pentru Refugiaţi”, respectiv „care, în urma unor evenimente survenite înainte de 1 ianuarie 1951 şi a unor temeri justificate de a fi persecutată datorită rasei, religiei, naţionalităţii, apartenenţei la un anumit grup social sau opiniilor sale politice, se află în afara ţării a cărei cetăţenie o are şi care nu poate sau, datorită acestei temeri, nu doreşte protecţia acestei ţări; sau care, neavând nici o cetăţenie şi găsindu-se în afara ţării în care avea reşedinţa obişnuită ca urmare a unor astfel de evenimente, nu poate sau, datorită respectivei temeri, nu doreşte să se reîntoarcă”.

Coroborând textele reglementărilor internaţionale putem spune că prin refugiat se înţelege persoana care şi-a părăsit ţara de origine în virtutea:

a. unei temeri justificate de a fi persecutată pe motive de rasă, religie, naţionalitate, apartenenţă la un anumit grup social sau opinie politică şi nu poate sau din cauza acestei temeri nu doreşte să revină în ţara sa;

b. agresiunii externe, ocupaţii, dominaţiei străine sau a unor evenimente care au tulburat, în mod esenţial, ordinea publică din ţara sa sau dintr-o anumită parte a acesteia;

c. unor dezastre naturale (cutremure, calamităţi naturale) care au dus la subminarea bazelor materiale ale existenţei lor.

În ciuda tuturor eforturilor întreprinse la nivel internaţional, regional, respectiv naţional, reglementarea statutului refugiaţilor cunoaşte şi astăzi numeroase lacune care determină o slabă calitate a protecţiei acordate pe termen lung sau scurt persoanelor alungate din ţara de origine ca urmare a temerii de persecuţie.

Pe de o parte, putem afirma că prin adoptarea Convenţiei ONU din anul 1951 nu s-a creat aşa cum s-a dorit un sistem internaţional unitar care să permită tuturor celor nevoiaşi accesul egal la protecţia internaţională.

Definiţia oferită noţiunii de refugiat, bazată pe temerea justificată de persecuţie datorată rasei, religiei, naţionalităţii, apartenenţei la un anumit grup social sau opinie politică, este incompletă în faţa noilor fluxuri de refugiaţi.

Astfel, începând cu anul 1980, mişcările de refugiaţi au avut o nouă bază şi anume războaiele civile, conflictele etnice, violența generalizată, ceea ce a pus numeroşi solicitanţi în imposibilitatea de a demonstra temerea justificată astfel cum este reglementată în art. 1 al Convenția ONU din anul 1951. Mai mult, de protecția internațională promovată de Convenția ONU din anul 1951 nu poate beneficia decât persoanele care se găsesc în afara țării de origine, fiind ignorate nevoile persoanelor deplasate intern care adesea sunt de aceeaşi natură cu cele ale refugiaților.[1]

Din interpretarea dispozițiilor cuprinse în Convenția ONU din anul 1951, referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească o persoană pentru a i se acorda statutul de refugiat şi implicit pentru a beneficia de protecție internațională[2], rezultă că nu poate beneficia de acest statut persoanele care îşi părăsesc de bună-voie țara de origine ca urmare a condițiilor economice, foametei, dezastrelor naturale. Aşadar, în timp ce majoritatea migranților se deplasează pentru a-şi îmbunătăți standardul de viață, nivelul de educație sau pentru a se alătura membrilor de familie, refugiații sunt cei care au fost forțați să-şi părăsească țările de origine din cauza persecuțiilor la care au fost supuşi.

Convenția ONU din anul 1951 cuprinde dispoziții exprese în art. 1 lit. F, cunoscute sub denumirea de „clause de excludere”, care stabilesc că anumite fapte sunt atât de grave încât duc la excluderea celor care le-au săvârşit de la beneficiul obținerii protecției internaționale în calitate de refugiat.

Clauzele de excludere sunt exhaustive, rolul acestora fiind de a priva pe cei care au comis o crimă contra păcii, o crimă de război sau o crimă contra umanității, o crimă gravă de drept comun în afara țării de primire, respectiv fapte contrare scopurilor şi principiilor ONU de protecție internațională care le-ar permite să abuzeze dreptul de azil astfel încât să nu fie traşi la răspundere pentru faptele comise.

Ținând cont de faptul că în Convenția ONU din anul 1951 nu sunt cuprinse dispoziții care să definească infracțiunile considerate a reprezenta clauzele de excludere, în analiza acestora vom utiliza diferite instrumente internaționale care oferă reglementări în acest sens.

Conform art. 1 lit. F pct. a va fi exclus de la protecția internațională solicitantul de azil care a săvârşit o crimă contra păcii, o crimă de război sau o crimă contra umanității.

Documentul internațional care descrie cel mai bine noțiunea de crimă contra păcii este Carta Tribunalului Militar Internațional din anul 1945

[1] În acest sens, amintim milioanele de oameni strămutate ca urmare a războiului civil din Sudan şi Republica Democrată Congo.

[2] A se vedea infra pp. 25-29.

conform căreia în această noțiune sunt cuprinse actele de planificare, pregătire, inițiere sau purtarea unui război de agresiune sau a unui război contrar tratatelor internaționale, sau participarea la un plan comun sau conspirațional pentru realizarea celor mai sus menționate[3]. În plus, în vederea conturării unei definiții complete trebuie să fie luate în considerare şi dispozițiile cuprinse în alte documente internaționale, precum Convenția de la Geneva din anul 1949, Convenția din anul 1948 privind genocidul, Proiectul Codului crimelor împotriva păcii şi securității omenirii, Statutul Curții Penale Internaționale.

În ciuda faptului că la nivel internațional nu există o definiție general acceptată a expresiei crimă contra păcii cuprinsă în art. 1 lit. F din Convenția ONU din anul 1951, având în vedere natura acestei infracțiuni se consideră că ea poate fi comisă doar de către cei aflați într-o poziție de mare autoritate la nivelul statului sau de către liderii grupurilor rebele[4].

În ceea ce priveşte noțiunea de crimă de război, opiniile sunt, de asemenea, divergente la nivel internațional, existând însă şi opinii comune.

Din interpretarea dispozițiilor Convenției de la Geneva din anul 1949, dispoziții care descriu faptele care pot duce la răspunderea penală a individului, rezultă că încălcările grave ale dispozițiilor internaționale privitoare la conflictele armate internaționale sau noninternaționale pot fi încadrate în noțiunea de crimă de război cuprinsă în art. 1 lit. F din Convenția ONU din anul 1951. În acest sens sunt editate şi normele cuprinse în Carta Tribunalului Militar Internațional, care cuprind o enumerare neexhaustivă a faptelor care încalcă legile sau cutumele de război: rele tratamente sau deportare la muncă forțată sau pentru orice alt scop a populației civile, uciderea sau maltratarea prizonierilor de război, jaf de proprietate publică sau privată, distrugeri inutile de oraşe sau sate etc[5].

Noțiunea de crimă contra umanității nu este definită la nivel internațional la fel de precis cum sunt în legile penale interne. Parte componentă a crimelor contra umanității rămâne indiferent de documentul internațional care le reglementează genocidul aşa cum a fost definit prin art. 2 din Convenția din anul 1948 privind genocidul[6]. Dincolo de genocid, opiniile privind conținutul crimelor contra umanității nu sunt uniforme. Prin urmare, există documente, precum Statutul Tribunalului Penal Internațional din fosta Iugoslavia, care statuează în art. 5 că pot avea loc crime contra umanității doar în timpul conflictelor armate. De cealaltă parte, există documente internaționale,

[3] Art. 6 lit. A al Cartei Tribunalului Militar Internațional.
[4] Gilbert Geoff, *Current issues in the application of the exclusion clauses*, Geneva, 2001, p. 7.
[5] Art. 6 lit. B al Cartei Tribunalului Militar Internațional.
[6] *Act comis cu intenția de a distruge în întregime sau parțial un grup național, etnic, rasial sau religios.*

precum Statutul Curții Penale Internaționale şi Statutul Tribunalului Penal Internațional pentru Rwanda care statuează în art. 7, respectiv art. 3 că infracțiunile contra umanității pot avea loc şi în perioadă de pace[7].

În ciuda acestor divergențe, singura schimbare adusă de cea de-a doua opinie se concretizează prin alăturarea infracțiunii de terorism la celelalte crime contra umanității: ucidere, exterminare, sclavie, deportare, reținere, tortură, viol, persecuțiile pe motive politice, rasiale sau religioase, acte inumane.

Potrivit prevederilor art. 1 lit. F pct. b va fi exclus de la protecția internațională şi solicitantul de azil care a comis o crimă gravă de drept comun în afara țării de primire. Această clauză de excludere nu vizează infracțiuni minore, iar pentru a se stabili dacă o infracțiune este suficient de gravă trebuie să fie analizați următorii factori: natura actului, prejudiciul cauzat, natura pedepsei. În acest sens crima, violul sau jaful armat vor fi întotdeauna considerate ca fiind infracțiuni grave, în timp ce furturile mărunte nu se vor încadra în această categorie.

Pentru a putea fi invocată clauza de excludere de către un stat în momentul refuzului dreptului de azil trebuie ca infracțiunea gravă să fi fost comisă în afara granițelor sale, în caz contrar refugiatul fiind supus procesului în țara de azil în conformitate cu art. 32 din Convenția ONU din anul 1951[8].

În timp ce pct. a şi pct. b vizează infracțiuni expres menționate, pct. c include pe lista clauzelor de excludere acte săvârşite de solicitantul de azil care se dovedesc contrare scopurilor şi principiilor ONU Întrucât o crimă contra păcii, o crimă de război sau o crimă contra umanității, o crimă gravă de drept comun în afara țării de primire pot fi considerate a fi contrare scopurilor şi principiilor ONU pct. c urmăreşte să includă în clauzele de excludere orice acte care nu sunt acoperite de cele două enumerări anterioare[9].

Întrucât conform art. 1 şi art. 2 din Carta ONU, scopurile şi principiile acestei organizații se aplică statelor în calitate de membre, o lungă perioadă de timp s-a considerat că numai persoanele având funcții de conducere la nivel statal se pot face vinovate de săvârşirea actelor consemnate în art. 1 lit. F pct. c din Convenția ONU din anul 1951 şi, prin urmare, pot fi excluse de la protecție internațională în calitate de refugiat. În anul 1998, Curtea Supremă din Canada a statuat că: „Deşi ar putea fi mai dificil pentru un actor nonstatal să comită încălcări ale drepturilor omului sub forma persecuțiilor fără ca

[7] Gilbert Geoff, *Current issues in the application of the exclusion clauses*, Geneva, 2001, pp. 7-8.
[8] UNHCR, *Guidelines on International Protection: Application of the Exclusion Clauses*, Geneva, 2003, par. 16.
[9] UNHCR, *Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees*, ediția a 2-a, Geneva, 1992, par. 162.

statul să fie implicat în aceste acte, această posibilitate de a nu ar trebui să fie exclusă a priori”[10].

Prin urmare, un stat nu este obligat a proteja, în conformitate cu prevederile cuprinse în Convenţia ONU din anul 1951, o persoană care, în urma evaluării complete a cazului său, se dovedeşte că nu merită să beneficieze de protecţie internaţională, dar poate fi obligat a oferi protecţie în baza altor instrumente internaţionale precum Convenţia ONU din anul 1984 împotriva torturii.

Astfel, în ciuda cooperării internaţionale, cu aplicarea legislaţiei internaţionale, regionale şi naţionale din materie, problematica protecţiei internaţionale a refugiaţilor continuă să reprezinte un domeniu major de interes pentru comunitatea internaţională.

BIBLIOGRAFIE

Frunzeti Teodor, Buşe Dorel, *Relaţii internaţionale*, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I”, Bucureşti, 2011.

Geoff Gilbert, *Current issues in the application of the exclusion clauses*, Geneva, 2001.

UNHCR, *Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees*, ediţia a 2-a, Geneva, 1992.

UNHCR, *Guidelines on International Protection: Application of the Exclusion Clauses*, Geneva, 2003.

Convenţia privind statutul refugiaţilor, adoptată la Geneva, la data de 28 iulie 1951.

Protocolul privind statutul refugiaţilor, adoptat la New York, la data de 31 ianuarie 1967.

Carta Tribunalului Militar Internaţional.

[10] Geoff Gilbert, *Current issues in the application of the exclusion clauses*, Geneva, 2001, p. 23.

CONSECINȚELE PROCESULUI DE GLOBALIZARE ASUPRA DEZVOLTĂRII ECONOMICO-FINANCIARE A UNIUNII EUROPENE

Asist.univ.dr. Mădălina BADEA*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Globalizarea poate fi ultima etapă a dinamicii societăţii omeneşti. Ea ar putea dura un secol, un mileniu sau infinite secole şi milenii. Globalizarea exprimă şi materializează, în spaţiul societăţii omeneşti, tendinţa evoluţiei sistemelor şi proceselor spre entropie zero, adică spre dispariţie.

Cuvinte cheie: globalizare; criză; piață unică.

Viteza deosebită cu care globalizarea a cuprins întreaga lume i-a făcut pe unii specialişti să aprecieze că „...trăim transformări profunde care vor rearanja politica şi economia secolului următor. Nu vor mai fi economii naţionale, atunci când acest proces va fi încheiat. Tot ceea ce va mai rămâne în cadrul unor graniţe vor fi oamenii, care vor compune naţiunile...[1]”.

Cu alte cuvinte, tot ceea ce ține de activitatea economică va aparține unei economii globale, în care naționalul va fi foarte greu de identificat. În opinia aceluiaş specialist, bunăstarea oamenilor va depinde de succesul marilor corporaţii şi nu de succesul fiecărei naţiuni. Suntem de părere că globalizarea nu este un fenomen inedit al zilelor noastre, ci unul cu o îndelungată istorie. Astfel, fiecare epocă şi-a pus amprenta pe ceea ce a însemnat globalizare. Astfel, Fondul Monetar Internaţional (FMI) defineşte globalizarea ca „un proces prin care creşterea continuă a fluxurilor libere de idei, oameni, mărfuri, servicii şi capital duce la integrarea economică şi societală. Factorii cei mai importanţi în accelerarea globalizării sunt liberalizarea comerţului şi dezvoltarea tehnologiei informaţiei şi comunicaţiilor”[2].

* e-mail: *badea_mad@yahoo.com*

[1] Robert Reich, *The Work of Nations*, în Mark Lewis, Robert Fitzgerald, Charles Harvey „The growth of nations. Culture, competitiveness and the problem of globalization”, Bristol Academic Press, 1996, p. 11.

[2] http://www.imf.org/external/np/exr/glossary/showTerm.asp#91: accesat la 12.05.2011.

În prezent, în rândul analiştilor vieții economice internaționale contemporane, s-a conturat o largă convergență de opinii în aprecierea faptului că lumea s-a schimbat profund, că se află într-o tranziție politică şi economică majoră şi că deceniul anilor '90 a fost unul – sub numeroase aspecte – cu totul diferit de cel precedent şi deosebit de dificil în privința „administrării” noianului de probleme complexe ivite pe scena relațiilor economice internaționale.

Piața unică reprezintă cea mai importantă realizare a Uniunii Europene, având la bază cele patru libertăți fundamentale: libera circulație a persoanelor, bunurilor, serviciilor şi capitalurilor. Astfel, renunțarea la barierele din calea celor patru libertăți este un proces gradual care continuă şi în momentul de față, Comisia Europeană monitorizând constant noile reglementări, regulamente şi practici naționale pentru a se asigura că ele nu impun noi restricții în calea acestor libertăți. Uniunea Europeană şi piața ei internă unică au ajutat la cultivarea păcii şi prosperității pe continentul european, dând sens şi țeluri comune acestor state. Pentru Uniunea Europeană, cunoaşterea, inovarea, proprietatea intelectuală, serviciile şi utilizarea eficientă a resurselor reprezintă acum cheile competitivității. În noile condiții ale globalizării, politica comercială şi întreaga abordare a competitivității internaționale necesită să fie readaptate.

Astfel, Uniunea Europeană este direct interesată să sprijine existența unui sistem comercial multilateral puternic, ca cel mai eficient mijloc de administrare a comerțului internațional în beneficiul tuturor actorilor globali, iar în prezent poate determina politica comercială globală, deoarece se află încă în topul comerțului mondial, aşa cum relevă toate statisticile din plan mondial.

După semnarea Actului Unic European (1986) au fost suprimate în mod treptat, timp de 7 ani, până în 1992, frontierele fiscale, tehnice şi fizice din calea celor patru libertăți fundamentale ale Comunității Europene.

În ceea ce priveşte libera circulație a capitalurilor, *Actul Unic European* a prevăzut liberalizarea operațiunilor de plăți, împrumuturilor şi investițiilor, suprimându-se, în acest fel, restricțiile privind mişcarea capitalurilor (din punct de vedere cantitativ, al operațiunilor bancare şi al instrumentelor de plată).

Liberalizarea totală a circulației capitalurilor a fost realizată, în principal, ca urmare a Tratatului de la Maastricht (1992), care stipulează completa liberalizare a mişcărilor de capitaluri ca o precondiție pentru introducerea monedei unice în Uniunea Europeană.

Până la această dată, controlul mişcărilor de capital a reprezentat un instrument de politică macroeconomică, în caz de dezechilibru al balanțelor de plăți, pentru cele mai multe state membre. Politica UE a devenit din ce în ce mai diversificată, acoperind o paletă complexă de aspecte şi un set larg de

relații bilaterale. Forțele care modelează politicile comerciale sunt variate şi apar modele diferite în raport cu diferite probleme şi în comerțul cu țări, şi în regiuni diferite.

Europa şi globalizarea constituie o discuție cu atât mai importantă şi relevantă pentru noi, cu cât recentul Tratat de la Lisabona, ratificat deja de Parlamentul de la Bucureşti, îşi propune transformarea Uniunii Europene într-un factor activ al acestui proces.

Există încă numeroase şi legitime preocupări legate de faptul că procesul globalizării a redus puterea guvernelor naționale de a stabili regulile potrivit nevoilor şi preferințelor domestice.

În timp ce concurența dintre țări, realizată într-un sistem reglementat, poate conduce la disciplinarea guvernelor şi la creşterea eficienței instituțiilor publice, ar exista pericolul renunțării la multe dintre succesele statului numit „al bunăstării“, astfel încât calitatea forței de muncă şi a standardelor sociale, protecția mediului şi a consumatorului să fie puse în pericol. Conceptul bunurilor publice globale sugerează nevoia pentru cooperare internațională multilaterală într-o economie globalizată.

O asigurare eficientă a acestor bunuri necesită dezvoltarea şi implementarea regulilor acceptate la nivel internațional, precum şi o finanțare constantă şi adecvată. Inegalitățile privind distribuirea venitului global se petrec ca urmare a inegalității de venit între țări şi între regiuni, în interiorul țărilor. Acest fenomen se poate petrece ca urmare a faptului că săracii devin mai săraci, în termeni absoluți, în timp ce bogații devin tot mai bogați. Globalizarea poate fi benefică, în general, dar creează şi costuri de ajustare pentru anumite segmente ale populației, cum sunt, spre exemplu, muncitorii slab calificați în țările industrializate. Ca rezultat al globalizării, țările pot fi expuse la evenimente economice internaționale şi şocuri economice. Cea mai convingătoare manifestare de acest gen o reprezintă crizele financiare. În astfel de momente există o tendință, pe piețele financiare, de a investi capital internațional numai în segmentele de calitate ale economiei. Aceasta poate face ca economiile de piață în curs de formare şi țările în curs de dezvoltare să nu mai dețină acces la capitalul internațional, pe termen scurt. Realitatea de acum, generată de criza creditelor imobiliare din Statele Unite, precum şi de insecuritatea energetică percepută de piețe ne ilustrează un asemenea context, care, însă, nu a devenit dramatic. În ultima perioadă au existat diverse propuneri despre adaptarea sistemului monetar şi financiar față de aceste provocări. Aceste propuneri pot fi grupate în trei categorii: prevenirea şi managementul crizei, cooperarea regională şi globală, reforma cadrului instituțional. Există îngrijorări şi cu privire la vulnerabilitatea sistemelor financiare internaționale față de abuzuri.

Un efect advers al globalizării pe pieţele financiare îl reprezintă faptul că sistemul a devenit mai dificil de protejat împotriva abuzurilor cum ar fi: spălarea banilor, finanţarea activităţilor criminale şi teroriste, evaziunea fiscală, sustragerea de la respectarea regulilor.

În acest context al globalizării şi al ameninţărilor sale, decidenţii politici europeni au considerat că un efort unitar va conduce la creşterea competitivităţii şi va evita ca asupra statelor să se răsfrângă acele consecinţe negative ale globalizării. În relaţie cu integrarea europeană, globalizarea este văzută ca o ameninţare externă care va crea un mediu în care va fi necesar un grad mult mai ridicat de integrare.

Astfel, Europa va tinde către realizarea unei uniuni şi mai „strânse“. Statul-naţiune are nevoie de securitatea oferită de calitatea de membru în blocul economic european, întrucât economiile mici nu mai pot să se dezvolte izolat, într-un mediu de piaţă global. Integrarea europeană devine un răspuns logic faţă de o lume dominată de fluxuri financiare globale şi corporaţii transnaţionale. Globalizarea a acţionat asupra Uniunii Europene prin încurajarea înlocuirii unui spaţiu economic al regiunilor şi naţiunilor independente cu o economie de dimensiuni europene. Existenţa globalizării legitimează integrarea europeană în scopul nevoii pentru o mai mare competitivitate, iar patternurile de comerţ global pot justifica nevoia pentru blocuri regionale. Globalizarea reprezintă un proces obiectiv, ce se desfăşoară cu o viteză uimitoare, cuprinzând aproape totalitatea statelor lumii. Acest proces a fost determinat şi favorizat de progresele ultrarapide ale tehnologiei, cu precădere ale celei informatice.

Prin manifestarea acestui proces obiectiv, orice agent economic se poate aproviziona cu cele necesare desfăşurării activităţii de unde este mai ieftin, să producă şi să vândă acolo unde obţine veniturile cele mai mari.

Analizată prin prisma eficienţei economice a alocării şi a utilizării resurselor, globalizarea apare ca un fenomen raţional, menit să furnizeze cantităţi tot mai mari de mărfuri şi servicii cu resurse materiale, financiare şi umane tot mai puţine şi mai ieftine.

Globalizarea este avantajoasă şi foarte avantajoasă pentru ţările cu o competitivitate economică mare: tehnologii avansate, forţă de muncă performantă, productivitatea muncii mare, costuri de producţie reduse. În aceste condiţii se poate afirma că principala sursă a competitivităţii este reprezentată de capital. Procesul globalizării oferă multiple şi rapide avantaje economiilor dezvoltate, ce concentrează capitalul mondial şi unde îşi au sediul central marile companii transnaţionale. Globalizarea este prezentată ca o provocare şi ca o justificare, precum şi ca un stimulent pentru a adânci integrarea, competitivitatea, liberalizarea comerţului.

Dinamica globalizării pare să fi avut şi o altă dimensiune şi anume, aceea de a fi prezentat noi oportunități pentru Uniunea Europeană pentru a-şi asuma rolul principal în guvernarea globală.

O Uniune cu un grad ridicat de integrare economică şi un angajament față de politicile comerciale neoliberale va beneficia de pe urma extinderii piețelor globale şi a împuternicirii instituțiilor de guvernare globală dedicate apărării principiilor neoliberale. Există o relație cauzală între globalizare, concepută ca un proces economic, şi integrare. Uniunea Europeană este un răspuns necesar față de integrarea inexorabilă de capital. Ideea pentru o uniune strânsă, coezivă, este întărită. Dar globalizarea poate fi concepută şi ca o serie de procese multidimensionale, care reduc separarea Europei de restul lumii, lărgind orizontul pentru posibilitatea de acces a actorilor europeni şi transformarea Europei într-un spațiu global.

Uniunea Europeană funcționează ca un intermediar care negociază cu scopul de a reduce tensiunile generate de clivajele produse de globalizare, în interiorul sau între statele naționale. Ea nu trebuie văzută doar ca o agregare de state naționale cu un motor intern al integrării, ci şi ca o entitate care contribuie la accelerarea instituționalizării instrumentelor internaționale şi globale de guvernare. Uniunea Europeană este unul dintre cei mai importanți actori în negocierile de comerț multilaterale şi este un frecvent susținător al Organizației Mondiale a Comerțului.

Uniunea Europeană este un actor semnificativ pe scena lumii, schimbând modul de viață al europenilor, precum şi modul în care restul omenirii percepe Europa. Încă din 1998, Uniunea Europeană devenise cel mai mare bloc de comerț global, cu un procent de 21% din exporturile globale de mărfuri. Analiştii economici apreciază ca efect al globalizării, din perspectiva liberalizării pieței şi schimbului, creşterea economică. Dar există şi un efect negativ, şi anume, intensificarea nesiguranței şi inegalității economice. Unii analişti susțin o şi mai mare liberalizare a economiei, pe când alții doresc un control guvernamental sporit asupra pieței. După unii autori, Uniunea Europeană a apărut ca răspuns la intensificarea competiției pe piețele globale şi ca o consecință, şi ca o cauză a schimbărilor în rolul economic al statelor. Ordinea politică şi economică pe nivele multiple a Uniunii influențează ordinea mondială mai largă.

Astfel, Uniunea Europeană a răspuns la provocările globalizării şi a promovat, ca urmare, o intensificare a fenomenului. Ea a devenit un actor crucial în economia mondială. Totuşi, este clar diferită de alte proiecte regionaliste din lume, în sensul că integrarea a fost mai largă, mai adâncă şi mai instituționalizată. Integrarea în alte regiuni ale lumii a fost mai pragmatică şi flexibilă. Şi ca o concluzie, putem evidenția faptul că în timp ce Uniunea Europeană este parte a regionalizării economiei mondiale, este, în acelaşi timp, şi un tip specific de proiect regionalist.

BIBLIOGRAFIE

Bărbulescu Iordan Gheorghe, *UE de la economic la politic*, Editura Tritonic, Bucureşti, 2005.

Bonciu Florin, *Economie mondială*, Editura Universitară, Bucureşti, 2009.

Dobrescu Paul, *Viclenia Globalizării Asaltul asupra puterii americane*, Editura Institutul European, Bucureşti, 2010.

Hirst Paul, Thompson G., *Globalizarea sub semnul întrebării*, Editura Trei, Bucureşti, 2002.

Peicuti Cristina, *Lumea în criză, Erorile sistemului,* Editura Polirom, Bucureşti, 2011.

EVOLUȚII ŞI TENDINȚE PRIVIND MEDIUL ECONOMIC AL ROMÂNIEI ÎN CONTEXTUL CRIZEI ECONOMICO-FINANCIARE

Asist.univ.dr. Mădălina BADEA[*]
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Criza economică abia a început şi nimeni nu ştie când se va sfârşi. Istoria ne învață că orice criză, oricât de dură ar fi ea, vine şi trece. După criză, viața economică îşi va relua cursul. După ce criza va lua sfârşit, istoria nu va mai putea fi chemată înapoi fără a plăti pentru asta un preț uriaş.

Cuvinte cheie: criză; produs intern brut; datorie publică; buget.

„Cea mai mare criză economică de la Marea Depresiune nu este un fenomen natural, ci un dezastru provocat de om în care toți jucăm un rol”.
The Guardian, 29 ianuarie 2009

Chiar dacă unda de criză financiară s-a propagat cu putere în interiorul economiei româneşti şi implicit în sectorul public, există optimismul necesar al administrației guvernamentale pentru evitarea derapajelor masive la nivel macroeconomic. Măsurile coerente impuse prin politicile monetare şi fiscale, reformarea sistemului public cu consecințe în eficientizarea efectuării cheltuielilor bugetare, investițiile masive în infrastructură şi, nu în ultimul rând, investițiile în protecția socială şi dezvoltarea umană sunt instrumentele ce pot genera atenuarea pagubelor produse de criza financiară. Există însă şi multe voci care susțin că această criză va fi una prelungită, iar poziția lor pare să urmeze cu consecvență un scenariu destul de pesimist pentru viitorul condițiilor economice româneşti. Întrebările cu un răspuns incert, cât va dura criza şi mai ales cum vom putea ieşi mai rapid din criză, par să macine încrederea managerilor români în dezvoltarea durabilă a economiei româneşti.

În acest context, prezentul şi viitorul reprezintă una dintre cele mai mari provocări ale managerilor, fiind mai mult decât necesară redimensionarea pe

[*] e-mail: *badea_mad@yahoo.com*

toate planurile a concepției de management atât în sectorul privat, cât şi în cel public. În cadrul schimbării arhitecturii economice globale, dar şi naționale considerăm că un management de succes al activității economico-financiare va deveni un factor esențial în îndeplinirea obiectivelor planificate şi misiunilor încredințate entităților militare.

După o scurtă introducere cu privire la apariția şi la efectele produse de acest fenomen al crizei economico-financiare mondiale, vom trece la prezentarea, în primul rând, la nivel *macroeconomic* (PIB, inflație, industria, investițiile străine directe, deficit cont curent etc.), dar vom spune şi câteva cuvinte despre impactul la nivel *microeconomic*, despre modul cum va fi afectată viața fiecăruia dintre noi.

Una dintre condițiile de bază ale consolidării economiei de piață, o reprezintă un sistem fiscal şi bugetar bine pus la punct, în cadrul căruia politica fiscală şi cea bugetară dețin un rol foarte important asupra amplificării anumitor categorii de raporturi comerciale, stimulării şi facilitării activității agenților economici, atragerii investițiilor străine, acestea realizându-se prin schimbarea cotelor impozitelor, stabilirea unui sistem de impozitare adecvat cerințelor.

Preocuparea noastră pentru studiul politicii fiscale şi a bugetului de stat a fost generată de importanța pe care trebuie să o acorde un guvern acestor instrumente de intervenție. Considerăm că fiscalitatea reprezintă unul dintre cele mai dinamice fenomene din economia de piață, prin care autoritatea publică stabileşte nu numai coordonatele aşezării, perceperii şi controlului impozitelor şi taxelor, dar şi utilizarea mai mult sau mai puțin a acestora ca instrument de conducere. Elaborarea politicii fiscale este un act de decizie deosebit de complex la baza căruia se află criteriul de eficiență, adică necesitatea de randament cât mai mare al acesteia. Ea trebuie să asigure mobilizarea unor venituri publice cât mai mari, în condițiile încurajării afacerilor economice, a investițiilor, concomitent cu promovarea echității în contribuția fiecăruia la venituri, cu asigurarea protecției sociale.

În etapa actuală, economia României nu este una stabilă, impozitele îndeplinesc rolul de instrument fiscal. Pe măsura stabilizării economice, ele trebuie să se îndepărteze de acest rol şi să îndeplinească funcția de instrument de stimulare în reglarea economiei, prin susținerea unor ramuri ale acesteia, dar nu şi întreținerea lor. Ca urmare a crizei economico-financiare, rectificările bugetare şi reglementarea unor măsuri financiar-fiscale au făcut ca bugetul Ministerului Apărării Naționale să fie an de an diminuat. Conducerea ministerului a analizat efectele rectificărilor şi în condițiile unor bugete de austeritate a dispus reprioritizarea sau anularea unor activități, în scopul reducerii cheltuielilor şi încadrării în bugetele rectificate.

În Ministerul Apărării Naționale, alocarea resurselor financiare este dependentă de realizarea obiectivului fundamental privind continuarea procesului de transformare a organismului militar în scopul realizării unei structuri de forțe moderne, complet profesionalizate, dislocabile şi sustenabile, având capacitatea de a acționa întrunit într-un larg spectru de misiuni atât pe teritoriul național, cât şi în afara acestuia. În acelaşi timp, politica națională de apărare este influențată de dubla calitate a României de stat membru al Alianței Nord-Atlantice şi al Uniunii Europene, procesele naționale fiind armonizate cu prevederile conceptelor strategice ale celor două organizații.

Astfel, în opinia majorității experților, criza financiară internațională, care a generat probleme deosebit de grave unora dintre cele mai puternice instituții financiare din lume, s-a răsfrânt indirect şi asupra României, prin limitarea fluxurilor de capital, prin reducerea apetitului pentru risc al investitorilor cât şi asupra indicatorilor macroeconomici şi microeconomici care vor fi tratați succint în continuare.

Deficitul de cont curent (ieşiri – intrări de valută), deşi în scădere ca pondere în PIB (de la 14 la 13%), va continua să se situeze mult peste nivelul general acceptat de 5-6% din PIB. Acum, acest deficit este finanțat în proporție de 60-65% de investițiile străine la care se adaugă cele 6 - 7 miliarde de euro trimişi în România de către românii care lucrează în străinătate. Având în vedere că aproximativ 70% din comerțul exterior se realizează cu țări membre ale UE, este de aşteptat ca această criză să ducă la temperarea creşterii importurilor şi exporturilor (cu un uşor avantaj în favoarea exporturilor în sensul că ritmul de creştere va fi mai mare pentru exporturi), dar rămâne de văzut cum vor evolua investițiile străine şi câți bani vor mai trimite acasă cei care lucrează în străinătate (cei mai mulți muncitori sunt în Spania, iar aceasta este țara membră UE cea mai lovită de criză). Deficitul de cont curent a continuat să scadă în primele şase luni ale anului 2012, ajungând la 2,4 miliarde euro, cu 29,4%, mai puțin decât în perioada similară anului 2011, potrivit datelor publicate de Banca Națională a României. Motivele principale ale scăderii deficitului sunt reducerea deficitului veniturilor (diferență de 525 de milioane de euro), creşterea excedentului transferurilor curente (224 de milioane) şi a balanței serviciilor (218 milioane). Deficitul comercial este cel care trage în sus cel mai mult deficitul de cont curent, importurile de bunuri depăşind exporturile în primul semestru din 2012 cu 3,5 miliarde de euro. De cealaltă parte, transferurile curente, provenite în principal de la românii care lucrează în străinătate, au avut un excedent de 1,6 miliarde de euro.

Investițiile străine directe. După ce, în 2008, valoarea investițiilor străine directe din România a fost de 9,49 miliarde de euro, iar în 2009 acestea au ajuns aproape la jumătate, adică la 4,89 miliarde de euro, trendul descendent a continuat şi în primele şapte luni ale lui 2010. Astfel, potrivit

datelor Băncii Naționale a României (BNR), în perioada ianuarie-iulie 2010, valoarea investițiilor străine directe s-a ridicat la 1,90 miliarde de euro, în scădere cu 35,8% comparativ cu perioada similară din 2009. Investițiile directe ale nerezidenților în România au finanțat în proporție de 50,3% deficitul de cont curent, din primele şapte luni ale anului în curs, care s-a ridicat la 3,79 miliarde euro.

Banca Națională a României a revizuit în scădere investițiile străine directe din anul 2011 cu 100 de milioane de euro, la 1,8 miliarde. Aceasta este cea mai mică valoare din 2002. Criza externă şi scăderea competitivității economiei româneşti au determinat scăderea interesului arătat de către investitorii străini României. Inițial, banca centrala a anunțat că investițiile străine pe 2011 au fost de 1,9 miliarde de euro, însă cifra a fost revizuită în jos la 1,8 miliarde. Primele patru țări care au investit cel mai mult în România, clasate după ponderea deținută în soldul ISD la 31 decembrie 2011, sunt Olanda (21,7%), Austria (17,5 %), Germania (11,4%) şi Franța (9,1%), ierarhie neschimbată din anul 2009. Pe ramuri economice, cea mai mare pondere a investițiilor străine directe în 2011 s-a înregistrat în industrie (44,4%). Industria extractivă a avut o pondere de 5% din ISD, iar industria prelucrătoare a atras investiții 31,5% din investițiile străine directe. Pe lângă industrie, activități care au atras mai multe investiții străine directe sunt intermedierile financiare şi asigurările (reprezintă 18,2% din totalul ISD), comerțul cu amănuntul şi cu ridicata (11,4%), construcțiile şi tranzacțiile imobiliare (10,7%) şi tehnologia informației şi comunicații (5,4%).

Datoria publică. În septembrie 2010, datoria publică a României a crescut cu 3,3% față de august 2010, ajungând la 185,28 de miliarde de lei, reprezentând 36,22% din PIB. Astfel datoria publică a avansat, în primele nouă luni, cu 25,7%, cea mai mare parte a acesteia, de 93,9% fiind guvernamentală şi doar 6,09% aparținând autorităților locale. La finele lunii septembrie 2010, datoria în lei reprezenta 44,5% din total, în scădere cu 3% comparativ cu decembrie 2009, în timp ce ponderea împrumuturilor în euro a crescut de la 41,11% la 43,85%.

România a avut, în primul trimestru din 2012, a patra, cea mai mică datorie publică, ca procent din produsul intern brut, dintre țările membre Uniunii Europene (UE).

În primele trei luni ale anului, datoria țării noastre a crescut la 211,32 miliarde lei, reprezentând 36,3% din PIB. Comparativ, în primul trimestru din 2011, datoria publică a României era de 164,08 miliarde lei (30,8% din PIB), iar în ultimul trimestru al anului trecut de 192,85 de miliarde lei (33,3%).

Inflația şi cursul de schimb. Cu toate că în noiembrie 2010, față de octombrie 2010, rata anuală a inflației din țara noastră a scăzut de la 7,9% la 7,7%, România a înregistrat, pentru a patra lună consecutivă, cea mai mare

rată anuală a inflației din Uniunea Europeană (UE), potrivit *Eurostat.* În topul celor mai ridicate rate anuale ale inflației din UE, țara noastră este urmată de Estonia (5%) şi Grecia (4,8%). La polul opus s-au aflat Irlanda (-0,8%), Slovacia (1,0%) şi Olanda (1,4%). În Bulgaria şi în Ungaria, inflația a fost de 4,0% în noiembrie 2010. La nivelul UE, luna trecută, rata anuală a inflației a rămas stabilă, la 2,3%. România a înregistrat a doua mare rată anuală a inflației din UE, fiind devansată doar de Ungaria, precizează datele Oficiul European de Statistică (Eurostat). În luna octombrie 2012, rata anuală a inflației a scăzut, comparativ cu luna septembrie 2012, atât în Uniunea Europeană, cât şi în zona euro. La nivelul Uniunii Europene, rata anuală a inflației a înregistrat o scădere uşoară, luna trecută, până la 2,6%, față de 2,7% în luna septembrie. O scădere uşoară a fost înregistrată şi în cazul zonei euro, unde rata anuală a inflației a scăzut până la 2,5% în octombrie de la 2,6% în luna septembrie. Țările cu cea mai ridicată rată anuală a inflației au fost Ungaria (6,0%), România (5,0%) şi Estonia (4,2%). La polul opus se situează Grecia (0,9%), Suedia (1,2%) şi Letonia (1,6%). Potrivit datelor prezentate de Institutul Național de Statistică (INS), rata anuală a inflației a crescut la 5,33% în luna septembrie 2012, de la 3,88%, nivel înregistrat în luna anterioară.

Şomajul. Potrivit datelor Agenției Municipale pentru Ocuparea Forței de Muncă (AMOFM) Bucureşti, rata şomajului din capitală a urcat la 3%, la sfârşitul lunii septembrie, de la 2,8%, cât a fost înregistrată la 31 august 2010. În luna septembrie 2010, numărul total al şomerilor înregistrați în evidențele AMOFM a crescut cu 586, la 32.442 dintre care 16.384 sunt femei. Numărul total de şomeri a scăzut, la sfârşitul lunii octombrie față de septembrie, cu 24.794, ajungând la 645.794, potrivit AMOFM. Astfel, în octombrie 2010, rata şomajului a înregistrat la nivel național a fost de 7,08%, cu 0,27% mai mică decât în septembrie şi în scădere cu 0,02% față de cea consemnată în octombrie 2009. Cele mai ridicate niveluri ale ratei şomajului au fost atinse în județele Vaslui (11,56%), Mehedinți (10,96%) şi Teleorman (10,59%). La polul opus, prima poziție este ocupată de municipiul Bucureşti, cu o rată a şomajului de 2,69%.

Rata şomajului a scăzut la 6,9% în trimestrul al doilea, de la 7,6% în trimestrul anterior, respectiv de la 7,2% în trimestrul corespunzător din anul precedent, potrivit datelor Institutului Național de Statistică.

În trimestrul II 2012, rata de ocupare a populației în vârstă de muncă (15-64 ani) a fost de 60%, în timp ce pentru populația în vârstă de 20-64 de ani rata de ocupare a fost de 64,3%, sub ținta națională de 70% stabilită în contextul Strategiei Europa 2020. Rata şomajului a coborât la 7% la sfârşitul lunii august 2012, iar numărul şomerilor a fost de 694.000 de persoane.

Sectorul imobiliar şi de retail

Până în 2007 inclusiv, România a fost un El Dorado din punct de vedere imobiliar, iar această criză va aduce, pentru prima dată în ultimii 10 ani, o reaşezare a pieței. Speculatorii, care până acum au dominat tranzacțiile, vor ieşi din piață şi vor lăsa locul dezvoltatorilor imobiliari puternici care vor accepta o rată a profitului mai mică (15-20%) în schimbul rămânerii în piață. Prețurile apartamentelor vechi va scădea (în medie, prețul nu va mai trece de 900 € - 1.000/m^2), iar cel al apartamentelor noi va stagna sau se va reduce foarte puțin (nu vom vedea ieftiniri semnificative având în vedere creşterile costurilor materiilor prime şi a forței de muncă, însă constructorii vor creşte calitatea păstrând prețul neschimbat). Motivul pentru care prețurile imobilelor nu va scădea semnificativ este cererea foarte mare, cerere care, deşi în mare parte nesolvabilă acum, va continua să susțină aceste prețuri mari. În acest moment, chiar luând în considerare ieftinirile din ultimele luni, apartamentele (atât cele noi, cât şi cele vechi) rămân extrem de scumpe, iar părerile conform cărora avem de a face cu un *bubble* imobiliar care se va sparge anul viitor pot avea o anumită doză de credibilitate. În țările Europei de Vest şi în SUA, există doi indicatori de bază după care este evaluată piața imobiliară: primul este legat de numărul de salarii medii de care un angajat are nevoie pentru a cumpăra o casă, iar cifra considerată optimă este cuprinsă între 180 şi 220 de salarii (15-18 ani de muncă) – în România, această cifră depăşeşte 400 de salarii (respectiv 30-35 de ani). Al doilea indicator este reprezentat de raportul dintre valoarea imobilului şi chiria care se poate încasa dacă acest imobil este închiriat. În SUA, chiria lunară reprezintă aproximativ 1% din valoarea imobilului, în România, ea nu depăşeşte 0,5% ceea ce înseamnă că ori chiriile sunt prea mici, ori prețul imobilelor este prea ridicat.

Piața imobiliară este în blocaj, ca urmare a unei diferențe mari între bugetele cumpărătorilor şi prețurile solicitate de către proprietari, acestea crescând, de la începutul anului 2012, cu 10% - 15%. În timp ce clienții aşteaptă de ceva vreme ieftinirea semnificativă a locuințelor, tot mai mulți proprietari speră să obțină sume fabuloase din vânzarea unor imobile în blocuri din anii ’70 - ’80, ceea ce a determinat o scumpire a locuințelor în medie cu circa 10% - 15% față de prima parte a anului.

Sectorul construcțiilor. În luna octombrie 2010, comparativ cu septembrie 2010, volumul lucrărilor de construcții a coborât cu 0,8%, scăderea fiind înregistrată în primele zece luni ajungând la 15,1% conform Institutului Național de Statistică (INS). Pe obiecte de construcții, volumul lucrărilor de construcții a scăzut la clădirile rezidențiale şi la cele nerezidențiale, cu 9,4%, respectiv cu 16,9%, dar a crescut la construcțiile inginereşti cu 8,9%. Față de luna similară a anului 2009, volumul lucrărilor de construcții a avut un declin de 7,4%. România a ocupat, în luna iulie 2010,

primul loc într-un top al scăderii activității din construcții din UE, conform datelor biroului european de statistică *Eurostat*. Dacă la nivelul UE producția din construcții s-a diminuat cu 2,5%, iar în zona euro declinul a fost de 3,1%, țara noastră a înregistrat o scădere de 28,3%, comparativ cu luna iunie 2010, fiind urmată, la mare distanță, de Spania (-10,3%) şi Slovenia (-3,2%). La polul opus, cele mai mari creşteri au fost înregistrate de Portugalia (5,0%), Marea Britanie (4,4%) şi Slovacia (2%). Comparativ cu perioada similară a anului trecut, activitatea din construcții s-a diminuat cu 24,9% în țara noastră. Sectorul construcțiilor din România a crescut cu 20-30% pe an până în 2008. Însă, în 2009 şi în 2010 a scăzut cu 15%, în principal din cauza reducerii investițiilor străine şi a lipsei fondurilor pentru continuarea proiectelor demarate sau pentru începerea unora noi. În plus, anul trecut a scăzut numărul firmelor de construcții cu 9,1%, iar numărul angajaților din domeniu cu 8,5%. Totuşi, în ultimele luni din 2010 a avut loc o mică creştere. Chiar şi aşa, în prima parte a acestui an scăderile au continuat. Companiile de construcții autohtone aşteaptă lansarea marilor proiecte publice pentru că sunt disponibile sume importante de la UE pentru infrastructură. Pe termen mediu şi lung, piața construcțiilor din România rămâne cea mai promițătoare din Europa, reiese din studiul menționat. Din cauza crizei financiare şi sectorul construcțiilor pentru perioada 2011-2012 a fost afectat.

Sectorul auto. Criza a lovit puternic piața auto locală. Astfel, în primele zece luni ale anului 2010, înmatriculările de autoturisme noi a scăzut cu 26,6%, la 70.629, de la 96.217, cât au fost înregistrate în perioada similară în 2009, potrivit datelor publicate de Direcția Regim Permise de Conducere şi Înmatriculare a Vehiculelor (DRPCIV). Totuşi, în octombrie 2010, numărul de autoturisme noi înscrise în circulație a crescut cu 9,4%, la 8.281, în comparație cu aceeaşi lună anul trecut. Liderul incontestabil al pieței auto locale a fost, în primele zece luni, *Dacia*, cu 23.292 de unități vândute, în scădere cu 23,6% față de perioada similară din 2009. Pe locurile următoare s-au situat *Skoda, Volkswagen* şi *Renault* care au avut, în ordine, 6.187 (-16,9%), 5.962 (-27,3%), respectiv 5.899 (-22.5%) de autoturisme. Constructorul ceh de automobile Skoda a anunțat că, în septembrie, a vândut 75.790 de maşini, un record istoric al vânzărilor sale lunare. În total, *Skoda* a vândut la nivel mondial, în primele nouă luni ale acestui an, aproape 570.000 de automobile, în creştere față cu 13% față de perioada similară din 2009. Cea mai bună performanță a vânzărilor de la înființarea sa vine pe fondul întăririi pozițiilor pe piața auto în Asia, în 2010, constructorul ceh reuşind să vândă, în China, 134.470 de maşini. De remarcat că, în pofida crizei, şi anul trecut Skoda a avut o creştere a vânzărilor de 1,4%, grație pieților din Europa occidentală şi din China. Vânzările de maşini europene au scăzut cu 8,5% în august 2012,

cea mai mare scădere din februarie. După ce rezultatele financiare din prima jumătate a anului arătau deja ca 2012 va fi cel mai prost an din ultimii şaptesprezece, Porche şi Daimler au confirmat că şi în industria germană auto a ajuns criza, în timp ce sudul Europei este deja grav afectat.

Piaţa forţei de muncă şi creşterile salariale. Potrivit datelor publicate, de Institutul Național de Statistică (INS), în august 2010, față de iulie 2010, salariul mediu net a scăzut cu 1,2%, ajungând la 1.339 de lei. Cele mai mari salarii le-au încasat angajații din sectorul transporturilor aeriene, în medie de 3.330 de lei, iar cel mai puțin au câştigat cei care lucrează în hoteluri şi în restaurante, adică 787 de lei. Pe de altă parte, statistica INS arată că, în august 2010, cele mai consistente scăderi ale salariilor au fost înregistrate în industria tutunului, de 7%, la polul opus situându-se câştigurile celor care lucrează în activități de editare (+9,9%) şi industria extractivă (+9,5%). În sectorul bugetar, câştigul salarial mediu net a scăzut cel mai mult în învățământ, cu 6,2%, în timp ce, în sănătate şi asistență socială, acesta a fost mai mic cu 0,5%. Nu se vor mai face creşteri salariale generalizate decât, poate, în domeniul IT, însă companiile îi vor recompensa mai mult pe angajații din management, despre care spun că aduc valoare în companie. În sectoarele „vedetă” în ceea ce priveşte creşterile salariale din anii anteriori, cum este cel bancar, salariile vor stagna, pentru că nici rezultatele băncilor la nouă luni nu au fost încurajatoare. Salariul mediu net pe economie va creşte anul viitor cu aproape 4,2%, ajungând la 1.540 de lei (360 de euro), potrivit prognozei de toamnă, publicată pe site-ul Comisiei Naționale de Prognoză (CNP), privind proiecția principalilor indicatori macroeconomici pentru perioada 2011- 2015. De la 1 ianuarie, aproape 800.000 de români care primeau salariul minim pe economie au primit salarii mai mari cu 30 de lei, odată cu intrarea în vigoare a hotărârii de guvern care reglementează creşterea salariului minim brut de la 670 la 700 de lei. Noua reglementare pune presiune pe bugetele de salarii ale companiilor care îşi plătesc angajații la acest nivel salarial, însă va creşte încasările la bugetul de stat din contribuțiile sociale. Numărul de salariați va continua să crească, după ce în primele zece luni din 2011 peste 100.000 de salariați noi au intrat în economie, numărul acestora ajungând la peste 4,2 milioane de persoane. Creşterea numărului de salariați nu va veni pe fondul planurilor masive de angajare anunțate de companii, ci mai degrabă este o urmare a înăspririi amenzilor date de Inspecția Muncii. Odată cu intrarea în vigoare a noului Cod al muncii, în mai anul trecut, autoritățile sancționează drastic munca la negru, angajatorii primind chiar şi pedepse cu închisoarea. Cu toate acestea, şanse mari de angajare anul acesta – şi pe salarii mari, care încep de la 600 la 700 de euro pentru entry-level – vor avea cunoscătorii de

limbi străine şi cei care au o certificare recunoscută în IT, aceştia fiind candidații ideali pentru companii precum Competence Call Center, HP, Microsoft sau IBM, care vor face noi angajări şi anul acesta. Se prevede o dezvoltare masivă a zonei de *outsourcing*, unde lucrează deja peste 15.000 de angajați. Întrucât disfuncționalitățile economice sunt generatoare de probleme sociale, având consecințe grave, ce pot afecta stabilitatea statului, acestea trebuie atent monitorizate, iar măsurile luate trebuie să se regăsească într-o strânsă interdependență şi în relație de complementaritate. România are nevoie de un plan economic radical care să mențină dezvoltarea economică a anului 2009 la un nivel acceptabil şi care să micşoreze decalajul economic față de țările din Uniunea Europeană. Conducerea politică şi de stat a României va trebui să adopte măsuri economice, corelate cu cele ale Uniunii Europene şi cu recomandările FMI, care ar putea avea ca efect scăderea repercusiunilor negative ale crizei economice asupra României. Situația actuală impune o politică de investiții prudentă şi o mai mare atenție la conservarea resurselor umane şi financiare. De asemenea, instituțiile financiare trebuie să adopte o politică financiară adecvată şi, nu în ultimul rând, să limiteze orice cheltuială din banii publici în alte scopuri decât cele de importanță maximă. Ieşirea din cercul vicios *criză economică-diminuarea dezvoltării economice-sărăcie* este posibilă doar prin eforturile concertate ale decidenților din zona politic-legislativ-executiv, a căror finalitate să fie scăderea nivelului sărăciei şi întărirea capacității României de a-şi rezolva propriile probleme şi de a preveni răspândirea amenințărilor la adresa securității naționale. Aceste eforturi trebuie să vizeze toate dimensiunile securității deoarece problemele economice ale securității sunt legate atât de dimensiunea politică, socială, culturală, cât şi de cea ecologică. Astfel, România are nevoie, mai mult ca oricând, de o voință politică şi de o viziune pe termen lung, pentru a parcurge o etapă care nu poate fi încheiată fără coeziune națională şi pragmatism. Eforturile în domeniile politicii externe, economico-financiare şi de apărare națională trebuie să se îmbine, în mod armonios, cu dimensiunea socială care să asigure solidaritate şi parteneriat social.

În concluzie, apreciem că România trebuie să depună eforturi să iasă din criză, nu din cauză că a fost atacată de criză, ci pentru că singură a intrat în ea, din ignoranță şi incompetență a rămas neprotejată în fața efectelor destructive ale acesteia. Ea seamănă cu un bolnav ce este obligat să suporte convalescența unei boli de care ar fi fost scutit, dacă ar fi respectat atenționările despre existența unor focare de boală. Dar convalescent fiind, acesta este vulnerabil la cei mai nesemnificativi factori agresivi, de aceea trebuie să se găsească sub grija tuturora.

BIBLIOGRAFIE

Anghelache Constantin, *România 2009 – starea economică în criză profundă,* Editura Economică, Bucureşti, 2010.

Bădescu Ilie Ciprian, *Criza şi fiscalitate – Ocupare şi fiscalitate în societăţile îndatorate*, Editura Mica Valahie, Bucureşti, 2010.

Berca Alex, *Crizele economice şi ciclitatea lor,* Editura Institutul European, Târgovişte, 2011.

Dăianu Daniel, *Capitalismul încotro? Criza economică, mersul ideilor, instituţii,* Editura Polirom, Colecția „Economie şi societate”, Bucureşti, 2009.

Dochia Aurelian, *Fragmente de criză,* Editura Expert, 2010.

Krugman P., *Întoarcerea economiei declinului şi criza din 2008*, Editura Publică, Colecția de economie, Bucureşti, 2009.

Popescu Ion A., Bondrea Aurelian, Constantinescu Mădălina, *Uniunea statelor europene alternativă la sfidările secolului XXI*, Editura Economică, Bucureşti, 2005.

STILURI DE ÎNVĂȚARE ŞI TIPOLOGII DE STUDENȚI – ASPECTE ESENȚIALE ÎN PROCESUL DE PREDARE-ÎNVĂȚARE A LIMBII ENGLEZE

Lect.univ.dr. Diana Elena ȚUȚUIANU[*]
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Prezenta lucrare este asociată unei preocupări constante în domeniul cursurilor de metodică menite să servească dezvoltării profesionale a profesorilor de limba engleză. Deoarece durata cursurilor de limbi străine a scăzut în ultima vreme, a apărut o nevoie acută de maximizare, prin toate mijloacele posibile, a şanselor de derulare şi de finalizare cu succes a procesului de învățare a limbilor străine. Studenții şi cursanții au tendința de a deveni din ce în ce mai diverşi din punct de vedere al provenienței şi al experienței căpătate, al educației şi pregătirii, al expunerii anterioare la limba străină şi acesta este motivul pentru care a devenit extrem de important să li se evalueze de la bun început calitățile şi posibilele vulnerabilități. În acest sens, profesorii trebuie să se reîntoarcă la „rădăcinile” teoriilor privitoare la învățarea limbilor străine. Considerăm lucrarea de față ca pe un mijloc de a atrage atenția profesorilor asupra posibilelor abordări individuale, particularizate, ale celor care învață limba engleză.

Cuvinte cheie: predarea limbii engleze; stiluri de învățare; tipologii de studenți/cursanți.

Predarea limbilor străine este o ocupație ce presupune multe provocări. Predarea limbii engleze unor adulți într-un sistem cu condiționări multiple, în funcție de succesul îndeplinirii obiectivelor cursului de către studenți/cursanți face ca această activitate să presupună chiar şi mai multe provocări. Mai mult decât atât, îndeplinirea obiectivelor în condițiile în care timpul alocat cursurilor s-a redus considerabil (de la 12 săptămâni la 8 săptămâni în cazul cursurilor destinate intermediarilor, respectiv de la 19 săptămâni la 12 săptămâni pentru cursurile de avansați, de exemplu) constituie poate cel mai provocator aspect dintre toate. Acesta este motivul pentru care profesorii trebuie să optimizeze activitățile de învățare, constrânşi fiind de timp, resurse şi tipologia oamenilor.

[*] e-mail: *diana.tutuianu@yahoo.com*

Trebuie subliniat, încă de la început, că relația profesor – student este esențială şi are implicații directe asupra procesului de predare şi învățare a limbii engleze per ansamblu. Coordonatele şi calitatea acestei relații depind numai de oamenii aflați în această ecuație, de relația interprofesională pe care sunt în stare să o stabilească, să o mențină şi să o consolideze în timp.

Este ştiut că oamenii sunt extrem de diferiți, prin prisma următoarelor caracteristici şi aspecte: moştenirea genetică, personalitatea distinctă, proveniența în plan geografic, profesia, familia şi anturajul, vârsta, nivelul de pregătire, specializarea şi expertiza în domenii diferite, percepțiile şi abordările semenilor, lucrurilor şi lumii, în general, motivația, starea de spirit, atitudini şi opinii etc. Astfel putem afirma fără rezerve că studenții, în raport cu lista variabilelor amintite anterior, pot fi încadrați la diferite tipologii în cadrul procesului de predare şi învățare a limbii engleze.

În consecință, cum oamenii reprezintă un termen cheie în această ecuație, un aspect crucial pentru profesor îl constituie identificarea stilurilor de învățare specifice procesului de predare – învățare a unei limbi străine. Felder susține că „atunci când stilurile de învățare ale majorității studenților dintr-o clasă şi stilul de predare al profesorului sunt într-un dezacord grav, studenții pot deveni stingheri, plictisiți şi neatenți, respectiv descurajați cu privire la atingerea obiectivelor cursurilor, parcurgerea programei şi propriile lor puteri în acest sens”[1]. Astfel, identificarea diferitelor tipuri de studenți/cursanți care învață limba străină îl poate ajuta pe profesor să stabilească o strategie de abordare a procesului de predare, care se adresează nevoilor tuturor studenților.

În general, un *stil de învățare* reprezintă o predispoziție individuală de a învăța ceva într-un anumit mod[2]. Termenul descrie caracteristicile generale şi cuprinzătoare ale modalităților în care fiecare individ abordează învățarea şi este foarte posibil ca stilul de învățare preferat să se poată manifesta în toate aspectele învățării, nu doar în raport cu învățarea limbilor străine. Aprofundând această chestiune, Felder şi Henriques explică semnificația *stilului de învățare* ca fiind „ansamblul modurilor caracteristice în care o persoană îşi însuşeşte, reține şi-şi consolidează informațiile dobândite”[3]. Cei doi definesc diferite dimensiuni ale stilului de învățare considerate deosebit de relevante pentru pregătirea în domeniul limbilor străine. În lucrarea lor, ei

[1] Richard M. Felder, Eunice R. Henriques, *Learning and Teaching Styles in Foreign and Second Language Education*, Foreign Language Annals 28, No1, 1995, pp. 21-31, www4.ncsu.edu, accesat la 22 noiembrie 2012.

[2] Martin Parrot, *Tasks for Language Teachers*, Cambridge, Cambridge University Press, 2005.

[3] Richard M. Felder, Eunice R. Henriques, *Learning and Teaching Styles in Foreign and Second Language Education*, Foreign Language Annals 28, No1, 1995, pp. 21-31, www4.ncsu.edu, accesat la 22 noiembrie 2012.

evidențiază modalitățile prin care anumite stiluri de învățare sunt favorizate de stilurile de predare ale majorității profesorilor de limbi străine şi sugerează paşii ce trebuie urmați pentru a acoperi nevoile educaționale ale tuturor studenților/cursanților în cadrul cursurilor sau modulelor de limbi străine. Potrivit teoriei lui Felder şi Henriques, studenții învață în mai multe moduri – văzând şi auzind, reflectând şi acționând, şi în cele din urmă memorând şi conceptualizând.

Stewart şi Felicetti definesc stilurile de învățare ca pe acele „condiții educaționale în care este cel mai probabil ca un student să învețe.”[4] În acest fel, stilurile de învățare nu au de fapt legătură cu „ce” învață studenții, ci mai degrabă cu modul „cum” preferă să învețe.

Stilurile de învățare ne pot ajuta să descoperim diferite forme de reprezentări mentale; cu toate acestea, s-ar putea să nu fie neapărat de folos pentru a caracteriza cu precizie ceea ce sunt sau nu sunt oamenii. De exemplu, este adevărat că unii oamenii învață bazându-se pe memoria lor vizuală, iar alții pe memoria lor auditivă, însă oamenii, în general, sunt capabili să învețe orice ar putea avea legătură cu unul sau altul dintre stilurile de învățare, indiferent de preferințele lor în această privință.

Dincolo de preferința personală, stilurile de învățare mai pot depinde şi de moştenirea genetică, de educație şi de cerințele actuale ale ambientului şi al anturajului. În acest mod, potrivit lui Kolb, „învățarea este procesul prin care cunoştințele sunt create prin transformarea experienței. Dobândirea cunoştințelor rezultă din combinarea experiențelor lingvistice acumulate şi transformarea acestora.”[5] Kolb scoate în evidență ideea că procesul mental complex prin care informațiile percepute şi înțelese sunt transformate în cunoştințe poate fi împărțit în două categorii: experimentare activă şi observare reflectivă. În teoria lui Kolb există patru stiluri de învățare distincte, bazate pe un ciclu de învățare compus din patru etape.

Kolb urmăreşte patru tipuri principale de învățare:

- experiență concretă bazată pe întrebarea „Ce este asta?”
- observare reflectivă cu întrebarea tipică „Ce înseamnă asta?”
- conceptualizare abstractă cu întrebarea tipică „Ce urmează după asta?”
- experimentare activă cu întrebările tipice „Dar… dacă…?”, „Cum funcționează asta?”

Conform teoriei lui Kolb, învățarea este eficientă când sunt folosite toate cele patru modalități de învățare, deşi un individ adesea preferă doar una dintre ele.

---

[4] K. L. Stewart and L. A. Felicetti, *Learning Styles of Marketing Majors.* Educational Research Quarterly, 15(2), 1992, pp. 15-23, www.nwlink.com. accesat la 26 noiembrie 2012.

[5] D.A. Kolb, *Experiential Learning: experience as a source of learning and development*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, p.41, www.infed.org, accesat la 23 noiembrie 2012.

Cele patru tipuri de învățare în această schemă de clasificare sunt:

- *tipul 1* – concret, reflectiv. O întrebare caracteristică acestui tip de învățare este „De ce?”. Studenții/cursanții cu tipul 1 de învățare dau rezultate bune când conținutul cursului în sine are legătură cu experiența lor, cu interesele şi carierele lor viitoare. Pentru a fi eficient cu acest tip de „învățăcei”, profesorul ar trebui să aibă în primul rând preocuparea de a-i motiva;
- *tipul 2* – abstract, reflectiv. O întrebare caracteristică acestui tip de învățare este „Ce?”. Studenții/cursanții asociați tipului 2 de învățare răspund la informațiile prezentate într-o manieră logică şi bine organizată şi li se pare extrem de folositor să aibă timp de reflecție. Ca să fie eficient, profesorul ar trebui să-şi asume rolul de manager;
- *tipul 3* – abstract, activ. O întrebare caracteristică acestui tip de învățare este „Cum?”. Studenții/cursanții încadrați la tipul 3 reacționează dacă au oportunitatea de a lucra activ, primind sarcini bine definite, şi de a învăța printr-o perpetuă exersare într-un mediu care le permite să greşească fără niciun risc. Ca să fie eficient, profesorul ar trebui să joace rolul de antrenor, asigurând exersarea sub directa sa îndrumare, oferind sfaturi şi critici constructive referitoare la performanța studentului;
- *tipul 4* – concret, activ. O întrebare caracteristică acestui tip de învățare este „Dar dacă?”. Studenților/cursanților înclinați spre tipul 4 de învățare le place să aplice cunoştințele de la curs, regulile şi teoriile învățate, în situații noi pentru a rezolva probleme reale în condiții asemănătoare celor din viața reală. Pentru a fi eficient, profesorul ar trebui să nu se interpună, maximizând astfel oportunitățile acestora de a experimenta şi de a descoperi de unii singuri cum funcționează lucrurile învățate.

Studenții activi au tendința de a reține şi de a înțelege informațiile cel mai bine prin exploatarea şi folosirea lor în cadru activ – discutarea, aplicarea lor propriu-zisă sau explicarea acestora altor persoane. Studenții reflectivi preferă ca la început să se gândească în linişte şi fără grabă la informațiile primite. Astfel, celor activi de obicei le plac mai mult activitățile dezvoltate pe perechi sau în grup decât celor reflectivi, care preferă să lucreze singuri. Pentru ambele tipuri de studenți/cursanți, desigur, cu precădere pentru cei activi, este dificil să participe la nişte ore în care doar să audieze, cât ține prelegerea, fără a avea altă sarcină decât aceea de a lua notițe. Profesorii trebuie să rețină aceste aspecte când îşi organizează şi îşi planifică lecțiile.

Feedbackul referitor la eficiența ELT corelat cu tipurile distincte de învățare nu trebuie să se materializeze în nişte formulare completate la finalul cursului. El este un proces interactiv ale cărui influențe apar pe întregul parcurs al cursului, profesorul trebuind să dea dovadă de tact şi de înțelegere a diferitelor mesaje transmise şi afirmații clare făcute de către studenți.

Ținând cont de anumite posibile afirmații făcute de studenții care învață limba engleză, se poate specula cu privire la personalitățile celor care au făcut aceste afirmații, asfel:

a) Vreau ca profesorul să-mi corecteze toate greşelile.

Studentul care a făcut acest comentariu poate fi extrem de nesigur de el, stângaci şi preocupat de ce spun ceilalți despre el sau, din contră, pur şi simplu preocupat cu gradul de corectitudine al limbajului şi modului său de exprimare. De asemenea, s-ar putea să arate că el/ea se teme să nu facă greşeli şi, din cauza acestui motiv, poate fi şovăielnic şi puțin dornic de a se exprima. În acelaşi timp, s-ar putea ca studentul să accepte ca orice fel de corectări sau sfaturi şi critici, după caz, să vină din partea profesorului şi nu din partea altor studenți.

b) Vreau să fiu parte dintr-un grup cu un nivel de engleză mai scăzut astfel încât să pot să înțeleg totul, mai ales când la exercițiile pentru deprinderea „Ascultat”.

Şi acesta este tot un student foarte nesigur, timid şi preocupat de ce gândesc ceilalți despre el, căruia îi este frică să facă greşeli. Spre deosebire de cei mai mulți studenți care ar putea dori să fie incluşi într-un grup cu un nivel de engleză mai bun decât al lor, pentru a beneficia de motivația de a ține pasul cu ceilalți, acestui tip de student i se poate părea demotivant să nu înțeleagă totul. Deprinderea „Ascultat” reprezintă, în mod evident, zona sa cea mai problematică, marcată de nesiguranță.

c) Nu vreau să studiez gramatică în clasă. Pot face asta acasă.

S-ar putea să existe două explicații pentru această afirmație. Aşadar, fie studentul are un grad ridicat de autonomie şi motivație şi este în măsură să lucreze singur când vine vorba de activitățile care implică strict exersarea mecanică a unor reguli învățate anterior, de îndată ce regula gramaticală este predată în clasă. Din păcate, acesta este un caz destul de rar întâlnit. În majoritatea cazurilor, studenților nu le place gramatica, mai ales dacă sunt de nivel intermediar sau superior. Ei consideră că gramatica pe care şi-au însuşit-o până acum este suficient de bună, şi nu-i aşa: „Am fost în străinătate şi toată lumea a înțeles ce-am spus chiar dacă nu am vorbit corect”. Aşadar, profesorul ar trebui să fie atent şi să aibă grijă la astfel de exemple.

d) Îmi apreciez profesorul, deoarece mă lasă să pun întrebări despre orice vreau să ştiu.

Aceasta ar fi afirmația unui student care se bazează foarte mult pe profesorul său ca să învețe. În asemenea cazuri, sau pentru asemenea studenți, strategia ce ar trebui adoptată ar fi aceea de a le asigura continuu informații, a le răspunde la orice fel de întrebări ar putea să aibă, încurajându-i însă în acelaşi timp să învețe şi acasă, pentru a le dezvolta, cel puțin pe termen lung puțină independență.

e) Îmi place să lucrez pe perechi, îndeosebi cu un student care este mai bun decât mine.

Acest tip de student este cel căruia i se pare motivant să lucreze în pereche cu cineva care îi este superior din punct de vedere al nivelului de engleză. Astfel, poate învăța nu numai de la profesor, ci şi de la perechea/colegul său. Învățarea prin cooperare este o tendință actuală în cadrul procesului de predare – învățare a limbii engleze şi şi-a dovedit de nenumărate ori eficiența. Pe de altă parte, afirmația poate să ascundă o anumită indolență şi chiar lene, atâta timp cât subiectului i-ar fi foarte uşor să nu-şi asume responsabilități şi să lase pe altcineva să preia inițiativa, să dea idei şi modalități de a rezolva sarcinile primite.

f) Am avut un weekend frustrant fiindcă n-am reuşit să-mi fac toate temele, mi s-au părut prea dificile.

E posibil ca această afirmație să fi fost făcută de cineva care este foarte demotivat. Fie persoana în cauză a fost plasată într-o grupă nepotrivită ca nivel, probabil una cu un nivel de engleză superior nivelului său, fie dificultatea temei pentru acasă este folosită ca pretext pentru a nu o face. În oricare dintre cele două cazuri, studentul ar trebui stimulat să rezolve ceea ce poate din temă, chiar dacă nu totul.

g) M-am întâlnit cu nişte străini şi n-am spus nimic din cauză că mi-a fost frică să nu fac greşeli.

Cu siguranță, nivelul de engleză al acestui student este destul de scăzut. Poate că îi este teamă să vorbească, atâta timp cât orice fel de acțiune menită să te facă să te exprimi în engleză, indiferent dacă o faci verbal sau în scris, implică un anume grad de independență. În plus, implică, în mod categoric, riscul de a te pune într-o situație stânjenitoare, risc pe care studentul respectiv nu vrea să şi-l asume. S-ar putea să fie acelaşi student care a făcut şi afirmația a).

h) Cunosc foarte bine toate regulile gramaticale, însă am tendința să le uit atunci când vorbesc.

Câți dintre noi, profesorii, au auzit această afirmație? Şi de la câți studenți? Câteodată este o adevărată provocare să le explici studenților că nu este nevoie decât de exersare şi aplicarea în practică a celor învățate. Parafrazând un binecunoscut proverb englezesc, putem afirma că exersarea este mama învățăturii. Problema este că după aceea s-ar putea să primeşti un răspuns precum cel de la afirmația d). Pe de altă parte, făcând exclusiv sau în marea majoritate numai exerciții mecanice, reproductive, nu creative, rezultatul dorit nu va fi cel scontat, întrucât este puțin probabil ca un student care face afirmația menționată mai sus poate dobândi suficientă încredere în abilitățile sale de a vorbi liber şi corect. Cuvântul cheie aici, ca şi în alte cazuri, este echilibrul.

Cu alte cuvinte, o asemenea situaţie poate fi schimbată şi îmbunătăţită dacă exerciţiile de gramatică sunt însoţite de o mulţime de activităţi adresate deprinderii Vorbit, pe cât posibil apropiate de situaţii din viaţa reală.

Afirmaţiile a), b) şi h) ar putea să fi fost făcute de acelaşi student, atâta timp cât toate par să sugereze un student foarte preocupat de acurateţe, prea puţin dispus să se supună unor provocări reale de comunicare atât în sala de curs, cât şi în afara acesteia. Afirmaţiile d) şi e) pot să reprezinte un student ce pare să dornic să preia iniţiativa în domeniul învăţării şi să-şi asume sarcina de a învăţa şi în afara clasei. Afirmaţia f) ar putea să fie făcută de acelaşi student, dacă reflectă dorinţa de a fi supus provocărilor. Cu toate acestea, după cum a fost arătat anterior, s-ar putea să reflecte şi o rezervă în a-şi asuma responsabilităţi.

Este posibil ca profesorii să perceapă afirmaţia e) ca pe o abordare pozitivă, iar pe a) şi h) ca pe nişte abordări negative a ceea ce se întâmplă în sala de curs. Pe de altă parte şi aprecierea contrară poate fi argumentată în funcţie de circumstanţe. De fapt, toate celelalte afirmaţii, b), d), f) şi h) pot fi percepute atât ca pozitive, cât şi ca negative, după cum s-a precizat mai sus.

Scopul primordial al studierii unor asemenea tipuri de afirmaţii este cel de a încuraja profesorii să exploreze modalităţile în care valoarea acestor atitudini şi opinii poate depinde de caracteristicile studenţilor şi de circumstanţele în care are loc procesul de învăţare. În funcţie de aceste caracteristici şi circumstanţe, profesorul poate decide asupra strategiilor pe care le va urma cu privire la tehnicile didactice, gestionarea grupului de studenţi/cursanţi, folosirea materialelor etc., de exemplu:

- muncă independentă, fişe de lucru, activităţi de citit sau de scris individuale, utilizarea computerelor, găsirea individuală a unor soluţii pentru diferite probleme versus lucrul pe perechi sau în grup, jocuri, jocul de rol, conversaţiile, discuţii, dezbateri, simulări;
- activităţi rapide, activităţi ce implică mişcare şi vorbit, jocuri, competiţii, proiecte versus activităţi statice, mai îndelungate, activităţi de citit şi de scris, lucrul individual asistat de computer, proiecte individuale, exersări, repetiţii, găsirea unor informaţii din cărţi, folosirea testelor pentru a exersa, folosirea dicţionarelor;
- abordarea problemelor de la general la specific, aplicarea unor generalizări, explicarea teoriei şi regulilor la început şi apoi exersarea acestora versus folosirea de casete audio şi video sau a tehnologiei moderne multimedia şi internetului pentru a introduce chestiuni de gramatică şi vocabular lăsându-i pe studenţi/cursanţi să deducă singuri regulile de gramatică, cuvintele sau expresiile, din situaţii reale, de pe casete video, din reviste etc.

În concluzie, este absolut esenţial ca profesorul să interacţioneze cu studenţii/cursanţii, să le cunoască preocupările şi frustrările în plan

educațional, să fie conectat la nevoile – aşteptările acestora în plan profesional, în corelație directă cu cariera şi evoluția ulterioară a acestora, să fie în măsură să le identifice astfel tipologiile şi să se adapteze la specificul fiecăruia. Astfel, putem afirma că modul şi abilitatea de a procesa, combina şi interpreta acest cumul de informații extrem de complexe condiționează calitatea procesului de învățământ. Aceste elemente depăşesc sfera profesională şi postura de profesor aflat la catedră, reprezintă o adevărată artă şi o perpetuă provocare menită să asigure bazele interrelaționării, să eficientizeze şi să garanteze calitatea şi înaltul nivel, adecvat al unui procesului dual de predare şi învățare a limbii engleze, bazat pe binomul profesor – student.

BIBLIOGRAFIE

Felder Richard M., Henriques Eunice R., *Learning and Teaching Styles in Foreign and Second Language Education*, Foreign Language Annals 28, No. 1, 1995, www4.ncsu.edu, accesat la 22 noiembrie 2012.

Kolb D.A., *Experiential Learning: experience as a source of learning and development*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, www.infed.org, accesat la 23 noiembrie 2012.

Parrot Martin, *Tasks for Language Teachers*, Cambridge, Cambridge University Press, 2005.

Stewart K. L. and Felicetti L. A. *Learning Styles of Marketing Majors*. Educational Research Quarterly, 15(2), 1992, www.nwlink.com. accesat la 26 noiembrie 2012.

Townsend John, *Trainer's Pocketbook,* Alresford, United Kingdom, 2003.

TURCIA LA ÎNCEPUTUL MILENIULUI III

Lt.col.lect.univ.dr. Filofteia REPEZ*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Sfârşitul Războiului Rece a adus modificări asupra statutului şi agendei regionale a Turciei. Poziția geografică, legăturile istorice multiple, puterea sa strategică etc. sunt câteva avantaje care fac ca Turcia să devină o putere regională în ascensiune. Creşterea economică impresionantă pe care a cunoscut-o în ultimii ani este un alt atu care ajută la ridicarea acestei țări la statutul de putere regională.

Cunoscută ca fiind poartă de trecere dintre Europa şi Asia, Turcia şi-a regândit politica externă în termeni de „zero probleme cu vecini” şi „maximă cooperare şi integrare regională”.

Pe baza unei bibliografii recente şi a informațiilor de pe diverse pagini de internet accesate încercăm să realizăm o scurtă radiografie a poziției Turciei la începutul mileniului III.

Cuvinte cheie: securitate, putere regională, neo-otomanism, amenințări, strategie de securitate.

Turcia – putere regională în ascensiune

Situată în sud-estul Europei şi în sud-vestul Asiei, având ieşire la patru mări (Marea Neagră, Marea Marmara, Marea Egee şi Marea Mediterană), Turcia reprezintă un punct nodal important din punct de vedere geopolitic prin relaționarea sa cu regiuni de valoare strategică însemnată: Europa de Sud, Asia Centrală, Orientul Mijlociu, Extremul Orient, Heartlandul rusesc.

Rolul Turciei de putere regională s-a amplificat după terminarea Războiului Rece şi destrămarea fostei URSS. Retragerea puterii sovietice din fostele țări ale Uniunii Sovietice dispuse geografic în bazinul Mării Negre şi în Asia Centrală a fost interpretată de Turcia drept „*o ocazie istorică pentru promovarea propriilor interese economice, politice şi ideologice*”[1]. Un prim

* e-mail: *filofteiarepez@yahoo.com*

[1] Duygu Bazoglu Sezer, *Turkey in the post cold war era: Evolving Domestic and Foreign Policy trends and challanges*, în The Southeast European year Book 1994-1995, Helenic Foundation for European and Foreign Policy, Athens, 1995, p. 534, apud. Ştefan Georgescu, Maria Zidaru, *Conflicte interstatale în zona Caucazului*, Revista Geopolitica nr. 40 din 2011, Editura TopForm, Bucureşti, p. 110.

pas în acest sens l-a constituit semnarea de către statele vorbitoare de limbă turcă, în octombrie 1992, a unei înțelegeri, la Ankara, pentru formarea unei piețe comune turcice cu liberă mişcare a mărfurilor şi a capitalurilor. Euforia nu a durat mult, pentru că Federația Rusă a lansat imediat conceptul de străinătate apropiată prin semnarea acordului de comerț a Comunității Statelor Independente (CSI) şi prin acordul cu privire la constituirea unei companii de radio şi televiziune a statelor membre CSI. Acestora se adaugă avertismentul dat Ankarei prin intermediul declarației mareşalului Şapoşnikov, Comandant şef al CSI, prin care se arăta că implicarea Turciei în enclava azeră Nahicevan poate duce la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial. După aceste acțiuni ruseşti s-a conturat clar faptul că dependența economică şi militară a statelor membre a CSI de Rusia este mai puternică decât legăturile de natură istorică sau etnică cu Turcia.[2]

Economia Turciei a cunoscut, după anul 1990, un trend pozitiv, devenind un important centru de putere economică la răspântia dintre două continente (Europa şi Asia), astfel: 4-5% (2000), 5,9% (2003), 9,9% (2004), 7,6% (2006), 5% (2007), 8,8% (trimestrul doi din 2011), 11% (primul trimestrul din 2012, depăşind China)[3].

Redresarea economică a Turciei, după criza din anul 2009 se datorează măsurilor stabilite de guvernul turc, prin care s-au acordat stimulente fiscale consumatorilor în scopul de a creşte puterea lor de cumpărare, şi s-a redus datoria publică, orientând economia către piața exporturilor.

Pentru a deveni una dintre primele zece economii ale lumii şi o forță politică pe plan extern, Turciei i-au fost recomandate de către participanții la dezbaterea organizată, în anul 2012, de centrul londonez de cercetare Chatham House, o serie de acțiuni: un sistem de educație mai puternic, producerea de bunuri cu valoare adăugată, modificarea codului fiscal pentru obținerea de venituri consistente şi creşterea ratei economisirii interne în scopul reducerii deficitului de cont curent, stabilirea de măsuri pe plan politic pentru a face față consecințelor sociale ale revoltelor din lumea arabă şi ale crizei financiare din Uniunea Europeană.[4]

Creşterea economică a țării a permis diversificarea şi multiplicarea relațiilor de schimb şi cooperare cu diverse state şi organizații din zona europeană (UE, OCEMN), euroasiatică (Organizația de Cooperare de la

---

[2] Ştefan Georgescu, Maria Zidaru, *Conflicte interstatale în zona Caucazului*, Revista Geopolitica nr. 40 din 2011, Editura TopForm, Bucureşti, p. 111.

[3] Sursa: http://www.ziare.com/economie/crestere-economica/miracolul-economic-turcesc-continua-si-in-2012-1142668, accesat la data de 30 septembrie 2012, ora 18.30.

[4] http://www.ziare.com/economie/crestere-economica/turcia-in-top-10-economii-ale-lumii-1190958, accesat la data de 30 septembrie 2012, ora 18.40.

Shanghai; D-8 – Bangladesh, Egipt, Indonezia, Iran, Malaysia, Nigeria, Pakistan, Turcia) sau asiatică (OCE – Afganistan, Azerbaidjan, Iran, Kazakhstan, Kirgizstan, Pakistan, Tadjkistan, Turkmenistan, Turcia şi Uzbekistan).

Cu toate că în anii care s-au scurs de la crearea zonei euro, Turcia a cunoscut o creştere economică impresionantă, criza datoriilor care se manifestă în UE ar putea avea efecte asupra creşterii sale economice. Dependența este concluzionată de un politician socialist din Turcia, care susține că: „Ceea ce se întâmplă în Europa priveşte şi Turcia. Dacă Uniunea Europeana are febră, Turcia este şi ea bolnavă, pentru că cele două economii sunt interdependente”[5].

Din punct de vedere militar, Turcia este o putere semnificativă în regiune. Doctrina sa militară pune accent pe suficiența trupelor, apărarea prin forțe proprii, apărarea teritorială şi primordialitatea intereselor şi nevoilor de apărare în raport cu celelalte tipuri de interese. Strategia militară a Turciei vizează următoarele aspecte: descurajarea potențialilor duşmani prin capacitățile proprii, securitatea colectivă (în cadrul NATO şi ESDI), apărarea avansată, participarea militară activă la gestionarea şi la managementul crizelor din zonă. Bugetul militar al Turciei este estimat la peste 12 miliarde de dolari[6], aflat la dispoziția unei armate numeroase, foarte bine dotat, care se bucură de respect în rândul populației țării şi care este considerată a fi una dintre cele mai bune armate din compunerea Alianței Nord-Atlantice (a doua forță militară ca mărime din NATO).

Turcia este stat membru al unor organizații internaționale şi regionale, astfel: ONU (membru fondator, 1945), NATO (din 1952), Organizației pentru Securitate şi Cooperare în Europa (1973), Organizației pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică (1961), Organizației Conferinței Islamice (1969) şi Consiliul Europei (membru fondator, 1949), G-20 (1999), Organizației de Cooperare Economică la Marea Neagră (1992). Turcia a stat la baza formării Forței Navale a Mării Negre (BLACKSEAFOR), ca şi grup regional în domeniul securității (2001). Din octombrie 2008, Turcia a fost aleasă ca membru nepermanent al Consiliului de securitate al Națiunilor Unite.

Cu toate că dispune de acorduri cu UE, încă din anul 1963, abia la 3 octombrie 2005 s-au deschis negocierile de aderare la UE, după rezolvarea a două probleme importante: semnarea Protocolului prin care se extinde Uniunea vamală la cele zece noi state membre, înțelegând aici şi Ciprul, şi reforma Codului penal, urmare a cerinței impusă de Bruxelles prin care se solicită garanții referitoare la respectul minorităților şi al drepturilor omului.[7]

---

[5] http://www.business24.ro/articole/economie+turcia, accesat la data de 10 octombrie 2012, ora 15.10.

[6] Sursa: http://www.rumaniamilitary.ro/tag/turcia-mare-putere-militara, accesat la data de 08 octombrie 2012, ora 21.05.

[7] Elena Burcioaga, *Aderarea Turciei sau lungul drum spre Europa*, disponibil pe

Conferința cu tema *Turcia – cheie către viitorul Europei*, organizată de Institutul European din România, în iunie 2010[8], a concluzionat că prin aderarea Turciei, „Uniunea Europeană îşi va face singură un serviciu, permițând diversificarea rutelor de transport energetic şi asigurarea securității energetice a continentului. O Turcie membră a UE nu ar periclita actualul *status quo* şi ar contribui la sporirea influenței politice, a puterii militare şi a prosperității proiectului european. În schimb, respingerea Turciei de către UE ar conduce la abandonarea aspirațiilor occidentale ale acesteia şi ar reduce marja de manevră a Uniunii în spațiul musulman. O Turcie neintegrată în UE ar avea puțin de câştigat de pe urma actualei ordini din sistemul internațional şi ar putea deveni unul din statele care subminează actualul *status quo*”.

Conştientă de avantajele demografice, economice, culturale şi geopolitice, Turcia „nu se percepe ca un stat la marginea Europei, însărcinat cu apărarea intereselor Occidentului într-una din regiunile celei mai tulburări ale lumii”, ci se consideră „o țară centrală, în măsură să-şi definească singură viziunea şi interesele”[9].

Analiştii consideră că această țară nu va adera mai devreme de 2015, datorită numărului mare de reforme economice şi sociale care trebuie întreprinse[10].

Prezentarea poziției Turciei ca putere regională în ascensiune nu poate fi completă fără precizarea câtorva date despre scena politică internă, dominată în ultimii zece ani de Partidul Justiției sau AKP, aflat sub conducerea lui Recep Tayyp Erdoğan, şi care a dat un nou suflu statului fondat de Atatürk.

Partidul Justiției a reuşit prin acțiunile şi măsurile stabilite să se mențină în fruntea preferințelor turcilor, mai ales pentru că a dat o stabilitate politicii interne, până atunci fragmentată şi deseori marcată de lovituri de stat militare, şi pentru creşterea economică impresionantă. Partidul Justiției a profitat şi de faptul că poziționarea geostrategică a Turciei o face un nod important pentru diversificarea surselor de energie către Europa. Poziționarea Turciei la intersecția dintre Orientul furnizor de energie şi Occidentul dependent de energie a determinat creşterea influenței autoritățile de la Ankara, în ultimii ani. Aşa, de exemplu, gazoductul european Nabucco, menit să aducă gaze din zona caucaziană spre Europa, cu ocolirea Rusiei, va trece

---

http://www.sferapoliticii.ro/sfera/120-121-122/art10-burcioaga.html, accesat la data de 6 octombrie 2012, ora 19.30.

[8] http://civitaspolitics.org/2010/07/02/uniunea-europeana-si-turcia-incotro/, accesat la data de 30 septembrie 2012, ora 18.45.

[9] Ionuț Constantin, *Criza economică şi evoluțiile internaționale contemporane. Cine are de câştigat?*, Revista Geopolitica nr. 43 din 2011, Editura TopForm, Bucureşti, p. 168.

[10] Stan Petrescu, *Călătorii geopolitice. Lumea văzută de la Bucureşti*, Editura Militară, 2010, p. 70.

pe teritoriul Turciei, în timp ce proiectul rival, South Stream, care ar urma să se bazeze pe gaz rusesc, pentru a ocoli Ucraina, are nevoie de acordul autorităților de la Ankara pentru trasarea gazoductului pe sub Marea Neagră, în apele teritoriale ale Turciei.[11]

Putem concluziona că importanța Turciei din punct de vedere geopolitic şi geoeconomic s-a amplificat, în ultimele decenii, din următoarele considerente: conjugarea crizei energetice mondiale cu începutul valorificării potențialului promițător al resurselor Mării Caspice; spațiul islamic deține aproximativ 3⁄4 din rezervele de petrol şi gaze ale lumii, distribuit în regiunile Mării Caspice şi Orientului Mijlociu, disputat de triada SUA – China – Rusia; teritoriul turcesc poate asigura transportul hidrocarburilor în condiții de securitate dinspre zonele de exploatare (Bazinul Caspic, Siberia, Golf) spre beneficiarii din Europa, Asia, Orientul Îndepărtat şi SUA fie cu ajutorul tancurilor petroliere prin strâmtori, fie prin rețea de oleoducte şi gazoducte cu terminale la Marea Mediterană, Marea Neagră, în Sud sau Sud-Est[12].

O nouă dimensiune a politicii externe turceşti: neo-otomanismul

Învățând bine lecțiile istoriei, Turcia, aşa cum arată un recent articol în Project Syndicate potrivit căruia busola guvernului turc nu arată decât o singură direcție bună de luat în seamă, „probleme zero cu vecinii”[13], şi-a propus să devină lider regional în Caucazul de Sud şi să intre printre marii jucători ai lumii.

Politica de „zero probleme” recomandată de către Ahmet Davutoglu, ministrul de externe turc, „nu este valabilă universal valabilă”.[14] Apropierea de Armenia sau relațiile cu Israelul nu au atins paradigma menționată anterior. În anul 2010, Consiliul de Securitate al Turciei a făcut o serie de modificări în Strategia de securitate națională; de exemplu: au fost excluse din grupul statelor care reprezentau un potențial pericol la adresa Ankarei Iran, Siria, Bulgaria, precum şi două foste state republici sovietice (Armenia şi Georgia); Rusia şi Israelul, foşti parteneri strategici şi comerciali, au fost introduse printre potențialii inamici ai Turciei.

Sub bagheta premierului Erdoğan şi a profesorul Ahmet Davutoglu, arhitectul noii politicii externe, Turcia caută să demonstreze că are

[11] Cristina Dobreanu, *Turcia şi noul otomanism*, articol disponibil pe http://www.revista22.ro/articol.php?id=11891, accesat la data de 12 octombrie 2012, ora 14.40.
[12] Vasile Nazare, *Turcia şi jocurile de putere din bazinul Mării Negre*, articol publicat în Revista Geopolitica nr. 25 din 2008, Editura TopForm, Bucureşti, p. 114.
[13] http://www.ziare.com/articole/politica+externa+turcia, accesat la data de 6 octombrie 2012, ora 20.15.
[14] Kerem Öktem, *Lumea Turciei*, interviu de Octavian Manea, Revista Foreign Policy, martie-aprilie 2011, p. 60.

instrumentele diplomatice, culturale, economice necesare „recuceririi“ paşnice a fostelor provincii otomane. În acest sens, se manifestă o nouă dimensiune a politicii externe a Turciei: *neo-otomanismul*.

Politica externă a Turciei are ca obiective pacea, stabilitatea şi prosperitatea regională, iar termenul de neo-otomanism, care descrie descrie noua dimensiunea a politicii externe turceşti, „nu este decât o consecință a redescoperirii potențialului de cooperare între țări ce împărtăşesc o istorie şi o cultură comună”[15].

Politica externă şi economică a Turciei nu se limitează la fostele teritorii otomane, Turcia fiind foarte activă în „primăvara arabă“, dar şi în stabilizarea Libiei. De asemenea, multe state africane au înregistrat o creştere a prezenței politice, economice şi educaționale a Turciei; ambasadele Turciei s-au deschis în toată Asia; Turkish Airlines are zboruri în țări, precum Cambogia şi Vietnam, ceea ce reprezintă un indicator important al legăturilor economice semnificative; în Balcanii de Vest numărul centrelor culturale finanțate de Turcia este în creştere etc.[16]

Neo-otomanismul îşi are originile în panturcism, prin angajamentele asumate față de țările în care a existat o prezență otomană şi față de cele cu o majoritate musulmană (sunnită).[17] Panturcismul milita pentru unirea tuturor popoarelor turcofone (turci, azeri, kazahi, turkmeni, uzbeci, kirghizi, uiguri, tătari, găgăuzi etc.) într-o singură entitate statală – Turkestan, care viza regiunea din Asia Centrală dintre Siberia, la nord, şi Tibet, India, Afganistan şi Iran, la sud, cu o întindere de circa 2 600 000 km², având două diviziuni: Turkestanul de Vest sau Turkestanul rus (care corespunde teritoriilor actuale ale statelor Turkmenistan, Uzbekistan, Tadjikistan, Kârgâstan şi părții sudice a Kazahstanului) şi Turkestanul de Est sau Turkestanul chinez (actuala regiune autonomă Xinjiang). Panturcismul s-a născut în rândurile intelectualilor de origine turcă din Rusia, ideologul acestei mişcări fiind ministrul turc de război Ismail Enver Paşa (1881-1922) şi a cunoscut un avânt deosebit în perioada războiului civil din Rusia (1918-1922), în contextul în care Turcia reprezenta pe atunci pilonul geopoliticii germane în spațiul balcano-caucaziano-pontic. Ideea este abandonată urmare a eşecului din timpul războiului.

---

[15] Revista *Foreign Policy* iulie-august 2011, articolul *Puterea regională*, interviu de Octavian Manea, p. 49.

[16] Kerem Öktem, cercetător la European Studies Centre, St. Antony’s College, Universitatea Oxford, citat în Revista *Foreign Policy* martie/aprilie 2011, articolul „Lumea Turciei”, interviu realizat de Octavian Manea, p. 61.

[17] Nicolae Țîbrigan, *Revirimentul Turciei. Între panturcism şi neo-otomanism*, disponibil on-line pe http://www.geopolitics.ro/geopolitica/panisme/3213.html, accesat la data de 6 octombrie 2012, ora 21.05.

Turcia a renunțat, în timpul preşedinției lui Kemal Atatürk (1923-1938), prin orice referire la panturcism şi panislamism adoptând o politică de neutralitate. Reactivarea panturcismului este reluată între anii 1941 şi 1943, având drept premisă implicarea Turciei, în războiul contra URSS, de partea vechiului aliat. Sfârşitul Războiului Rece şi colapsul URSS aduc o adevărată renaştere a panturcismului atât în Turcia, cât şi în Azerbaidjan şi Crimeea, provocând îngrijorare în Federația Rusă din cauza dinamicii demografice în regiunile vizate a populației turcice.

Prin politica externă, indiferent de dimensiunile de manifestare, Turcia doreşte să devină o putere status-quo în lumea islamică; pentru aceasta va utiliza toate instrumentele de care dispune pentru a-şi crea vectori în cele trei direcții: Balcanii, Caucazul şi Orientul Mijlociu.

De asemenea, Turcia are, potrivit ministrului său de externe, capacitatea de a ajuta Uniunea Europeană să obțină un rol mult mai important pe scena internațională şi în realizarea obiectivelor sale interne şi externe. Integrarea în UE va rămâne obiectivul strategic al Turciei.[18]

Concluzii

Poziționarea geografică, mărginită de regiuni angajate în diverse conflicte în Caucaz, Balcani şi Orientul Mijlociu, interesele sale geografice în regiunea caucaziană, legăturile strânse cu țările vorbitoare de limbă rusă din partea sudică a Federației Ruse etc. sunt avantaje care fac din Turcia o țară cheie în securitatea Europei. Putem adăuga şi faptul că Turcia joacă un rol important în orice politică la Marea Neagră a Statelor Unite ale Americii sau a Alianței Nord-Atlantice.

Turcia, „nuca fierbinte din buzunarul UE”[19], este cel mai vechi candidat oficial la Uniunea Europeană. Considerată mai degrabă o țară asiatică decât una europeană şi din pricina că religia predominantă este musulmană, marile puteri europene au tot amânat apropierea Turciei de comunitatea europeană.

Turcia doreşte să dețină o poziție pivot în Balcani, motiv pentru care urmăreşte extinderea politicii în întreaga regiune a Balcanilor atât politic, cât şi economic. Prin preluarea, în anul 2010, a preşedinției sesiunii Comitetului Ministerial a Consiliului Europei, Turcia şi-a propus să depună toate eforturile pentru a retransforma Consiliul Europei într-o platformă internațională şi să includă printre priorități lupta împotriva discriminării, xenofobiei şi rasismului.

Politicile regionale, consideră autoritățile de la Ankara, sunt cruciale pentru stabilitate, motiv pentru care Turcia va contribui la dezvoltarea paşnică

[18] Revista *Foreign Policy* iulie-august 2011, p. 50.
[19] Stan Petrescu, *op.cit*., p. 70.

a regiunii căreia îi aparține geografic. Pe agenda politicii externe a Turciei se află o serie de probleme: Irak, Afganistan, Pakistan, programul nuclear iranian, procesul de pace din Orientul Mijlociu, Balcanii, Caucazul, Asia Centrală, Mediterana de Est, securitatea energetică, lupta împotriva terorismului sau criza financiară.

O atenție specială este acordată relației cu SUA, o relație dintre o putere globală şi una regională care are capacitatea de a contribui pozitiv în afacerile internaționale. Cele două state au nevoie unul de celălalt: Turcia pentru garanțiile de securitate care i le oferă SUA, iar SUA pentru poziția geostrategică importantă a Turciei care îi conferă deschidere spre zonele fierbinți ale Orientului Mijlociu. Relațiile dintre Turcia şi SUA, definite de către preşedintele Barack Obama drept „parteneriat model”, au drept scop amplificarea eforturilor de a aduce stabilitatea, pacea şi prosperitatea în diferitele zone ale globului.

Pe plan intern, Turcia se confruntă cu câteva vulnerabilități: nivelul sărăciei: (inflație 12%, şomaj minim 10%) combinat cu presiunea demografică, urbanizarea populației şi alfabetizarea; existența diviziunilor profunde între elitele republican susținute de armată, islamiştii moderați şi radicali; problema kurdă[20].

Cu toate acestea, Turcia este preferată pentru supremație în mişcarea panislamistă pentru o serie de motive: radicalism moderat, respinge fundamentalismul şi terorismul ca mijloace de luptă, reprezintă o contrapondere la tendințele creşterii puterii Federației Ruse şi a SUA în regiune, putere militară recunoscută, poziția de coridor energetic, controlul şi securitatea transportului hidrocarburilor în şi pentru toate direcțiile (Federația Rusă, Orientul Mijlociu, Asia Centrală, Marea Caspică, Marea Neagră, Marea Mediterană, Europa), mediator şi tampon între rimland-ul islamic şi heartland-ul creştin, asigură securizarea flancului sudic al NATO, frontieră cu Iran şi Siria etc.

Conştientă de aceste avantaje, Turcia urmăreşte punctual îndeplinirea obiectivelor propuse. Politologul turc Kerem Öktem de la Oxford este de părere că „în noua lume, în care Occidentul îşi pierde pozițiile, Turcia are ce-i trebuie pentru a juca un rol semnificativ: pragmatism economic şi politic şi un decisiv simț pentru schimbarea relațiilor de putere”[21].

---

[20] Teodor Frunzeti, Vladimir Zodian, *Lumea 2011. Encicopedie politică şi militară, studii strategice şi de securitate*, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, Bucureşti, 2011, p. 267.

[21] Revista *Foreign Policy* martie/aprilie 2011, „Lumea Turciei”, interviu realizat de Octavian Manea, p. 60.

BIBLIOGRAFIE

Frunzeti Teodor, Zodian Vladimir, *Lumea 2011. Encicopedie politică şi militară, studii strategice şi de securitate*, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, Bucureşti, 2011.

Petrescu Stan, *Călătorii geopolitice. Lumea văzută de la Bucureşti*, Editura Militară, 2010.

Rumer Eugene B., Simon Jeffrey, *Contribuţie la o strategie euroatlantică pentru regiunea Mării Negre*, Caiete euroatlantice nr.2/2006, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, Bucureşti, 2006.

Vicol Sorin, *Politica Europeană de Securitate şi Apărare în Regiunea Extinsă a Mării Negre*, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, Bucureşti, 2008.

Revista *Geopolitica nr. 25 din 2008*, Editura TopForm, Bucureşti.

Revista *Geopolitica nr. 40 din 2011*, Editura TopForm, Bucureşti.

Revista *Geopolitica nr. 43 din 2011*, Editura TopForm, Bucureşti.

Revista *Foreign Policy martie-aprilie 2011*.

Revista *Foreign Policy iulie-august 2011*.

Revista *Balcanii şi Europa, numărul 112*, martie 2011.

Revista *Balcanii şi Europa, numărul 114-115*, iunie 2011.

http://www.ziare.com/economie/crestere-economica/miracolul-economic-turcesc-continua-si-in-2012-1142668;

http://www.ziare.com/economie/crestere-economica/turcia-in-top-10-economii-ale-lumii-1190958;

http://www.business24.ro/articole/economie+turcia

http://www.rumaniamilitary.ro/tag/turcia-mare-putere-militara

http://www.sferapoliticii.ro/sfera/120-121-122/art10-burcioaga.html;

http://civitaspolitics.org/2010/07/02/uniunea-europeana-si-turcia-incotro/

http://www.revista22.ro/articol.php?id=11891

http://www.ziare.com/articole/politica+externa+turcia

http://www.geopolitics.ro/geopolitica/panisme/3213.html

http://www.adevarul.ro/international/foreign_policy/europa_fp/devenit-Turcia-putere-regionala_0_545945547.html

FORMAREA ŞI GESTIONAREA CUPRINZĂTOARE A CAPABILITĂȚILOR

Col.drd. Gabriela-Maria STOIAN*
U.M. 02231, Bucureşti

Raţiunea de a fi a Armatei României, aceea de a apăra la nevoie independenţa, suveranitatea şi integritatea teritorială a ţării şi promovarea intereselor naţionale, presupune realizarea unei capacităţi militare care să răspundă cerinţelor pe care le incumbă acest rol în cadrul unui proces de generare, instruire, întrebuinţare şi regenerare a forţelor.

Până la declanşarea procesului de accedere în NATO, Armata României a aplicat în strategia formării şi gestionării capabilităţilor forţelor o concepţie care avea la bază ideea disponibilităţii pentru acţiunea tuturor forţelor, chiar din primele zile ale conflictului, concepţie care avea avantajele, dar şi dezavantajele ei.

Actuala concepţie în acest domeniu, radical schimbată, face ca indiferent de poziţia lor în sistem, forţele să se instruiască continuu, parcurgând mai multe cicluri de pregătire, fiecare ciclu cuprinzând patru componente ale instruirii: învăţământul militar, instrucţia, exerciţiile şi instruirea prin practicare. Derularea acestor cicluri asigură, inclusiv pe timp de pace, atât capacitatea armatei de a trece imediat la îndeplinirea misiunilor, cât şi cadrul necesar pentru ca structurile să parcurgă întreaga paletă de activităţi necesare pentru o instruire completă şi realistă.

Cuvinte cheie: capabilităţi; formare; gestionare; instruire; generare; structură de forţe; evaluare.

Aspecte generale privind instruirea pentru formarea capabilităţilor structurilor de forţe ale Armatei României

Gândită din perspectiva capabilităţilor de a genera efectele scontate, capacitatea operaţională a structurilor de forţe ale Armatei României are trei componente principale:

- componenta conceptuală, care se regăseşte în Strategia de securitate naţională, Strategia apărării naţionale şi în Strategia militară a României;
- componenta psihomorală, care se regăseşte în însuşirile psihice ale personalului, mecanismele de motivare a acestuia, calitatea leadership-ului şi în moralul personalului;

* e-mail: *gabitza.stoian@yahoo.com*

- componenta fizică, concretizată în organizarea structurilor şi încadrarea lor cu personal, dotarea cu echipamentele necesare corespunzător misiunilor pe care acestea trebuie să le îndeplinească, precum şi în instruirea forțelor.

Instruirea militară este activitatea desfăşurată în armată pentru realizarea capacității personalului/forțelor în vederea îndeplinirii misiunilor specifice folosind echipamentele militare din dotare.

Acest proces de instruire este orientat şi reglementat în Doctrina Instruirii Armatei României, care conține un sistem unitar de principii, concepte, reguli generale şi idei elaborate pe baza experienței acumulate de către Armata României şi celelalte armate ale statelor membre NATO, care trebuie aplicat în instruirea forțelor, se bazează pe doctrinele pentru operații şi este fundamentul şi sursa autorizată pentru documentele şi actele normative prin care se reglementează standardizarea, planificarea, desfăşurarea şi evaluarea instruirii personalului şi a forțelor.

Ca document fundamental al instruirii în vederea dobândirii capabilităților necesare îndeplinirii misiunilor, Doctrina Instruirii vizează: organizarea instruirii personalului şi forțelor pe principii, concepții şi tehnologii moderne, specifice NATO, implementarea în domeniul instruirii a unui mod de lucru modern, unitar, integrat şi eficient, creşterea interoperabilității atât între categoriile de forțe ale armatei, cât şi între acestea şi structurile militare ale celorlalte state membre NATO.

Procesul de instruire se prezintă ca un edificiu complex, unitar şi interconectat cu majoritatea activităților specific militare având drept componente de bază[1]: învățământul militar, instrucția, exercițiile, instruirea prin practicare, fiecare dintre aceste componente având un rol bine definit.

În învățământul militar se dobândesc, în principal, capabilități individuale necesare formării, specializării şi dezvoltării profesionale a personalului Armatei României din punct de vedere teoretic şi parțial, practic-aplicativ, pe baza unui curriculum integrat, etapizat şi diferențiat pe forme şi niveluri de învățământ. Principalele obiective ale învățământul militar sunt cunoaşterea specifică a domeniului militar şi dezvoltarea gândirii creative a militarilor.

Componenta de instrucție include activități cu caracter practic-aplicativ; are ca obiectiv principal formarea, dezvoltarea şi menținerea deprinderilor de acțiune ale individului şi ale structurilor militare în scopul îndeplinirii atribuțiilor funcției sau a misiunilor şi care se desfăşoară atât la nivelul individului, cât şi la nivelul structurilor militare.

Cea de-a treia componentă a procesului de instruire, exercițiile, este considerată în armatele statelor membre NATO o componentă specială a

[1] SMG/IF-7, *Doctrina instruirii Armatei României*, Bucureşti, 2006, art. 0114.

instruirii, ca urmare a faptului că, pe lângă dezvoltarea deprinderilor colective, exercițiile mai au ca obiective şi evaluarea nivelului capacităților operaționale a structurilor militare, menținerea acestora la nivelul proiectat, precum şi evaluarea finală înainte de introducerea forțelor în teatrul de operații. În cadrul exercițiilor se face legătura între capabilitățile dobândite în procesul de instruire şi cele pe care le solicită militarilor şi structurilor realitățile din teatrul de operații în cadrul misiunilor ce urmează a fi îndeplinite.

Instruirea prin practicare este faza finală şi cea mai complexă a ciclului de instruire, în cadrul căreia pe timpul îndeplinirii atribuțiilor funcționale şi a misiunilor personalul şi structurile militare acumulează experiență.

În starea conflictuală a societății postmoderne, acțiunea eficientă presupune folosirea întrunită a capabilităților structurilor de forțe ale Armatei României, cât şi a celor care intră în compunerea unor astfel de grupări constituite în cadrul Alianței sau al unor coaliții conjuncturale. Dezideratul interoperabilității necesită implementarea de către toate structurile de forțe a unor standarde militare comune. Formarea capabilităților de a acționa în parametrii stabiliți prin aceste standarde solicită mai întâi ca instruirea să fie raportată la standardele respective, ceea ce presupune stabilirea şi aplicarea aceluiaşi conținut al instruirii, folosirea aceleiaşi tehnologii, aceloraşi tipuri de documente, formare şi metode de instruire pentru întregul personal şi pentru toate structurile de forțe.

La nivelul NATO, formarea capabilităților de a genera efecte optime se realizează prin executarea instruirii pe baza standardelor operaționale comune, fără însă ca, până în prezent, instruirea să fi fost standardizată, fiecare armată națională putând să-şi instruiască forțele pe baza unor standarde proprii. Această situație afectează nivelul necesar de interoperabilitate datorită formării, prin instrucție, a unor deprinderi „cu specific național” [2]. De aceea, pentru standardizarea instruirii în cadrul NATO s-au elaborat politici comune, a fost amplificată participarea la exerciții comune, a crescut rolul şcolilor NATO, au fost create centre de excelență, s-a introdus sistemul NATO de învățământ distribuit avansat, precum şi conceptul „Lista cu cerințele esențiale ale misiunii – LCEM”.

În toate statele membre se consideră că standardizarea instruirii este o activitate complexă şi costisitoare, care va dura mult timp, aşa încât dacă avem în vedere soluțiile aplicate în cazul celorlalte tipuri de standarde NATO, în Armata României se recurge la soluția adoptării şi adaptării standardelor de instruire folosite deja în armatele unora dintre statele membre, denumite în Doctrina Instruirii Armatei României – „Standarde sursă”.

Până aici analiza noastră s-a axat pe problematica instruirii pentru formarea capabilităților personalului şi structurilor cu statut de permanență în

[2] *Ibidem*, art. 0136.

Armata României, dar un rol deosebit de important în îndeplinirea obiectivelor strategice rezultate din prevederile constituţionale şi ale legilor din domeniul apărării îl au, în special în situaţia instituirii stării de asediu şi a stării de război, forţele de rezervă şi, implicit, personalul în rezervă. Toate armatele statelor membre NATO acordă o atenţie deosebită capabilităţilor aflate sub impactul nevoii de a face apel în situaţii deosebite, la soluţia chemării sub arme a personalului în rezervă, proiectând şi aplicând, politici şi strategii coerente de recrutare, instruire şi folosire a acestei resurse. În prezent, tendinţa este de a utiliza rezervişti voluntari.

Ideal este ca personalul în rezervă să fie la fel de bine instruit ca personalul în activitate, dar în realitate, din motive obiective, această situaţie nu se regăseşte în niciun stat membru NATO. Pentru această categorie de personal este necesară parcurgerea într-un timp scurt a unui program de instruire intensiv şi adecvat, structurat în trei etape, pentru actualizarea pregătirii şi dobândirii capabilităţilor necesare integrării şi atingerii performanţelor necesare îndeplinirii misiunilor în operaţii cu caracter întrunit şi multinaţional.

În prima etapă a instruirii personalului în rezervă, actualizarea capabilităţilor se realizează prin actualizarea cunoştinţelor şi a deprinderilor în cadrul şcolilor de aplicaţie şi a unităţilor de instrucţie. Obiectivul acestei etape este familiarizarea cu noile echipamente militare, cu schimbările privind tactica specifică armei sau domeniului de specialitate, precum şi cu alte elemente de noutate apărute în intervalul de timp trecut de la ultima instruire. A doua etapă are ca obiectiv creşterea capacităţii acţionale a personalului în rezervă de a îndeplini funcţia prevăzută în situaţia de criză sau de război, prin parcurgerea, în unităţi a unora dintre programele instrucţiei colective, inclusiv prin participarea la exerciţii alături de personalul în activitate. Cât priveşte a treia etapă, instruirea personalului în rezervă pentru operaţionalizare, ea trebuie făcută pe timpul ridicării graduale a capacităţii de luptă prin instruirea pentru luarea în primire a funcţiilor pentru care au fost repartizaţi şi prin participarea la instruirea colectivă organizată în acest scop în cadrul structurii respective.

Pentru a fi eficientă, instruirea personalului în rezervă trebuie să fie axată pe atribuţiile funcţiilor pe care rezervişti vor fi încadraţi şi în concordanţă cu misiunile ce revin unităţii în situaţii de criză şi la război. De asemenea, instruirea trebuie să fie actuală, continuă, să aibă un caracter anticipativ (prospectiv) şi practic-aplicativ, să se desfăşoare intensiv, eliminându-se activităţile colaterale, nesemnificative, irosirea timpului şi a resurselor, să se execute, pe cât posibil, concomitent cu programul de instruire a personalului în activitate, eliminând cât mai mult diferenţierile dintre cele două categorii de personal.

Generarea forțelor pentru misiuni

Participarea României cu forțe la operații întrunite multinaționale necesită ca în pregătirea operației să fie soluționată problema generării forțelor ce urmează a fi dislocate în teatrul de operații, acesta fiind un proces gradual prin care structurile se completează cu resurse umane şi materiale potrivit prevederilor statelor de organizare şi se operaționalizează până la capacitatea de luptă proiectată.

Generarea şi regenerarea forței reprezintă unul dintre obiectivele primordiale ale activității structurilor administrative ale armatei, prin care se asigură structurilor dislocabile sau nedislocabile capacitatea de luptă proiectată prin statele de organizare, în vederea executării în bune condiții a oricărei misiuni la pace, criză, război sau postconflict. Sistemul de generare şi regenerare a forței constă în ansamblul structurilor administrative şi al relațiilor funcționale stabilite între acestea, având ca obiectiv principal completarea permanentă cu resurse umane şi materiale a structurilor, cel puțin până la nivelul minim suficient pentru îndeplinirea misiunilor[3].

Generarea resurselor umane în vederea participării la operații întrunite multinaționale constă în activitatea desfăşurată de structurile militare administrative în scopul selecționării, instruirii şi perfecționării pregătirii personalului necesar pentru completarea structurilor militare care se generează.

Generarea resurselor materiale constă în activitatea desfăşurată de structurile militare administrative în scopul identificării surselor, selecționării, achiziționării (rechiziționării) şi operaționalizării tehnicii, echipamentelor şi materialelor necesare pentru completarea structurilor militare care se generează.

Generarea structurilor militare este un proces gradual, prin care acestea se completează cu resurse umane şi materiale potrivit statelor de organizare, se constituie şi se operaționalizează până la capacitatea de luptă proiectată.

Generarea forțelor structurilor care participă la operațiile întrunite multinaționale are ca scop aducerea capabilităților acestora în starea „GATA DE MISIUNE”, în termenul stabilit, în vederea declanşării operației de dislocare în teatrul de operații. Aceasta trebuie privită şi înțeleasă, în sensul că structurile din cadrul forțelor de generare şi regenerare asigură, la ordin, completarea cu resurse umane şi materiale a structurilor activate pentru misiune şi că generarea structurilor (operaționalizarea structurală şi acțională specifică) şi a celor care după caz se afiliază, face parte integrantă din pregătirea misiunii ordonate.

În cadrul procesului de generare, structurile de generare şi regenerare desfăşoară instrucția forțelor pe care le generează, iar cele care generează resursele materiale declanşează procedurile de achiziții, operaționalizarea

[3] *Concepția de generare şi regenerare a Forțelor Terestre*, SMFT, Bucureşti, 2005, art.13 (2).

tehnicii, echipamentelor şi materialelor necesare pentru completarea structurilor respective.

Pe baza deciziei politico-militare privind participarea unor forţe ale Armatei României la operaţia întrunită multinaţională se desfăşoară o serie de activităţi: identificarea forţele, elaborarea listei cu cerinţele esenţiale ale misiunii, analizarea oportunităţii participării la misiune, discutarea şi încheierea acordurilor privind statutul forţelor solicitate în teatrul de operaţii, iniţierea demersurilor pentru obţinerea aprobărilor necesare ale autorităţilor naţionale, executarea recunoaşterilor în teren, stabilirea forţelor şi mijloacelor corespunzătoare cerinţelor operaţionale şi elaborarea statului de organizare pentru misiune.

Lista cu cerinţele esenţiale ale misiunii – LCEM are rolul de a creşte eficienţa instrucţiei colective. Obiectivul principal al LCEM îl constituie realizarea capacităţii operaţionale pentru îndeplinirea misiunii stabilite prin ordinul de operaţii şi necesitatea ca întregul efort şi resursele puse la dispoziţie să fie concentrate pentru îndeplinirea cerinţelor respective.

Următoarea etapă este aceea de generare propriu-zisă a forţelor. Această etapă presupune o serie de activităţi: completarea structurilor cu personal, tehnică de luptă şi materiale conform statului de organizare, constituirea structurii participante la misiune, primirea ordinului de atenţionare pentru activare în care se ordonă începerea pregătirii pentru misiune a structurii, instruirea pentru realizarea capacităţii operaţionale proiectate, stabilirea şi pregătirea rezervei de înlocuire rapidă[4].

Generarea forţelor pentru operaţie este urmată de operaţionalizarea acestora, un proces specific în pregătirea operaţiei întrunite multinaţionale, care constă într-un ansamblu de acţiuni şi măsuri prin care forţele parcurg gradual de la nivelul iniţial sau intermediar de stare, etape ale realizării capabilităţilor operaţionale esenţiale, în vederea îndeplinirii cerinţelor solicitate pentru fiecare structură în vederea îndeplinirii misiunilor care le revin în cadrul operaţiei. Obiectivul operaţionalizării forţelor este realizarea unei structuri cu nivel înalt de încadrare, înzestrare şi instruire, interoperabile, mobile, sustenabile şi dislocabile, capabile să execute întreaga gamă de misiuni specifice NATO şi Uniunii Europene.

Elementele de concepţie ale operaţionalizării specifice teatrului de operaţii se stabilesc în funcţie de nivelul de operativitate a forţelor la momentul primirii ordinului şi trebuie să definească regulile fundamentale care să guverneze etapa şi activităţile pe care forţele le execută. În acest proces, iniţierea operaţionalizării trebuie să fie precedată de o autoevaluare a capabilităţilor operaţionale a forţelor în legătură cu disponibilitatea la timp,

[4] *Ibidem*, art. 41(3).

procurarea informațiilor eficiente, capabilitatea de dislocare şi mobilitate, capabilitatea de angajare în luptă, de comandă şi control, capabilitatea de susținere logistică, capabilitatea de supraviețuire şi protecția forțelor.

Generarea structurilor pentru operațiile întrunite multinaționale reprezintă doar prima etapă a procesului de generare, şi anume cel de operaționalizare structurală. Această etapă este urmată de un proces de operaționalizare acțională specific teatrului de operații şi misiunii primite, în care rolul principal îl are desfăşurarea unui program de instruire specific, având la bază Lista cu cerințele esențiale ale misiunii.

Instruirea pentru operaționalizarea acțională a forțelor

Ca parte a procesului de operaționalizare specific misiunii şi teatrului de operații, instruirea forțelor generate în vederea participării la operații întrunite multinaționale trebuie să îndeplinească următoarele condiții: să fie standardizate, având la bază o concepție clară la nivelul tuturor eşaloanelor de conducere şi execuție şi în concordanță cu cerințele reale ale teatrului de operații; să fie flexibilă pentru a permite redimensionarea obiectivelor sau activităților standard în funcție de evoluțiile din teatrul de operații; să fie condusă cu competență; să aibă continuitate şi un caracter progresiv pentru a stimula angajarea în obținerea performanței; să conțină evaluări punctuale periodice pentru a asigura cunoaşterea permanentă a situației reale şi a da posibilitatea operării corecturilor necesare.

Având în vedere că este posibil ca după intrarea în teatrul de operații forțele să acționeze imediat, instruirea acestora trebuie să aibă ca obiectiv şi crearea unor mecanisme reflexe de gândire şi acțiune. Acest lucru impune ca pe timpul pregătirii să se identifice cât mai multe dintre situațiile care ar putea să apară pe timpul îndeplinirii misiunilor, să se determine timpul optim de reacție pentru fiecare, precum şi procedurile standard de rezolvare. Identificarea acestor situații trebuie să pornească de la analiza misiunii şi selectarea din „Programul de instrucție pentru misiuni” a cerințelor de instrucție specifice tipului misiunii respective.

Lista cu cerințele esențiale ale misiunii se întocmeşte în cadrul fiecărui eşalon, începând cu eşalonul cel mai înalt, până la eşalonul companiei (similare). Participarea comandantului la analiza misiunii eşalonului superior, sub comanda căruia va îndeplinii misiunea, îl ajută pe acesta să înțeleagă care este rolul şi locul structurii pe care o comandă în cadrul acțiunilor acestuia[5]. Cerințele esențiale selectate de către comandant se înaintează la eşalonul superior pentru aprobare, ulterior acestea formând Lista cu cerințele esențiale ale misiunii structurii respective.

[5] SMG/IF-7, *Doctrina instruirii Armatei României*, Bucureşti, 2007, art. 0527.

Întrucât, de regulă, unitățile din subordinea unei mari unități nu se află în aceeaşi stare operațională, există diferențe între capabilități. În timp ce o unitate poate să se afle în curs de executare a instrucției colective, alta poate să fie în starea „gata de acțiune” („executarea misiunii”), iar o a treia poate să se afle în refacere după îndeplinirea misiunii. Prin urmare, instrucția colectivă la nivelul marii unității se desfăşoară în perioade diferite, corespunzător principiului rotirii forțelor.

Optimizarea formării capabilităților operaționale face necesar ca, pe baza Listei cu cerințele esențiale ale misiunii şi a nivelului real de instruire a structurii, comandantul unității să stabilească necesarul de instrucție pentru fiecare cerință esențială cuprinsă în listă, iar din analiza făcută trebuie să reiasă „ce fel de” şi „câtă” instrucție mai este necesară pentru a putea îndeplini cerințele esențiale ale misiunii şi a dobândi capabilitățile operaționale corespunzătoare. Concepția executării instrucției trebuie să conțină următoarele: informațiile privind nivelul de performanță care este necesar a fi realizat prin instruire, aprecierea nivelului actual de instruire, obiectivele intermediare (de etapă) şi obiectivul final, modul de pregătire a instructorilor şi a activităților de instrucție, organizarea evaluărilor, modul de folosire a resurselor.

Pentru ca instrucția în vederea formării capabilităților necesare participării la operațiile întrunite să se execute cu eficiență, pe timpul desfăşurării acestora structurile militare trebuie să fie încadrate complet cu personal şi dotate cu echipamente militare potrivit normelor specifice pentru introducerea în operație, iar condițiile de instruire să fie cât mai apropiate de cele estimate pentru zona de operații şi fizionomia probabilă a acțiunilor. De asemenea, structurile trebuie supuse unui sistem de evaluări prin care să se măsoare nivelul de performanță atins în formarea capabilităților operaționale, şi să fie identificate problemele apărute.

Sistemul de evaluări cuprinde evaluări interne şi externe.

Evaluările interne au caracter neoficial, se desfăşoară permanent de către cei care conduc nemijlocit instrucția şi de către comandant sau persoanele desemnate de acesta; eficiența lor fiind ridicată, deoarece acestea permit operarea imediată a corecțiilor necesare.

Evaluările externe sunt activități oficiale, care se execută de către eşaloanele superioare, de regulă cu maximum două trepte ierarhice mai sus față de eşalonul evaluat; aceste evaluări sunt stabilite prin planurile de instrucție, au resurse alocate şi se desfăşoară, de regulă, la sfârşitul etapei/ciclului de instrucție, unul dintre obiective fiind determinarea capacității operaționale a structurii.

Pe timpul evaluărilor nu mai puțin important este determinarea nivelului de cunoaştere a unei limbi străine de circulație internațională, a

capacității de efort fizic şi psihic a întregului personal, precum şi a pregătirii sanitare. O importanță deosebită o are şi cunoaşterea obiceiurilor, culturii şi religiei populației din zona de operații.

Datele culese pe parcursul evaluării trebuie analizate de către comandant şi statul major. Concluziile reieşite sunt prezentate în aprecierea privind activitatea de instrucție, din care trebuie să reiasă dacă obiectivele instruirii au fost realizate, în ce măsură structura este pregătită pentru îndeplinirea misiunilor, ce probleme sunt în domeniile standardizării şi evaluării instrucției, ce schimbări de doctrină, proceduri, structuri de comandă şi de forțe şi echipamente sunt necesare pentru eficientizarea activității de instruire pentru dobândirea capabilităților operaționale necesare.

Coordonarea cuprinzătoare a capabilităților în planificarea operațiilor

Obținerea unor efecte sinergice şi cu caracter cuprinzător în operațiile întrunite necesită un model modern şi eficient de planificare a acestora, care are în vedere utilizarea simultană sau conectivă a tuturor capabilităților forțelor întrunite, în conexiune cu alte instrumente de putere ale statului român, Alianței sau a coaliților conjuncturale care participă Armata României. Pregătirea şi executarea unor operații multidimensionale şi complexe din punct de vedere al solicitării capabilităților necesită elaborarea şi dezvoltarea unor planuri detaliate. Această cerință implică ca procesul de planificare să fie unul de tip colaborativ, eficient, bazat pe înțelegerea comună, de către toți planificatorii la toate nivelurile, a situațiilor concrete din zona de criză şi aplicarea unor proceduri comune pentru elaborarea şi dezvoltarea planurilor de operații.

Nivelul cel mai înalt la care se realizează coordonarea cuprinzătoare a capabilităților structurilor de forțe ale Armatei României în cadrul planificării operațiilor este nivelul strategic. Este nivelul la care statul român sau un grup de state, între care se află şi România, îşi stabilesc obiective de securitate națională, aliată sau multinațională şi dacă au resursele de orice natură, inclusiv militare, pentru îndeplinirea acestora.

La acest nivel, procesul de planificare a operațiilor se desfăşoară în mai multe faze şi vizează colaborarea strânsă dintre nivelurile strategic şi operativ pentru folosirea capabilităților forțelor la dispoziție. Alinierea proceselor de la cele două niveluri reprezintă o garanție că toate evaluările la nivel operativ sunt reflectate în deciziile la nivel strategic şi că toate condițiile strategice sunt stabilite pentru a asigura succesul la nivel operativ.

Coordonarea cuprinzătoare a capabilităților la nivel operativ se realizează prin: elaborarea şi actualizarea continuă a evaluării mediului operațional în zona de interes strategic; contribuția la elaborarea opțiunilor de răspuns; stabilirea măsurilor la nivel operativ şi a sarcinilor esențiale;

elaborarea modelului operației, în special a obiectivelor, liniilor de operații şi a punctelor/condițiilor decisive la nivel operativ; pregătirea capacităților naționale de apărare; sincronizarea operațiilor întrunite, a eforturilor nonmilitare şi cele ale organizațiilor din spațiul de angajare; asigurarea expertizei la nivel operativ pentru adaptarea operațiilor în funcție de schimbarea condițiilor strategice şi operative; planificarea tranziției; încheierii operațiilor militare

Fazele planificării operațiilor la nivel operativ în cadrul cărora are loc, în fond, planificarea folosirii cuprinzătoare a capabilităților sunt: cunoaşterea situației; estimarea la nivel operativ a evaluării militar-strategice şi evaluarea opțiunilor militare de răspuns; orientarea la nivel operativ; elaborarea concepției operației la nivel operativ; elaborarea planului operației; execuția, evaluarea campaniei şi revizuirea planului de operații; tranziția[6].

Concluzii

Domeniul instruirii forțelor este unul esențial pentru formarea şi gestionarea capabilităților acestora, întrucât în cadrul său se asigură punerea în valoare şi sinergia tuturor celorlalte dimensiuni ale sistemului de capabilități, rezultatul activității de instruire fiind exprimat sintetic în calitatea personalului şi al structurilor militare. Totodată, rolul său se manifestă nu numai în generarea forțelor, ci şi în rezultatele verificărilor, încă din timp de pace, a viabilității doctrinelor pentru operații şi a eficienței tehnicii şi echipamentelor militare, organizării structurilor şi a modului de exercitare a actului de comandă.

Procesul de generare a forțelor este deosebit de complex şi implică, pe de o parte, activități în domenii precum personal şi logistică, iar pe de altă parte, armonizarea acestora într-un sistem integrat şi funcțional cu trei componente: generarea resurselor umane, generarea resurselor materiale şi generarea structurilor militare.

Executarea instrucției colective are la bază planul instrucției unității şi se îndeplineşte prin executarea activităților standard de instrucție şi evaluare. Pentru fiecare dintre activitățile standard se are în vedere: modalitățile de executare a instrucției, responsabilitățile comandanților subordonați şi ale instructorilor, recunoaşterea şi pregătirea locurilor (raioanelor) în care se execută instrucția, întocmirea documentelor necesare, logistica instrucției (transport, muniție, materiale etc.), managementul riscurilor, executarea verificărilor şi evaluărilor.

Indiferent de tipul lor, evaluările se fac pe baza activităților-standard de instrucție şi evaluare, comparându-se nivelul de instruire atins cu standardele de performanță stabilite în aceste documente, la evaluarea subunităților şi unităților urmărindu-se şi realizarea coeziunii interne a acestora.

---

[6] S.M.G.-65, *Manualul de planificare a operațiilor*, Bucureşti, 2011, art. 0401.

BIBLIOGRAFIE

Strategia de transformare a Armatei României, Bucureşti, 2007.
Strategia de securitate națională a României, Bucureşti, 2007.
Strategia națională de apărare a țării, Bucureşti, 2008.
Strategia militară a României (proiect), Bucureşti, 2011.
Doctrina Armatei României, Bucureşti, 2012.
Sava Ionel Nicu (coord.), *Armata şi societatea*, Editura INFO-TEAM, Bucureşti, 1998.
Chețe Emil, Rațiu Aurelian, Ciupei Ioan, *Transformarea militară*, Editura Centrul Tehnic Editorial al Armatei, Bucureşti, 2009.

22 IUNIE 1941 – RĂDĂCINILE ISTORICE ALE UNUI EVENIMENT MEMORABIL

Drd. Florin ŞANDRU[*]
Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului – Academia Română

În istoriografia românească şi universală, actul de la 22 iunie 1941 este considerat ca începutul primului război între români şi ruşi. Articolul de față vine să nuanțeze o asemenea concluzie, trecând în revistă toate manifestările agresive, hegemonice sau anexioniste din partea Rusiei Țariste şi mai ales din partea Rusiei Sovietice (din decembrie 1922, Uniunea Sovietică) la adresa teritoriilor istorice româneşti şi a statului național român. În lumina celor prezentate, alăturarea României la efortul de război al Germaniei contra U.R.S.S., în iunie 1941, apare nu ca un accident istoric, ci ca un rezultat al unor stări îndelungate de suspiciune şi conflict latent.

Cuvinte cheie: politică externă; relații militare; alianțe; ofensivă; defensivă.

La nivel superficial, am putea spune ca data de 22 iunie 1941 a reprezentat începutul primului război româno-rus din istorie.

În realitate, însă, între cele două popoare creştin-ortodoxe, relațiile nu fuseseră întotdeauna prieteneşti. Dacă în secolul al XVIII-lea, pe un fundal general, mai degrabă postmedieval decât premodern, au existat puternice partide boiereşti filoruse, în secolul următor, pe măsura afirmării mişcărilor de emancipare naționale şi socială a românilor, relațiile cu marele vecin răsăritean sunt caracterizate mai degrabă printr-un amestec de ostilitate şi teamă[1].

Între timp, românii avuseseră prilejul să simtă că ocupația/dominația rusească era cea mai primejdioasă dintre stăpânirile imperiilor expansioniste vecine: Rusia nu avea nici permisivitatea şi indolența Turciei musulmane, dar nici capacitatea de modernizare a Austriei habsburgice catolice. Pentru românii moldoveni din Basarabia, ca şi, mai înainte, pentru frații lor de peste Nistru, comunitatea confesională cu ruşii a devenit un instrument şi un factor

[*] e-mail: *i_am_true_soul@yahoo.com*

[1] *Istoria românilor (Tratat academic)*, vol. VII, T. 1 şi 2, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003, passim.

de denaționalizare[2], contribuind, în mod paradoxal, nu la prietenia, ci la distanțarea celor două popoare.

Conjunctural, Rusia s-a aflat de aceeaşi parte a baricadei cu promotorii ideilor de unitate națională românească, la 1857, la 1877 şi la 1916. De fiecare dată faza euforică dintre relațiile bilaterale a fost urmată de o cruntă dezamagire. Nemulțumită de cursul unificator şi modernizator al domniei lui Al. I. Cuza, Rusia a încurajat, după înlăturarea „domnului Unirii”, manifestările secesioniste de la Iaşi, din aprilie 1866[3]. După Războiul de Independență a urmat impunerea unui schimb de teritorii româneşti (Basarabia de Sud contra Dobrogea), destul de dezavantajos la momentul acela, dar şi tentativa de ocupare militară a „Micii Românii” de atunci[4]. În timpul Primului Război Mondial, Rusia s-a dovedit un aliat dificil; trupele sale nu au acționat corespunzător în campania din anul 1916[5], iar în anul următor au fost cuprinse de agitații revoluționare.

După revoluția bolşevică, în relațiile româno-ruse/româno-sovietice, au intervenit noi motive de dispută din cauza nerecunoaşterii Unirii Basarabiei cu țara, a sechestrării Tezaurului Băncii Naționale şi, poate mai presus de acestea, din cauza faptului că, acum, guvernanții de la Kremlin înțelegeau să îşi drapeze tendințele hegemonice şi expansioniste în haina unei ideologii, ea însăşi destul de perversă, care, pornind de la idealul utopic al egalității absolute între oameni, contesta religia, familia, proprietatea şi eluda aplicarea drepturilor şi a libertăților cetățeneşti pe scară largă, promovând genocidul şi teroarea ca metode de guvernare[6].

Duplicitatea statului sovietic s-a manifestat şi pe arena politică internațională. Pe de o parte, Lenin şi urmaşii săi au susținut vehement principiile autodeterminarii şi ale dezarmării generale, dar, pe de altă parte, au încurajat, în mod secret şi discret, sau indirect, forțele revizioniste, de la Mussolini la Hitler, în speranța izbucnirii unui război între celelalte mari puteri europene, conflagrație de pe urma căreia statul sovietic să câştige maximum de avantaje[7].

---

[2] Iulian Fruntaru, *O istorie etnopolitică a Basarabiei 1812-2002*, Editura Cartier, Chişinău, 2002, pp. 6-197.

[3] Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, ediția a IV-a, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2002, pp. 222-223.

[4] George Ungureanu, *Problema Cadrilaterului în contextul relațiilor româno-bulgare (1919-1940)*, Editura Istros, Brăila, 2009, pp. 34-37.

[5] Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României*, ediția a II-a, în trei volume, Editura Casei Şcoalelor, Bucureşti, 1922, vol. I-II, passim.

[6] Lucian Boia, *Mitologia ştiințifică a comunismului*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1998, passim.

[7] A se vedea, în acest sens, Florin Constantiniu, *Între Hitler şi Stalin. România şi pactul Ribbentrop-Molotov*, Editura Danubius, Bucureşti, 1991, pp. 5-34; Mihai Retegan, *În balanța*

Milioane de cetățeni sovietici, mai ales țăranii ucrainieni au fost sacrificaţi pe altarul „laic” al Armatei Roşii, fiind literalmente ucişi prin înfometare, investițiile având ca prioritate absolută armata[8] (de comparat cu actuala politică a statului nord-coreean, care, însă, din fericire, nu are potențialul economic şi demografic al fostei U.R.S.S).

Nemulțumirea României față de acordul de la Munchen (29/30 septembrie 1938) a fost serios atenuată de faptul că U.R.S.S fusese exclusă de la luarea deciziei, care, în esență, nu viola principiul etnic, pe baza căruia fusese creată „România Mare”[9].

Câteva luni mai târziu, Germania hitleristă a ieşit din cadrele principiului etnic, prin ocuparea Boemiei şi a Moraviei, iar iluzia unui consens între Marile Puteri occidentale s-a spulberat. S-a creat, astfel, o situație foarte favorabilă Uniunii Sovietice, care a şi speculat-o la maxim, tratând atât cu blocul anglo-francez, cât şi cu Germania, cu care, finalmente, se va înțelege, în august 1939, pe seama statelor mici şi mijlocii dintre Marea Baltică şi Marea Neagră, inclusiv România.

Drama României Mari, survenită în vara fierbinte a anului 1940, a avut drept factor principal factorul sovietic, întrucât colosul de la răsărit nu s-a limitat la ocuparea precipitată şi violentă a unei şesimi din teritoriul nostru național[10], ci a sprijinit şi revendicările maghiare şi bulgare față de România, întreținând la frontiera impusă o atmosferă de război nedeclarat.

„La urma urmei, noi am fi putut risca un război cu vecinii noştri unguri şi bulgari, pe care i-am fi şi bătut, cu condiția să fim lăsaţi în pace de U.R.S.S”[11], scria Mihail Manoilescu, ministru de externe în guvernul lui Ion Gigurtu, din vara anului 1940. Această unică şi supremă condiție era departe de a fi îndeplinită. Declarația lui Molotov, de la 1 august 1940, conform căreia „Moscova dorea ca relațiile cu România să ia o întorsătură normală”[12] rămânea o simplă propagandă. Incidentele de frontieră provocate de grănicierii sovietici, din ordinul comandanților, nu mai conteneau”[13].

---

forțelor. Alianțe militare româneşti interbelice, Editura Semne, Bucureşti, 1997, p. 41, ca şi demersul în patru volume, semnat de Viktor Suvorov, *Spărgătorul de ghiață*.

[8] O imagine terifiantă, dar profund realistă asupra acestor evenimente în documentarul *The soviet story* (*Povestea sovietică*), realizat în anul 2008 şi prezent pe site-ul Jurnal TV Moldova.

[9] Rebecca Haynes, *Politica României față de Germania (1936-1940)*, traducere de Cristina Aboboaie, Editura Polirom, Iaşi, 2003, pp. 61-62.

[10] Mircea Muşat, *Drama României Mari (1940)*, Editura Fundației România Mare, Bucureşti, 1992, pp. 81-82.

[11] Mihail Monoilescu, *Urmarea la memoriile mele. Dictatul de la Viena: iulie-august 1940*, ediție de Valeriu Dinu, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1991, p. 62.

[12] Apud *Universul*, LVII, 2 august 1940, p. 1.

[13] A se vedea, în acest sens, volumul I al trilogiei de documente, *Armata română de la ultimatum la dictat* (coordonatori: Florica Dobre, Vasilica Manea, Lenuța Nicolescu), Editura Europa Nova, Bucureşti, 2000, doc. 108, pp. 267-269.

Bulgariei i se promitea sprijin pentru ocuparea întregii Dobroge, cele două state slave urmând a face joncțiunea teritorială cu Delta Dunării[14], iar o serie întreagă de surse sovietice, maghiare (memoriile contelui Csaki) şi italiene (jurnalul lui Ciano etc.) întregesc informațiile despre un acord sovieto-maghiar având ca finalitate clară, în august 1940, realizarea graniței comune pe Carpații Orientali[15]. Şi la Sofia, dar, până la urmă, şi la Budapesta, ostilitatea față de țara noastră a fost subminată de circumspecția şi temerile față de U.R.S.S. Acordând avantaje teritoriale Ungariei şi Bulgariei pe seama României, în vara anului 1940, iar acesteia din urmă, garanții explicite pentru restul teritoriului rămas, prin Pactul de la Viena (29/30 august 1940), Hitler reuşea să îndiguiască expansiunea sovietică în S-E Europei.

Astfel, nu exagerăm cu nimic dacă afirmăm că firele Dictatului de la Viena duc tot la Kremlin, ceea ce, desigur, nu îl absolvă pe Hitler de crimele monstruoase împotriva păcii şi umanității.

Actul de la 30 august 1940 „în speță, garanțiile acordate de Germania României”, după renunțarea la Transilvania de Nord şi Dobrogea de Sud, a nemulțumit profund Uniunea Sovietică.

Un dialog Schullenburg-Molotov este ilustrativ în acest sens, amabilitățile diplomatice mascând cu greu neîncrederea crescândă între cei doi parteneri. (Molotov: „De ce ați dat voi garantul României ?! Doar ştiați că nu avem de gând să atacăm această țară !” Schullenburg: „Tocmai de aceea am dat-o, fiindcă ştiam că nu aveați de gând să atacați România, şi că, deci, nu vă deranjează cu nimic !”)[16].

Atitudinea U.R.S.S față de România a rămas, practic, la fel de ostilă, în toamna anului 1940, când au fost ocupate mai multe ostroave din Delta Dunării[17]. Pe de altă parte, la ofertele hitleriste de colaborare contra Imperiului Britanic, Molotov nu se lăsa ademenit cu India, Persia, ridicând problema Finlandei şi a Balcanilor, inclusiv prin reafirmarea pretențiilor asupra Bucovinei de Sud, în noiembrie 1940[18].

Pe măsură ce alianța româno-germană devenea mai puternică, U.R.S.S a abandonat atitudinea ofensivă în favoarea uneia de expectativă şi, chiar, mai târziu, în primăvara anului 1941, în favoarea unor avansuri diplomatice. Uniunea Sovietică a privit cu satisfacție dezordinile din România cunoscute

[14] G. Ungureanu, *op. cit*, pp. 359-360, 365.
[15] Apud M. Dogaru, Gh. Zbuchea, *O istorie a românilor de pretutindeni*, Editura D.C. Promotions, Bucureşti, 2004, p. 12.
[16] M. Manoilescu, *op. cit*, p. 193.
[17] Florica Dobre, Vasilica Manea, Lenuța Nicolescu (coordonatori), *Armata română de la ultimatum la dictat*, Editura Europa Nova, Bucureşti, 2000, doc.121, pp. 300-304.
[18] Barbara Jelavich, *Istoria Balcanilor*, vol. II – sec. XX, postată de Ion Ciupercă, traducere de Eugen Mihai Avădanei, Iaşi, Institutul European, 2000, pp. 364-365.

sub numele de „rebeliunea legionară”, iar după victoria lui Antonescu, Partidul Comunist a încercat să integreze în rândurile sale şi foşti legionari dezorientaţi de evenimente[19], strategie aplicată plenar după 23 august 1944.

În fine, pentru primăvara anului 1941, amintim avansurile diplomatice făcute de U.R.S.S României, în primul rând convorbirea Vâsinski-Gafencu, din 8 aprilie 1941, în cursul căreia reprezentantul sovietic a făcut o referire destul de echivocă, la satisfacerea unor „pretenţii teritoriale” româneşti[20]. În lumina ţelurilor generale şi pe termen lung ale U.R.S.S, în Europa, considerăm ca foarte probabilă ipoteza potrivit căreia Moscova testa soliditatea relaţiei Berlin-Bucureşti, în perspectiva unui conflict apropiat.

În concluzie, actul de la 22 iunie 1941, nu era doar răspunsul României la notele ultimative din iunie 1940, ci, fie şi numai simbolic, constituie o replică la toate invaziile ruseşti care au marcat modernitatea românească, dar şi un refuz de a se încrede în promisiunile şi cuvântului bolşevicilor.

BIBLIOGRAFIE

Boia Lucian, *Mitologia ştiinţifică a comunismului*, Editura Humanitas, 1998, Bucureşti.

Constantiniu Florin, *Între Hitler şi Stalin. România şi pactul Ribbentrop-Molotov*, Editura Danubius, Bucureşti, 1991.

Constantiniu Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, ediţia a IV-a, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2002.

Fruntaru Iulian, *O istorie etnopolitică a Basarabiei 1812-2002*, Editura Cartier, Chişinău, 2002.

Kirițescu Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României*, ediția a II-a, în trei volume, Bucureşti, Editura Casei Şcoalelor, 1922, vol. I-II.

Retegan Mihai, *În balanţa forţelor. Alianţe militare româneşti interbelice*, Editura Semne, Bucureşti, 1997.

Ungureanu George, *Problema Cadrilaterului în contextul relaţiilor româno-bulgare (1919-1940)*, Editura Istros, Brăila, 2009.

[19] Florin Müller, *Statul naţional legionar*, în *Istoria Românilor (Tratat Academic)*, vol. IX, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2008, pp. 96-97.

[20] Florin Constantiniu, *1941 – Hitler, Stalin şi România*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2002, pp. 171-174.

ASPECTE PIVIND UTILIZAREA PROGRAMULUI PLATFORMĂ REVISAL ÎN ACTIVITATEA DE GESTIUNE A RESURSELOR UMANE

Asist.univ.dr. Tania STOEAN*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Schimbările legislative specifice sectorului de personal cu impact semnificativ la nivel național au determinat adoptarea unei noi strategii privitoare la sistemul de evidență a personalului. Pornind de la aceste considerente atât instituțiile publice, cât şi instituțiile private care utilizează forță de muncă au trebuit să se adapteze la programul de gestiune integrată a personalului intitulat generic Revisal.

Cuvinte cheie: sistem informatic; baze de date; resursă umană; organizație; armonizări legislative.

A gestiona semnifică, în sens literar, măsura de aliniere a unor variabile de intrare deja existente potrivit anumitor criterii specificate în demersul de analiză şi de clasificare. Această activitate este necesară pentru orice tip de organizație indiferent de forma de organizare întrucât are în vedere o mai bună structurare atât a activităților specifice, cât şi a informațiilor.

Practic, a gestiona semnifică deopotrivă a clasifica, dar şi a ierarhiza. În prezent, tehnicile de clasificare sunt utilizate din ce în ce mai mult pentru analiza datelor istorice stocate în baze de date de mari dimensiuni. Fiecare înregistrare din baza de date este descrisă printr-un set de atribute predictor şi un atribut țintă (variabilă dependentă). Rezultatul utilizării acestor tehnici constă în obținerea unui model reprezentat printr-un set de reguli. Aceste reguli permit analiza datelor din perspective diferite şi rezumă rezultatele ca informații utile procesului decizional[1] [2].

Impactul cadrului legislativ-normativ național în privința gestionării eficiente a personalului a determinat adaptarea pe această linie a instituției militare la practicile uzitate în activitatea de resurse umane.

* e-mail: *tania_stoean@yahoo.com*

[1] Elena Şuşnea, *Classification techniques used in Educational System*, In The 4th International Conference on Virtual Learning, pp. 376-379, 2009.

[2] Elena Şuşnea, *Using Artificial Neural Networks in e-Learning Systems*, UPB. Sci. Bul., Series C, Vol. 71, Iss. 3, pp. 157-171, 2009.

Astfel, la nivel național, anul 2011 a fost un an decisiv din punct de vedere legislativ pentru componenta de personal. Pe lângă modificările şi completările aduse Codului muncii, în vigoare încă din anul 2003[3], a fost implementat Sistemul de evidență generală a salariaților abrogând, astfel, legislația cu privire la carnetul de muncă[4], în vigoare încă din anul 1976.

Noutatea adusă prin implementarea Sistemului de evidență generală a salariaților a constat în faptul că s-a trecut de la o evidență scriptică la un sistem centralizat de gestiune (prin evidența electronică). Pentru o bună funcționalitate şi o implementare la fel de eficientă aceste două sisteme au funcționat în paralel până la nivelul lunii iunie 2011.

Implementarea platformei program a devenit obligatorie pentru toți angajatorii, persoane juridice din România, care încadrează personal pentru activitățile pe care le desfăşoară şi care au obligația de a completa Registrul general de evidență a salariaților, cel mai târziu în ziua anterioară începerii activității (data la care contractul individual de muncă produce efecte).

În vederea punerii în aplicare a acestui demers, Ministerul Muncii Familiei şi Protecției Sociale a construit un program fiabil de gestiune a personalului care a fost distribuit prin intermediul Inspectoratelor Teritoriale de Muncă[5]. Cu această ocazie a luat ființă programul național de evidență a salariaților intitulat sugestiv Revisal.

Modul de lucru cu această platformă program este relativ simplu, întrucât poate fi accesat de pe site-ul Inspectoratului Teritorial de Muncă al municipiului pe raza căruia angajatorul îşi desfăşoară activitatea. Până la momentul obligativității completării şi transmiterii Registrului de evidență generală a salariaților, angajatorii depuneau la Inspectoratele Teritoriale de Muncă o evidență a salariaților concretizată în statele de salarii însoțite de ordine de plată, care atestau achitarea contribuției privind comisionul de completare a carnetelor de muncă. Un aspect pozitiv semnalat odată cu intrarea în vigoare a acestui mijloc de gestionare a resurselor umane îl constituie faptul că nu se mai constituie şi nu se mai plăteşte niciun tip de contribuție a angajatorului pentru activitatea de gestiune şi de analiză a raportărilor contribuabililor.

În evoluția sa, programul a avut mai multe versiuni, datorate în mare parte îmbunătățirilor aduse la sugestia utilizatorilor. Prima versiune a programului Revisal a devenit utilizabilă începând cu anul 2007 având la bază reglementările cuprinse[6] în legislația de la acel moment. Cadrul legislativ a avut un rol semnificativ în îmbunătățirea funcționării programului Revisal.

---

[3] *Legea nr. 40/2011 pentru modificarea si completarea Legii nr. 53/2003* – Codul Muncii.
[4] *Decretul mr.92/1976 privind carnetul de muncă*.
[5] www.itmb.ro
[6] *Hotărârea de Guvern nr. 161 din 3 februarie 2006 privind întocmirea şi completarea registrului general de evidență a salariaților*.

Pentru exemplificare, menționăm legislația care a permis aprobarea structurii privind Clasificarea ocupațiilor din România (C.O.R.) conform standardelor internaționale[7]. În acelaşi registru privind armonizarea legislativă a fost avută în vedere Clasificarea activităților din Economia Națională (CAEN) conform domeniului de activitate în care contribuabilul se încrie.[8] Programul a funcționat sub versiunea inițială [9] până la momentul apariției unei noi versiuni în anul 2011[10]. Chiar dacă au existat mai multe versiuni de lucru, funcționalitatea a rămas aceeaşi, adică un sistem baze de date care în funcție de interogările adresate de către utilizator oferă informații pertinente în timp optim.

Aşadar, începând cu obligativitatea înregistrării contractului individual de muncă, urmând paşii pe care programul de asistență ne condiționează să-i parcurgem şi până la diversele modificări, care apar în ceea ce priveşte parcursul profesional al angajatului respectiv, se operează în acest program, programul platformă Revisal devine, pe măsura înregistrării succesive a diverselor operații, o bază de date, care poate oferi, în funcție de solicitări, inclusiv adeverință de vechime în muncă. În figura de mai jos se poate observa modalitatea de înregistrare a unui contract individual de muncă pentru un nou salariat.

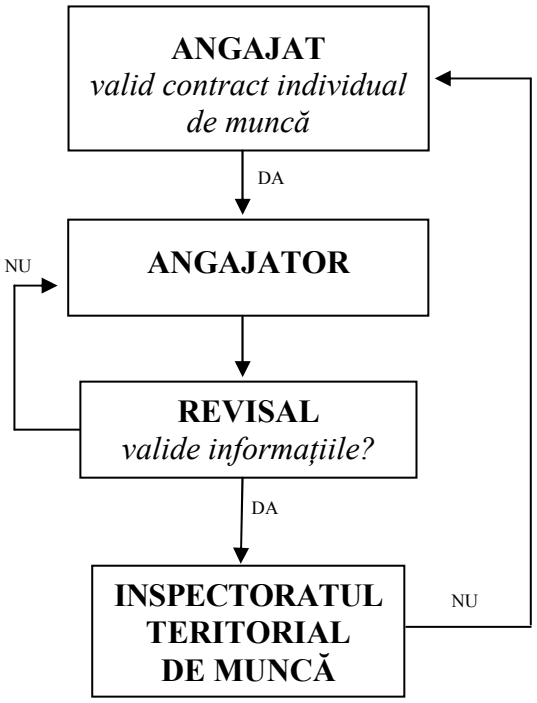

Fig. 1 *Etapele înregistrării unui contract individual de muncă pentru un nou salariat*

[7] *Hotărârea nr. 1352/23.12.2010 privind aprobarea structurii Clasificării ocupațiilor din România* – nivel grupă de bază, conform Clasificării internaționale standard a ocupațiilor – ISCO 08.
[8] *Ordinul nr. 337/2007 – privind actualizarea Clasificării activităților din economia națională – CAEN.*
[9] *Hotărârea de Guvern nr. 500/2011 privind registrul general de evidență a salariaților.*
[10] *Hotărârea de Guvern nr. 1.105/2011 prin care sunt modificate prevederile Hotărârii de Guvern nr. 500/2011 privind registrul general de evidență a salariaților*.

Printre beneficiile aduse de programul platformă Revisal enumerăm:

- înregistrarea în timp optim a contractelor individuale de muncă pentru salariații noi;
- evidența multiplă a activităților specifice gestiunii resurselor umane;
- activități care operează asupra termenilor contractuali;
- corelația cu dispozițiile prevăzute de Codul Muncii în funcție de operațiile care se efectuează;
- corespondența cu Clasificația Ocupațiilor din România;
- corespondența cu Clasificația Activităților din Economia Națională;
- importul datelor din alte baze de date, atunci când acestea sunt stocate în fişiere create cu alte programe de asistență suport;
- exportul bazei de date în alte formate cu scopul de a facilita accesarea, modificarea şi ştergerea datelor utilizând alte aplicații.

Putem afirma că platforma program Revisal a fost construită să răspundă cerințelor celor mai exigenți inspectori de personal, devenind deosebit de utilă mai ales pentru unitățile care înregistrează un număr ridicat de personal şi care, de cele mai multe ori, se confruntă şi cu o mobilitate a forței de muncă semnificativă.

În construcția bazei de date s-a avut în vedere şi activitatea deosebit de diversă din compartimentul de personal cu care programul platformă a fost setat să opereze. Organizația militară – organizație de tip integrat, foarte bine constituită şi pregătită pentru acțiuni în condiții de risc extrem se înscrie în acest registru de utilizator.

În concluzie, această abordare are ca principiu de bază implementarea unui sistem de gestiune integrată a resurselor umane, pentru alinierea tuturor contributorilor din România la un sistem informatizat transparent şi eficient.

BIBLIOGRAFIE

Legea nr. 40/2011 pentru modificarea şi completarea Legii nr. 53/2003 – Codul Muncii.

Hotărârea de Guvern nr. 500/2011 privind registrul general de evidență a salariaților.

Şuşnea Elena, *Classification techniques used in Educational System*, In The 4th International Conference on Virtual Learning, 2009.

www.itmb.ro

OCUPAREA BASARABIEI ŞI A NORDULUI BUCOVINEI (27-28 IUNIE 1940) ÎN CONTEXTUL RELAȚIILOR ROMÂNO-SOVIETICE

Drd. Florin ŞANDRU*
Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului – Academia Română

Bazat pe lucrări speciale şi culegeri de documente recent publicate, articolul de mai sus surprinde importanța momentului 28 iunie 1940, pornind de la ansamblul evoluției raporturilor româno-sovietice, înaintea şi în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Ideea de bază a articolului este aceea că ocuparea părții de nord-est a României, în iunie 1940, era doar o parte dintr-un plan mai complex al URSS, de dobândire a controlului asupra întregului spațiu balcano-pontic. Ca efect al acestei conduite, ostilitatea României a crescut, în mod legitim, țara noastră căutând protecția Germaniei, în fața pericolului sovietic.

Cuvinte cheie: acord; graniță; relații diplomatice; interese; agresiune.

Pe parcursul întregii perioade interbelice, raporturile româno-sovietice au fost grevate de aşa numita „problemă basarabeană”, recte nerecunoaşterea de către Rusia Sovietică (din decembrie 1922, U.R.S.S) a actului Unirii Basarabiei cu Țara, a dreptului populației româneşti din Basarabia la autodeterminare.

În anii 1920-1921, guvernul român a avut ocazia de a obține recunoaşterea explicită a graniței pe Nistru, din partea sovieticilor, în schimbul renunțării la tezaur. Ținând cont că tezaurul nu a mai putut fi recuperat, cu câteva excepții, respingerea ofertelor sovietice, din anii 1920-1921, a reprezentat o greşeală din partea diplomației româneşti[1], chiar dacă, foarte probabil, sovieticii ar fi încălcat, la un moment dat, semnătura, după cum cunoaştem o multitudine de exemple în acest sens.

După 1922, U.R.S.S a refuzat orice recunoaştere oficială categorică a apartenenței Basarabiei la statul român, oferind, cel mult, formule alambicate

* e-mail: *i_am_true_soul@yahoo.com*

[1] Octavian Țâcu, *Problema Basarabiei şi relațiile sovieto-române în perioada interbelică (1919-1939)*, Chişinău, Editura Prut internațional, 2004, pp. 63-106.

de punere în paranteză a disputei teritoriale, în schimbul subordonării politicii externe româneşti. Astfel, în anii 1933-1936 (perioada tratativelor Titulescu-Litvinov), U.R.S.S nu a renunțat explicit la pretențiile sale teritoriale, în diferite materiale oficiale propagandistice sovietice, provincia dintre Prut şi Nistru fiind inclusă în granițele sovietice[2]. Adevăratele intenții sovietice au ieşit la iveală în anul 1937, când Uniunea Sovietică, deşi se pretindea animată de cele mai paşnice intenții refuza încheierea unui pact de neagresiune cu România pe baza *statu-qu*-ului teritorial, propunând în schimb, un pact de asistență mutuală, după modelul celui sovieto-mongol[3].

Accentuarea tensiunilor dintre Marile Puteri vest-europene (Anglia, Franța, Germania, Italia) a permis U.R.S.S să se afirme ca putere hegemonică în partea de Est a bătrânului continent, situație consemnată şi în protocolul adițional secret al Pactului Ribbentrop-Molotov, la articolul 3. O lectură atentă ne arată că delimitarea sferelor de interes ale Germaniei şi U.R.S.S în sud-estul Europei era destul de ambiguă. Dacă în cazul Poloniei se vorbea clar despre linia Narew-Vistula-San, articolul 3 din Protocolul adițional secret are următoarea formulare: „În ceea ce priveşte S-E Europei, din partea U.R.S.S se exprima clar interesul pentru Basarabia. Germania îşi exprima totalul *dezinteres politic* față de *aceste regiuni*[4]. Aşadar, dezinteresul german era doar de ordin politic, Berlinul păstrându-şi o marjă de manevră pe tărâm economic, în timp ce pluralul „acestei regiuni” deschidea posibilitatea ca U.R.S.S să pretindă şi alte teritorii sud-est europene, decât Basarabia, poate până la Constantinopol şi la Strâmtori.

Raptul Basarabiei a fot o operațiune foarte prudent şi meticulos pregătită de către sovietici, în cunoscutul stil stalinist, dictatorul de la Kremlin nedorind să rişte nimic. Atâta timp cât Uniunea Sovietică şi-a concentrat atenția în alte puncte cardinale şi intracardinale, diplomații sovietici au căutat să tempereze temerile româneşti, să adoarmă vigilența factorilor de decizie români, astfel încât, la momentul considerat oportun, țara noastră să fie cât mai izolată şi mai nepregătită.

La 17 septembrie 1939, sub pretextul apărării vieții şi avutului cetățenilor polonezi de etnie ucraineană şi bielorusă majoritari în Estul Poloniei interbelice, Armata Roşie a trecut granița polono-sovietică stabilită la Riga, la 18 martie 1921. Cu acest prilej, România a fost asigurată de

---

[2] *Istoria României în date*, coordonator Dinu C. Giurescu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2003, p. 686.

[3] Ion M. Oprea, *România şi Imperiul Rus (1924-1947)*, Bucureşti, Editura Albatros, 2003, pp. 140-145.

[4] Florin Constantiniu, *Între Hitler şi Stalin. România şi Pactul Ribbentrop-Molotov*, Bucureşti, Editura Danubius, 1991, pp. 65-66.

„neutralitatea” U.R.S.S.[5], curios termen, atâta vreme cât statul român nu se afla în stare de război cu nici un alt stat, iar comunicatul oficial sovietic din data de 18 septembrie conținea perifraza „râul Nistru, care constituie granița noastră cu România”[6], după ce timp de două decenii pentru linia Nistrului, sovieticii folosiseră formule cât mai vagi, de genul „linia de demarcație” etc. Pe aceeaşi linie de temperare a aprehensiunilor româneşti, se înscrie poziția reprezentantului diplomatic sovietic Kukoliev, în cursul întrevederii de la 8 decembrie 1939, cu ministrul român de externe, Grigore Gafencu, pe care îl asigură de toată bunăvoința şi înțelegerea guvernului sovietic[7]. În urmă cu mai puțin de 10 zile, începuse războiul din Finlanda, care va dura, neaşteptat de mult pentru sovietici, din cauza condițiilor naturale obiective şi a eroicei rezistențe finlandeze. Totuşi, o scăpare din partea sovieticilor a existat, şi aceasta s-a transpus în publicarea (şi ulterior, în dezmințirea) conținutului unui articol intitulat „Războiul imperialist şi România” sub semnătura lui Boris Ştefanov. Articolul în cauză, găzduit de revista „Komunisticeski internațional” (ziarul Kominternului), avea drept concluzie necesitatea ca România sa încheie cu marele vecin răsăritean un tratat de asistență mutuală, după modelul statelor baltice, care fuseseră constrânse de către Stalin la asemenea acte, în septembrie-octombrie 1939, ca o uvertură la viitoarea anexare[8].

În realitate, românii conştientizau foarte bine amenințarea sovietică şi trecerea acesteia în prim-plan, după încheierea Pactului Ribbentrop-Molotov şi începerea celui de-al Doilea Război Mondial prin împărțirea Poloniei între cei doi semnatari. Teoretic, existau mai multe posibilități de contracarare a pretențiilor sovietice, însă atâta timp cât Anglia, Franța şi Germania se războiau între ele, speranțele româneşti, destul de firave, se îndreptau spre Italia şi statele balcanice, inclusiv Bulgaria, la a cărei atragere în Antanta Balcanică, chiar şi cu prețul renunțării la Cadrilater, se gândeau tot mai mulți oameni politici români (N. Iorga, A. Calinescu, Grigore Gafencu, chiar regele Carol al II-lea).

Cea mai importantă inițiativă diplomatică românească, din această vreme, rămâne „Blocul Neutrilor”, vizând crearea unei alianțe care să regrupeze nu mai puțin de şapte state neutre, şi anume cei patru membri ai Antantei balcanice, Ungaria, Bulgaria şi Italia, care anexase Albania în toamna anului 1939. Proiectul a eşuat, iar dintre Marile Puteri, atitudinea cea

---

[5] *România în jocul Marilor Puteri (1938-1940). Documente (1938-1941)*, Editori: Corneliu Mihail Lungu şi Ioana Alexandra Negreanu, cu o introducere de Dinu C. Giurescu, Bucureşti, Editura Curtea Veche, 2000, doc. 19, p. 188.

[6] *Ibidem*.

[7] *Ibidem*, doc. 32, pp. 206-209.

[8] Vitalie Văratic, *Preliminarii la raptul Basarabiei şi nordului Bucovinei*, Bucureşti, Editura Libra, 2000, doc. 30, pp. 142-154.

mai ostilă s-a înregistrat din partea U.R.S.S, Germania şi Italia având momente de înțelegere față de această inițiativă românească, pe care, totuşi, finalmente, au dezaprobat-o[9]. De fapt, Puterile Axei nu doreau ca în Balcani să se producă vreun război, întrucât Germania îşi procura de aici produse agricole şi petroliere, precum şi o gamă largă de materii prime; pe de altă parte, cele două state ale Axei nu doreau nici ameliorarea profundă a relațiilor interbalcanice, şi anume încheierea unor acorduri româno-ungare sau româno-bulgare. Dacă micile state balcanice s-ar fi înțeles între ele, atunci şi posibilitățile Germaniei de a manevra, în viitor, se reduceau sensibil. Uniunea Sovietică nu depindea însă, în niciun fel, de resursele din Balcani, şi orice eveniment neprevăzut putea însemna o ocazie de a-şi extinde influența dincolo de limitele destul de ambiguu precizate în acordurile secrete de la 23 august 1939. Diferența de optică şi de interese între Germania şi U.R.S.S s-a manifestat foarte clar, cel puțin din perspectiva noastră, în primăvara şi în vara anului 1940.

Când Campania din Finlanda se apropria de final, Uniunea Sovietică şi-a îndreptat, treptat, atenția asupra României. Astfel, la 4 martie 1940, „Pravda” publica un articol în care pretențiile ungare şi bulgare asupra teritoriului românesc erau considerate ca juste, la 20 martie 1940, iar agenția TASS transmitea un comentariu asemănător pentru ca la 29 martie 1940, în fața Sovietului Suprem, Molotov să vorbească deschis despre absența unui tratat de neagresiune româno-sovietic din cauza chestiunii basarabene, a cărei soluționare se dorea a fi paşnică[10]. În aprilie şi mai 1940, raporturile sovieto-române s-au înăsprit, partea sovietică masând numeroase mari unități în proximitatea graniței cu România şi acuzând grănicerii români de incidente „intolerabile”, multe dintre ele inventate sau prezentate denaturat în vehementele note de protest sovietice[11].

Marile succese germane pe Frontul de Vest au precipitat planul U.R.S.S de a trece la acțiune în privința Basarabiei, ceea ce a trezit nelinişte la Berlin, unde se dorea ca Balcanii să nu devină teatru de război. Ca un ultim semn de camuflare a pregătirilor politico-militare în vederea anexării Basarabiei, guvernul sovietic la desemnat pe Anatoli I. Lavrentiev în funcția de ministru plenipotențiar la Bucureşti, post rămas vacant după fuga lui Butenko[12], în anul 1938.

---

[9] George Ungureanu, *Problema Cadrilaterului în contextul relațiilor româno-bulgare (1939-1940). Brăila*, Editura Istros, 2009, pp. 343-348.

[10] I. M. Oprea, *op.cit*. p. 201.

[11] *Armata română de la ultimatul la dictat. Anul 1940. Documente*, coordonator: Florica Dobre, Vasilica Manea, Lenuța Nicolescu, vol. I, Bucureşti, Editura Fundației General Ştefan Guşă, 2000, doc. 1-6, pp. 1-17.

[12] Cătalin Calafeteanu, *România şi micile puteri vecine: 1940-1944*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2011, p. 15.

Înainte de a prezenta României cunoscuta notă ultimativă, Uniunea Sovietică s-a consultat cu Germania şi, într-o măsură mai redusă, cu Italia. Astfel, la 20 iunie 1940, la trei zile după încheierea războiului pe Frontul de Vest, Molotov discuta cu ambasadorul italian Augusto Rosso, căruia îi expune, în termeni prudenți, poziția U.R.S.S în problema Basarabiei, dar şi simpatia colosului sovietic pentru Ungaria şi Bulgaria. Mai mult, în privința Bulgariei, Molotov vorbeşte despre „buna vecinătate” sovieto-bulgară şi despre „dreptul bulgar asupra Dobrogei”, fără a face distincție între Cadrilater şi Dobrogea Veche, ceea ce lăsa a se întrevede un scenariu de joncțiune teritorială sovieto-bulgară pe seama României, prin ocuparea integrală a Basarabiei respectiv, a Dobrogei[13].

Speculând teama Iugoslaviei de Italia, U.R.S.S încheie un acord economic cu această țară, la 11 mai 1940, gest urmat, chiar la 25 iunie 1940, de restabilirea relațiilor diplomatice între cele doua state[14]. În acest fel, izolarea României era totală.

Între 23 şi 26 iunie 1940 au avut loc mai multe schimburi de telegrame între guvernele sovietic şi german, din care rezulta nemulțumirea lui Hitler pentru extinderea pretențiilor sovietice asupra Bucovinei şi interesul obsesiv al Germaniei de a nu se ajunge la război între U.R.S.S şi Romania[15]. Mai mulți istorici români (Gh. Buzatu, Fl. Constantiniu, Neagu Djuvara etc.) considera că acceptarea ultimatumului sovietic a fost o greşeală şi că, respingând ultimatumul Molotov, România ar fi avut o soartă mai bună la finalul conflagrației, după ce ar fi trecut prin experiența unei ocupații germane totale, la Vest de Prut.

În memoriile sale, regele Carol al II-lea arăta că el, personal, a dorit rezistența, dar Consiliul de Coroană s-a opus. În realitate, suveranul, care îşi asumase, practic, întreaga putere în stat, s-a ascuns după un organism cu caracter consultativ, nu deliberativ. Mai mult, în cadrul unui prim Consiliu de Coroană, desfăşurat la 27 iunie, ora 12.00, se conturase o anumită majoritate (11-10) împotriva acceptării ultimatumului sovietic, însă regele a convocat un al doilea Consiliu, spre seară, unde numai şase participanți s-au declarat pentru rezistența[16]. Dacă într-adevăr ar fi dorit să se opună agresiunii sovietice, regele Carol ar fi putut-o face, pe baza Primului Consiliu de Coroană din 27 iunie 1940. Dacă ar fi dorit să apere frontierele țării, regele i-ar fi dat un răspuns clar, în acest sens, şefului de stat major, generalul Florea Țenescu, la finele

[13] G. Ungureanu, *op. cit*. , pp. 355-356.
[14] C. Calafeteanu, *op. cit*., p. 96.
[15] I. M. Oprea, *op. cit*., p. 212.
[16] Alexandru D. Duțu, Maria Ignat, *Drama României Mari. Rapt şi umilință*, Bucureşti, Editura Universal Dalsi, 2000, pp. 80-84.

lunii mai, când acesta a cerut instrucţiuni precise în faţa unei tot mai probabile invazii sovietice[17].

Nu vom mai intra în amănunte legate de conţinutul şi caracterul notelor ultimative sovietice din 26-27 iunie 1940. Ţinem să precizăm câteva aspecte legate de conduita U.R.S.S faţă de România, după ocuparea Basarabiei şi a nordului Bucovinei

1. Prin actele de la 26-28 iunie 1940, U.R.S.S a săvârşit o agresiune la adresa României, încălcând o serie de acorduri internaţionale pe care le semnase (Pactul Briand-Kellog, convenţiile de la Londra pentru definirea agresiunii şi a agresorului etc.).

2. Statul sovietic nu a respectat nici măcar termenii impuşi României cu forţa, ocupând ţinutul Herţa, care nu făcea parte nici din Basarabia, nici din Bucovina, agresând trupele româneşti în retragere şi venind cu tot soiul de pretenţii în cadrul tratativelor desfăşurate la Odessa[18].

3. Armata sovietică a continuat să aibă o atitudine ostilă faţă de cea română, provocând continuu incidente de graniţă, pregătind noi atacuri de amploare contra României şi ocupând, în toamna anului 1940, câteva ostroave din Delta Dunării.

4. În cursul lunilor iulie-august 1940, Uniunea Sovietică a elaborat şi acceptat să pună în practică scenarii de desfiinţare a statului român şi de joncţiune teritorială cu Ungaria[19] şi cu Bulgaria[20], cărora li se promitea în întregime Transilvania, respectiv Dobrogea; guvernele acestor mici state nu s-au lăsat orbite de duşmănia faţă de ţara noastră, însa au folosit cartea sovietică drept instrument de şantaj pe lângă Hitler, interesat în menţinerea stabilităţii în S-E Europei.

Aceasta este explicaţia pentru care, la 30 august 1940, Germania şi Italia au mutilat graniţele României, dând în schimb garanţii ţării noastre, în faţa oricărui potenţial agresor, fapt care a nemulţumit profund Kremlinul, dar a limitat efectele agresiunilor sovietice din ultima parte a anului 1940.

În concluzie, actul de la 28 iunie 1940 a reprezentat punctul final al unor pregătiri de invazie, al unor intenţii care aveau peste două decenii, dar şi începutul unei opere de dezmembrare totală a statului naţional român, ceea ce nu s-a reuşit decât parţial, din cauza intereselor altor centre de putere (Germania şi Italia), devenite *volens-nolens* singurele garante ale existenţei României ca ţară.

---

[17] *Ibidem*, p. 73.

[18] Cătalin Calafeteanu, *România şi micile puteri vecine: 1940-1944*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2011, passim.

[19] Mircea Dogaru, Gh. Zbuchea, *O istorie a românilor de pretutindeni*, vol. I, Bucureşti, Editura D. C. Promoţions, 2004, pp. 6-7.

[20] G. Ungureanu, *op. cit*. , pp. 359-362, p. 367.

BIBLIOGRAFIE

Calafeteanu Cătalin, *România şi micile puteri vecine: 1940-1944*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2011.

Calafeteanu Cătalin, *România şi micile puteri vecine: 1940-1944*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2011.

Constantiniu Florin, *Între Hitler şi Stalin. România şi Pactul Ribbentrop-Molotov*, Editura Danubius, Bucureşti, 1991.

Dobre Florica, Manea Vasilica, Nicolescu Lenuța (coordonator), *Armata română de la ultimatul la dictat. Anul 1940. Documente*, vol. I, Editura Fundației General Ştefan Guşă, Bucureşti, 2000.

Dogaru Mircea, Zbuchea Gh., *O istorie a românilor de pretutindeni*, vol. I, Editura D. C. Promoțions, Bucureşti.

Duțu D. Alexandru, Ignat Maria, *Drama României Mari. Rapt şi umilință*, Editura Universal Dalsi, Bucureşti, 2000.

Giurescu C. Dinu (coordonator), *Istoria României în date*, coordonator, Editura Enciclopedică Bucureşti, 2003.

Lungu Corneliu Mihail, Negreanu Ioana Alexandra, *România în jocul Marilor Puteri (1938-1940). Documente (1938-1941)*, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2000.

Oprea M. Ion, *România şi Imperiul Rus (1924-1947)*, Editura Albatros, Bucureşti, 2003.

Țâcu Octavian, *Problema Basarabiei şi relațiile sovieto-române în perioada interbelică (1919-1939)*, Editura Prut internațional, Chişinău, 2004.

Ungureanu George, *Problema Cadrilaterului în contextul relațiilor româno-bulgare (1939-1940). Brăila*, Editura Istros, 2009.

Văratic Vitalie, *Preliminarii la raptul Basarabiei şi nordului Bucovinei*, Editura Libra, Bucureşti, 2000.

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE
„CAROL I”

Redactor: ***Laura MÎNDRICAN***
Tehnoredactor: ***Gabriela CHIRCORIAN***
ISSN (on-line) 2065 - 8281

Lucrarea conține 288 de pagini.

Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”
Şoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, Bucureşti
e-mail: buletin@unap.ro
Tel./Fax 319.59.69; 319.48.80/0215; 0453

B. 1257/2012 C. 263/2012